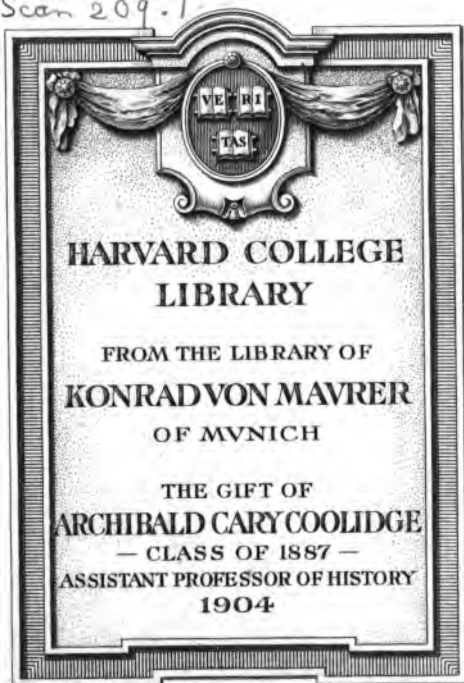

VE RI TAS
HARVARD COLLEGE LIBRARY
FROM THE LIBRARY OF
KONRAD VON MAVRER
OF MVNICH
THE GIFT OF
ARCHIBALD CARY COOLIDGE
— CLASS OF 1887 —
ASSISTANT PROFESSOR OF HISTORY
1904

HISTORISK TIDSSKRIFT

UDGIVET

AF

DEN NORSKE HISTORISKE FORENING

ANDEN RÆKKE

ANDET BIND

KRISTIANIA

TRYKT HOS A. W. BRØGGER

1880

INDHOLD.

	Side.
Om nogle middelalderske Slægter i det vestenfjeldske Norge. Af Yngvar Nielsen	1—96.
To utrykte Digte af Petter Dass. Ved A. E. Eriksen	97—112.
Stiftsprovst Dr. Theol. Otto Holmboes Dagbogs-Optegnelser 1751—1773. Udgivne i Uddrag af L. Daae	113—157.
I Anledning af Hr. Johannes Steenstrups „Danske Kolonier i Flandern og Nederlandene i det 10de Aarhundrede". Af Dr. Gustav Storm	158—181.
Armfeldts Tog Nordenfjelds 1718. Af O. A. Øverland	193—259.
Vikingetogenes tidligste Udgangspunkter. Af Dr. Gustav Storm	260—293.
Slaget i Havrsfjord. Af Dr. Gustav Storm	313—331.
Erik af Pommerns, Danmarks, Sveriges og Norges Konges, Giftermaal med Philippa, Prindsesse af England. Af Dr. L. Daae	332—374.

Smaastykker.

	Side.
1. Fra Holbergs Skoletid. (D. Thrap)	182—185.
2. Den Bergenske Biskop Arnes Bibliothek. (Gustav Storm)	185—192.
3. Uddrag af Bergens Kongsgaards Regnskaber 1516—23. (N. N.)	294—301.
4. Ravnebryllupet i Kraakelund. (O. A. Ø.)	302—308.
5. Om en paatænkt Restauration af Throndhjems Domkirke i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede. (O. A. Ø.)	308—311.
6. To fremmede Helgener, som har forvildet sig ind i den norske Historie. (Gustav Storm)	375—377.
7. Sagn om Gretter fra Sætersdalen. (Gustav Storm)	377—385.
8. Optegnelser fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede. (H. J. Huitfeldt)	385—390.

Den norske historiske Forening 1876—1878	I—XXXI.

DEN NORSKE HISTORISKE FORENING

1876—1878.

Foreningens Vedtægter

(efter Beslutning i Generalforsamling den 22de December 1869).

§ 1. Den norske historiske Forenings Formaal er gjennem Udgivelse og Understøttelse af Skrifter at fremme historisk Studium og Kundskab nærmest med Hensyn til Fædrelandet og dets Litteratur.

§ 2. Foreningen udgiver et Tidsskrift for historisk Videnskabelighed, hvori optages ikke blot egentlige historiske Fremstillinger, men ogsaa Arbeider henhørende til den nordiske Sprog- og Oldtidsvidenskab samt ethnographiske eller statistiske Skildringer af Landet og Folket. Ved Siden heraf kan særskilt udgives større historiske Arbeider. Forsaavidt Foreningens Midler tillade det, virker den ogsaa ved Udgivelse af ældre Skrifter, der have literær og historisk Interesse.

§ 3. Ordentligt Medlem af Foreningen er Enhver, som anmelder sig for Bestyrelsen og erlægger til Foreningens Kasse et Bidrag af 1 Spdlr. aarlig eller 15 Spdlr. een Gang for alle. Bestyrelsen kan indbyde overordentlige eller Æresmedlemmer, som ikke erlægge Kontingent. Medlemmerne erholde alle af Foreningen udgivne Skrifter.

§ 4. Foreningens Anliggender varetages af en Bestyrelse af 5 Medlemmer, som i Tilfælde af Vakance supplere sig selv indtil næste Generalforsamling. Aarlig udtræde vexelvis de to eller tre ældste Bestyrelsesmedlemmer; forsaavidt flere Medlemmer have fungeret i lige lang Tid, af-

gjør Lodtrækning, hvem der skal udtræde. Bestyrelsen samles paa Formandens Indbydelse saa ofte, som et af dens Medlemmer forlanger det.

§ 5. Eu af Bestyrelsens antaget Kasserer aflægger aarligt Regnskab, som, efterat være revideret af dertil valgte Revisorer, fremlægges for den næste ordentlige Generalforsamling.

§ 6. I Begyndelsen af Aaret holdes i Christiania efter offentlig Indbydelse fra Bestyrelsen en Generalforsamling. I denne vælges Medlemmer af Bestyrelsen og to Revisorer, afgives Beretning om Foreningens Virksomhed og Fremgang, fremlægges det foregaaende Aars Regnskab og forhandles forøvrigt alle de Gjenstande, Foreningen vedkommende, som af Bestyrelsen eller noget andet af Foreningens Medlemmer maatte bringes under Diskussion. Bestyrelsen kan ogsaa sammenkalde overordentlige Generalforsamlinger, naar den finder Saadant hensigtsmæssigt.

§ 7. Forandringer i disse Vedtægter kunne alene ske i Foreningens ordentlige Generalforsamling. Forslag til saadanne Forandringer maa fremsættes saa betimelig, at de af Bestyrelsen kunne kundgjøres 1 Maaned forinden Mødet. For at give Beslutninger, som forandre Vedtægterne, Gyldighed maa mindst 20 Medlemmer være tilstede.

§ 8. Foreningen træder i Virksomhed fra 1ste Januar 1870.

Generalforsamling den 7de Decbr. 1878.

Formanden, Rigsarchivar Birkeland, oplæste følgende Aarsberetning:

Idet Bestyrelsen under Et afgiver Beretning om Foreningens Stilling og Virksomhed i Aarene 1876 og 1877, skal den først forklare de Omstændigheder, der have foranlediget, at ingen Generalforsamling er bleven indkaldt i Aaret 1877.

Foreningens Love forudsætte, at de aarlige General-

forsamlinger erholde sig forelagt det foregaaende Aars Regnskab i revideret Stand. Den til Udgangen af 1876 fungerende Kasserer aflagde den 21de Juni 1877 sit sidste Regnskab, der afsluttedes med en ikke ubetydelig Saldo i hans Favør, og Revisionen fremkom den 21de September næstefter med sine Antegnelser. Disse bleve tilligemed den fra den nye Kasserer indløbne Opgave over, hvad der til ham var afleveret som Foreningens Beholdninger, tilstillede den fratraadte Kasserer, hvis Besvarelser og Forklaringer først indløb den 22de Mai d. A. Yderligere Forhandlinger viste sig da nødvendige for at tilveiebringe et endeligt Opgjør af det hele Mellemværende mellem Foreningen og den fratraadte Kasserer, og disse have først i disse Dage kunnet afsluttes med en fra begge Sider foreløbigt vedtaget Overenskomst, der vil blive fremlagt til Generalforsamlingens Godkjendelse. Samtidigt ser man sig ogsaa istand til at fremlægge det af den nye Kasserer, Archivfuldmægtig Lundh, for Aaret 1877 fremlagte Regnskab i revideret Stand.

Foreningens Udgifter have i 1876 udgjort:

Trykning og Papir	649	Spd.	80	Sk.
Forfatter- og Udgiver-Honorar	625	—	90	-
Lithografering	30	—	„	-
Indheftning	51	—	102½	-
Assurance, Avertissementer, Porto, Fragt, deribl. Forsendelse gjennem Posten af Foreningens Skrifter til 225 Medlemmer	39	—	5	-
Kommissionsgebyr til Boghandlerne	53	—	84	-
Expedition, Kasse- og Regnskabshold	135	—	82½	-
Bud til Indkrævning af Kontingent i Christiania	17	—	105½	-
Kassererens Rentegodtgjørelse til 21de Juni 1877 for Udlæg for Foreningen	7	—	119	-
Bestyrelsens Bud	3	—	„	-
Tilsammen	1614	Spd.	68½	Sk.

Indtægter i 1876:

Af Foreningens Medlemskontingent, der udgjorde 1124 Spd., var i Regnskabet taget til Indtægt	1027	Spd.	„	Sk.
De i Aarets Løb tilkomne nye Medlemmer havde erlagt	20	—	60	-
Af tidligere Restancer indkom i Aarets Løb	35	—	„	-
Restancer indbetalte efter Restancelistens Udfærdigelse	13	—	„	-
Fra 1875 var der et Overskud af . .	79	—	39	-

Indtægternes samlede Beløb udgjorde altsaa 1174 Spd. 99 Sk. hvorved der fremkom en Underballance af 439 Spd. 89½ Sk. eller Kr. 1758.98, som den fratrædende Kasserer debiterede Foreningen.

Underballancen gjaldt ikke udelukkende Aaret 1876; et Beløb af 248 Spd., der først var udbetalt i 1876, vedkom nemlig egentlig Aaret 1875, der altsaa istedetfor det nævnte Overskud 79 Spd. 39 Sk. maa afsluttes med en Underballance af 168 Spd. 81 Sk. Foreningens Gjeld til P. T. Mallings Boghandel udgjør nu, efter forskjellige Likvidationer (tilsammen Kr. 212.17), Afbetalinger (tilsammen Kr. 1200) samt forskjellige Berigtigelser, ialt Kr. 127.06 foruden Renter fra 12te f. M.

Udgifterne have i 1877 udgjort:

Trykning og Papir	Kr.	1925.21.
Honorarer	-	1133.00.
Indheftning	-	192.87.
Porto og Fragt m. m., deri indbefattet Forsendelse af 234 Expl. af Foreningens Skrifter (à 40 Øre)	-	120.58.
Kommissionsgebyr til Boghandlerne. . . .	-	207.80.
Expedition, Kasse- og Regnskabshold . . .	-	517.59.
Bud til Indkrævning af Kontingent i Christiania	-	70.18.
Bestyrelsens Bud og Avertissementer . . .	-	12.70.

Renter og Disconto af Laan, optagne i Aarets Løb	Kr.	81.20.
Tilsammen	Kr.	4261.13.

Indtægter i 1877:

Af Foreningens Medlemskontingenter, der i 1877 udgjorde 4470 Kr., er der inden Regnskabets Afslutning indkommet . .	Kr.	3806.00.
Af Restancerne fra 1875, der som anført udgjorde 1776 Kroner, er indkommet . .	-	184.75.
De i Aarets Løb tilkomne nye Medlemmer have erlagt, tildels for tidligere Aargange af Foreningens Skrifter	-	150.00.
Naar dertil lægges indvundne Renter . . .	-	20.29.
udkommer det samlede Indtægtsbeløb for 1877	Kr.	4161.04.

der sammenholdt med det ovenfor anførte Udgiftsbeløb Kr. 4261.13 viser en Underballance af Kr. 100.09.

Foreningens trykkende økonomiske Stilling, der antageligvis i Løbet af nogle Aar vil kunne forvindes, har sin Grund dels i, at der, ialfald for et enkelt Aar, er leveret Medlemmerne for stort Vederlag for Kontingenten, dels i de sidste Aars forøgede Priser paa alt Bogtrykkerarbeide, som ved andre lignende Foreninger have fremkaldt Spørgsmaal om Forhøielse af Kontingenten.

For Aaret 1876 udgav Foreningen 4de Binds 2det og 3die Hefte af Historisk Tidsskrift samt derhos 1ste Hefte af 2den Rækkes 1ste Bind, tilsammen over 33 Ark foruden nogle Karter m. V. For Aaret 1877 udgaves 1ste Binds 2det og 3die Hefte af Tidsskriftet, samt 1ste Hefte af Peder Claussøn Friis's Samlede Skrifter, tilsammen 33 Ark. Udgivelsen af Peder Claussøns Skrifter, der besørges af Prof. Dr. G. Storm efter en paa Omslaget af 1ste Hefte kortelig antydet Plan, vil antagelig blive fortsat til næste Aar.

Det Vogtske Legat udgjør efter Regnskabet for 1877 med indvundne Renter og Indtægter af Salget af Vogts Optegnelser Kr. 1513.08; det Holstske Legat er paa lignende Maade voxet til Kr. 1122.17. Dertil kommer nogle mindre Beløb, vedkommende disse Legater, der ere indbe-

fattede i Opgjøret med P. T. Mallings Boghandel og senere ville komme til Indtægt. Om Dispositionen af Renterne er endnu ingen Bestemmelse truffet.

Af Bestyrelsens Medlemmer udtræde denne Gang undertegnede Birkeland og Rygh.

Christiania 7de December 1878.

M. Birkeland. O. Rygh. Sophus Bugge. L. Daae.
N. Nicolaysen.

Dernæst fremlagdes Regnskaberne for 1876 med tilhørende Antegnelser og Besvarelser, samt Forhandlingerne om Opgjøret med P. T. Mallings Boghandel, ledsaget af følgende Forslag fra Bestyrelsen:

„Bestyrelsen bemyndiges til at indgaa paa det i P. T. „Mallings Boghandels Skrivelse af 27 Novbr. d. A. frem„satte Forslag til Ordning af Foreningens Mellemværende „med den nævnte Boghandel, hvorved Decision af Regn„skabet for 1876 bortfalder."

Forslaget blev enstemmig bifaldt.

Antegnelserne til det ligeledes fremlagte Regnskab for 1877 decidèredes derefter overensstemmende med Bestyrelsens Forslag.

Paa Formandens Opfordring til at ytre sig om Foreningens Stilling og Virksomhed fremsatte et Medlem af Foreningen et Spørgsmaal med Hensyn til den i Aarsberetningen som Aarsag til Foreningens mindre heldige økonomiske Status nævnte Stigning i Priserne paa Bogtrykkerarbeide, hvilket Spørgsmaal besvaredes med en Forklaring af Formanden. Et andet Medlem fremsatte et Ønske om udvidet Adgang til at erholde Tillægshefterne til Foreningens Tidsskrift kjøbte særskilt.

Inden Valg foretoges, erklærede Birkeland, at han helst havde ønsket ikke at modtage Gjenvalg, men dog, hvis det ønskedes, vilde indgaa paa at blive staaende i Bestyrelsen indtil næste Generalforsamling.

De udtrædende Bestyrelsesmedlemmer bleve derpaa

gjenvalgte, og til Revisorer valgtes kgl. Fuldmægtig Th. Boeck og Universitetsbibliothekar Drolsum.

Generalforsamling den 30te December 1879.

Formanden, Rigsarchivar Birkeland, oplæste følgende Aarsberetning:

For Aaret 1878 har Foreningen udgivet 2det Binds 1ste og 2det Hefte af Historisk Tidsskrift, anden Række, samt Prof. Dr. K. Maurers Udsigt over de nordgermaniske Retskilders Historie, tilsammen 26 Ark. Det sidstnævnte Skrift, der var udarbeidet efter Bestyrelsens Opfordring, har Forfatteren overladt Foreningen uden Honorar.

Antallet af Foreningens Medlemmer har i 1878 udgjort 1146. Af de danske Medlemmer betale 105 kun halv Kontingent ifølge den med den danske historiske Forening bestaaende Overenskomst.

Aarets Indtægter have udgjort:

Indbetalte Medlemskontingenter for 1878 .	Kr.	3646.00.
Indbetalte Restancer for 1870—77.	-	597.53.
Salg af Foreningens ældre Skrifter . . .	-	110.00.
Tilsammen	Kr.	4353.53.

Foreningens ordinære Udgifter have i Aarets Løb udgjort:

Trykning og Papir	Kr.	1589.00.
Honorarer	-	729.75.
Indheftning	-	143.42.
Porto og Fragt, deri indbefattet Forsendelse gjennem Posten af Foreningens Skrifter til 254 Medlemmer	-	132.33.
Kommissionsgebyr til Boghandlerne . . .	-	184.00.
Expedition, Kasse- og Regnskabshold. . .	-	544.19.
Bud til Ombringelse af Foreningens Skrifter og Regninger i Christiania	-	73.27.
Avertissementer, Bestyrelsens Bud m. V. .	-	21.56.
Tilsammen	Kr.	3417.52.

Aaret har altsaa givet et Overskud af Kr. 936.01, som er medgaaet til Dækkelse af Foreningens Gjeld. Paa denne er navnlig i Aarets Løb afbetalt:

P. T. Mallings Boghandels Tilgodehavende, som Bestyrelsen ved forrige Generalforsamling blev bemyndiget til at udbetale med	Kr.	527.55.
Afdrag og Renter paa Vexelobligationslaan .	-	978.20.
Tilsammen	Kr.	1505.75.

Ved disse Afbetalinger er ikke blot Overskudet medgaaet, men ogsaa Kassebeholdningen nedgaaet fra Kr. 1379.91, som den udgjorde den 31te Decbr. 1877, til Kr. 810.17 ved Udgangen af 1878.

Restancerne, som ved Regnskabsaarets Begyndelse udgjorde Kr. 2255.25, vare ved dets Udgang stegne til Kr. 2365.72, hvoraf Kr. 708 vare Restancer paa Aarets Kontingenter.

Foreningens Sparebankgjeld udgjorde den 30te Juni d. A., da Regnskabet aflagdes, Kr. 1200. Denne vil kunne ventes dækket i Løbet af 1880.

Foreningens Regnskab for 1878 har været gjennemgaaet af Revisionen, hvis Antegnelser foreligge til Decision af Generalforsamlingen.

Regnskabet for det Vogtske og det Holstske Legat for 1877 og 1878 ere først senere aflagte og ville blive reviderede og deciderede i Forbindelse med indeværende Aars Regnskaber. Legaterne ere ved paaløbne Renter og ved Salg af Skrifter stegne til resp. Kr. 1750.80 og Kr. 1249.47. Af Legaterne er hidtil Intet disponeret.

Af Bestyrelsens Medlemmer udtræde denne Gang efter Lovene undertegnede Bugge, Daae og Nicolaysen. Derhos har undertegnede Birkeland ved sidste Valg forbeholdt sig Adgang til at udtræde.

Christiania 30te December 1879.

M. Birkeland. O. Rygh. Sophus Bugge. L. Daae.
N. Nicolaysen.

Revisionsantegnelserne til det fremlagte Regnskab for 1878 decideredes af Generalforsamlingen overensstemmende med Bestyrelsens Forslag.

Birkeland og Nicolaysen erklærede ikke at kunne modtage Gjenvalg til Bestyrelsen. Ved Valget gjenvalgtes de to øvrige udtrædende Medlemmer, Prof. Bugge og Prof. Daae, og i Birkelands og Nicolaysens Sted valgtes Prof. Dr. G. Storm og Archivfuldmægtig H. J. Huitfeldt.

Prof. Rygh udtalte under Forsamlingens Tilslutning Foreningens Tak til Rigsarchivar Birkeland for hans Virksomhed i dens Tjeneste.

Ved det derpaa afholdte Bestyrelsesmøde valgtes Prof. Rygh til Bestyrelsens Formand.

Medlemmer 1879.*

Hs. Maj. Kong Oscar II.

Æresmedlem: Professor, Dr. Konrad Maurer.

Aagaard, N., Sagfører. Hammerfest.
Aagaard, Y., Cand. med. Kristiania.
*Aalborgs Stiftsbibliothek.
Aalesunds Almuebibliothek.
Aall, D. M., Cand. juris. Arendal.
Aall, J. C., Amtmand. Kristiania.
Aall, Jacob, Skibsreder. Arendal.
Aall, N., Brugsejer. Ulefos.
Aall, Th., Bureauchef. Kristiania.
Aarflot, J., Boghandler. Aalesund.
*Aarhus Kathedralskole.
Aars, J., Skolebestyrer. Kristiania.
Aas, J., Apotheker. Bodø.
Aas, P. N., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
Aasen, I., Stipendiat. Kristiania.
*Adeler, Baron, Allingegaard ved Silkeborg.
*Adler, D. B., Grosserer. Kjøbenhavn.
Aga, J., Gaardbruger. Ullensvang.
Akademiska Bokhandeln. Upsala.
A bum, M., Overlærer. Drammen.
Amble, O., Foged. Sannesøen.
Amundsen, Skolebestyrer. Kristiania.
Andersen, C. W., Byrets-Assessor. Kristiania.
Andersen, J. R., Byrets-Assessor. Kristiania.
Andersen, L., Kjøbmand. Moss.
Andersen, Ove, Overretssagfører. Arendal.
*Andersen, S. Chr., Konsul. Kristiania.
Andresen, A. M., Lensmand. Lærdal.
*Andresen, C. W., Højesterets-Assessor. Kristiania.
Andvord, R., Stadshauptmand. Kristiania.
Angell, Kn., Overretssagfører. Bergen.
Anker, B. O., fhv. Sorenskriver. Kristiania.
Anker, Chr., Grosserer. Fredrikshald.
Anker, H., Cand. theol. Sagatun ved Hamar.
Anker, H. M. F., Premierløjtnant. Kristiania.
Arbo, C., Kompagnikirurg. Drammen.
Arendals Skoles Bibliothek.
Arenfeldt, C., Skolebestyrer. Kristianssand.
Arentz, D., Toldinspektør. Laurvik.
Arentz, H., Protokolsekretær. Kristiania.
Arentz, N. P., Overlærer. Throndhjem.
*Arentzen, K., Adjunkt. Kjøbenhavn.
*Arnesen, Kr., resid. Kapellan. V. Thoten.

* De med * betegnede ere tillige Medlemmer af „Dansk historisk Forening“.

Arnesen, M., Adjunkt. Fredrikshald.
Arnesen, Rich. Bergen.
*Arnet, R. R., Provst. Ves.
*Arntsen, J., Kirkesanger. Bindalen.
Arntzen, A., Overretssagfører. Kristiania.
Arup, Th., fhv. Expeditionssekretær. Kinservik.
*Asbjørnsen, P. Chr., fhv. Forstmester. Kristiania.
Aschehoug, N. D., Byfoged. Laurvik.
Aschehoug, T. H., Dr., Professor. Kristiania.
Aschehoug, W. H., Toldkasserer. Kristiania.
Aschjem, H. J., Gaardbruger. Laurdal.
Astrup, H., Grosserer. Kristiania.
Astrup, M. K., Kjøbmand. Kristianssund.
Athenæum, Læseselskab i Bergen.
*Athenæum, Læseselskab i Kjøbenhavn.
*Athenæum, Læseselskab i Kristiania.
Athenæum, Læseselskab i Stavanger.
Athenæum, Læseselskab i Throndhjem.
Aubert, L. C. M., Dr., Professor. Kristiania.
Aubert, L. M. B., Dr., Professor. Kristiania.
*Aumont, A., Stud. mag. Kjøbenhavn.

*Bache, N., Cand. juris. Kjøbenhavn.
*Bachke, A. S., Bergskriver. Throndhjem.
*Bachke, O. A., Statsraad. Kristiania.
Backer, A., Distriktslæge. Skien.
*Backer, Z., Overretssagfører. Laurvik.
Bagge, H. J., fhv. Sogneprest. Kristianssand.
Balchen, F., Bestyrer af Kristiania Døvstumme-Institut.
*Balke, Karl, Landhandler. Kristiania.
Bang, A. Chr., Dr., Prest ved Gaustad Asyl. V. Aker.
*Bang, F. S., Justitsraad, Bankkasserer. Kjøbenhavn.
Bang, H. R., Raadmand. Bergen.
*Bang, H. V. F. T., Sogneprest. Føvling, Danmark.
Bassøe, Kr., Stud. philol. Kristiania.
*Bassøe, P. F., Provst. Raade.
Baumann, N. H., Foged. Laurvik.
Bech, A., Overretssagfører. Fredriksstad.
Beer, J. H., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
*Beer, M., kst. Auditør. Kristianssand.
Bekkevold, B., Brygger. Laurvik.
Belsheim, J., fhv. Sogneprest. Kristiania.
*Bendixen, B. E., Skolebestyrer. Bergen.
Berg, G., Skolelærer. Nesne, Helgeland.
Berg, J. P., Provst. Fredriksværn.
Berg, M. Ø., Toldkasserer. Hammerfest.
Berg, O. M., Cand. juris. Kristiania.
Berg, S., Bureauchef. Kristiania.
Berge, O. C., Missionskasserer. Tromsø.

Bergens Kommunebibliothek.
*Bergens Musæum.
Bergh, E., Kasserer. Kristiania.
Bergh, Johan, Højesterets-Advokat. Throndhjem.
Bergh, Johs., Højesterets-Advokat. Kristiania.
*Bergh, Karl, Overretssagfører. Bergen.
Bergstrøm, P. A., Landshøvding. Ørebro.
Bergwitz, C. H., Kjøbmand. Kristiania.
Berling, E. W., Universitets-Bibliothekar. Lund.
Berner, C. C. Direktør. Bergen.
Berner, M. H., Cand. juris. Kristiania.
*Bernhoft, Th. C., Fængselsprest. Kristiania.
de Besche, Enkefru. Kristiania.
Bessesen, H., Adjunkt. Kristianssand.
Bessesen, P. E., Bureauchef. Kristiania.
Beyer, M., Overrets-Assessor. Bergen.
Bibliothek, det store kgl. Kjøbenhavn.
Bibliotheket, kungl. Stockholm.
Birch, H. J., Sagfører. Moss.
Birch-Reichenwald, C., Sorenskriver. Kristiania.
Birch-Reichenwald, P., Højesterets-Advokat. Kristiania.
*Birkeland, M., Rigsarkivar. Kristiania.
Birkeland, P. H., Biskop. Bergen.
Bjørnson, P., Bureauchef. Kristiania.
Bjørnstad, A. Th., Sogneprest. Gryten.
Bjørnvall, A., Cand., Løjtnant. Kristiania.
Blakstad, J., Amtmand. Hammerfest.
Blehr, O., Overretssagfører. Lærdal.
Blich, C. J., Højesterets-Assessor. Kristiania.
Blichfeldt, R., Apotheker. Mandal.
Blix, A., Overretssagfører. Kongsvinger.
Blix, E., Dr., Professor. Kristiania.
*Bloch, V., Rektor. Fredericia.
Blom, P. J., Byfoged. Porsgrund.
Blytt, A., Konservator. Kristiania.
Blytt, P., Mægler. Bergen.
Boeck, C., Læge. Kristiania.
Boeck, H., Læge. Kristiania.
*Boeck, H., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
Bonnevie, J., Stiftamtmand. Kristianssand.
Bonnevie, N., Amtmand. Arendal.
Borch, K., Overlærer. Stavanger.
Borgen, A. E. Drammen.
Borgen, F., Højesterets-Advokat. Kristiania.
Borgen, H. P., Grosserer. Kristiania.
*Bornemann, J. A., Professor. Kjøbenhavn.
Boye, N. E., Sagfører. Bodø.
*Brandt, Fr., Dr., Professor. Kristiania.
Bredal, P. E., Overretssagfører. Moss.
*Bricka, C. F., Bibliotheks-Assistent. Kjøbenhavn.
Brinch, Chr., Verftsejer. Kristiania.
Brinchmann, L., Sogneprest. Kristianssund.

Broch, B., Bankchef. Drammen.
Broch, L., Oberst, Kommandant. Fredrikssten.
Broch, S., Expeditions-Sekretær. Kristiania.
*Brock, Alb., Cand. mag. Kristiania.
Brodtkorb, E., Proprietær. Thjøttø.
*Brodtkorb, H. H., Cand. juris, Gaardbruger. Kjørbo, Bærum.
Brodtkorb, Joh., Proprietær. Thjøttø.
Bruenech, C. A., Verksfuldmægtig. Kristiania.
Bruenech, J. V., Cand. philos. Kristiania.
Bruland, Oluf, Handelsfuldmægtig. Bergen.
Brun, Andr., Boghandler. Throndhjem.
Brun, J. M., Sogneprest. Laurvik.
Brun, Joh., Apotheker. Throndhjem.
*Bruun, Chr., Justitsraad, Bibliothekar. Kjøbenhavn.
Bruun, Julius, Sogneprest. Kristiania.
*Bruun, T. C., Legationsraad. Kjøbenhavn.
Bryn, Th., Stadsphysikus. Throndhjem.
Brynie, O., Bureauchef. Kristiania.
Brynjulfsen, G., Docent. Kjøbenhavn.
Buch, J. W., Kjøbmand. Throndhjem.
Buck, Fr. B., Kjøbmand. Throndhjem.
Bugge, F. W., Professor. Kristiania.
Bugge, J. Ø., Skibsreder. Mandal.
Bugge, N. M., Byfoged. Fredriksstad.
Bugge, S., Dr., Professor. Kristiania.
Bukier, N. D., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
Bull, A., Generalkrigskommissær. Kristiania.
Bull, Chr., fhv. Expeditionssekretær. Kristiania.
Bøckmann, S. G., Sogneprest. Stod.
Bødtker, J., Sorenskriver. Fetsund.
Bøgh, Joh., Cand. philos., Boghandler. Bergen.

Cammermeyer, A., Boghandler. Kristiania.
Cappelen, J. D., Jernverkseejer. Ulefos.
Cappelen, J. W., Boghandler. Kristiania.
Carstens, M. C., fhv. Overlærer. Throndhjem.
*Caspari, J., Stud. philol. Kristiania.
*Celius, C. P., Skolebestyrer. Tromsø.
Centralarkivet for Throndhjems og Tromsø Stifter. Throndhjem.
*Christensen, Kammerraad. Hørsholm.
Christensen, D. O., Skolebestyrer. Lillesand.
Christensen, H. O., Byfoged. Stavanger.
Christensen, Thv., Bureauchef, Kammerherre. Kristiania.
Christiansen, C. jun., Grosserer. Laurvik.
Christiansen, Oscar, Stud. juris. Kristiania.
Christie, J. A. B., pers. Kapellan. Ullensvang.

Christie, W. F. K., Distriktslæge. Tønsberg.
Chrystie, N., Skattefoged. Throndhjem.
Clason, R. M., Distriktslæge. Vardø.
*Cold, D. H. O., Dr. med., Distriktslæge. Frederiksverk, Danmark.
Coldevin, I., Proprietær. Dønnes. Helgeland.
*Collett, Alf, kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
*Collett, J., Amtmand. Kristiania.
Collett, Th., Distriktslæge. Lindaas.
Collett, W., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
Collin, J., Telegrafstations-Bestyrer. Hammerfest.
Conradi, A., Cand. juris. Kristiania.
Conradi, J. F. C., Sagfører. Drammen.
Coucheron, P., Skoledirektør.

Daae, H. W., Udskiftningsformand. Ørskog.
*Daae, L., Dr., Professor. Kristiania.
*Daae, L., Sorenskriver. Ørskog.
Dahl, E., Seminarist. Aalesund.
Dahl, J, Distriktslæge. Ejd, Søndhordland.
Dahl, O. M., Sorenskriver. Stordøen.
Dahl, W. S., Højesterets-Advokat. Vestnes.
*Dahl, Kammerherreinde. Moesgaard ved Aarhus.
Dahle, M. K., Handelsbetjent. Aalesund.
*Dahlenborg, K., Overlærer. Aalborg.
*Dahlerup, C. G., Sogneprest. Øster-Ulslev, Laaland.
*Dahlerup, H. L., Justitsraad, Kontorchef. Kjøbenhavn.
*Dahll, L. Chr., Felttøjmester. Kristiania.
Dahll, F., Bergmester. Kragerø.
Dahm, E., Læge. Kristianssand.
Danchertsen, J., Distriktslæge. Tromsø.
Danielsen, H., Stud. philol. Fredrikshald.
Danielssen, D. C., Overlæge. Bergen.
Dass, M. B., Vagtmester. Throndhjem.
„De Unges Samfund“. Drammen.
Dekke, R., Frue. Bergen.
*Delgobe, Ch., Direktør. Ødegaardens Verk ved Brevik.
„Den gode Hensigt“, Selskab i Bergen.
*„Den kvindelige Læseforening“. Kjøbenhavn.
Dessen, H., Boghandler. Tønsberg.
Devold, O. E., Kjøbmand. Aalesund.
Didrikson, J. F., Sektionschef. Hamar.
Dietrichson, H., Postmester. Skien.
Dietrichson, N. G., Cand. juris. Kristiania.
Dircks, Chr., Bogtrykker. Moss.
Diriks, C. F., Fyrdirektør. Kristiania.
Dop, Th. A., Sogneprest. Kristiania.
Drammens Lærerforening.
Drammens offentlige Skole.
Drewsen, V., Fabrikejer. Kristiania.
Dreyer, Chr., Kjøbmand. Tromsø.

*Drolsum, Axel C., Universitets-Bibliothekar. Kristiania.
Due, C. V., Oberstløjtnant. Kristiania.
Due, F., Env. extr. & Min. plénip. St. Petersburg.
Dunker, G., Postmester. Kristianssand.
Dybwad, H., Bureauchef. Kristiania.
Dybwad, J., Boghandler. Kristiania.
Døsen, H. R., Landhandler. Lyster.

Egeberg, Westye, Grosserer. Kristiania.
Ehrensvärd, A., Greve. Stockholm.
Eide, S., Skibsreder. Arendal.
Ekman, Kommandørkaptejn. Gøtheborg.
Ellermann, Apotheker. Bergen.
Elligers, J., Adjunkt. Arendal.
Ellingsen, Grosserer. Kristiania.
*Elmquist, Adjunkt. Fredericia.
Elster, F., Foged. Surendal.
*Elvius, S., Assistent. Kjøbenhavn.
Embretsen, O., Aasnes.
Enge, N. N., Lensmand. Sande.
Engelsen, H. J., Sorenskriver. Stenkjær.
Engh, N., Toldinspektør. Flekkefjord.
Erichsen, H. N., Skolebestyrer. Horten.
Erichsen, J. W., resid. Kapellan. Skien.
Erichsen, W., Byfoged. Arendal.
*Eriksen, A. E., Rektor. Tromsø.

Fabritius, H., Overretssagfører. Ullensaker.
Fabritius, W. C., Bogtrykker. Kristiania.
Falch, J., Lensmand. Aal, Hallingdal.
Falch, J. W., Kjøbmand. Laurvik.
Falck, F. E., Lensmand. Solvorn i Sogn.
Falck, Ths. S., Konsul. Stavanger.
Falkenberg, B., Bankdirektør. Kristiania.
Falsen, C., Marineløjtnant. Horten.
Falsen, C., Premierløjtnant. Kristiania.
Falsen, E. M., Sorenskriver. Bergen.
Falsen, J. C., Statsraad. Kristiania.
Fasting, Th., Overretssagfører. Kristianssund.
Faye, J. B., Bankchef. Bergen.
Faye-Hansen, D., Byfoged. Drøbak.
Fearnley, H. E., Sogneprest. Ejdskog.
*Fiedler, F. J., Konferentsraad, Overrets-Justitiarius. Kjøbenhavn.
Finch, H. F., Forstander for Døvstumme-Institutet i Throndhjem.
Finckenhagen, O. J., Kjøbmand. Hammerfest.
Finholt, Landhandler. Kristiania.
Finne, H., Overretssagfører. Stavanger.
Finne, J., Grosserer. Throndhjem.
Finne, P. N., Grosserer. Throndhjem.
Fleischer, B., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
Fleischer, J. N., Grosserer. Kristiania.
Fliflet, I., Sagfører. Birid.

Fliflet, N., Overretssagfører. Hamar.
Flood, C. G., Sagfører. Porsgrund.
Flor, L., Toldinspektør. Throndhjem.
Folkestad, H. O., Biskop. Hamar.
Foltmar, C. F., resid. Kapellan. Nes, Romerike.
*Forchhammer, J., Dr., Rektor. Herlufsholm.
*Forseth, O. G., Gaardbruger. Øxendal.
Foss, Skolelærer. Kristianssand.
Foss, H., Premierløjtnant. Kristiania.
Fosse, H., Kirkesanger. Etne.
*Frederiksborgs lærde Skole.
*Fredrikshalds Stadsbibliothek.
Fredriksstads Skoles Bibliothek.
*Fridericia, Cand. mag. Kjøbenhavn.
Friele, D. H., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
Friele, Henr., Mægler. Bergen.
Friis, J. A., Professor. Kristiania.
Frisak, Sorenskriver. Sætersdalen.
Fritze's Bokhandel. Stockholm. (2 Expl.)
*Fritzner, J., Dr., fhv. Provst. Kristiania.
Frølich, C., Bureauchef. Kristiania.
Fürst, J. D., Foged. Skedsmo.
Fuglesang, G. R., Fabrikejer. Kristiania.
Funnemark, H., Student. Surendalen.
Furu, O., Overretssagfører. Kristianssund.
Fyhn, Halfdan, Højesterets-Advokat. Kristiania.

Gamborg, E., Politimester. Drammen.
Garben, Joh., Politimester. Skien.
Geelmuyden, B., Ingeniør. Kristiania.
Generalstabens Bibliothek. Kristiania.
Giæver, Johs., Kjøbmand. Tromsø.
*Gjellerup, S., Cand. theol. Kjøbenhavn.
Gjerstad, Jac., Artillerikaptejn. Kristiania.
Gjertsen, F., Skolebestyrer. Kristiania.
Gjessing, G. A., Overlærer. Kristianssand.
Gjessing, K., Toldkasserer. Holmestrand.
Gjør, C., Overretssagfører. Stavanger.
Gleerupska Universitets-Bokhandeln. Lund.
Glückstad, A. M., Kasserer. Kristiania.
Glückstad, Chr., fhv. Sogneprest. Kristiania.
Graff, F., Skifteforvalter. Kristiania.
*Graff, U., Stud. juris. Kristiania.
Gram, E., Bankdirektør. Throndhjem.
Gram, Jens, Konsul. Drammen.
Gram, W., Boghandler. Kristiania.
Gran, Chr., Konsul. Bergen.
Gran, Henrik. Laxevaag ved Bergen.
Gran, J., Skibsbygmester. Bergen.
Grimelund, H., Gaardbruger. V. Aker.
Grimsgaard, C., Generalmajor. Kristiania.

Groom, C. W., Kjøbmand. Stavanger.
Groth, Chr., Toldinspektør. Bergen.
Grønvold, A., Kontorchef. Kristiania.
Grønvold, N. C., Bureauchef. Kristiania.
Gude, Hans, Professor. Karlsruhe.
Gulbranson, C., Cand. juris, Grosserer. Kristiania.
Gulbranson, H. R., Cand. juris, Grosserer. Kristiania.
Gulbranson, P., Grosserer. Kristiania.
Guldberg, C. M., Professor. Kristiania.
*Gundorph, V., Stud. philol. Kjøbenhavn.
Guttormsen, L., Klasselærer. Kristianssund.
Gysler, J., Kontorfuldmægtig. Kristiania.

Haffner, J. F. W., Kaptejn. Kristiania.
Hagelsteen, Chr. Bergen.
Hagemann, F., Cand. juris. Kristiania.
Hagemann-Brandt, K., Ingeniørkaptejn. Throndhjem.
Hagen, A. F., Premierløjtnant. Throndhjem.
Hagen, G., Skolelærer. Hammerfest.
Hagen, Oluf S., Kontorfuldmægtig. Throndhjem.
Hall, Chr., resid. Kapellan. Hamar.
Halling, H., Sogneprest. Ø. Aker.
*Halvorsen, J. B., Journalist. Kristiania.
Halvorsen, L., Skolebestyrer. Stavanger.
Halvorsen, N., Skolebestyrer. Kristiania.
Hamar offentlige Skole.
Hamar Stiftsseminarium.
Hambro, E. I., Cand. juris. Kristiania.
Hammer, P. N., Sorenskriver. Arendal.
Hammer, T. H., Sorenskriver. Ekersund.
Hansen, A. M., Provst. Etne.
Hansen, Aug., Kjøbmand. Kristiania.
Hansen, Brødrene. Handelsfirma. Kristiania.
Hansen, C. M., Højesterets-Advokat. Kristiania.
Hansen, Carl, Genremaler. Stockholm.
Hansen, Fr., Overretssagfører. Kristianssand.
Hansen, H. E., Sogneprest. Hurdalen.
Hansen, H. V., Bankkasserer. Kristiania.
*Hansen, Jørgen, fhv. Sogneprest. Kristiania.
Hansen, Kl., Læge. Bergen.
Hansen, M. Qvist, Grosserer. Kristiania.
Hansen, N. C. I., Postmester. Holmestrand.
*Hansen, N. S., Overretssagfører. Ibestad.
*Hansen, Olaf, Cand. philos. Kristiania.
Hansen, Th., Kjøbmand. Throndhjem.
Hansen, W. S., Stadshauptmand. Stavanger.
Hanssen, H. C., Toldinspektør. Vadsø.
Hanssen, H. J., Overretssagfører. Kristiania.

Hanssen, J., Assurance-Kasserer. Arendal.
Hansson, M. S., Direktør. Kristiania.
Hansteen, W., Provst. Vors.
Harbitz, G. P., fhv. Sogneprest. V. Aker.
Hartmann, G., Rektor. Skien.
*Hartmann, G. A., Kjøbmand. Throndhjem.
Hartmann, H. K., Distriktslæge. Vadsø.
Haslund, F. A., fhv. Skoledirektør. Kristiania.
Haslund, Karl, Skibsfører. Arendal.
Hassel, H. Chr., Grosserer. Kristiania.
*Hauan, J., Lensmand. Hammerfest.
Hauff, T. B., Kjøbmand. Kristianssund.
Hauge, J., Telegrafstations-Bestyrer. Throndhjem.
Haugen, K., Student. Tønsberg.
Hauland, A. C., Porsgrund.
Hausmann, Chr., Sorenskriver. Nesne, Helgeland.
Havig, C. M., Lensmand. Mosjøen.
*Heffermehl, A. V., Sogneprest. Hisø.
Heftye, J., Cand. juris. Kristiania.
Heiberg, A., Boghandler. Throndhjem.
Heiberg, C., fhv. Foged. Bergen.
*Heiberg, E. O., Overrets-Assessor. Kristiania.
Heiberg, H., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
Heiberg, J. F., Generalkirurg. Kristiania.
Heidenreich, C., Overretssagfører. Kongsvinger.
Heidenreich, J., Overretssagfører. Kristiania.
*Heise, A., Dr., Adjunkt. Viborg.
Hellesen, G. C., Cand. juris, Grosserer. Drammen.
Helliesen, H. L., Statsraad. Kristiania.
*Helveg, L., Dr., Sogneprest. Odense.
*Henrichsen, C., Rektor. Bergen.
Henrichsen, O. E., Bankchef. Bergen.
Henriksen, J., Kjøbmand. Tromsø.
*Henriques, L., Vexelmægler. Kjøbenhavn.
*Herbst, C. F., Justitsraad. Kjøbenhavn.
*Herlufsholms Skolebibliothek.
*Hermanstorff, Lyder, Cand. mag. Kristiania.
Hertzberg, Ebbe, Professor. Kristiania.
Hesselberg, A., Grosserer. Kristiania.
Hesselberg, N. O., Expeditions-Sekretær. Kristiania.
Heubsch, F., Bankbogholder. Fredrikshald.
Heyerdahl, A., Kjøbmand. Kristianssund.
Heyerdahl, N. T., Foged. Tønset.
*Hiortdahl, Th., Professor. Kristiania.
Hiorth, F. W., Overtoldbetjent. Sarpsborg.
Historiska Föreningen i Lund.
*Hjort, Grosserer. Kjøbenhavn.
Hoff-Rosenkrone, G., Stamhusbesidder. Rosendal.
Hoffmann, Fr., Bylæge. Aalesund.

Hoffmann, Joh., Distriktslæge. Utne, Hardanger.
Hofgaard, G., Sorenskriver. Stavanger.
Hofgaard, S. W., Cand. mag. Kristiania.
Hofgaard, H. J., Premierløjtnant. Lider.
*Holck, Kaptejn. Kjøbenhavn.
Holck, L., Skolebestyrer. Bergen.
Holck, O. E., Skoledirektør. Hamar.
Holfeldt, M. K., Overlærer. Bergen.
*Holm, E., Professor. Kjøbenhavn.
Holm, H. H., Bureauchef. Kristiania.
Holmboe, C. A., Dr., Professor. Kristiania.
Holmboe, J., Statsraad. Kristiania.
Holmboe, J. G., Sogneprest. Lesje.
Holmboe, L., Sagfører. Aalesund.
Holst, A., fhv. Sorenskriver. Alstahaug.
Holst, Chr., Overintendant, Kammerherre. Kristiania.
Holst, E., Universitets-Stipendiat. Kristiania.
Holst, L., Cand. juris, Redaktør. Bergen.
Holst, P. C., Brugsejer. Vefsen.
Holst, Th., Fattigforstander Drammen.
Holter, A. Reutz, Oberstløjtnant. Skien.
Holter, H., Grosserer. Kristiania.
Holtermann, L., Sogneprest. Skoger.
Homann, C., Distriktslæge. Kragerø.
Horn, H., Expeditionssekretær. Kristiania.
Horn, J. O., Toldkasserer. Moss.
Hornemann, H., Forstander. Throndhjem.
*Hornemann, J., Forstander. Throndhjem.
Hornemann, R., Overrets-Justitiarius. Throndhjem.
Hornemann, Th., Proprietær. Rejnkloster, Rissen.
*Huitfeldt, H. J., Arkivfuldmægtig. Kristiania.
Hurum, Th., Grosserer. Kristiania.
Huseby, O., Sagfører. Sogndal i Sogn.
Huun, Chr., Landhandler. Solvorn i Sogn.
Hval, A., Sogneprest. S. Odalen.
Hveding, J., Provst. Lindaas.
Hvoslef, J., Amtmand. Laurvik.
*Hølaas, A., Sekretær. Kristiania.

Ihlen, Chr., Kommandørkaptejn. Kristiania.
Ingier, H., Brugsejer. Lian ved Kristiania.
Ingier, L., Cand. juris. Drammen.
Ingstad, C., Bureauchef, Kammerherre. Kristiania.
Irgens, H. H., Provst. Ullensvang.
Irgens, O., Skoleinspektør. Bergen.
Isaachsen, J., Marinekaptejn. Kristianssand.
*Isberg, S. W., Grosserer. Kjøbenhavn.
Iversen, J. A., fhv. Handelsmand. Kristiania.

Jacobsen, Fr., Grosserer. Fredriksstad.

Jacobsen, J., Grosserer. Fredriksstad.
*Jantzen, A. F., Prest. Kjøbenhavn.
Jarmann, A., Postexpeditør. Kristiania.
Jarmann, E., Ingeniør. Kristiania.
Jarmann, J. S., Verksbestyrer. Kristiania.
Jebsen, P., Konsul. Bergen.
*Jensen, C., Statsraad. Kristiania.
Jensen, L., Lærer. Drammen.
Jensen, L. T., Handelsmand. Vefsen.
Jenssen, Anton, Konsul. Throndhjem.
Jenssen, Hans, Kjøbmand. Throndhjem.
Johannesen, P. A., Dampskibs-Expeditør. Laurvik.
Johannessen, G. Kr., Boghandler. Kristiania.
Johansen, C. Ludv., Grosserer. Kristiania.
Johansen, J. P., konst. Politimester. Svelvik.
Johnsen, Chr., Kjøbmand. Kristianssund.
Johnsen, Joh., Sagfører. Stavanger.
Johnson, C., Kopist. Kristiania.
Johnson, Gisle, Dr., Professor. Kristiania.
Jonassen, Gabriel. Stavanger.
Juell, H. A., Inspektør. Kristiania.
Jullum, O., Boghandler. Kristianssund.
Jürgensen, Ad., Handelsmand. Thjøttø.
*Jørgensen, Lærer. Kistrup ved Faaborg.
*Jørgensen, A. D., Arkivfuldmægtig. Kjøbenhavn.
*Jørgensen, C., Cand. philol. Kjøbenhavn.

Kahrs, C. A., Overlæge. Bergen.
*Kallevig, H. S. Arendal.
*Kallevig, Harald. Arendal.
Karlskrona Postkontor.
*Kauffmann, H., Cand. philol. Kjøbenhavn.
Kavli, Albert, Kontorist. Throndhjem.
Kavli, Wilh., Kontorist. Throndhjem.
Keyser, C., Skolebestyrer. Kristiania.
Keyser, F. W., fhv. Universitets-Bibliothekar. Kristiania.
Kielland, A. C., Grosserer. Stavanger.
Kielland, F. H., Premierløjtnant. Throndhjem.
Kielland, J., Cand. theol. Stavanger.
Kielland, J. Z., Konsul. Stavanger.
Kierulf, C., Foged. Kristiania.
Kierulf, O. R., Excellence, Statsminister. Stockholm.
Kildal, B., Cand. juris, Grosserer. Kristiania.
Kildal, D., Højesterets-Advokat. Kristiania.
Kildal, M. H., Sorenskriver. Ringsaker.
Kildal, P. W. W., Grosserer. Kristiania.
Kildal, Wessel, Cand., Grosserer. Kristiania.
*Kinch, J., Overlærer. Ribe.
Kiær, A., Grosserer. Fredrikstad.
Kiær, A. N., Chef for det statistiske Centralbureau. Kristiania.
Kiær, F., Overlæge. Kristiania.

Kjeldsberg, R., Kjøbmand. Throndhjem.
*Kjellerup, Godsejer. Visborggaard ved Aalborg.
Kjelsen, Th., Overretssagfører. Kristiania.
Kjelstrup, V., Sogneprest. Lurø.
Kjerschow, Chr., Stiftamtmand. Tromsø.
*Kjær, J. A., Bibliotheks-Amanuensis. Kristiania.
Klinge, J. A., Underfoged. Throndhjem.
Klingenberg, Rich., Marineløjtnant. Tønsberg.
*Klubien, A., Højesterets-Advokat. Kjøbenhavn.
Knagenhjelm, L., Overretssagfører. Throndhjem.
Knap, C. R., Rektor. Arendal.
Knap, H. C., Justitssekretær ved Højesteret. Kristiania.
Knap, R., Indrulleringschef. Kristiania.
Knivsberg, J. C., Kjøbmand. Stavanger.
*Knobelauch, O., Boghandler. Kristiania.
Knudtzon, C. A., Ritmester. Throndhjem.
Knudtzon, N. H., Konsul. Kristianssund.
Knutzen, S. S., Rektor. Kragerø.
Koht, P. S., Overlærer. Tromsø.
Kolbenstvedt, N., Lensmand, Sand.
Kolderup, P., Kjøbmand. Bergen.
Kongsbergs Læseforening.
Kongsbergs Middelskole.
Konow, F., Sagfører. Bergen.
Konow, H., Cand. juris. Kristiania.
Krag, H., Vejdirektør. Kristiania.
*Krarup, F., Cand. mag., Arkiv-Assistent. Kjøbenhavn.
Krebs, C. A., Sorenskriver. Fredrikshald.
*Krieger, Proprietær. Kjøbenhavn.
*Krieger, A. F., Geheime-Etatsraad. Kjøbenhavn.
Krigsskolens Bibliothek. Kristiania.
*Kringelbach, G., Cand. juris, Arkiv-Assistent. Kjøbenhavn.
Kristensen, K., Sogneprest. Kristianssand.
Kristiania Borger- og Realskole.
Kristianssands Kathedralskoles Bibliothek.
*Kristianssands Stiftsseminarium.
*Kristianssunds offentlige Skole.
*Krog, H. A. C., Provst. Ramløse ved Frederiksverk, Danmark.
Krogh, J., Postfuldmægtig. Kristiania.
Krogh, J. C., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
Krogh, P., Postexpeditør. Kristiania.
Krohg, O. F., Sogneprest. Vestnes.
Krohn, Hj., Apotheker. Bergen.
Krohn, W., Konsul. Bergen.
*Kulsberg, Stud. philol. Kristiania.

Lambrechts, M., Højesterets-Assessor. Kristiania.
Lammers, G. A., Overretssagfører. Drammen.
*Lampe, H. J., Sogneprest. Fredriksværn.
Lampe, J. A., Farver. Bergen.
*Lampe, J. F., Sogneprest. Bamble.
Landmark, J., Oberstløjtnant, Direktør. Kongsberg.
Langberg, Malthe, Ingeniør. Stavanger.

Larsen, A., konst. Auditør. Kristiania.

Larsen, A., Cand. philos., Translatør. Kjøbenhavn.

Larsen, Kristian. Horten.

Larsen, M., Amtsskolebestyrer. Thjødling.

Larsen, P., Kontorist. Bergen.

Lassen, E., Sorenskriver. Lillesand.

Lassen, Jens. Rakkestad.

*Lassen, W., Bureauchef. Kristiania.

Lehman, H., Statssekretær. Kristiania.

Lehmkuhl, J., Kjøbmand. Bergen.

Lekve, O. T. Namsos.

Lerche, V., Skibsreder. Tønsberg.

Leschly-Hansen, E., Politi-Inspektør. Kristiania.

*Levinsen, C. L., Overauditør. Kjøbenhavn.

Lie, J., Korpslæge. Kristiania.

Lied, F. M., Sogneprest. Strand.

*Liisberg, Styrmand. Kjøbenhavn.

Lind, J. B., Kontorchef. Kristiania.

Lindegaard, J., Photograph. Kristiania.

Linder, N., Dr., Lektor. Stockholm.

Linthoe, C., Bureauchef. Kristiania.

Lionæs, Chr., Boghandler. Fredriksstad.

Logn, A. A., Apotheker. Moss.

Lorange, A. L., Konservator. Bergen.

Lorck, F., Konsul. Throndhjem.

Lorck, K., Cand. juris. Throndhjem.

Lossius, K., Adjunkt. Throndhjem.

Lossius, R., Konsul. Kristianssund.

*Lous, K., Højesterets-Advokat. Kristiania.

Lund, A. D., Forstmester. Stenkjær.

Lund, Anton, Kjøbmand. Hammerfest.

*Lund, C., Cand. mag. Kjøbenhavn.

Lund, J., Adjunkt. Drammen.

Lund, O., Overretssagfører. Hammerfest.

Lund, R., Mægler. Throndhjem.

*Lund, Tr., Dr. Kjøbenhavn.

Lundequistska Bokhandeln. Upsala. (2 Expl.)

*Lundgreen, H., Bankdirektør. Throndhjem.

Lundh, Charles Gr., Forstkandidat. München.

*Lundh, Otto Gr., Arkivfuldmægtig. Kristiania.

*Lundh, S. H., Ingeniør. Kristiania.

Lütken Fr., Lensmand. Øyer.

Lyng, Th., Bureauchef. Kristiania.

Lysholm, O. K., Kjøbmand. Throndhjem.

Løberg, Hj., Bankadministrator. Bergen.

*Løkke, Jak., Overlærer. Kristiania.

Løvenskiold, O., Højesterets-Assessor. Kristiania.

Løvland, J., Skolelærer. Kristianssand.

Mack, Vilh., Kjøbmand. Tromsø.

Malling, M. V., Cand. juris. Kristiania.

Malmstrøm, C. G., Statsraad. Stockholm.

*Mansa, Landinspektør. Nykjøbing paa Mors.

Manthey, A., Stiftamtmand. Kristiania.

Manthey, A. W., Højesterets-Assessor. Kristiania.

Mariboe, W. A., fhv. Overrets-Assessor. Kristiania.
*Marinebibliotheket. Horten.
Marstrander, P., Læge. Kristiania.
Martens, D. B., Kjøbmand. Bergen.
Marthinsen, G., Kjøbmand. Drammen.
Maschmann, H. H., Cand. juris. Kristiania.
Matheson, Chr., Kjøbmand. Throndhjem.
Mathiesen, Henr., Agent. Kristiania.
Maursund, A., Sagfører. Tromsø.
*Mazar de la Garde, A. A. B., Etatsraad. Kjøbenhavn.
Megrund, P., Sogneprest. Tromsøsundet.
Meidell, Fr., Sorenskriver. Nes, Hallingdal.
Meidell, S. B., Bureauchef. Kristiania.
Mejdell, T., fhv. Forstmester. Kristiania.
Meinerts, Fr., Cand. juris. Kristiania.
Meisterlin, C., Konsul. Throndhjem.
Meisterlin, V. M., Kjøbmand. Throndhjem.
Melkild, H. O., Lærer. Øxendalsøren.
Mellbye, O., Stempletpapirsforvalter. Kristiania.
*Metropolitanskolen i Kjøbenhavn.
Meyer, J. H. H., Overretssagfører. Tønsberg.
Meyer, L., Ingeniør. Kristiania.
Meyer, Thv., Grosserer. Kristiania.
Meyer, W. D., Provst. Tysnes.
Michelet, C., Politimester. Kristiania.
Michelet, G., Oberstløjtnant. Kristiania.
*Michelsen, J. A., Konsul. Bergen.
*Middelthon, J., Overretssagfører. Kristiania.
Moe, Th., Kjøbmand. Throndhjem.
Mohn, J. N., Sekretær. Kristiania.
Mohn, E., Adjunkt. Aalesund.
Mohr, A., Dr., Legations-Attaché. Paris.
Molde offentlige Skole.
Monrad, M. J., Professor. Kristiania.
Monsen, G., Lodsoldermand. Stavanger.
Monsen, M. G., Kjøbmand. Stavanger.
Montan, E. V., Dr., Docent. Upsala.
Mortensen, M., Verkseier. Lille-Elvedalen.
*Moth, L., Overlærer. Sorø.
Motzfeldt, C., Stiftamtmand. Throndhjem.
Motzfeldt, K., fhv. Statsraad. pr. Horten.
Mouland, F., Amtsskolebestyrer. Stavanger.
*Mourier, C. F. L., Højesterets-Justitiarius. Kjøbenhavn.
Munch, E. S., Sogneprest. Nes, Romerike.
Munk, S., Læge. Porsgrund.
Muus, N., Handelsmand. Stenkjær.
*Müffelmann, Proprietær. Lyngby ved Kjøbenhavn.
Müller, C., Rektor. Kristiania.
Müller, C. C., Postmester. Sarpsborg.
Müller, W. J., Distriktslæge. Dovre.
*Münster, A., Ingeniør. Sande.
Myhre, J. H., Politimester. Throndhjem.

Møller, H., Konsul. Porsgrund.
Møller, H. K., Sagfører. Nesne, Helgeland.
Møller, Nicolai, Dispachør. Porsgrund.
Møller, T. L. C., Cand. theol. Gjøvik.
Mørch, E., Byrets-Assessor. Kristiania.

Nannestad, Chr., Sogneprest. Mo, Helgeland.
Nergaard, A., Sagfører. Vadsø.
Nergaard, O., Sorenskriver. Bodø.
Nicolaysen, E., Cand. theol. Kristiania.
Nicolaysen, J., Professor. Kristiania.
Nicolaysen, N., Antikvar. Kristiania.
*Nicoll, Joh., Cand. juris. Kristiania.
Nielsen, C. T., Telegrafdirektør. Kristiania.
Nielsen, Chr., Handelsmand. Hemnes.
Nielsen, Ludvig, konst. Bankchef. Tromsø.
*Nielsen, O., Dr., Arkivar. Kjøbenhavn.
*Nielsen, O., Lensmand. Hvitesejd.
Nielsen, W., Sorenskriver. Kragerø.
*Nielsen, Yngvar, Universitets-Stipendiat. Kristiania.
Nilsen, E., Toldinspektør. Hammerfest.
Nilsen, Karl, Sorenskriver. Vardø.
*Nilsen, Karl K., Overlærer. Lillehammer.
Nilsen, N. J., Foged. Tromsø.
Nilsen, P. C., Sorenskriver. Tromsø.
Nilssen, Claudius, Kjøbmand. Throndhjem.
Nissen, R. T., Statsraad. Kristiania.
*Nissen, W., Bladudgiver. Kristiania.
Nitter, Joh., Amtsskolebestyrer. Nes, Romerike.
Norderhovs Læseforening.
Norman, N., Cand. juris. Kristiania.
*Nutzhorn, H., Cand. theol. Kjøbenhavn.
*Nyegaard, C. S., Sogneprest. Blidstrup, Danmark.
*Nykjøbing Kathedralskole. Falster.
Nyquist, O., Kaptejn. Kristiania.

Oftedahl, T. N., Toldkasserer. Kristianssand.
Ohlsen, C., Ingeniør. Kristiania.
Ohlsen, Hj., Overretssagfører. Kristiania.
St. Olafs Klub. Drammen.
Olafsen, E., Kontorist. Kristiania.
Olafsen, O., Sogneprest. Ejd.
Olrog, C. C., Toldinspektør. Kristianssand.
Olsen, Alf, Kontorist. Kristianssand.
*Olsen, E., Kancelliraad, Prokurator. Randers.
Olsen, H. A. H., Foged. Hemnes.
Olsen, J. V., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
*Olsen, J. Kuhlman, resid. Kapellan. Kvinhered.
Olsen, K., Expeditionschef. Kristiania.
Olsen, K., Sagfører. Sogndal i Sogn.
Olsen, O. T., Cand. theol. Kristiania.

Olsen, Olaf, Seminarist. Aalesund.
Olsen, Olaus, Kæmner. Fredrikshald.
Olsen, Oluf, Overstiger. Røros.
Olsen, R. P., Cand. juris. Kristiania.
Olsson, L. Esmark, Cand. juris. Kristiania.
Omsted, A., Proprietær. Grue.
Onsum, O., Verkseier. Kristiania.
Oppen, M., Kjøbmand. Laurvik.
Ording, J. F., Overlærer. Drammen.
Osmundsen, J. M., Lærer. Farsund.
Ottesen, H. G., Overretssagfører. Kristiania.
Ottesen, O., Sorenskriver. Askim.
Ottesen, P. V., Højesterets-Assessor. Kristiania.
Otto, Alf, Kontorist. Kristiania.
*Oxholm, Cand. phil. Rosenfeldt ved Vordingborg..

Paasche, J. R., Grosserer. Drammen.
*Paludan-Müller, Fr., Professor. Kjøbenhavn.
Parelius, M. H., Sagfører. Bodø.
Parelius, R. B., Kjøbmand. Kristianssund.
Peacock Brothers. Sunderland.
*Pedersen, N., Cand. philol. Kjøbenhavn.
*Pedersen, S., Klokker. Drammen.
*Petersen, Skolelærer. Kjøbenhavn.
Petersen, A., Byskriver. Kristiania.
Petersen, C., Boghandler. Kristiania.
Petersen, C., Indrulleringschef. Tromsø.
Petersen, C. F., Cand. juris. Kristiania.
*Petersen, H. G., Postinspektør. Kjøbenhavn.
Petersen, Harald, Sagfører. Inderøen.
Petersen, P., Generalkonsul. Kristiania.
*Peterson, Th., Konsul. Moss.
Peterssen, J., Hovedarsenals-Regnskabsfører. Kristiania.
Pettersen, K., Toldkasserer. Tromsø.
Piro, Andr., Sorenskriver. Røros.
Plahte, C., fhv. Justitssekretær. Kristianssand.
Platen, C. von, Baron. Stockholm.
Platou, C. S., Borgermester. Bergen.
Platou, C. S., Overretssagfører. Bergen.
Platou, F. C. S., Overrets-Justitiarius. Kristiania.
*Platou, P., Grosserer. Kristiania.
*Ploug, Carl, Redaktør. Kjøbenhavn.
Porsgrunds Lærerforening.

Qvale, H., Distriktslæge. Maalselven.
Qvam, A., Højesterets-Advokat. By ved Stenkjær.

Raabe, Halfdan, Skolebestyrer. Kopervik.
Randers, M., Distriktslæge. Aalesund.
Rasch, A. D., Politifuldmægtig. Fredriksstad.
Rasch, J. G., Kompagnikirurg. Fredrikshald.
Rasch, J. H., kgl. Fuldmægtig, Kammerherre. Kristiania.
Rasch, J. L., Byfoged. Fredrikshald.
Rasch, O. C., Sogneprest. Hafslo.

Rasmussen, A. S., Telegrafist. Sandefjord.

*Rasmussen, L., Justitsraad, Bankdirektør. Kjøbenhavn.

*Rasmussen, R. C., Musikus. Kjøbenhavn.

Ravn, H. B., Marinekaptejn. Kristiania.

*Regenburg, T. A. J., Etatsraad, Stiftamtmand. Skanderborg.

Reiersen, K., Boghandler. Mandal.

*Reimann, C. F., Apotheker. Fuglebjerg ved Silkeborg.

Reimers, H. Foss, Expeditionssekretær. Kristiania.

Reimers, Henr., Kjøbmand. Bergen.

Rested, H. P., fhv. Sorenskriver. Mandal.

Reymert, Thorn, Kjøbmand. Mandal.

*Ribe Kathedralskoles Bibliothek.

*Richter, J. C., Major. Kristiania.

Richter, O., Generalkonsul. London.

Riddervold, A., Sogneprest. Borge.

Riddervold, J., Pastor. Kristiania.

Rief, J., Brugsejer. Horten.

*Rigsarkivets Bibliothek. Kristiania.

Riis, B., Handelsfuldmægtig. Drammen.

Riise, O., Proprietær. Østeraat ved Throndhjem.

Riisnæs, E. A., Kirkesanger. Masfjorden.

Ring, Ole, Overretssagfører. Kristiania.

Ring, Th., Lensmand. Horten.

*Rist, Premierløjtnant. Helsingør.

Rode, K. T., Sogneprest. Nedre Stjørdalen.

Rogstad, T., Foged. Kvam, Gudbrandsdalen.

Rolfsen, J. Nordahl, Cand. philos. Bergen.

Rolfsen, O. A., Overretssagfører. Drammen.

Roll, Ferd., Sorenskriver. Bolsø.

Roll, Oluf, Havnedirektør. Kristiania.

Roll, Th., Læge. Fredrikshald.

*Rosendahl, O., Premierløjtnant. Kjøbenhavn.

*Rosendal, Højskoleforstander. Vinding, Vejle.

*Rosenørn, M. H., Kammerherre, Stiftamtmand. Randers.

Rostad, I., Postexpeditør. Hammerfest.

Rostad, L. Joh. Holmestrand.

Rummelhoff, H. M., Skibsreder. Kristiania.

Rumohr, Claus. Frønningen.

Ruth, A., Sygehuslæge. Hammerfest.

Rye, N. M., Amtmand. Skien.

Rygh, E., Borgermester. Kristiania.

Rygh, K., Adjunkt. Throndhjem.

Rygh, O., Professor. Kristiania.

Rynning, B., fhv. Sogneprest. Kongsvinger.

Ræder, G., Generalmajor. Kristiania.

*Ræder, J. G. F., kgl. Fuldmægtig. Kjøbenhavn.

Rømer, Chr. Kragerø.

Rønneberg, O., Sagfører. Sogndal i Sogn.

Rønneberg, R., Konsul. Aalesund.

Rønning, J. S., Sogneprest. Bjugn.

*Rørdam, H. F., Dr., Sognepræst. Brændekilde ved Odense.

Salomonsen, C., Overretssagfører. Kristiania.
„Samfundet". Lillehammer.
Samson & Wallins Bokhandel. (2 Expl.) Stockholm.
Sandberg, J., pers. Kapellan. Vikør.
Sanne, A. L., Bankchef. Kristiania.
Sanne, A. M., Prokurator. Aalesund.
Sars, J. E., Professor. Kristiania.
Schaanning, F. F., Sorenskriver. Throndhjem.
Schanche, H., Cand. juris. Kristiania.
*Scheel, A. V., Byrets-Assessor. Kristiania.
Scheel, J. C., Sorenskriver. Ø. Thoten.
*Schiern, F., Professor. Kjøbenhavn.
Schirmer, H. M., Arkitekt. Kristiania.
Schiøtt, Fr., Sagfører. Kristiania.
Schjelderup, G., Byfoged. Bergen.
*Schjelderup, W. M., Stud. juris. Kristiania.
Schjøth, H., Adjunkt. Kristiania.
Schmidt, B., Kaptejn. Throndhjem.
Schmidt, C. C., Auditør. Horten.
Schmidt, L., Bogtrykker. Laurvik.
*Schmidt, V., Dr., Professor. Kjøbenhavn.
*Schousboe, V. C., Pastor. Kjøbenhavn.
Schreiner, P., sen., Kjøbmand. Kristiania.
Schroeter, Fr., Telegrafinspektør. Mosjøen.
Schroeter, J., Bureauchef. Kristiania.
Schrøder, H., Cand. mag. Kristiania.
Schrøder, O., Overretssagfører. Arendal.
Schult, Andr., Forstander. Mosjøen.
Schultz, Ths., Læge. Verdalen.
Schwartz, J. J., Grosserer. Drammen.
Schweigaard, C. H., Højesterets-Advokat. Kristiania.
Schübeler, F. C., Professor. Kristiania.
Schübeler, G. F. L., Sognepræst. Inderøen.
*Schøler, Kammerherreinde. Margaard ved Odense.
Schønberg, E., Professor. Kristiania.
Schøning, J., Cand. Kristiania.
*Schøning, S. J., Telegrafstations-Bestyrer. Namsos.
Schøyen, N., Sorenskriver. Tryssil.
*Seeher, Cand. juris. Kjøbenhavn.
Segelcke, L. H., Oberst, Trafikdirektør. Kristiania.
Segelke, A., Sorenskriver. Ringerike.
Seglem, J. P. O., Kasserer. Stavanger.
Selboe, J., Vagtmester. Skedsmo.
Selmer, M., Skovdirektør. Kristiania.
Sibbern, C., Amtmand. Moss.
Sibbern, G. C., Minister. Paris.
*Sigurdson, Jon, fhv. Arkivar. Kjøbenhavn.
Simonsen, P., Kjøbmand. Kristiania.

Skavlan, O., Dr., Professor. Kristiania.
*Skeel, V., Kammerherre, Overrets-Assessor. Kjøbenhavn.
*Skjelderup, J., fhv. Postmester. Kristiania.
Skjoldborg, J. G., Amtmand. Lillehammer.
Skridshol, A. J., Cand. juris. Kristiania.
*Smith, C. N., Provst. Lunde ved Odense.
Smith, H. E., Grosserer. Kristiania.
Smith, J. M., Oberstløjtnant. Kristiania.
Smith, Th., Politimester. Sarpsborg.
Smitt, J. S., Biskop. Tromsø.
Soelberg, Joh., Proprietær. Drammen.
Solberg, J., Ingeniør. Kristiania.
Solberg, S. A., Grosserer. Drammen.
Sollied, H. O., Forvalter. Rotvold Asyl.
*Sommer, Chr., Læge. Nakskov.
Sommer, H., Handelsfuldmægtig. Kristiania.
Sommerschield, H. J. L., Kaptejn. Verdalen.
*Sorø Akademi's Bibliothek.
Sparre, Alex., Greve. Stockholm.
Sparre, G. A., Excellence, Greve. Stockholm.
Sparre, J., Stadsfysikus. Bergen.
Spørck, A., Premierløjtnant. Kristiania.
Stabel, P. L., Overretssagfører. Kristianssand.
Stabell, G., Cand. philos. Throndhjem.
*Stabell, H., Redaktør. Fredriksstad.
Stabo, O., Gaardbruger. Ø. Thoten.
Staff, Kr. A., Boghandler. Throndhjem.
Stang, Chr., Konsul. Fredrikshald.
Stang, E., Højesterets-Advokat. Kristiania.
Stang, F., Excellence, Statsminister. Kristiania.
Stang, Th., Marineløjtnant. Borregaard.
Stang, W., konst. Auditør. Fredrikshald.
Steen, A., Cand. juris, Redaktør. Kristianssand.
Steen, C. J., Lensmand. Lurø.
Steen, C. O., Forstander. Rotvold Asyl.
Steen, D., Fabrikant. Kristiania.
Steen, F. M. B., Politifuldmægtig. Bergen.
Steen, J., Overretssagfører. Vaagen.
Steen, J. W. C., Rektor. Stavanger.
*Steenstrup, J., Cand. juris. Kjøbenhavn.
Steinnordh, Dr. phil. & theol., Lektor. Linkøping.
Stenersen, L. B., Dr., Universitets-Stipendiat. Kristiania.
Stibolt, C. N., Konsul. Kristiania.
Stokkeland, C. R., Gaardbruger. Vestnes.
Storm, E., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
*Storm, G., Dr., Professor. Kristiania.
Storm, O., Lodsoldermand. Horten.
Storsteen, H. J., Gaardbruger. Haugesund.
*Storthingets Bibliothek. Kristiania.
Strand, A. M., Gaardbruger. Sigdal.

Stranger, Plade, Skibsreder. Kristiania.
*Strøm, C. A., Lensmand. Throndenes.
Strøm, Chr., Cand. philos., Kopist. Kristiania.
Strøm, F., Overretssagfører. Moss.
Strøm, H. M., Sorenskriver. Stavanger.
*Strøm, Th., Cand. mag. Kjøbenhavn.
Strømsted, S., Skræddermester. Tromsø.
Stub, H. J. B., Sogneprest. Strandebarm.
Stub, J. C., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
Stub, P., Foged. Ullensaker.
*Studenterforeningen. Kjøbenhavn.
*Studentersamfundet. Kristiania.
Styffe, C. G., Bibliothekar. Upsala.
Sunne, Skibskaptejn. Arendal.
Sverdrup, H. U., Sogneprest. Balestrand.
Sverdrup, J., Bankdirektør. V. Aker.
Sverdrup, J., Sagfører. Frolands Verk.
*Sverdrup, U., Stud. juris. Kristiania.
Sæhlie, A., Verksejer. Vang, Hedemarken.
Sødergrens Bokhandel. Wexiø.
Søderwall, K. F., Docent. Lund.
*Sødring, E., Cand. mag. Kjøbenhavn.
Sødring, J. T., Læge. Aalesund.
Sølsnæs, A., Kirkesanger. Vistdal, Nesset.
Sømme, J., Konsul. Stavanger.
Sønstehagen, Ole, Gaardbruger. Aamot, Østerdalen.
*Søraas, Stud. philol. Kristiania.
Sørensen, J., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
Sørenssen, A., Foged. Rygge.
Sørenssen, C., Postexpeditør. Kristiania.
Sørenssen, Chr., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
Sørenssen, N. E., Sorenskriver. Tønsberg.

*Tang, C. N., Konferentsraad, Justitiarius. Viborg.
Tangen, M., Landhandler. Tønset.
von Tangen, Chr., sen., Kjøbmand. Bergen.
Taraldsen, K., Kirkesanger. Hvitesejd.
Thaasen, J., Gaardbruger. V. Aker.
Tharum, J., Kjøbmand. Throndhjem.
Thaulow, Chr., Konsul. Throndhjem.
Thaulow, H. H., Sorenskriver. Laurvik.
*Theisen, K., Cand. mag. Kjøbenhavn.
Thesen, A., Overretssagfører. Stavanger.
Thesen, M., Overretssagfører. Arendal.
*Thiele, J., Cand. juris. Kjøbenhavn.
Thinn, K., Kontorchef. Kristiania.
*Thomle, A., Højesterets-Assessor. Kristiania.
*Thomle, I. S., Højesterets-Justitiarius. Kristiania.
Thoresen, J. H., Sorenskriver. Saudland.
Thorne, C. A., Fabrikant. Moss.
Thorsen, K., Kontorchef. Kristiania.

Thorsen, O., Lensmand. Jølse.
*Thrap, D., resid. Kapellan. Modum.
*Thrige, S., Professor. Kjøbenhavn.
Throndhjems Kathedralskoles Bibliothek.
Thue, E., Toldinspektør. Kristianssund.
Thuesen, J., Politimester. Laurvik.
Thurmann, B., Provst. Tønsberg.
Tillisch, C. F., Sorenskriver. Sande.
Timmermann, Th. P., Provst. Vefsen.
*Tischendorff, G. L., Cand. theol. Kristiania.
Torp, H., Ingeniør. Kristiania.
Tostrup, O., Grosserer. Kristiania.
Tranaas, H. V., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
Trap-Meyer, H., Arkitekt. Kristiania.
Treschow, F., Jernverksejer, Kammerherre. Laurvik.
Treschow, M., Konferentsraad. Kjøbenhavn.
*Trier, Ludvig, Cand. phil. Kjøbenhavn.
Tromsø Læseselskab.
Tromsø Skolelærerseminarium.
Trøan, M., Overlærer. Kristiania.
*Tuxen, N. E., Direktør ved Orlogsværftet i Kjøbenhavn.
Tvethe, M. B., Overretssagfører. Kristiania.
Tviberg, P., Skien.
*Tønsberg, Chr., Generalkonsul. Kristiania.

Udbye, M. A., Organist. Throndhjem.
Ueland, G., Gaardbruger. Lunde.
Ullmann, A., Skolebestyrer. Kragerø.
*Undset, Ingvald, Arkiv-Assistent. Kristiania.
Unger, C., Højesterets-Advokat. Kristiania.
*Unger, C. R., Dr., Professor. Kristiania.
Universitetsbibliotheket i Kjøbenhavn.
*Universitetsbibliotheket i Kristiania. (2 Expl.)
Universitetsbibliotheket i Lund.
Universitetsbibliotheket i Upsala.
Urbye, C. A., Politimester. Arendal.
Utne, H. H., Landhandler. Ullensvang.

Waalen, J., Gaardbruger. Gausdal.
*Wad, G., Student. Kjøbenhavn.
Valeur, O., Indrulleringschef. Kristianssand.
Walle, H., Lensmand. Vaage.
Walsøe, P., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
Wang, Carl, Bogholder. Kristiania.
Wang, D. R., Handelsbetjent. Aalesund.
*Warmuth, Carl, jun., Musikhandler. Kristiania.
Wedel-Jarlsberg, H., Baron af, Jernverksejer. Bærum.
*Vedeler, G. F., Ingeniørkaptejn. Horten.
*Wegener, C. F., Dr., Konferentsraad, Geheime-Arkivar. Kjøbenhavn.
Weibull, M. J., Adjunkt. Lund.
Weidemann, C., kgl. Fuldmægtig. Kristiania.
Weidemann, F., Læge. Hamar.

Weisser, J. A., Bureauchef. Kristiania.
*Vemmetofte Klosters Bibliothek. Danmark.
Werner, C., Bogtrykker. Kristiania.
Wesenberg, H., Cand. mag. Kristiania.
Wesenberg, J., Forstander. Bergen.
*Wessel, G., Cand. philos. Fredrikshald.
Wessel-Berg, A., Sorenskriver. Kongsvinger.
*Western, A., Cand. philol. Kristiania.
Wettergreen, Fr., pers. Kapellan. Bamble.
Wettergreen, O. M., Sorenskriver. Hviteseid.
Videnskabernes Selskab, det kgl. Throndhjem.
Wiese, E., Grosserer. Lissabon.
Wiese, G. S. H., Grosserer. Lissabon.
Wiese, S., Grosserer. Fredriksstad.
Wiese, Th., Grosserer. Kristiania.
Wigersund, Th., Trælasthandler. Modum.
*Willer, M., Varemægler. Kjøbenhavn.
Winge, A., Børskommissær. Kristiania.
*Winkel-Horn, Fr., Cand. mag. Kjøbenhavn.
Winsnes, P., fhv. Stiftsprovst. Drammen.
Winther, Th., Adjunkt. Skien.
Wisbech, C. W., Marinekaptejn. Horten.
With, Johs. N., Grosserer. Kristiania.
Vogt, A., Overretssagfører. Kristianssand.
Vogt, C. J., Oberstløjtnant. Kristianssand.
Vogt, Fr., Læge. Tvedestrand.
Vogt, L. J., Toldinspektør. Fredrikshald.
Vogt, N., Statsraad. Kristiania.
Vogt, P. H., Dr., Overlæge. Bergen.
Vogt, Volrath, Overlærer. Kristiania.
Volckmar, Fr., Kjøbmand. Kristianssund.
*Wold, Ragna, Frøken. Kjøbenhavn.
Wolff, J. H., Kopist. Kristiania.
*Worsaae, J. J. A., Kammerherre. Kjøbenhavn.
Worsøe, C. N., Amtmand. Bergen.
Voss, C., Overretssagfører. Haugesund.
*Voss, J. S., Provst. Ramnes.
Voss, V., Rektor. Aalesund.
Woxen, C., Legations-Attaché. Rom.
Wright, J., Konsul. Langesund.
*Væringsaasen, Helge, Gaardbruger. Elverum.

*Østgaard, H. R., Arkiv-Assistent. Kristiania.
*Øverland, O. A., Stud. philol. Kristiania.
Øverland, O. H., Lensmand. Stavanger.

OM NOGLE MIDDELALDERSKE SLÆGTER I DET VESTENFJELDSKE NORGE.

AF YNGVAR NIELSEN.

Spørgsmaalet om de grunde, som i det fjortende og femtende aarhundrede fremkaldte Norges forfald og tilsidst medførte tabet af rigets politiske selvstændighed, kan ikke ventes at blive helt løst, forinden der foreligger fuldstændige undersøgelser af de daværende fornemme ætters slægtskabsforhold og deres stilling i samfundet i almindelighed. Under studiet af nogle afsnit af disse tiders historie er jeg ogsaa kommen ind paa dette punkt og har samlet alt eller det meste, som vedkommer en gruppe af saadanne ætter i det vestenfjeldske Norge. Da jeg neppe for det første kommer til at fortsætte disse og at afslutte dem med lignende undersøgelser af de øvrige ætter i landet, har jeg anseet det mest hensigtsmæssigt at offentliggjøre den færdige del, som et lidet bidrag til den norske adels genealogi i tiden mellem 1300 og 1500. Hvad man hidtil har i denne retning, indskrænker sig til G. Munthes afhandlinger i „Samlinger til det norske folks sprog og historie" og til P. A. Munchs oplysninger om det samme emne i anden hovedafdeling af hans store historiske verk. Begges arbejder ere i sin art meget fortjenstfulde, og det maa beklages, at de ikke ere fort-

satte. Hvis Munthes forskninger om alle vore gamle ætter vare blevne offentliggjorte, og hvis Munch havde naaet at føre sit hovedverk helt ned til reformationstiden, vilde det have været langt lettere at komme til klarhed i undersøgelser om disse spørgsmaal.

Imidlertid kan der ogsaa gjøres flere udsættelser ved den maade, hvorpaa begge de nævnte forskere have taget sin opgave. Munthes interesse var ligesaa meget heraldisk som genealogisk, og derfor har det i regelen for ham været det bestemmende, om vedkommende have ført vaabensegl, eller om dette er bevaret. Grundlaget for den rigtige bestemmelse af de omhandlede personers og deres ætters samfundsstilling bliver derved noget forrykket. Munch skulde staa paa en bredere grundvold. Men heller ikke hos ham vil man finde den rigtige vejledning til at forstaa det, som er det væsentlige, maalestokken for de fornemme og rige ætters stilling i social og politisk henseende. Han er altfor tilbøjelig til at stille alle „højbaarne mænd og anseede ætter“ i samme linje, uden at tage hensyn til, at der inden ethvert aristokrati maa gives grader, der dels betinges af forskjellen i højbyrdighed, dels af forskjellen i rigdom, dels af andre hensyn. Skjønt forholdene i Norge paa den her omhandlede tid ikke kunne have udmærket sig ved nogen stor uensartethed, maa der dog ogsaa hos os gjøres en stærkere forskjel paa ætterne i deres indbyrdes forhold, end Munch har gjort.

I det lille genealogiske bidrag, som her leveres, og som kun maa betragtes som et forarbejde, er der ganske vist heller ikke lagt nogen større vægt paa denne side. Hovedsagen har her været at sammenstille de oplysninger, som haves om de omhandlede ætter, og at paavise

eller antyde de forbindelser, som findes mellem dem. De ere af meget forskjellig rang. Nogle af disse slægter ere gamle lendermandsætter, der gaa op til Sverres tid, maaske endnu længere tilbage. Andre synes at stamme fra gamle hauldsætter. Nogle hæve sig gjennem heldige giftermaal med den deraf flydende adgang til rig arv op til en høj stilling. Nogle leve forholdsvis i dunkelhed. Nogle sprede sig i mange og vidtløftige grene, medens andre synes at være meget faatallige. Dog maa det herved erindres, at det i mange tilfælde er umuligt at afgjøre, hvorvidt der ikke har været mange sidegrene, som hurtig ere sunkne ned i linje med den almindelige bonde. Enkeltvis forekommer der oplysninger, som vise, at der har været saadanne, og derfra kan der drages slutninger, ogsaa for de ætter, hvor alle antydninger i denne retning mangle. De aristokratiske slægter vare kun sjelden skarpt afgrænsede fra sine omgivelser. Maaske har forskjellen mellem de første af dem, f. ex. Giskeætten, og de lavere været ligesaa stor, eller snarere endnu større end mellem de sidste og det øvrige folk. Idet den lavere adel i tidens løb forsvinder og ialfald bliver meget forminsket i antal, er den rimeligvis gaaet ind i det øvrige folk, medens den højere adel og dennes fremmede arvtagere paa samme tid ere stegne højt op over dette. Først derigjennem fik landet en fuldstændig afsluttet, men rigtignok tillige meget faatallig adelstand.

At fastsætte begrebet „adel“ eller „aristokrati“ vil særlig under forhold, som de norske, altid blive noget vanskeligt. Det er neppe i alle tilfælde tilstrækkeligt, at en æt eller en enkelt person fører vaaben i sit segl, da grænserne mellem dette og et bomærke ofte kunne

være meget usikre. Nogle af de her medtagne ætter høre maaske i virkeligheden snarest hjemme mellem bønderne, uagtet de indtage en mere fremtrædende stilling. Men en eller flere mellemklasser ere uundgaaelige. De kunne volde genealogerne vanskeligheder, men bevare derfor sin sociale betydning. De danne en støtte for højadelen. Idet de gaa over i de lavere lag, forrykkes ogsaa dennes stilling. Spørges der, hvad det er, som bevirker denne overgang, ligger det nær at søge svaret i landets økonomiske forhold, som vanskeliggjorde adgangen til at tilfredsstille tidens forøgede krav. En æt som den paa Byre i Ryfylke, kunde endnu i begyndelsen af det fjortende aarhundrede indtage en saadan stilling, som tiltrods for dens ringe jordegods kunde berettige dens hoved til at erholde ridderværdigheden. Et aarhundrede senere vilde dette — ialfald ikke uden under meget overordentlige omstændigheder, som f. ex. i 1449 og 1450 — omtrent have været en umulighed. De ætter, som kunde følge de stigende krav ved at udvide sit jordegods, kunde endog stige op imellem de højere og gjennem sine rigdomme værdiges at stilles ved disses side, endskjønt de oprindelig stode meget under dem. Andre ætter, som ikke kunde dette, maatte forsvinde, det vil sige, stige ned mellem sine omgivelser og tabe sig i disses ubemærkethed. Formodentlig var dette tilfældet med de fleste. Det kan neppe være nogen tilfældighed, at diplomerne i det fjortende aarhundrede ere langt rigere paa oplysninger om saadanne ætter end i det femtende.

Efter det sædvanlige indhold i vore diplomer skulde det ventes, at der forelaa flest oplysninger om de ætter, som ejede det største jordegods. Men dette er kun for

en del tilfældet. Saaledes er det mærkeligt, at der ikke findes mere end et enkelt brev om den æt, hvortil Jon Bjarnessøn hørte, uagtet denne maa have ejet et ganske betydeligt jordegods. Den har maaske været nær beslægtet med andre ætter paa samme kant, maaske endog en gren af en af disse; men herom foreligger ikke en gang den mest ubetydelige antydning. Om enkelte andre ætter, som i sammenligning med denne kun have ejet et ganske ringe jordegods, ere oplysningerne langt rigere.

For enkelte af de i det følgende omhandlede ætter kan der med bestemthed hævdes en temmelig høj alder; for andre er det rimeligt, at det samme har været tilfældet. Men alligevel er det langtfra, at der her kan leveres noget fyldestgjørende bidrag til besvarelsen af det vigtige spørgsmaal om forbindelsen mellem det gamle og det nye aristokrati. Med udgangen af det trettende aarhundrede forandre de historiske kilder sin hele karakter, og i det derigjennem fremkaldte brud ligger en hovedgrund til de vanskeligheder, som stille sig i vejen for at paavise en forbindelse mellem det gamle lendermands-aristokrati og de slægter, som i det fjortende og det femtende aarhundrede vare dets efterfølgere. Om ogsaa flere nye ætter i denne tid kunne være komne i vejret, saa er det dog maaske rimeligst at antage, at deres tal da ikke har været større end til nogen foregaaende tid. Ethvert aristokrati vil altid, saalænge det bevarer nogen levedygtighed, modtage nye elementer, og heller ikke vore lendermandsætter kunne have holdt sig fri for alle saadanne. Men efterhaanden er denne fornyelsens kilde bleven udtørret. Jo større krav der stilledes til aristokratiet for i det ydre

at opretholde sin stilling, desto vanskeligere blev det at komme i vejret. De allerede bestaaende fornemme ætter udvidede stadig sine ejendomme, og om en af dem uddøde, gik disse over til en anden, som derigjennem blev endnu rigere. Smaaætterne trængtes tilside Alene en æt, som den paa Finnen, maa have slugt flere af disse. Den opstaar og voxer gjennem en forening af et par andre ætter, og dens udvidelser kunne alene foregaa paa de øvriges bekostning. Paa Voss, hvor det i begyndelsen af det fjortende aarhundrede vrimler af personer, som sidde paa sine gaarde og indtage en stilling som en slags „knapeadel“, er der ved udgangen af det femtende ingen tilbage. Deres ætter ere neppe uddøde; de ere kun trængte ned i lavere samfundslag og sidde maaske som lejlændinger paa de samme gaarde, hvor deres forfædre boede som kongelige hirdmænd. Om ogsaa en enkelt slægt endnu i det 16de aarhundrede har bevaret et lidt større jordegods, saa betragtes dens medlemmer dog kun som bønder. Paa samme maade er det vel ogsaa gaaet paa andre steder. Der har gjennem det hele samfund gaaet en meget stærk bevægelse i retning af at samle jordegodset paa færre hænder, eller med andre ord, at udvikle et højaristokrati, medens den lavere adel blev trykket ned. Men det kunde alene være et lidet antal af ætter, der kunde bevare eller opnaa en saadan stilling. Landets jordegods var ikke tilstrækkeligt til at underholde mange, især da tillige meget deraf var i kirkens og statens hænder. I sine giftermaalsforbindelser vare de derfor henviste til hverandre, hvilket maatte have en mindre heldig indflydelse, — eller ogsaa maatte de vende sig til andre lande. Sigurd Jonssøn ægtede en tydsk grevedatter, medens de kvin-

delige medlemmer af de rige norske familier giftede sig med svenske og danske adelsmænd, af mangel paa jævnbyrdige landsmænd.

Saavidt jeg nu kan dømme om forholdet, maa de her anførte, rent økonomiske grunde have havt en væsentlig indflydelse paa den norske adels undergang. Deri, at de fornemme ætter gjennem kongemagtens sejer og den dermed følgende centralisation vare henviste til at træde i tjenesteforhold til kongen, ligger neppe nogen hindring for, at de kunde have erhvervet en lignende magtstilling som andre landes adel. Forandringen var skeet ganske langsomt, og lendermands-ætternes stilling i den almindelige opinion havde heller ikke forandret sig med et eneste slag. Ligesom deres ydre stilling forandredes, maatte ogsaa den maade, hvorpaa det øvrige folk betragtede dem, kunne undergaa en tilsvarende forandring. Selv om man ogsaa vil antage, at der hengik længere tid, forinden opinionen havde kunnet erhverve en rigtig tilegnelse af de nye forhold, og at folket vedblev at stille andre fordringer til et aristokrati, end de, som tiden kunde tilfredsstille, synes deri ikke at ligge nogen grund til at tro, at dette skulde have umuliggjort, om det ogsaa kunde vanskeliggjøre, dannelsen af et mægtigt aristokrati paa det almindelige europæiske grundlag. For lendermands-aristokratiets vedkommende, der hvilede paa et dybt rodfæstet, nationalt grundlag, behøvedes maaske i almindelighed ikke nogen særdeles betydelige ejendomme, forat det kunde opretholde sin stilling. Men jo mere det traadte ud af sin gamle stilling, maatte det mærke nødvendigheden af at styrke sig gjennem rigdomme, — en følelse, som naturligvis ogsaa maatte findes hos de ætter, som ved en

forening af heldige omstændigheder kunde arbejde paa at hæve sig opad.

Det var neppe alene tilfældigheder, som bragte de store ejendomme til at samles hos enkelte saadanne slægter. De have arbejdet derpaa med megen omhu og ved at indrette sine medlemmers giftermaalsforbindelser søgt at sikre dem udsigter til god arv. Finnenslægtens historie viser, hvortil en saadan fremgangsmaade kunde føre, naar den blev fortsat gjennem længere tid. Men denne lyst efter uophørlig forøgelse af sit jordegods frembyder tillige mange lidet tiltalende sider. Den opslugte andre interesser. Den maa have fremkaldt en række af processer og familietvister, der aldrig knnde være gavnlig. Det indblik, som diplomerne f. ex. give i forholdene paa Voss, synes at vise, at selv de allernærmeste have ligget i en saadan stadig strid, og at der mellem naboerne har bestaaet et forhold, som ikke kunde gjøre livet behageligt.

At saadanne handler og trætter om jordegods ved at optage en væsentlig del af de aristokratiske ætters interesser afledede disse fra de almindelige og landsvigtige spørgsmaal, lader sig ikke benegte. Gjennem foreningen med de to andre nordiske riger, der forlagde regjeringens tyngdepunkt udenfor landet, blev den derved medførte fare saa meget større. Der blev mindre anledning til at erhverve sig den uddannelse, som fulgte med nærværelsen af en regjering og et hof, og de indfødte adelsmænd bleve derved mindre brugbare til at befatte sig med landets styrelse. Saa meget naturligere blev det, at fremmede trængtes ind i de pladse, som de burde have indtaget. En maalestok for denne de fornemme ætters deltagelse i statens tjeneste haves maaske i den hyp-

pighed, hvormed ridderværdigheden har været uddelt. Denne aftager temmelig jævnt. Grunden maa tildels have ligget deri, at de slægter, hvis medlemmer kunde eftertragte denne, vare blevne færre i antal. Men tildels maa den søges i det her omhandlede forhold og deri, at kongerne saa meget sjeldnere besøgte landet. Det er mærkeligt at se, hvorledes thronstridighederne efter 1448 pludselig fremkalde en hel del riddere og rigsraader, medens disse efter den tid ligesaa hurtig synes at forsvinde. Formodentlig er der ved denne anledning vaagnet en følelse af, at her var en mangel, og den personlige ærgjærrighed har deri fundet en spore. Men udfaldet viste, at grundene til forfaldet laa for dybt til, at en foranstaltning af denne art kunde rette derpaa. Saalænge Norge havde regjeringens hovedsæde inden selve landet og kongen opholdt sig der stadig, var der ialfald nogen opfordring til at uddanne sig for statens tjeneste, bl. a. som medlem af kongens kancelli, og ridderværdigheden uddeltes da til mange, som øjensynlig ikke have været af de rigeste mænd. Med Kalmarunionen blev ogsaa dette forrykket, og de Nordmænd, som fra nu af opholdt sig hos kongen, naar han ikke var i landet, vare yderst faa. Dette blev ogsaa en medvirkende aarsag til at trænge aristokratiet tilbage. Dets synskreds, som allerede i det fjortende aarhundrede var betydelig indsnevret, lukkedes i det femtende aarhundrede næsten ganske bag de aaser og fjelde, som bestemte grænsen for dets ejendomme.

Jeg skal her kun indskrænke mig til disse antydninger, da jeg med det første haaber at kunne omhandle det samme emne i en mere udførlig form i en afhandling om rigsraadet, forsaavidt dette kan ske paa en tid,

da der ikke er foretaget et aldeles omfattende genealogisk arbejde for det her omhandlede afsnit af vor historie. Her har det alene været min tanke at levere en kort indledning til, hvad jeg har at meddele om de vestenfjeldske sætter, hvorom de følgende linjer skulle handle.

Fra de indre landskaber om Sognefjorden og Voss er der i diplomerne bevaret temmelig righoldige oplysninger om de derlevende gamle sætter. Flere af disse gik tilsidst sammen i en æt, der havde sit hovedsæde paa Finnen, den mest bekjendte af de gamle gaarde paa Voss. Denne gaard tilhørte ved det fjortende aarhundredes begyndelse en mand, der kaldte sig med det beskedne navn Peter bonde, men som dog maa have været en af de første i sit distrikt. Han nævnes i diplomer fra aarene 1303, 1304, 1315, 1317 og 1319 og omtales tillige paa en maade, der viser, at han var værge for Vossevangens kirke.[1]) I sit segl førte han en løbende hjort som skjoldmærke. Peter bonde havde to sønner, Orm og Gudbrand. Da den sidste undertiden omtales under navn af Gudbrand klerk, tyder dette paa, at han havde faaet en lærd opdragelse. Orm var gift med Gudrid Audfinnsdatter, om hvem G. Munthe har fremsat den formodning, at hun skulde have været en datter af

---

[1]) Dipl. Norveg. I, no. 98 flg., 102, 151 og 159; II, 71, 141; V, 61. Bjørgynjar kálfskinn, 75. I Codex diplom. monast. Munkaliv. forekommer ogsaa navnet Peter bonde paa tre steder (s. 58, 89 og 146), men dette maa være ganske andre personer. Smlgn. Miltzow, Presbyterol. Woss-Hardangr. s. 20.

biskop Audfinn i Bergen[1]). For denne kan der dog neppe anføres holdbare grunde. Gudrid Audfinnsdatter nævnes i et diplom fra 1315 og havde da været gift med Halle Oddssøn paa Rogn, med hvem hun neppe har havt børn.[2]) Hendes *tilgjøf* var otte merker guld, og disse bleve af hendes anden mand satte i tre gaarde paa Voss og Søndhordeland (i alt tre og tyve maanedsmatebol), hvilke hun efter sin mands død fik tilbage af sin svoger. Denne udredede hende derhos to maanedsmatebol i en gaard paa Søndhordeland for de tolv kjør, som hun ejede i Orms gaard, og otte i Flate i Grindhejms kirkesogn *firir þat fioretighi ok siau mærkr fornar, er nu brast i klæðauyrðslu hennar er Guðriið aatte at hafa or garðe Guðbranðs broðor Orms bonda siins.* Endelig overlod han hende ti maanedsmatebol, som hendes mand havde givet hende, da han laa paa sit yderste. Til altsammen blev der dog forbeholdt svogeren gjenløsningsret.[3]) Sandsynligvis er alt dette ordnet kort efter Orms død. Da det derom udstedte diplom bærer datum 13

---

[1]) Samlinger til det norske folks sprog og historie, I, 175 og III, 622. Navnet Audfinn er et af de sjeldnere forekommende. I registret til diplomatariets første bind findes der foruden den bekjendte biskop i Bergen kun et par personer, som føre det. Han er ogsaa den eneste Audfinn, som opføres paa registret til Bjørgynjar kálfskinn og Codex diplom. monast. Munkaliv. Gudrid levede fremdeles om høsten 1333. Dipl. Norv. IV, no. 207, 208.

[2]) Dipl Norv. V, no. 61; smlgn. I, no. 151.

[3]) Dipl. Norv. I, no. 186. Som den, der ved denne anledning skulde varetage Gudrids interesser, optræder *Einar á Eyrum*, der formodentlig har været en slægtning af hende. Af I, no. 264 sees, at Orm havde kjøbt en sæter til Finnen; han maa altsaa have været ejer af hele denne gaard eller en del deraf.

Maj 1326, er det rimeligt, at denne maa være indtruffen i første halvdel af dette aar. Paa sin dødsseng havde Orm desuden ved testamente bortgivet et sværd, som hans broder senere indløste for tre maanedsmatebol i gaarden Hyllin.[1])

Efter Orm blev Gudbrand Peterssøn, hans broder, ejer af Finnen. Af udtrykkene i det sidst anførte diplom (af 9de Juni 1326), om indløsningen af sværdet, kan der rimeligvis drages den slutning, at Gudbrand paa den tid ikke havde børn i sit ægteskab eller maaske ikke en gang har været gift. Tillige med sin broder omtales han i *Bjørgynjar kálfskinn* i anledning af, at de havde betalt kirken paa Vangen sin faders gjæld med $6^1/_2$ maanedsmatebol i forskjellige gaarde (bl. a. i Ulvik i Hardanger), og desuden en gang alene, idet han paaberaabes som vidne.[2]) Han levede endnu i 1333. Derimod er han vel forskjellig fra den Gudbrand Peterssøn klerk, som i 1336 eiede en gaard paa Thoten.[3])

Da hverken Orm eller Gudbrand efterlod mandligt afkom, udsluktes ættens mandslinje med dem. Gaarden Finnen med det til den hørende jordegods gik over til en mand ved navn Ejrik Erlendssøn, kaldet Bokke. Hans slægtskabsforhold til de tidligere ejere kjendes ikke. Det af ham brugte skjoldmærke (en mod højre gaaende hjort — med en i venstre hjørne af skjoldet ánbragt sexoddet stjerne) har megen lighed med det, som førtes af

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 187.

[2]) Bjørg. kálfsk. 71 og 75.

[3]) Dipl. Norv. I, no. 186, 187; II, 411; III, 157, 164 og 175. Gudbrand klerk havde solgt en del jordegods til den nedenfor nævnte Odd Hallessøn paa Rogn. Hans skjoldmærke var en mod højre gaaende hjort.

de foregaaende ejere. Ved opgjøret af, hvad der tilkom Gudrid Audfinnsdatter efter Odd Peterssøn,[1]) nævnes han ved siden af Gudbrand og det kunde altsaa med stor sandsynlighed antages, at han har været en dattersøn af Peter paa Finnen eller af Gudbrand.[2]) Det sidste er dog det mindst rimelige, da denne, saafremt han havde havt børnebørn, neppe ved overdragelser af jordegods vilde have truffet noget forbehold for det tilfælde, at han skulde have *eginnar kono barn eftir sik.* (Dipl. Norv. I, no. 187.) Da Erlend ikke er af de hyppig forekommende navne paa Voss og i Sogn, og maaske mindst i Indre Sogn, kan Ejriks fadersnavn indeholde en vejledning til at udfinde hans herkomst paa fædrene side. Navnet forekommer i et par ætter fra Sogn, og det er derfor noksaa rimeligt, at han er kommen derfra og ved sin faders giftermaal med en datter paa Finnen har faaet arveret til denne gaard. Da Ejrik Erlendssøn i 1338 har foretaget et mageskifte mellem gaardene Spildar i Graven og Løne paa Voss med Erlend Karlshovedssøn og dennes hustru Bergljot fra Sogn,[3]) kan der tænkes paa et slægtskab med denne; men navnet forekommer dog ogsaa, som senere vil sees, i andre sognske ætter. Saaledes kunde det være muligt, at den Ejndride Erlendssøn, som i 1340 solgte den del af Flaam

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 186.

[2]) Det sidste antages af P. A. Munch, Det norske folks historie, anden hovedafdeling, I, 411, medens G. Munthe i Saml. til det norske folks spr. og hist. III, 585 blot i almindelighed holder Ejrik for en frænde af Gudbrand Peterssøn.

[3]) Dipl. Norv. I, no. 254.

i Aurland, som han havde arvet efter sin moder,[1]) var en broder af ham.

Ejrik Erlendssøn ejede Finnen i 1338, da det omtalte mageskifte foretoges, og fremdeles i 1340.[2]) Han maa være død inden 1349.[3]) Med Ingebjørg Simonsdatter havde han et barn, som blev dømt at være hans arving, og paa hvis vegne moderen overtog Finnen. Hun kom dog ikke strax i besiddelse af gaard og gods. Halstejn Jostejnssøn, der formodentlig efter barnet har været den nærmest arveberettigede, synes nemlig at have overtaget eiendommen umiddelbart efter Ejriks død, og Ingebjørg maatte af den grund først føre en proces med ham. Denne Halstejn har sandsynligvis været en søn af Jostejn Halstejnssøn paa Saude, der endnu levede i 1342 og førte til skjoldmærke en mod venstre staaende fugl med et firben i kløerne. Jostejn kan igjen have været en søn af Halstejn Brase, der levede paa Voss 1304, og hvis navn er sat i forbindelse med *Brasagarðr* i Kaupanger.[4]) Den yngre Halstejn maatte ved dommen fravige gaard og gods; men der tilkjendtes ham tillige erstatning for hans havte møje og udlæg med

---

[1]) Dipl. Norv. IV, no. 244. Den Ejndride Erlendssøn, der forekommer som lagrettesmand i Hafslo 1384 (anf. st. I, no. 488), var maaske en sønnésøn af den E. E., der levede i 1340, — saafremt det ikke er den samme person, der nævnes paa begge steder I indholdsangivelsen til Dipl. Norv. I, no. 228 nævnes en Jon Erlendssøn; denne kaldes i selve diplomet Erlend Blese Kaaressøn.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 264.

[3]) Han nævnes vistnok for sidste gang i et diplom fra 1348. Dipl. Norv. III, no. 259.

[4]) G. Munthe i Saml. til det norske folks spr. og hist., III, 585, note 2. Dipl. Norv. I, no. 97, 281.

denne. Da Ingebjørg ikke strax vilde eller kunde betale ham, hvad hun efter dette var ham skyldig, foranledigedes derved stadige krav fra hans side.[1]) Hun synes snart efter Ejriks død at have giftet sig med en Guthorm Kolbejnssøn,[2]) og da hun ogsaa overlevede ham, indgik hun et nyt ægteskab med Ejlif Brynjulfssøn, med hvem hun var gift i 1365.[3]) Før hun fik sit uægte barn med Ejrik paa Finnen, havde hun været gift med en Vilhjalm, efter hvem hun havde datteren Elin.

Denne Elin Vilhjalmsdatter kom derefter i besiddelse af Finnen gaard. De nærmere omstændigheder herved kjendes ikke. Ejriks barn maa være dødt i en spæd alder, og moderen derpaa være bleven dets arving, hvorefter hun i levende live har overdraget sin datter gaarden. Om Elins fædrene slægt vides intet. Den „ærlig mand“ Henrik Vilhjalmssøn, som i 1389 var raadmand i Bergen,[4]) har rimeligvis været en slægtning af hende, ligesom han kan have været en broder eller slægtning af hustru Margrete Vilhjalmsdatter i Skapten, der var gift med Haakon Ragnvaldssøn Smør.[5]) Navnet Vilhjalm er ialfald saa sjeldent, at det bliver meget berettiget at drage slutning om slægtskab, hvor dette forekommer, og ligesom P. A. Munch i sin tid med grund gjorde opmærk-

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 317, 321, 325, 330; II, 308, 309.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 330. Udtrykkene i brevet synes ikke vel at kunne forklares paa anden maade, end ved at Guthorm var gift med Ingebjørg.

[3]) Dipl. Norv. I, no. 385. Ejlifs skjoldmærke var en lilje med udstaaende frøstilke i stedet for det øverste blad.

[4]) Dipl. Norv. I, no. 516. Smlgn. III, no. 310.

[5]) Dipl. Norv. II, No. 498. Codex diplom. monast. Munkaliv. s. 53.

som paa, at der sandsynligvis existerede et nært slægtskab mellem denne hustru Margrete og Erik Vilhjalmssøn paa Torge,[1]) kan denne formodning udstrækkes videre og gjøres anvendelig ogsaa paa de to først nævnte personer.[2])

Elin Vilhjalmsdatter var inden 1364 gift med Botolf Ejndridessøn, der tilhørte en æt i Sogn, som nedenfor vil blive omtalt. De havde i sit ægteskab to børn, Ejndride og Samson. I 1365 havde de et jordeskifte med Elins moder, Ingebjørg Simonsdatter, som derved fik noget jordegods i Hardanger, dels til ejendom, dels til brug paa Ingebjørgs livstid.[3]) Elin døde i den store pest 1371, og formodentlig nogle aar senere hendes to børn.[4]) Botolf indgik senere inden December 1376 nyt ægteskab med Aasa Haavardsdatter og maa med hende have faaet en del af Rogneættens Gods. Formodentlig som erstatning for det ved hendes formynder foraarsagede tab maatte denne i 1376 afstaa hende 14 maanedsmatebol i en gaard paa Voss.[5]) 1381 kjøbte Botolf den halve del af gaarden Gyltan i Bergen[6].) I 1384 lod han sig

---

[1]) Det norske folks historie, anden hovedafdeling, I, 900.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 383. Smstds. I, no. 363 nævnes han i et diplom fra 1359.

[3]) Dipl. Norv. I, no. 385. Smlgn. I, no. 514.

[4]) Dipl. Norv. I, no. 462. Smlgn. nedenfor.

[5]) Dipl. Norv. V, no. 296; smlgn. VII, no 301.

[6]) Dipl. Norv. I, no. 481, 483; III, no. 560. Gaardens navn skriver sig formodentlig fra en forbindelse med gaarden Gylta i Evindvik. Den havde tidligere tilhørt Halstejn Baardssøn (anf. st. I, no. 436), senere dennes datter Thurid, der var gift med Jon Ejrikssøn (smlgn. I, 573, 582); hendes broder var maaske Magnus Halstejnssøn.

meddele et vidnesbyrd om, at han var rette odelsmand til Indre Kvam i Hafslo, medens han allerede fra 1362 havde besiddet det meste af Øvre Kvam i Borgund.[1]) Ved overenskomst med Valthjov Baardssøn paa Rogn fik han i 1370 tyve løber jordegods.[2]) 1387 fik han et løbsbol i gaarden Ulvaldstad af Thore Ejlivssøn.[3])

Botolf Ejndridessøn havde i sit andet ægteskab tre børn, Haavard, Odd og Ragna. Han maa være død senest i de første maaneder af 1389; thi da Brynjulf Ejlivssøn, søn af Ingebjørg Simonsdatter i hendes ægteskab med Ejlif Brynjulfssøn og altsaa halvbroder af Elin Vilhjalmsdatter, i dette aar paastod at have lidt uret derved, at han skulde være fravendt det gods i Hardanger, som i sin tid var overdraget hans forældre, var det ikke Botolf, men Aasa Haavardsdatter, som herom førte sag med ham og vandt denne ved en af Bergens og Gulatings lagmand afsagt dom.[4])

De tre børn maa ved faderens død endnu kun have været smaa, og moderen blev saaledes længe eneraadig over Finnen. „Ærlig kvinde“ Aasa Haavardsdatter om-

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 488; III, no. 371.

[2]) Dipl. Norv. II, no. 411.

[3]) Dipl. Norv. II, no. 499.

[4]) Dipl. Norv. I, no. 514 og 516. Nærværende ved denne doms udstedelse vare de to bergenske raadmænd Henrik Vilhjalmssøn (som slægtning af Elin Vilhjalmsdatter?) og Erengisl Ejlivssøn, der maaske har været en slægtning af Brynjulf Ejlivssøn, samt af den Thore Ejlivssøn, der synes at have staaet i et nært slægtskabs- eller venskabs-forhold til ætterne paa Finnen og Rogn (anf. st. I, no. 507; II, no. 484, 499). Erengisl Ejlivssøns skjoldmærke var — efter G. Munthe — et mod højre vendt hanehoved med hals i sort felt.

tales ofte, navnlig ved processer og gaardhandler. I hendes tid blev Finnengodset betydelig udvidet, tildels ved gaver, og endnu i hendes levende live modtog dette en meget stor forøgelse, da hendes yngste søn erholdt hendes fædrenegaard Rogn. Hun var endnu i live 3die Juli 1410; men da hun senere ikke nævnes i diplomer, er det rimeligt, at hun ikke har levet længe efter denne tid.[1])

Efter 1410 er det, som sagt, alene de to brødre, Haavard Botolfssøn („ærlig mand") og Odd Botolfssøn, der optræde som de, der have at raade over Finnen gaard og gods. Odd — eller maaske begge brødre i forening — havde allerede i 1402 af Jørund Arnessøn faaet sin mødrene odelsgaard, Rogn.[2]) I 1416 kjøbte brødrene den halve Ottegaard i Bergen.[3]) Deres søster Ragna omtales ikke meget. Hun sees at have faaet gaver i jordegods af sine frænder i Sogn, tildels i fællesskab med sine brødre.[4]) I 1426 deltog Haavard med femten andre mænd i domsafsigelsen i arvesagen om Giske.[5]) Ogsaa i disse brødres tid blev jordegod-

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 516, 555, 563, 572, 582; II, 531, 534, 571, 576, 611, 631; III, 560, 792; V, 412, 413, 419. Den i II, 571 nævnte Gudrun Ejlivsdatter, g. m. Ejvind Sigurdssøn, der med Aasa Haavardsdatter var arving efter Jørund Arnessøn paa Foss, kunde tænkes at have været en datter af Ingebjørg Simonsdatter i hendes sidste ægteskab. (Smlgn. s. 32.) Hendes moder var imidlertid en datter af Arne Røf, og der herskede endog tvivl om hendes ægte fødsel. (V, 419.) I Bjørg. kálfsk. s. 40 nævnes *Arne bonde a Røfrostum.*

[2]) Dipl. Norv. I, no. 580, 631.

[3]) Dipl. Norv. II, no. 638.

[4]) Dipl. Norv. I, no. 515; II, 518.

[5]) Dipl. Norv. I, no. 713.

set under Finnen forøget; der kjendes saaledes flere gaardhandler, som afsluttedes af dem.[1]) Odd Botolfssøn nævnes sidste gang i et brev af 24de Marts 1428, men har neppe levet mange aar efter. Han var død før broderen, som med vished vides at være død inden 3die Marts 1438.[2]) Begge brødre vare gifte, Odd med en Bothild, Haavard med Jarthrud Jakobsdatter. Odd havde i sit ægteskab neppe andre børn, der overlevede ham, end datteren, Magnhild, som i 1438 modtog som fuld arv efter sin fader 12 løbsbol i Gjermen og en sølvskaal paa en lødig mark.[3]) Haavard havde en søn, Peter, som overlevede ham. Da hans moder i 1449 havde solgt 2½ maanedsmatebol i gaarden Tvilde paa Voss til Gard Olafssøn, negtede Peter Haavardssøn at stadfæste dette salg, hvorfor Gard maatte betale et tillæg til kjøbesummen.[4]) Han døde imidlertid før sin moder, som efter ham arvede Finnen med tilhørende jordegods.

„Hæderlig“ og „velbaaren kvinde“ hustru Jarthrud Jakobsdatter var af slægten Reymar (Rømer). Hun raadede i 1446 — formodentlig i sønnens (og sine andre børns?) mindreaarighed — for Finnen og var enten allerede da eller blev strax efter gift med den svenske væbner Magnus Hogenskild, som i 1447 og følgende aar boede paa Finnen.[5]) Denne drog i 1462 til Sverige, og da hustru Jarthrud vilde drage efter

[1]) Dipl. Norv, I, no. 716, 719, 720.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 720 og 763.

[3]) Dipl. Norv. I, no. 763 og 764. Den Skeldulf Oddssøn, som i II, no. 832 nævnes ved siden af fru Magnhild Oddsdatter, kan neppe have været hendes broder.

[4]) Dipl. Norv. IV, no. 960, 954.

[5]) Dipl. Norv. II, no. 773; III, 792. Hadorphs rimkrønike, till. s. 160.

ham derhen, pantsatte hun i samme aar hele Finnen med tilhørende ødegaarde og herligheder til Magnhild Oddsdatters daværende mand, ridderen herr Alf Knutssøn. Han kom dog ikke i uanfægtet besiddelse af gaard og gods, før i 1472, efter at have ført proces med Jakob og Otte Rømer. Medens udtrykkene ved pantsættelsen ere noget tvivlsomme, idet de maaske kun gjælde den del af Finnens gods, som laa paa Voss, lyder dommen paa „alt det odelsgods, som for:ne hustru Jarthrud arvede efter sine og for:ne Haavards børn.“[1])

Saaledes var Finnen med sit store tilliggende jordegods kommen til en slægt, der i sin besiddelse forenede en mængde andre store ejendomme, og som var en af de første i landet. Den modtog derved en meget stor forøgelse af sit jordegods. Fra begyndelsen af havde maaske det gods, som havde ligget under Finnen, ikke været særdeles betydeligt, men var i tidens løb stadig bleven forøget. Diplomerne have bevaret efterretninger om ikke faa af disse nye erhvervelser af gaarde og vise, at det gods, som laa under denne gaard, ikke var indskrænket til Voss alene, men ogsaa var spredt omkring i de nærmest tilstødende landskaber, endog helt nede paa Søndhordeland. Kun sjelden er der tale om, at noget gods er frahændet ejerne af Finnen, og der er da i regelen draget omsorg for, at der kunde være fuld adgang for dem til atter at indløse det, som de havde maattet skille sig ved. Det er derunder mærkeligt at se, hvorledes godset vedbliver at vokse og samles omkring Finnen som hovedsæde, uagtet der er en stadig veksel mellem de ætter, som ere dets ejere. Det kunde synes

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 861; II, no. 846 og 886.

at ligge nær for de nye ejere, som kom i besiddelse deraf gjennem sine giftermaalsforbindelser med de tidligeres slægt, at gjøre sine egne gaarde til hovedsæde; men herom er der aldrig tale. Det fulgte næsten af sig selv, at de flyttede til Finnen og toge bopæl der. De kom heller ikke tomhændede til sine nye ejendomme. Hvad de bragte, har visselig ikke udgjort den mindste tilvækst til denne store samling af jordegods. Gjennem stadige mageskifter, hvoraf dog kun ganske faa kjendes, have de rimeligvis ogsaa stræbt at afrunde sine en gang erhvervede ejendomme. Hvis ikke dette maatte antages at have været tilfældet, vilde man her, som ved mange andre lignende anledninger have kunnet anvende senere tiders jordebøger som en paalidelig kilde til at lære godsets størrelse og dets hele udviklingshistorie at kjende. Nu kan man ialfald ikke uden med stærkt forbehold anvende denne kilde. Nøjagtige oplysninger om størrelsen af Finnens gods paa den tid, da det kom i Alf Knutssøns besiddelse, kunne ikke gives. I 1661 var det 369½ tdr. hartkorn. Uagtet det er højst sandsynligt, at det ogsaa har modtaget endel forøgelser efter hr. Alfs tid, haves dog deri nogen vejledning til at bedømme, hvor stort det jordegods maa have været, som fru Magnhild Oddsdatter bragte sin mand.

Finnens ejere havde mange forbindelser med den eller de ætter, som boede paa to andre gaarde paa Voss, Rogn og Ringhejm, og hvis medlemmer ligesom hine indtoge en anseet stilling i sin bygd. Det er af G. Munthe antaget som rimeligt, at ejerne af disse gaarde vare nær beslægtede med de ældre beboere af Finnen, og dette kan ogsaa gjerne forholde sig saaledes, uagtet det ikke nærmere kan paavises, hvori denne slægtskabs-

forbindelse har bestaaet, og hvor nær den har været.[1]) Derimod vides det med vished, at der var nært slægtskab mellem Rogneætten og folkene paa Ringhejm.

Den ældste ejer af Ringhejm, som kjendes, var Holrod, en broder af Odd paa Rogn; de nævnes sammen i et diplom fra 1293.[2]). Holrod levede endnu i 1315.[3]) Han var dog ikke eneejer af den hele gaard. I 1303 nævnes saaledes Andres Paalssøn paa Ringhejm, der tillige omtales som Holrods maag.[4]) I 1330 forekommer der en ny ejer af Ringhejm, en Arne Jørundssøn, som da havde femten maanedsmatebol i gaarden, men om hvis mulige slægtskab med de foregaaende alle oplysninger savnes.[5]) Arne havde to sønner, Jørund Arnessøn og Erlend Arnessøn. Den sidste var gift med Thurid Halstejnsdatter,[6]) en Datter af Halstejn Baardssøn, der ogsaa havde en del af Store Ringhejm, som han maaske kan have arvet efter den ovenfor nævnte Holrod.[7]) Datteren Thurid bragte nu denne

---

[1]) Saml. til det norske folks spr. og hist. III, 617.

[2]) Dipl. Norv. II, no. 32 flg. En Holrod Halstejnssøn forekommer i 1389 paa Voss. Smstds. I, no. 514. Maaske kunde dette antyde en slægtskabsforbindelse mellem Holrod og Halstejn Baardssøn? En Holrod Hallessøn nævnes i et brev af 1340 fra Tysnes. Dipl. Norv. IV, no. 242.

[3]) Dipl. Norv. V, no. 61.

[4]) Dipl. Norv. I, no. 97, 98, 100, 104.

[5]) Dipl. Norv. II, no. 61, 175, 176. Arne var maaske en søn af den Jørund paa Røkkve, som nævnes i et brev fra 1303. Smstds. I, no. 97. Denne Arne er maaske den samme, som kaldtes Arne Røf; denne person var ialfald beslægtet med hans søn, Jørund Arnessøn. Smstds. V, no. 419. Smlgn. s. 18, note 1.

[6]) Smlgn. s. 16 ovenfor om hendes andet ægteskab.

[7]) Smlgn. den ovenfor i note 2 fremsatte antydning.

del til sin mand, og han solgte den igjen til Jørund Arnessøn i 1377, hvorved den forenedes med den langt større del af gaarden, som ejedes af Jørund.[1]) Denne havde allerede i 1371 skjænket sin hustru treti løbers bol i Øvre Ringhejm, samt hundrede mark i løsøre, mod at hun gav ham det samme i Onarhejm paa Søndhordeland og den samme sum i løsøre.[2]) Jørund kom kort efter i besiddelse af gaarden Rogn og bliver derfor nærmere omtalt blandt dennes ejere.

Odd paa Rogn, den første ejer af Rogn, som kjendes, var, som allerede bemærket, en broder af Holrod paa Ringhejm og omtales sammen med denne i et diplom fra 1293. Dette er en af lagmanden, Sigurd paa Aga, udstedt dom, hvorved de to brødre faa sig tilkjendt odelsretten til gaarden Birkjar paa Voss. Odd maa være død senest en ti aar efter denne doms afsigelse; thi da der i begyndelsen af det fjortende aarhundrede atter blev tvist om den samme gaard, er det hans sønner, som derved optræde, i sammen med den ovenfor nævnte Andres Paalssøn paa Ringhejm,[3]) der efter Munthe var gift med deres søster, Ingebjørg. Af disse sønner blev Halle den, som endelig fik Rogn, men Odd, som senere ejede gaardene Røtin og Gerdisaker, nævnes dog i den første tid som boende paa Rogn tilligemed hans broder og kaldes Odd bonde.[4]) Odd Odds-

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 445. — I 1365 og 1387 nævnes en Odd Jørundssøn paa Berg. I, no. 507; VI, no. 266. Den Jørund, gift med Halrid Bessesdatter, som nævnes i 1321 og 1340, er formodentlig hans fader. I, no. 268; IV, no. 419.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 426.

[3]) Dipl. Norv. I, no. 97—100.

[4]) Dipl. Norv. I, no. 171 — i et diplom af 1323, og II, 71 — i

søn synes at have været en mand, der samlede sig en del ejendomme. Han nævnes ialfald som ejer af to gaarde og omtales ligeledes ved et gaardsalg. Saaledes findes hans navn ikke sjelden nævnt i diplomer fra den tid.[1]) Han skal have efterladt sig ialfald en søn, der havde samme navn, og dennes søn skulde igjen være den Arnfinn Oddssøn, som i 1392 var kongelig ombudsmand paa Voss.[2]) Men herfor kan der neppe leveres noget bevis, og det er endog rimeligt, at den mellem Odd paa Røtin og Arnfinn indskudte yngste Odd overhovedet ikke en gang er nævnt i noget diplom, men blot indsat i slægtrækken for at fylde det tomme rum, som syntes at være mellem de to nævnte mænd. Dette er dog ikke nødvendigt, og der er, om man saa vil, egentlig intet til hinder for, at Arnfinn kan have været en søn af Odd paa Røtin.[3])

Medens Odd Oddssøns linje paa denne maade snart tabte sig, kjendes der mere til hans broder, Halle, der

---

et diplom fra omkring 1303. Oddetejgen paa Voss, der omtales i et diplom fra 1348, maa have faaet sit navn efter en af disse Odd'er eller efter en ældre af samme navn. Dipl. Norv. III, no. 259.

[1]) Dipl. Norv. I, no. 99, 100, 151, 178; V, no. 61.

[2]) Dipl. Norv. II, no. 531.

[3]) Den her omtalte formodning er fremsat af G. Munthe i Saml. til det norske folks spr. og hist. III, 624. Der ytrer han ogsaa: „*Maaske var Arnbjørn Oddssøn, som forekommer imellem aarene 1402 og 1438, en anden søn af Odd.*“ Smlgn. Dipl. Norv. I, no. 653, 716, 719, 764; V, no. 417. Den Odd Oddssøn, som nævnes i diplomer fra 1333, er rimeligvis Odd paa Røtin, og ikke en søn af ham. Dipl. Norv. IV, no. 207, 208. Formodentlig er det disse diplomer, som have været Munthes kilder, da han antog, at Odd paa Røtin havde en søn af samme navn.

beholdt faderens gaard, Rogn. Denne Halle paa Rogn, der som skjoldmærke førte et fremspringende væderhoved, nævnes hyppig i diplomer fra det fjortende aarhundrede, først i dem, der angaa den nævnte odelstvist om gaarden Birkjar.[1]) I 1311 omtales han som formynder for nogle børn af en Thrond, der maaske ogsaa tillige med Odd har boet paa Røtin og ejet en del deraf.[2]) Han var to gange gift. Den første kones navn kjendes ikke, men de børn, som overlevede ham, maa alle have været af dette ægteskab. Den anden kone var den ovenfor omtalte Gudrid Audfinnsdatter. Halle maa være død inden de første maaneder af 1315. Thi fra dette aar haves nemlig et diplom af 16de April, der indeholder et opgjør over, hvor meget af Gudrid Audfinnsdatters gods der „regnedes i Halles og hans arvingers gaard“. Dette var da først, hvad hun havde faaet i *tilgjøf*, dernæst den *bekkjargjøf*, som han havde givet hende, og forskjellige udlæg, som hun havde gjort for ham. For alt dette fik hun nu pant i den hele gaard Rogn, som var tyve maanedsmatebol, og som Halles børn atter kunde indløse med sine egne penge, — ikke med laante, og aldrig mindre end ti maanedsmatebol ad gangen. Gudrid vedgik derhos, at hun havde *alla gripu sina i gulli ok sylfri ok klædom, heila ok oskærða, þa er hon hafðe j garð Halla.* Som formyndere for Halles børn *(vitorðz menn um goðz suæinanna)* optræde Orm Kavle, Odd Oddssøn, hans søster Ingebjørg og Holrod paa Ringhejm. Disse solgte desuden paa sine myndlinges

---

1) Dipl. Norv. I, no. 97, 100, 103, 106.

2) Dipl. Norv. III, no. 94.

vegne en del af Birkjar og af Øvre Lande til Gudrid.[1]) Af det derom udstedte brev sees, at Halle paa den tid ikke længer kan have været i live, at han maa have været gift med Gudrid Audfinnsdatter i andet ægteskab og ikke have havt børn med hende. Som tidligere omtalt, blev hun nogen tid efter gift med Orm Peterssøn paa Finnen. I 1317 kom Halles børn i besiddelse af Rogn, idet Gudrid fik tilbage de 140 mark, hvorfor denne var pantsat til hende. Dette skede ved at overlade Thore Sigurdssøn et tilsvarende antal maanedsmatebol i andre gaarde, som dels tilhørte dem, dels Odd paa Røtin, der saaledes for en del indtraadte i de rettigheder, som Gudrid havde faaet ved opgjøret i 1315. Det i 1317 udstedte brev indeholder ingen oplysninger om, hvorledes Thore er bleven indblandet i denne sag; men det er ialfald ikke urimeligt, at han før Orm har været gift med Gudrid, som altsaa i dette tilfælde maa have været gift tre gange, og ikke nogen gang meget længe.[2]) Paafaldende er det at se Halle paa Rogn nævnt i et diplom fra 1333.[3]) Sandsynligvis har dog dette været en af hans sønner, som ellers ikke omtales i diplomer. Efter hvad der var passeret i 1315 og 1317, kan det neppe tænkes muligt, at denne skulde være den samme som Halle Oddssøn, søn af den gamle Odd paa Rogn.

Halle Oddssøn paa Rogn havde flere sønner. Svejn Hallessøn nævnes i 1330, 1339, 1340 og 1348.[4]) Ef-

---

[1]) Dipl. Norv. V, no. 61. Denne del af Birkjar er formodentlig den samme, som Odd Oddssøn kjøbte i 1333. 1563 levede i Bordstrands otting Thorfinn og Mons Hallessønner, sønner af den afdøde Halle Monssøn. Dipl. Norv. X.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 151.

[3]) Dipl. Norv. IV, no. 203.

[4]) Dipl. Norv. II, no. 175, 232; V, no. 204; VII, no. 174.

ter Munthe skal han allerede forekomme i 1326 og da skrives til Rogn, uagtet denne forfatter gaar ud fra, at hans fader endnu levede i 1333. Herfor er dog ikke anført nogen hjemmel. Munthes anden gjætning, at Svejn er bortreven af den sorte død, synes at have mere for sig.[1]) Haavard Hallessøn forekommer i diplomer fra 1323 og 1341[2]) og havde datteren Aasa Haavardsdatter, som blev gift med Botolf Ejndridessøn i dennes andet ægteskab. Jon og Guthorm Hallessønner omtales i 1341. Den sidste havde to døtre, Herbjørg og Gyrid.[3])

Odd Hallessøn, formodentlig den ældste af brødrene, nævnes første gang i et diplom fra 1330 sammen med Svejn og derefter i 1339.[4]) Han boede paa Rogn og havde nogle aar efter som ejer af denne gaard en proces med sine naboer om forpligtelsen til at vedligeholde den saakaldte Bodebro, der afsluttedes i 1343 ved dom.[5]) Odd var gift med Brynhild Sigurdsdatter. Efter Munthes antagelse skulde hun ikke have været hans, men broderen Svejns hustru. Dette hænger sammen med hans anden, ovenfor omtalte formodning, at Svejn skulde været ejer af Rogn, som derimod aldeles ikke skulde have været i Odds besiddelse. Det er imid-

---

[1]) Saml. til det norske folks spr. og hist. III, s. 624 flg. Svejn havde datteren, Margrete der i 1384 boede paa Ulvaldestad. Dipl. Norv. I, no. 507; II, no. 484, 499.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 171; V, no. 150.

[3]) Dipl. Norv. V, no. 150. Herbjørg Guthormsdatter nævnes sammesteds I, 563 som gift med Erik Ejnarssøn. Gyrid vil nedenfor blive omtalt.

[4]) Dipl. Norv. II, no. 175, 232.

[5]) P. A. Munch, Det norske folks hist., unionsperioden, I, 382 flg.

lertid efter dokumenter, som ikke vare kjendte af Munthe, aldeles sikkert, at den sidste virkelig har været ejer af gaarden, medens det, selv om Svejn virkelig har været skrevet til Rogn, neppe er rimeligt, at han har havt mere end en del af denne som sine brødres medejer og senere er bleven udløst af Odd. Da nu formodningen om Svejns og Brynhilds ægteskab vistnok udelukkende er grundet paa den forudsætning, at han var den sidste ejer af gaarden, som kjendtes, førend hun forekom i samme egenskab, maa den — som allerede paavist af P. A. Munch — betragtes som bortfaldt med denne.[1])

Brynhilds fader var formodentlig den Sigurd Halvardssøn, som ved midten af det fjortende aarhundrede nogle gange nævnes i diplomer bl. a. som ejer af en mindre del af Rogn[2]) og efter Munthes og Munchs formodning skal have været en søn af en Halvard Snjalle. Rimeligvis er dette en forveksling med den Halvard Sigvaldssøn, der omtales i nogle af de breve, som vedkomme processen om Birkjar, i hvilke der desuden omtales en Sigurd Snjalle, medens der forøvrigt ikke kjendes nogen Halvard, der har ført dette tilnavn.[3]) Formodnin-

---

[1]) Saml. til det norske folks spr. og hist. III, 624. Munch, det norske folks historie, unionsperioden, II, s. 187.

[2]) Dipl. Norv., II, no. 325; IV, no. 203, 204, 243 (?)

[3]) Dipl. Norv. I, no. 97—100. Munthe (Saml. til det norske folks spr. og hist. III, 620 og 624) kalder ham dels Halvard Sniallssøn, dels Halvard Snjallr. Den første form er formodentlig kun en fejllæsning for diplomernes *Siualsson*, der let kan opfattes som *Snialsson*. Munch (Det norske folks historie, unionsperioden, II,187) har rimeligvis kun fulgt Munthe paa det sidste sted, idet han

gen om dette slægtskab kan være rigtig; men da den neppe er støttet paa andet end de vedkommende personers navne, kan den ikke ansees for bevist, tiltrods for den sikkerhed, hvormed den er fremsat af de nævnte forfattere.

Odd og Brynhild havde, som det fremgaar af et diplom fra 1370, der vil blive nærmere omtalt i det følgende, børn i sit ægteskab. Disse maa have overlevet faderen, men være døde før moderen, som arvede dem. Brynhild ægtede i andet ægteskab Valthjov Baardssøn, der gjennem dette giftermaal blev ejer af Rogn og derfor ogsaa omtales under navn af Valthjov paa Rogn.[1]) Dette maa allerede være skeet inden 1353, idet Brynhild da gav Baard Valthjovssøn fem maanedsmatebol paa den dag, han ægtede Guthorm Hallessøns datter Gyrid.[2]) I 1370 maa Botolf Ejndridessøn have gjort fordring paa en del af Brynhilds ejendomme. Thi 20de September i dette aar indgik Botolf Ejndridessøn et forlig med Valthjov Baardssøn „om alt det gods, Odd Hallessøn havde kjøbt af Gudbrand Peterssøn, og som Brynhild, Valthjovs kone arvede efter sine børn“, hvorved Valthjov beholdt dette gods imod at udrede til Botolf tyve løbers værd.[3]) Med hvad hjemmel Botolf her

---

har erindret, at der var en person, som førte tilnavnet Snjalle, uden at gjøre sig nærmere rede for, hvad dennes fornavn var, og saaledes er det gaaet til, at Sigurd Snjalle og Halvard Sigvaldssøn ere blevne forvekslede.

[1]) Dipl. Norv. VI, no. 267 — i et diplom fra 1365. Valtjov har muligvis været en broder eller slægtning af den i det foregaaende nævnte Halstejn Baardssøn.

[2]) Suhm, Historie af Danmark, XIII, s. 289.

[3]) Dipl. Norv. II, no. 411. I 1368 solgte Valthjov Baardssøn en

optraadte, siges ikke. Det kan ikke have været paa Aasa Haavardsdatters vegne, som broderdatter af Odd Hallessøn, idet han paa denne tid endnu ikke kan have været gift med hende. Saaledes maa man nærmest tænke paa hans første kones slægtskabsforhold til Gudbrand Peterssøns arvinger. Godset er formentlig af denne solgt med forbehold om gjenløsningsret, og paa denne ret har han nu givet afkald imod den af Valthjov betalte sum.

Brynhild overlevede ogsaa sin anden mand. Efter hans død traf hun i 1375 en overenskomst med den i det foregaaende omtalte Jørund Arnessøn, hvorved hun „gik til flet og til bord" hos ham. Hun overlod ham derved gaarden Rogn paa tyve maanedsmatebol mod at faa fuldt underhold af ham for sin levetid.[1]) Opfyldelsen af denne overenskomst forvoldte imidlertid vanskeligheder, idet hustru Brynhild benegtede, at hun ligesaalidt som hendes rette arvinger havde samtykket i overdragelsen, og det blev derfor i 1378 af kongen overdraget nogle af ham opnævnte mænd at undersøge og paakjende sagen. Formodentlig har udfaldet af denne undersøgelse været til Jørund Arnessøns fordel, da Brynhilds brodersøn, Sigurd Guthormssøn, i 1380 stad-

---

del af Bolstad til Binning Romundssøn. I, no. 402. Han var, som det nedenfor vil blive omtalt, en broder af sira Erling paa Vinje og synes at have været lidet nøjeregnende, hvor det gjaldt om at erhverve jordegods.

[1]) Dipl. Norv. II, no. 442; V, no. 298. P. A. Munch siger i sin omtale af denne overenskomst (Det norske folks hist., unionsperioden, II, 189), at den gjaldt „*halve gaarden Rogn*"; men herom staar intet i de to diplomer, som handle derom.

fæstede hendes overdragelse af gaarden til Jørund,[1] der saaledes blev i besiddelse deraf.

Jørund Arnessøn var, som allerede nævnt, fra Ringhejm, men havde med sin hustru faaet gods paa Sønd-hordeland, maaske ogsaa i Ryfylke. Hun hed Gyrid Halbjørnsdatter og var fra Onarhejm.[2] Hans hovedgaard synes at have været Foss i Hjælmeland. Ialfald var han der i 1374 og kaldes i 1378 og 1402 Jørund Arnessøn paa Foss.[3] Omkring 1376 var han — formodentlig under kapelmagisteren — sysselmand paa Voss[4] og synes at have staaet i nær forbindelse med drotseten, hr. Ogmund Finssøn, af hvem maaske han eller hans hustru har været en slægtning.[5] I sine sidste leveaar kaldtes han Jørund bonde.[6] Han maa være død 1402. Paa sin dødsseng i dette aar skjænkede han gaarden Rogn til Haavard og Odd Botolfssønner paa Finnen som deres rette odelsgaard[7], i overensstem-

---

[1]) Dipl. Norv. II, no. 453, 466.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 426. Efter mandens død boede hun ogsaa paa Onarhejm. II, no 576.

[3]) Dipl. Norv. II, no. 453; no. V, 417.

[4]) Dipl. Norv. I, no. 296, hvor det siges, at han havde været formynder for Aasa Haavardsdatter. Efter I, no. 297 synes han ogsaa at have været formynder for andre. Om hans sysselmandsbestilling se endvidere V, no. 417.

[5]) Dipl. Norv. I, no. 493: „ærlige mænd" Jørund Arnessøn og lagmanden i Ryfylke, Ivar, ere vidner ved drotsetens overdragelse af Eidza og Tolga til sin hustru.

[6]) Dipl. Norv. V, no. 417. Efter Munthe (Saml. til det norske folks spr. og hist. III, s. 627) skal han have havt en søn, Thorkel, der boede paa Rogn og døde før faderen. Men dette er vist tvivlsomt.

[7]) Dipl. Norv. I, no. 580.

melse med et tilsagn, som han flere aar i forvejen havde givet dem under et ophold paa Hauge paa Voss.[1]) Aasa Haavardsdatter kom dog ikke dermed uden videre i besiddelse af Rogn. For det første maa Jørunds hustru, Gyrid, som af ham i 1374 netop havde faaet denne gaard, have nedlagt indsigelse imod gavens gyldighed, hvilken hun først anerkjendte i 1410.[2]) Aasa var den ene af Jørunds arvinger, saa at der maa have været et slægtskab mellem dem; maaske har hun været hans søsterdatter. Den anden arving var Gudrid Ejlivsdatter, gift med Ejvind Sigurdssøn.[3]) Opgjøret var meget indviklet. Det omhandles i flere diplomer, hvoraf sees, at Aasa og Gudrun tilbagebetalte Gyrids medgift, 35 gamle mark.[4]) Jørunds familie var saaledes uddød paa mandssiden og en del af dens gods gaaet over til Finnens ejere.

Ved siden af de tre her omhandlede ætter, som ved det femtende aarhundredes begyndelse enten ganske eller for en del vare gaaede over i hinanden, levede der endnu flere saadanne paa Voss, som fra først af maa have kunnet maale sig med disse, men som ikke i en tilsvarende grad begunstigedes af omstændighederne, og som derfor snart sank ned til bønderne, ved siden af den rige slægt, som var i besiddelse af Finnen. Der er fra Voss bevaret et temmelig stort antal diplomer netop fra det fjortende aarhundrede, og deri omtales

[1]) Dipl. Norv. I, no. 631. Munthe har misforstaaet dette diplom (af 1412), som om Jørund skulde være død paa Hauge (anf. st. III, no. 627.)

[2]) Dipl. Norv. II, no. 611.

[3]) Maaske en søn af Sigurd Guthormssøn.

[4]) Dipl. Norv. II, no. 571 og 576.

jævnlig personer, om hvem man af deres endnu bevarede segl kan se, at de have ført skjoldmærker.

En af disse er Haldor Olafssøn Duk, der forekommer i diplomer fra det fjortende aarhundredes første halvdel, og om hvem sagnet endnu i det syttende aarhundrede havde bevaret erindringen som en rig og mægtig mand.[1]) Hans skjoldmærke var en højre skraabjelke, beklædt med to halve liljer. Haldor nævnes temmelig ofte i diplomer fra 1317—1365, men dog ikke paa en saadan maade, at man deraf faar nogen nærmere oplysninger om hans stilling og forhold, hvoraf der kunde dannes et billede, som svarede til det, sagnet giver.[2]) Haldor Duk havde en søn, som hed Arnfinn Haldorssøn, ogsaa kaldet Arnfinn Dukssøn, og forekommer i flere diplomer fra tiden 1348—1387.[3]) Det af ham førte skjoldmærke, en lilje, hvortil der undertiden føjes en liden fembladet rose, var forskjelligt fra faderens, men lignede derimod det, som førtes af Eyolf Haldorssøn, der forekommer i et diplom fra 1330 og i et fra 1340.[4]) Denne har saaledes maaske været en ældre broder af Arnfinn. Grunden til, at han senere ikke nævnes, er maaske den, at han er død tidlig. Ellers vilde det — under forudsætning af, at de virkelig vare brødre —

---

[1]) Presbyterologia Woss-Hardangriana, s. 21. Efter denne kilde skal hans kone have hedt hustru Gudrun og han selv have været værge for kirken paa Vangen. I 1330 forekommer i Stavanger en korsbroder Thorkel Duk. Dipl. Norv. VI, no. 134.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 151, 159, 317, 321; II, 141, 176; III, 257. I 1536 forekommer en Haldor Olafssøn paa Voss. VI, no. 728.

[3]) Dipl. Norv. I, no. 317, 321, 383, 462; II, 411, 499; III, 259. VI, 266. Naar han kaldes Arnfinn Dukssøn, maa det have været for at adskille ham fra sønner af andre mænd ved navn Haldor.

[4]) Dipl. Norv. I, no. 264; III, no. 157.

være noget paafaldende, at han ikke skulde nævnes i noget senere diplom, medens den anden hyppig forekommer som en mand af en vis betydning inden sin kreds. Derimod har neppe Erling Haldorssøn paa Gerdeskval, som forekommer i diplomer fra 1365, 1383 og 1389, været en søn af Haldor Duk, men snarere af den i 1317 forekommende Haldor Erlingssøn. Hans skjoldmærke kjendes ikke.[1])

Den i sagen om Birkjar indviklede Ejnar Pinung maa ogsaa have været et medlem af en æt, der hævede sig op over sine omgivelser. Dog vides ikke noget videre om ham. Hans kone var hustru Solvejg i Buegaarden, kaldet efter sin bygaard i Bergen; de havde en søn, ved navn Haakon.[2]) Videre er ikke bekjendt om denne æt.

I begyndelsen af det fjortende aarhundrede forekommer en mand, som hed Orm Kavle, hyppig nævnt i diplomer. Hans faders navn var Borgar. Selv sees han at have brugt to forskjellige skjoldmærker, hvoraf det ene er meget sammensat, men ikke antyder slægtskab med andre ætter. Han forekommer fra aarhundredets begyndelse og nævnes sidste gang (som

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 149, 481 og 512; VI, 266. Smstds. no. 281 nævnes i et diplom fra 1342 en Halstejn Disk. Dennes tilnavn er af Munthe (anf. st. s. 584) læst Duk, hvilket igjen har bibragt denne forf. formodningen om, at han skulde være en broder af Haldor Duk.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 97—100; II, 32 flg., 71.

[3]) Samtidig forekommer der to riddere, ved navn Anund og Jon Borgarssønner. Dipl. Norv. VII, no. 117, 118 (aar 1327); VIII, no. 50. Anund hørte imidlertid hjemme paa Vestfold, og Jon har formodentlig været hans broder.

død) i 1339.[1]) Af de forskjellige diplomer sees, at han havde været gift to gange, den sidste gang med Ingegerd Thorgautsdatter, maaske en datter af Thorgaut i Aga.[2]) Han boede paa gaarden Øvre Graudar, som igjen gik i arv til hans søn af første ægteskab, Halstejn Ormssøn. Denne boede paa gaarden i 1340.[3]) Desuden havde Orm i samme ægteskab en anden søn, ved navn Sørkver, som allerede nævnes i et diplom fra 1330, da han solgte en del af den ofte omtalte gaard Birkjar til Brynjulf Halstejnssøn, der maaske har været en slægtning af ham.[4]) Derimod er det tvivlsomt, maaske ikke en gang sandsynligt, at Ragnhild Ormsdatter, der nævnes i 1337 som gift med Ejndride Olafssøn[5]) og da solgte en del af gaarden Rogn til Arne Jonssøn, og Cecilia Ormsdatter, som var gift med Kalle bonde og før 1333 havde afstaaet en del af samme gaard til Sigurd Halvardssøn, have været Orm Kavles døtre.[6]) Videre lader denne slægt sig ikke forfølge. Dog er det mær-

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 99, 100, 106, 151, 159, 171, 178, 268; II, no. 79, 231, 232; IV, no. 149; V, no. 61; X, no. 5.

[2]) Bjørgynjar kálfskinn, s. 79. Dipl. Norv. VII, no. 301.

[3]) Dipl. Norv. I, no. 268.

[4]) Dipl. Norv. II, no. 175, 231, 232.

[5]) Ejndride Olafssøn har maaske været en broder af Haldor Duk, og den Haldor Ejndridessøn, der i 1396 omtales som afgaaen ved døden (Dipl. Norv. I, no. 555) hans søn? Smlgn. s. 43.

[6]) Dipl. Norv. I, no. 244, 251; IV, 203, 204. Man kunde gjætte paa, at denne Ragnhild og Cecilia havde været børn af den Orm Svarte, som ejede den indre del af Belgaarden i Bergen, og hvis enke i 1317 var gift med den Sæbjørn bonde, som ejede den ytre del af samme gaard. Smstds. I, no. 150. Hans børn ejede den gang en del af en gaard i Fresvik, samt en del kostbarheder og varer, derimod intet paa Voss. Det kunde være muligt, at deres midler senere hen tildels vare anbragte i jordegods i dette distrikt. Bel-

keligt, at der i 1456 forekommer en odelsmand til gaarden Gjerde paa Voss, der bærer navnet Orm Kavle. Ved samme lejlighed nævnes ogsaa en Ingegerd Halstejnsdatter. Disse navne ere de samme, som forekomme i den ældre Orm Kavles æt. Der nævnes ligeledes en Arnfinn Isakssøn, hvis navn gjenfindes i en af de ætter, hvorom der i det følgende vil blive tale. Det kunde efter disse paafaldende navneligheder nok synes rimeligt, at man her har for sig efterkommere af den ældre Orm Kavle eller slægtninge af ham. Der kan maaske med tiden paavises andre spor af den samme æt.[1])

Ligesom Haldor Duks søn baade kaldtes efter sin faders fornavn og efter hans tilnavn, synes det ogsaa, som om andre personer ved angivelsen af sin faders navn have benyttet hans tilnavn. I de breve, som vedkomme den oftere omtalte odelstrætte om gaarden Birkjar, nævnes saaledes en Bjørn Bukssøn.[2]) Denne samme kaldes af Munthe, sandsynligvis kun ved en misforstaaelse, Bjørn Buk og antages at have været en broder af en Haavard Buk.[3]) Som dennes søn opføres Ulf Haavardssøn Buk, som omkring 1300 friede til

gaardens navn synes at staa i forbindelse med gaarden Belle i Aurland. Paa denne boede i 1334 en Orm bonde (maaske en søn af Orm svarte?) og en Halvard Arnfinnssøn. Orm havde igjen sønnen Erling. Smstds. I, no. 228.

[1]) Dipl. Norv. I, no. 835. Af navnet Halstejn, som forekommer i den ældre Orm Kavles æt, kunde man maaske drage slutninger om en slægtskabsforbindelse med ætterne paa Ringhejm og Rogn.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 98. Paa samme maade forekommer navnet Aslak Bratssøn 1310—1322. II, no. 107, 115; III, no. 88, 233; IV, no. 85, 90. Cod. dipl. Munkaliv. 165 flg.

[3]) Saml. til det n. folks spr. og hist., III, s. 620. Dipl. Norv. I, no. 98.

Ulfhild, én datter af Fjallar prest paa Øystusyn. Efter en i den anledning af faderen indhentet oplysning ejede Ulf dèn gang 39½ maanedsmatebol i forskjellige gaarde. Han er død en tid før 1346. Thi i et brev af 20de November d. a. omtales en gaard som hans søn, Haavard Ulfssøns fædrene arv. I et andet brev af 29de Januar 1347 omtales hans frænde Ørnulf, hvis moder hed Gyda, hvorhos det oplyses, at han i nogen tid havde været umyndig efter faderens død og da havt sira Erling paa Vinje til formynder. Ørnulf havde tidligere boet paa den omtalte gaard som lejlænding for Ulf Buk. Sira Erlings broder var den ovenfor omtalte Valthjov (eller som hans navn skrives i de herhen hørende diplomer Vaarthjov) Baardssøn, der ogsaa i den tid, da han havde gaarden som formynder, boede paa denne og bagefter vilde forholde den for Haavard, da han var bleven myndig. Herom handler et diplom af 12te Juni 1347. Sidste gang, Haavard Ulfssøn omtales, er i et diplom af 31te Januar 1378, hvori oplyses, at Ingegerd Thorgautsdatter (formodentlig Orm Kavles enke) havde givet en del af en gaard til ham efter sin død. Vidnesbyrd herom afgaves for Botolf Ejndridessøn af Ejndride Ejrikssøn og Sigrid Arnfinnsdatter, hvilket tyder paa, at Botolf ikke alene har været én slægtning, men ogsaa arving af Haavard.[1]) Dette har da rimeligvis nærmest været paa hans hustru Aasa Haavardsdatters vegne, og der har i dette tilfælde været en nær forbindelse mellem den her omhandlede slægt og de ældre besiddere af Rogn, og da maaske nærmest paa den maade, at en søster

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 299, 304; II, no. 60; III, no. 246; VII, no. 301.

af Ulf Haavardssøn har været Halle Oddsøn paa Rogns første kone, hvis navn ellers ikke kjendes. Uagtet der her foreligger andre beviser end den blotte navnelighed, bliver dog det hele forhold fremdeles noget uklart. Det synes ogsaa rimeligt, at der har været noget slægtskabsforhold mellem Ingegerd Thorgautsdatter og Haavard Ulfssøn, da hun neppe ellers havde nogen grund til at betænke ham med en saa stor gave. Han maa sandsynligvis have været død paa den tid, da Botolf Ejndridessøn lod optage det omtalte vidnesbyrd.

Paa Evanger boede der ved begyndelsen af det fjortende aarhundrede en mand ved navn Sigurd Tanne, der var meget rig paa jordegods, og efter hvem maaske Tannegaarden i Bergen er opkaldt. Efter ham blev der i 1317 holdt skifte mellem hans fire børn af to ægteskaber (med navngivne koner, af hvilke den anden endnu var i live.) Det hele jordegods, som paa denne maade blev skiftet, var 61 maanedsmatebol.[1])

Foruden de her nævnte medlemmer af de større og rigere slægter paa Voss eller personer, som paa en eller anden maade have staaet i nærmere forbindelse med disse, forekommer der endnu i diplomer fra dette landskab forskjellige personer, som synes at have indtaget en mere anseet stilling mellem sine omgivelser. Men da disse ofte blot nævnes i forbigaaende, for det meste som udstedere af breve, eller som nærværende ved udstedelsen af saadanne, vil det i regelen ikke uden ved gjætninger lade sig gjøre at komme til nogen kund-

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 149. Ved dette, som ved flere andre breve, der ere trykte i de første bind af diplomatariet, er den der meddelte angivelse af indholdet unøjagtig.

skab om deres slægtskabsforhold m. v. Det vil af den grund ogsaa være overflødigt at anføre dem her.[1])

Stærkt indblandet i den gruppe af ætter, som boede paa Voss og i det femtende aarhundrede tildels var sammensmeltet, var en lignende slægtgruppe, der levede i Sogn. Inde i Borgund, paa Kvam boede i begyndelsen af det fjortende aarhundrede en mand ved navn Ejndride Hvit, der var gift med hustru Birgit Baardsdatter i Grauten, saa kaldet efter den gaard i Bergen, som hun ejede. Kvam var hendes odelsgaard, som formodentlig før havde tilhørt hendes fader, Baard, der for øvrigt neppe er nævnt i noget af de samtidige diplomer eller i andre kilder.[2]) P. A. Munch har i anledning af den bergenske gaards navn antaget, at denne skulde have sit navn efter en gaard i Lærdal, som nu heder Grøte, men i middelalderen skulde have hedt *Graute.*[3]) Men en saadan navneform har aldrig existeret i Lærdal, hvor derimod gaardsnavnet *Grjótar* er sikkert.[4]) Hvorvidt denne gaard for en del kan have tilhørt Ejndride og Birgit, kan ikke afgjøres Det meste af gaarden synes dog at have været i kirkens besiddelse. Ejndride kjøbte ogsaa noget andet jordegods, derimellem en del af en anden gaard Kvam, i Hafslo.

Som Birgit Baardsdatters datter nævnes fru Sigrid, der var gift med hr. Thorfinn Sigvaldessøn, som derved kom i besiddelse af Kvam i Borgund og Grau-

---

[1]) Se Saml. til det norske folks sprogoghist. III, s. 583—627.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 101; II, no. 92 og 372.

[3]) Munch, Det norske folks historie, unionsper., I, 409. I Norge i middelalderen, s. 107, har han derimod formen *Grjót.*

[4]) Bjørg. kálfsk. 42 flg.

ten og ogsaa omtales under navn af Thorfinn i Grauten. Omkring 1322 var han sysselmand i Indre Sogn og døde, som det synes, noget efter 1340.[1]) Rimeligvis var han en sønnesøn af den Thorfinn Sigvaldessøn, der som skutilsvend ledsagede Haakon Haakonssøn paa toget til Skotland. Han har neppe efterladt børn, og Kvam kom derfor senere over i en anden æt, der ogsaa paa spindesiden var beslægtet med Ejndride Hvit (s. 17).

Det første bekjendte medlem af denne anden æt var Eystejn Isakssøn Mugga, om hvem det imidlertid er antaget, at han kunde være en efterkommer af den Isak Thorgilssøn, som i 1183 var en af hovedmændene for Sokndølernes opstand mod kong Sverre. Denne formodning, der neppe har nogen anden støtte end navneligheden, kan være vel beføjet; men den kan dog aldrig bringes til nogen sikkerhed.[2]) Eystejn havde sandsynligvis to brødre. Gaut Isakssøn, af hvem han i 1336 tilkjøbte sig en del af gaarden Lomhejm, kaldes ved denne lejlighed Eystejns broder, og ligesaa er det rimeligt, at den Arnfinn Isakssøn, som i 1341 solgte en del af Kvam, har været en tredie broder.[3]) Eystejn Mug-

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 147, 174; II, no. 122, 146, 155; III, no. 209. Paa det sidst anførte sted er trykt et vidnesbyrd fra 1342, optaget af Ejndride Botolfssøn om ejendomsretten til Kvam i Borgund, der i 1362 kom i dennes søn Botolfs besiddelse. (Se ovenfor, s. 17.)

[2]) Munch, Det norske folks historie, unionspr., I, 410.

[3]) Dipl. Norv. III, no. 187 og 208. Ogmund Gautssøn, nævnt 1348 (III, 360), var maaske en søn af denne Gaut. Der var paa samme tid endnu flere lodsejere i Kvam. Saaledes i 1303 Sigurd Arnthornssøn, der fremdeles nævnes i 1349. II, no. 202 og 300. I 1331 og 1333 kjøbte ogsaa Eystejn, hvad Paal og hans hustru, Ragnhild, ejede i Kvam. I, no. 214 og 222. Smlgn. I, no. 205 om, hvad han kjøbte for Jarthruds egne midler. Den omtalte Ragn-

gas kone hed Jarthrud; hun maa have været en nær slægtning af Ejndride Hvit.[1])

Maaske har dog Eystejn Mugga ogsaa været gift tidligere. Da der i 1337 efter hans død holdtes skifte, optraadte en Ordrek med sine broderbørn paa den ene side og Ejndride Botolfssøn med sin farmoder Jarthrud paa den anden side som hans arvinger, og Eystejns ejendomme og løsøre deltes mellem dem. Hvem denne Ordrek og hans forhen afdøde broder have været, oplyses ikke i det om skiftet udstedte brev.[2]) Maaske have de været Eystejns sønner, maaske beslægtede med ham paa andre maader. Heller ikke siges der noget mere om Ejndride Botolfssøns forhold til Eystejn Mugga, end at Jarthrud var hans farmoder. Det eneste sikre ved familieforholdet bliver altsaa dette, samt at Jarthrud var gift med Eystejn. Derimod har man ingen sikre oplysninger om hendes slægtskab med Ejndride Hvit.

Da Ejndride Botolfssøn var myndig ved Eystejn Muggas død i 1337, maa han altsaa paa denne tid have været mindst tyve aar eller født i 1317. Sandsynligvis har han ikke heller været synderlig ældre. Hans søn,

---

hild maa have været en nær slægtning af Birgit i Grauten. I, no. 179. Naar Arnfinn havde del i Kvam, har maaske ogsaa Eystejn fra først af ejet en saadan. Arnfinns datter var maaske den s. 37 nævnte Sigrid.

[1]) Jarthrud er formodentlig den „Jarthrud, datterdatter af Kolla", som nævnes i Bjørg. kálfsk. s. 47.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 248. De unævnte broderbørn fik 13 maanedsmatebol i Lomhejm. 1349 solgte Isak Erlingssøn et maanedsmatebol „*j sinum luta j Loomæimi*" til Ingilejf Thorstejnsdatter. II, no. 300. Maaske er han en af dem. I dette tilfælde har Eystejn Mugga havt to ellers ikke nævnte brødre, Ordrek og Erling Isakssønner. Den Ordrek, som nævnes i et diplom fra 1309 (II, no. 93), er maaske netop denne Eystejn Muggas slægtning.

Botolf, er formodentlig bleven gift noget efter 1360, og hvis man da sætter ham til omtrent tyve aar og antager, at hans fader har giftet sig i en lignende eller lidt ældre alder, kan dette passe nok saa godt. Saafremt Ejndrides fader, Botolf, ved sønnens fødsel ogsaa var lidt over tyve aar, maa han være født noget før 1300, og da kan hans moder, Jarthrud, have været sytten aar og altsaa født lidt efter 1280. Under forudsætning af disse tidlige giftermaal er der intet til hinder for, at hun igjen kan have været en datter af Ejndride Hvit. Da hendes efterkommere senere optræde som odelsmænd til hans ejendomme, er dette vistnok det rimeligste, ligesom der ogsaa foreligger bestemte antydninger om, at hun har været en datter af Birgit i Grauten.[1]) P. A. Munch har troet at kunne antage Ejndride Botolfssøn, ligesom hans broder Thorstejn Botolfssøn, for en kjødelig sønnesøn af Eystejn Mugga. Men hvis dette havde været tilfældet, havde han neppe været betegnet i skiftebrevet alene som sønnesøn af Jarthrud. Det er Ordrek og dennes broderbørn, der betegnes som Eystejn Isakssøns arvinger, og det bliver da rimeligt, at Ejndride ikke har været en efterkommer af ham, men alene af Jarthrud. Da det af skiftebrevets — for øvrigt noget dunkle — udtryk synes, som om hun har beholdt, hvad hun og Eystejn ejede i Kvam i Hafslo, kan dette være tilstrækkelig forklaring af, at hendes efterkommere senere hen erklæredes for rette odelsmænd til denne gaard, saaledes som ovenfor (s. 17) er omtalt under Finnens besid-

[1]) Smlgn. hvad P. A. Munch (anf. st. I, 409, noten) herom har anført. Naar denne forf. siger, at Jarthrud bragte Eystejn som medgift den del af Kvam, som Ejndride Hvit havde kjøbt, da er dette neppe ganske korrekt. (Smlgn. s. 41.) Hun arvede nemlig efter sin moder et maanedsmatebol deri, medens Ejndride havde kjøbt syv. —

dere. Rimeligvis har derfor Ejndrides fader, Botolf, været født før Jarthruds giftermaal med Eystejn Mugga, der saaledes bliver hans stiffader, hvad allerede G. Munthe har antaget. Ejndrides søn, Botolf, kom i besiddelse af Kvam i Borgund og Finnen, som senere gik i arv til hans børn af andet ægteskab, Haavard og Odd, medens hans børn af første, Ejndride og Samson, maaske døde i en ung alder.[1]) Med hvem Ejndride Botolfssøn var gift, vides ikke. Af den omstændighed, at hans anden sønnesøn fik navnet Samson, kan maaske drages en slutning om, at hans kone har tilhørt den æt, hvori navnet ellers forekommer, Losneætten, og da nærmest en af dennes sidelinjer. Dog kan dette navn ligesaa godt tænkes indkommet gjennem Botolf Ejndridessøns første kone, Elin Vilhjalmsdatter, der kan have havt forbindelser med den samme æt, ligesom der ovenfor er fremsat en formodning om, at hun kan have tilhørt Torgeætten.[2])

Ejndride Botolfssøns æt blev altsaa i besiddelse af Finnen og hævedes saaledes senere meget højt op gjennem sin rigdom paa jordegods. Broderen Thorstejn Botolfssøns æt forsvandt derimod snart, uagtet denne rimeligvis havde temmelig mange børn, nemlig, saavidt det kan sees, sønnerne Halstejn og Gunnar, maaske ogsaa Sigurd (Thorstejnssøn, prest paa Hafslo 1346), og døtrene Ingilejf og Sigrid. Ingilejf kjøbte i 1346 af Sigrid og

---

I et brev af 1348 nævnes en Arnfinn Ejndridessøn i Hafslo (Dipl. Norv. III, no. 260), maaske en slægtning af saavel Eystejn Mugga som Ejndride Hvit.

[1]) Der vil i det følgende blive fremsat en formodning om, at disse ikke ere døde som smaa, men af Aasa Haavardsdatter trængtes ud af sin arv.

[2]) Haldor Ejndridessøn (Dipl. Norv. I, no. 555) har maaske været en søn af Ejndride Botolfssøn? Smlgn. s. 35.

hendes mand, Thorstejn Eyvindssøn, en del af gaarden Kalvhage, som havde tilhørt Ejndride Skegg (maaske ogsaa en slægtning af dem,[1]) og af Arnthor Baardssøn en anden del. Andre dele af den samme gaard vare komne i Gunnar Thorstejnssøns besiddelse ved gave af hans frænder, den bergenske kannik, Thore Fredrikssøn, og en vis Ejrik Thordssøn.[2]) En del af gaarden synes ogsaa at have tilhørt Botolf Ejndridessøn, paa hvis vegne Sigrid Thorstejnsdatter i 1359 lod føre vidner om ejendomsretten til en tejg.[3]) Halstejn Thorstejnssøn nævnes en, maaske to gange i forbigaaende.[4]) Sigrid Thorstejnsdatters arving var hustru Brynhild Josefsdatter.

Denne tilhørte en anden æt i Indre Sogn, der havde hjemme paa Kaupanger. Paa dette sted boede i begyndelsen af det fjortende aarhundrede en mand ved navn Karlshoved, almindelig kaldet Karlshoved i Kaupanger, som han ogsaa benævnes paa omskriften af sit segl, der for øvrigt viser hans vaabenmærke: en arm, holdende et oprejst sværd.[5]) Da navnet Karlshoved er overmaade sjeldent, er det meget rimeligt, at han har været en efterkom-

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 298, 301; III, no. 260 viser, at Thorstejn levede i 1348.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 352, 353, 370, 371. Thore Fredrikssøn havde en datter, Margrete, der var gift. Han var maaske en søn af den Fredrik Styrkaarssøn, som forekommer i et diplom fra 1349. II, no. 300.

[3]) Dipl. Norv. I, no. 363.

[4]) Dipl. Norv. I, no. 298, 317. En Halstejn Thorstejnssøn forekommer 1360 som lagmand paa Hetland. III, no. 310.

[5]) Det er i det hele taget ikke ualmindeligt, at personer benævne sig selv paa denne maade i sine segls omskrifter; f. e. *sigillum Arnonis i grasgarði* o. fl.

mer af eller ialfald tilhørt den samme slægt som den Karlshoved, søn af Arngejr prest, der nævnes mellem hovedmændene for Sokndølernes opstand mod kong Sverre i 1183, og at navnet saaledes har været et slægtsnavn i denne æt. Denne yngre Karlshoved forekommer i aarene 1314 og 1322, første gang nævnt i anledning af det store skifte paa Kvaal og anden gang i anledning af en strid om en sætervej i Lyster.[1]) Han havde to sønner, Erlend og Josef.

Erlend Karlshovedssøn forekommer i et diplom fra 1338 i anledning af et mageskifte, som han og hans kone Bergljot da foretog med Ejrik Erlendssøn paa Finnen, om hvem det ovenfor (s. 13 flg.) er antaget, at han har været hans frænde.[2]) Erlend har formodentlig faaet sit navn efter Karlshoveds fader, medens broderen, Josef Karlshovedssøn, paa samme maade kan antages at være opkaldt efter sin mormoder, som maaske har været en søster af den Erling Josefssøn paa gaarden Ottar i Dale, som nævnes i 1322.[3]) Josef Karlshovedssøn var gift med en Aasa, der nævnes i 1360 i anledning af, at de solgte en del af gaarden Sundre i Aal i Hallingdalen. Han forekommer første gang i 1356, da han ogsaa solgte en del af den samme gaard. I 1359 optræder han som ombudsmand for hr. Ogmund Finnssøn og formodentlig ogsaa i 1361. I 1363 var han lagmand i Bergen.[4]) Josef havde en datter, som forekom-

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 174; II, no. 146; VI, no. 83, 84. Ved det sidste af disse diplomer findes hans ovenfor omtalte segl.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 254.

[3]) Dipl. Norv. II, no. 146.

[4]) Dipl. Norv. I, no. 348, 363, 370; II, no. 357, 375; V, no. 234. I indholdsangivelserne til de breve, der omhandle gaarden *Sunrin*,

mer flere gange under navn af hustru Brynhild Josefsdatter. Hun ejede jordegods paa meget forskjellige kanter. I 1388 solgte hun i Bergen tretten markebol i nogle gaarde paa Eker og Vestfold til Peter Nikulassøn I 1389 skjænkede hun en del af gaarden Kalvehage til Ragna Botolfsdatter og afstod i 1390 til hende og hendes brødre en arveret, som hun havde efter Sigrid Thorstejnsdatter.[1]) Hun har endvidere ejet halvdelen af Ænes i Søndhordeland, hvilken hun solgte til erkestolen.[2]) Den anden halvdel solgtes samtidig af Holte Jonssøn. Selv traadte hun i 1388 ind i Vadstena kloster og døde i 1394. Hvorledes det hang sammen med hendes slægtskab med Sigrid Thorstejnsdatter og Botolf Ejndridessøns børn, oplyses ikke af de nu forhaandenværende kilder, og heller ikke, hvem hendes mand var. Munch[3]) har antaget, at han maaske kunde være Jon Holtessøn, søn af Holte Gunnarssøn, der levede omkring 1360, og fader til den Holte Jonssøn, der ejede halvdelen af Ænes. Det vilde maaske passe endnu bedre, om man antog den sidste for at have været en fætter af Holte Gunnarssøn, og hans fader, Jon Holtessøn, saaledes havde været en broder af Gunnar Holtessøn. Den Jon Holtessøn, som antages

hersker der nogen forvirring. Naar Munch (Det norske folks historie, unionsper., I, s. 411) siger om Josef, at han fornemmelig boede paa Kalvehage ved Rønejd i Fylkesbygden, da maa dette bero paa en misforstaaelse, uagtet hans datter ejede en del af denne gaard. Den „Josef bonde", som ifølge Bjørg. kálfsk. s. 39 skjænkede en gaardspart til Jostedalens prestebord, er formodentlig den samme som Josef Karlshovedssøn.

[1]) Dipl. Norv. I, no. 515; II, no. 518; III, no. 481.

[2]) Aslak Bolts jordebog, s. 108.

[3]) Det norske folks historie, unionsperioden, II, 190, note 1.

for en søn af Holte Gunnarssøn, forekommer tilligemed sin broder, Gunnar Holtessøn, oftere i diplomer mellem aarene 1391 og 1427, og altid som hjemmehørende i det søndenfjeldske.[1]) Gunnar var i 1408 ombudsmand over den søndre del af Hedemarken, sandsynligvis ogsaa i 1412 og 1416. Han var gift med Helga Haraldsdatter, der synes at have været fra Hadeland. Jon synes ikke at have havt nogen offentlig stilling i lighed med broderens. Da han bevislig endnu levede i 1427, er det neppe rimeligt, at han kunde have været gift med Brynhild, og heller ikke, at det var hans søn, der — som det vel maa antages — samtidig med hende solgte sin del af Ænes til erkestolen. Derimod kan der vel fra denne side neppe gjøres nogen indvending imod den formodning, at hendes mand kunde have været fader til en ældre Holte Jonssøn, som havde halvdelen af den nævnte gaard, men at de begge igjen vare forskjellige fra de nævnte efterkommere af Holte Gunnarssøn.

De to brødre, om hvis forhold diplomerne levere forskjellige oplysninger, havde hver sin søn, der var opkaldt efter farfaderen. Den ene af dem, Holte Gunnarssøn den yngre, synes ligesom sin fader at have været en af de mere anseede mænd inden sin bygd. Han spillede saaledes en vis rolle under thronstridighederne i 1449 og optraadte da ved et par anledninger som repræsentant for den oplandske almue. I 1457 forekommer han som lagrettesmand paa Hedemarken.[2]) Hans søskendebarn, Holte Jonssøn, var gift med Arnbjørg

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 645; II, no. 602; III, no. 629; IV, no. 588, 633, 641, 712, 729, 830; V, no. 483; VII, no. 357; IX, no. 212.

[2]) Hadorphs rimkrønike, bil. s. 170. Dipl. Norv. II, no. 817, 819; V, no. 688, 759.

Thoraldsdatter, en datter af fru Adalis Erlingsdatter, der var enke efter hr. Thorald Sigurdssøn (Kane). I et brev af 31te Marts 1437 siges, at Holte Jonssøn, som da boede paa gaarden Tolfstad i Vaage, der tilhørte fru Adalis, af hende havde faaet alt hendes gods paa Oplandene.[1]) Imidlertid kan Holte ikke have levet længe efter denne tid, da han i et diplom af 2den December 1438 omtales som død.[2]) Gaarden Tolfstad kom senere hen til en anden datter af fru Adalis, fru Kristine Thoraldsdatter, der var død før 29de September 1463, da hendes slægtning Botolf Ejndridessøn, som efter hende havde arvet gaarden, solgte den til hr. Alf Knutssøn. Det brev, hvorved denne overdragelse fandt sted, er udstedt i Bergen.[3])

Her møde vi atter igjen et velbekjendt navn, der uvilkaarlig maa lede tanken hen paa den Botolf Ejndridessøn, som ejede Finnen. Den mand af samme navn, der solgte Tolfstad, var ogsaa efter hans slægtskabsforbindelser at dømme, en mand, der tilhørte rigets fornemmere ætter, og da der med hensyn til tiden ikke er noget i vejen for en saadan formodning, kunde man her virkelig fristes til at antage ham for en sønnesøn af Botolf Ejndridessøn paa Finnen. Denne havde nemlig, som i det foregaaende er omtalt, i sit første ægteskab med Elin Vilhjalmsdatter en søn ved navn Ejndride.

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 588, 760.

[2]) Dipl. Norv. IV, no. 878. Smlgn. V, no. 683, 756 og 758, hvoraf bl. a. sees, at de to fættere Holte havde en slægtning ved navn hustru Sigrid Arnstejnsdatter. — Navnet Holte er meget sjeldent; — paa registeret til Dipl. Norv. forekommer kun et par personer, som føre det, foruden de her nævnte.

[3]) Dipl. Norv. I, no. 864, 865.

Efter udtrykkene i det brev, hvori denne og hans broder, Samson, omtales, synes det rigtignok, som om disse maatte være døde noget efter sin moder,[1]) ligesom den omstændighed, at Finnen gik i arv til Botolfs børn af andet ægteskab, synes at være et stærkt bevis for, at dette maa have været tilfældet. Imidlertid staar der ikke i det anførte brev noget udtryk, der med bestemthed siger, at de vare døde, og det andet bevis for, at børnene af første ægteskab skulde være døde forinden Botolf selv, er heller ikke uomstødeligt. En kvinde, som Aasa Haavardsdatter, der synes at have besiddet en stor evne til at skrabe gods sammen, har neppe heller ladet det mangle paa bestræbelser for at sikre sine børn besiddelsen af Finnen. Der kan godt være truffet overenskomster mellem hende og hendes mand, hvorved børnene efter den første kone, der havde bragt ham Finnen, bleve trængte tilside for hendes børn, og hvis Ejndride og Samson virkelig have overlevet sin fader, er der intet i vejen for, at de kunne være blevne afspiste med andre ejendomme, skjønt man intet hører til dem. Saafremt nu denne forudsætning kan antages at holde stik, bliver det rimeligt nok, at den Botolf Ejndridessøn, som i 1463 havde arvet Tolfstad og da solgte denne gaard, har været en søn af den ældre Botolf Ejndridessøns ældste søn, Ejndride. Men er dette rigtigt, da kan denne samme linje fremdeles have fortsat sig længe, efterat den yngre linje, som kom i besiddelse af Finnen, var uddød. Hvis der blot forelaa nogen antydning om, hvor den var bosat, kunde det maaske have været muligt at gjenfinde slægten længere nede i tiden ved at benytte navnene som udgangspunkt for

[1]) Dipl. Norv. I, no. 462.

en saadan undersøgelse, da slægten, hvis den virkelig har fortsat sig, vel er sunken ned imellem den øvrige almue. Navnet Botolf er ikke for sig alene synderlig sjeldent, og heller ikke Ejndride. Men forbindelsen mellem begge synes dog at berettige til at drage en slutning om, at vedkommende paa en eller anden maade maa have staaet i forbindelse med den slægt, som nedstammede fra Eystejn Muggas kone, selv om det ikke netop skulde være paa den her antagne.

I nær forbindelse med Karlshoved i Kaupanger synes en mand ved navn Erlend Silfestssøn at have staaet, der omtales i 1306 og 1314 og da paa en saadan maade, at han maa antages at have været hirdmand. Omtrent samtidig med ham forekommer to andre mænd, der bære navnene Jon og Nikulas Silfestssønner, og som synes at have været hans brødre. Da Nikulas skjænkede en del af gaarden Egge i Sogndal til Ylmhejms kirke, har det været antaget, at dette har været deres ættegaard, ligesom at den fru Ragnhild, om hvem man kun ved, at hun skjænkede en del af den samme gaard til Ylmhejms kirke, har været deres søster. Da flere medlemmer af Slindeætten ogsaa betænkte den samme kirke med jordegods, har maaske dette i forbindelse med den omstændighed, at Erlend og hr. Audun paa Slinde begge vare overdragne det hverv at skifte Kvaal mellem arvingerne, fremkaldt den slutning, at de nævnte brødre have staaet i den nøjeste forbindelse med Slindeætten. Nikulas nævnes i et diplom fra 1334.[1])

Foruden de her anførte personer, om hvis slægts-

---

[1]) Bjørg. kálfskin, s. 36 flg. Dipl. Norv. I, no. 228; VI, no. 84; VIII, no. 17. P. A. Munch, Det norske folks historie, anden hovedafdeling, I, s. 411.

forhold der tildels vides lidt nærmere besked, nævnes der endnu forskjellige, som have havt sin bolig i de inderste fjordegne i Sogn, men som ikke kunne sættes i forbindelse med nogen større æt. Paa Rikhejm i Lærdal boede en fru Gunhild, der maaske har været gift med Haldor paa Rikhejm og tillige ejede jordegods i Valdres. Denne Haldor er formodentlig den samme som Haldor bonde, der levede i 1321. Han maa da efter denne tid være bleven ridder. Saaledes er hun rimeligvis en anden end den Ragnhild, der var gift med Hermund paa Mo. Fru Gunhild skjænkede adskilligt jordegods til kirker og prestebord og har formodentlig været meget rig. Det samme gjælder en fru Thora, der ogsaa viste en lignende gavmildhed, og som ejede gaarde i Lærdal. Da hun nævnes ved siden af hr. Sighvat, der ikke vel kan være nogen anden end rigsraaden, hr. Sighvat paa Leirhol i Valdres, har hun maaske været hans kone. Det lod sig da ogsaa formode, at fru Gunhild, der ligeledes havde ejendomme i det sidstnævnte distrikt, har staaet i slægtsforbindelse med dem, og man aner her en ny ættegruppe, der har hørt hjemme i de indre landskaber ved Sognefjorden og den øvre del af Valdres, men hvortil der ellers ikke kjendes synderligt.[1]) P. A. Munch har antaget, at fru Gunhild var Sighvats kone og Haldor paa Rikhejm deres søn; men i dette tilfælde havde hun maaske neppe været kaldt fru Gun-

---

[1]) Bjørg. kálfsk. s. 43 flg. og 111 flg. Den Sighvat Arnmodssøn, som 1388 nævnes i Kvamshered i Valdres, var maaske en sønnesøn af hr. Sighvat, og den Erling Sighvatssøn, som i 1424 levede i Hudrum sogn sammesteds, igjen en søn af ham? Dipl. Norv. II, no. 509, 679.

hild paa Rikhejm, uagtet der ganske vist haves exempler paa en saadan brug.

Omtrent paa samme tid levede der i de samme egne en Helge Ivarssøn, der stiftede den saalestue paa Filefjeld, som senere fik navn af Margretestuen eller Maristuen, og udstyrede denne med jordegods, som laa paa den nordre side af Sognefjorden. Deraf kan maaske drages den slutning, at han selv har hørt hjemme paa den kant, i Hafslo eller Sogndal. Der er tidligere fremsat en formodning om, at han er den samme som Helge Ivarssøn Lask, og denne har megen sandsynlighed for sig. Han nævnes et par gange i diplomer fra 1316 og 1342.[1]) Maaske tilhører han den nedenfor nævnte æt paa „Loghalo".

I Sogndal levede fremdeles i begyndelsen af det 14de aarhundrede de sidste forgreninger af den æt, som nedstammede fra lendermanden Jon Staal og havde sit sæde paa gaarden Kvaal. Jon Staal havde sønnen Brynjulf Jonssøn, og denne igjen sønnen hr. Jon Brynjulfssøn og datteren, fru Ingerid Brynjulfsdatter. Denne yngre Jon Brynjulfssøn havde en datter, Ingebjørg, der blev gift med hr. Gaute Isakssøn paa Tolga, og en anden datter, Inga, som endnu ikke i 1314 synes at have været gift. I dette aar androg hr. Sigurd Svejnssøn, som altsaa rimeligvis har været gift med en kvindelig slægtning af hr. Jon, maaske en paa den tid afdød datter af ham i et foregaaende ægteskab, om, at der maatte holdes et skifte over huse og tufter paa Kvaal mellem fru Ingerid paa Kvaal, ham selv og hans søn, Svejn, og Nikulas Stejnssøn paa dennes kone, Margretes

[1]) Bjørg. kálfsk. s. 45 og 112. Dipl. Norv. I, no. 147, 277. Cod. diplom. monast. Munkaliv. s. 108.

vegne[1]). Til at foretage dette skifte beskikkede derpaa kongen hr. Audun paa Slinde, Karlshoved i Kaupanger og Erlend Silfestssøn ved brev af 5te Marts 1314. Imidlertid døde fru Ingerid, og hr. Gaute Isakssøn med sin hustru og svigerinde kom i hendes sted til at deltage i skiftet, som derpaa foregik, og hvorved der kom en trediepart paa hver af de arveberettigede linjer. Herom udstedtes et brev 21de Maj 1314[2]).

Efter hvad der foregik paa dette skifte, skulde det synes, som om hr. Jon Brynjulfssøn ikke havde efterladt sig mandlige efterkommere. P. A. Munch har imidlertid antaget, at den ridder og rigsraad Jon Brynjulfssøn, der efter de islandske annaler døde i 1358 og ellers forekommer i breve mellem 1350 og det sidstnævnte aar, skulde være en ætling (altsaa rimeligvis helst en sønnesøn) af ham[3]). Munthe har derimod antaget, at denne hr. Jon Brynjulfssøn var en søn af hr. Brynjulf Ogmundssøn.[4]) En af hans grunde herfor

---

[1]) Om denne Margrete har Munch (Det norske folks hist., unionsperioden, I, s. 401, note 1) fremsat den formodning, at hun er identisk med den fru Margrete Brynjulfsdatter, som ejede haver i Tønsberg, og med den fru Margrete, datter af fru Holmfrid Erlingsdatter, som i 1328 flyttede fra Bergen øster til Viken. Dipl. Norv. II, no. 165, 368. Dette er ialfald ikke usandsynligt.

[2]) Dipl. Norv. VI, no. 83 flg.

[3]) Det norske folks historie, unionsperioden, I, s. 401. Dipl. Norv. I, no. 360. En anden Jon Brynjulfssøn nævnes samtidig og senere i breve fra Valders. Dipl. Norv. II, no. 376.

[4]) Saml. til det norske folks spr. og hist., IV, s. 106. Dipl. Norv. III, no. 142; V, no. 119; IX, no. 82. Diplomet V, no. 119 kunde lede tanken hen paa en forbindelse mellem denne hr. Brynjulf og den æt, som nedstammede fra Sigurd Brynjulfssøn paa Aga, hvorom der nedenfor vil blive nærmere tale.

er, at der i Bergens Kalvskind (s. 26) omtales en mand af dette navn, der skjænkede noget góds til Dals kirke i Søndfjord, og at det med bestemthed vides, at hr. Jon Brynjulfssøns fader havde besiddelser ved Dalsfjorden. Dette synes at være en meget rimelig formodning, og den af Munch fremsatte indvending, at den i Bergens Kalvskind omtalte Brynjulf ikke kaldes „herr" kan neppe antages at være afgjørende. Til nogen sikkerhed om, hvem der var den yngre hr. Jon Brynjulfssøns fader, vil man dog vanskelig kunne komme. Der kunde endnu opstilles en gjætning, at han var en søn af dronning Blanches kansler, Brynjulf Jonssøn; men denne maa vel have været en gejstlig, og at en uægte søn af en saadan skulde komme ind i rigsraadet, er maaske ikke tænkeligt. Derimod kan det være rimeligt, at rigsraaden Brynjulf Jonssøn, der nævnes i 1392, har været en søn af den yngre hr. Jon Brynjulfssøn. Formodentlig er denne rigsraad identisk med „velbaaren mand" Brynjulf Jonssøn, der i 1405 kjøbte jordegods i Onsø,[1]) og med den Brynjulf Jonssøn, som havde børnene Knut og Ulfhild. Disse nævnes i 1437, idet da Peder Ulfssøn overdrog dem saa meget gods, som han havde faaet efter Brynjulf, *„hvor det helst ligge kan i Norge"*, som tidligere havde været hr. Jon Hafthorssøns, med undtagelse af det gods, som laa paa Romerike, og hans faders kjøbegods. Som udstedere af brevet og forseglere i stedet for Knut Brynjulfssøn, der *„ej selver indsegl havde"*, optraadte Hafthor Nilssøn og Engelbrekt Stefanssøn. Af den forbindelse mellem Knut og Ulfhild og hr. Jon Hafthorssøn, der omtales i selve det om

---

[1]) Dipl. Norv. VI, no. 338; VIII, no. 237.

overdragelsen udfærdigede brev,[1]) samt af navnet Hafthor Nilssøn paa en dem nærstaaende person, synes man at kunne slutte, at Brynjulf Jonssøn og hans børn tillige med Peder Ulfssøn have været nær beslægtede med Hafthorssønnerne, den sidste maaske som søn af hr. Ulf Holmgeirssøn.

Ulfhild Brynjulfsdatter var maaske allerede i 1437 gift med Engelbrekt Stefanssøn. I ethvert fald var hun det i 1438, da Engelbrekt paa hendes vegne som sin kones og sin svogers ombudsmand sammen med velbaarne mand Peder Ulfssøn førte proces om arveretten til Holdeby i Tune med andet gods. Engelbrekt og hans kone omtales atter i 1440, da han og Knut Brynjulfssøn holdt skifte med fru Ingebjørg Benktsdatter om arven efter Brynjulf Jonssøn, hvis gods tildels laa i Nerike. Derhos bestemtes, at Knut og Engelbrekt ikke skulde have nogen tiltale til hustru Sigrid Ottesdatter, der var en datter af fru Ingebjørg, i anledning af de gaver, som hun havde faaet af sin moder og Brynjulf Jonssøn.[2]) Maaske har saaledes fru Ingebjørg, som enke, giftet sig med Brynjulf Jonssøn, medens dennes to her nævnte børn sandsynligvis have været af et tidligere ægteskab. Velbaaren mand Peder Ulfssøn nævnes ogsaa i 1423 som ejer af gods i Borgesyssel, der havde tilhørt Jon Hafthorssøn.[3]) Den omstændighed, at Brynjulf Jonssøn ejede gods i Nerike, hvor netop Jon Hafthorssøns sven-

---

[1]) Dipl. Norv. III, no. 739.

[2]) Dipl. Norv. V, no. 666; VIII, no. 309. Knut Brynjulfssøns søn, væbneren Brynjolf Knutssøn, solgte i 1460 til hr. Alf Knutssøn nogle gaarde paa Oplandene og hele Bjørsøens gods i Naumdalen, som hans fader havde arvet efter hustru Sigrid Ivardsdatter, der var gift med Helge Sæmundssøn. II, 834 flg.

[3]) Dipl. Norv. II, no. 673.

ske efterkommere havde sit hovedsæde, kan maaske ogsaa give en antydning i den samme retning, at man her har en slægtskabsforbindelse, som dog ikke nærmere kan belyses af de forhaandenværende kilder. Man kan saaledes indtil videre antage, at Brynjulf Jonssøn og hans efterkommere, der leve i Sverige og paa Østlandet, have været medlemmer af den samme æt som Hafthorsønnerne eller besvogrede med dem.

Efter fru Ingerid Brynjulfsdatters død blev hr. Sigurd Svejnssøn boende paa Kvaal og skrives dertil.[1]) Hans søn, Svejn Sigurdssøn, skjænkede senere sin del til hr. Erling Vidkunnssøn, som forenede den med sit øvrige jordegods, hvoraf ikke lidet laa netop i Sogn.

En anden fremragende æt i Sogndal var den paa Slinde, der i begyndelsen af det fjortende aarhundrede uddøde paa mandslinjen med hr. Audun paa Slinde, som allerede lejlighedsvis er nævnt i det foregaaende. Hans hustru hed fru Gyrid paa Slinde og nævnes et par gange i Bergens kalvskind, ligesom deres datter, fru Margrete, der var død, inden denne jordebog blev affattet. Hun kaldes fru Margrete paa Sudrhejm og maa saaledes have været gift med en ridder, der har ejet denne gaard, der ligger i Lysters prestegjæld.[2]) Nogen saadan kjendes dog ikke, hvorimod der i 1322 nævnes en Paal og Kolbejn paa Sudrhejm.[3]) Hr. Audun paa Slinde var allerede i 1281 en saa anseet mand, at han blev sendt til Skotland som medlem af det gesandtskab, der afsluttede ægteskabskontrakten mellem

---

[1]) Bjørg. kálfsk. s. 41.
[2]) Bjørg. kálfsk. s. 36—40.
[3]) Dipl. Norv. II, no. 146.

kong Erik og den skotske prinsesse Margrete. I 1314 var han en af de mænd, der foretoge det tidligere omtalte skifte paa Kvaal, og i 1336 skjænkede han en del jordegods og et fiskevarp til kirken paa Ylmhejm.[1]) Han maa saaledes, under forudsætning af, at vi her den hele tid have at gjøre med en og samme person, have opnaaet en meget høj alder. Men denne forudsætning holder maaske ikke stik, da den alder, som hr. Audun paa den maade maatte have ved sin død, bliver saa høj, at der af den grund stiller sig hindringer i vejen for at antage, at det har været den samme mand, som har levet til de oven anførte tidspunkter. I 1281 har han neppe været under treti aar, snarere mere, og hvis han først er død efter 1336, maa han altsaa vel have været mindst niti aar gammel. Umuligt er dette vistnok ikke; men det bliver dog maaske ligesaa rimeligt at antage, at der har været to besiddere af Slinde, som begge have hedt Audun, fader og søn, og som begge have været riddere. I dette tilfælde bliver fru Gyrid rimeligvis den yngre hr. Auduns kone, ikke hans moder, og fru Margrete hans datter, ikke hans søster. Da hun i Bergens kalvskind, der er affattet baade efter hendes og rimeligvis ogsaa efter hendes faders og moders død, skrives til Sudrhejm, er det ikke sandsynligt, at hun efter faderen har arvet hans hovedgaard, Slinde. Denne maa være gaaet over til en anden søn eller datter og gjennem dem eller deres børn kommen over i en anden æt, med hvilke vi nu skulle beskjæftige os.

---

[1]) Bjørg. kálfsk. s. 36. I 1347 omtales han som død. Dipl. Norv. II, no. 285. Hr. Auduns segl (hvor han ogsaa paa omskriften benævnes Audun paa Slinde) findes ved det diplom af 1314, der er trykt i Dipl. Norv. VI, no. 84.

Dette er den bekjendte Losneæt, saa kaldet efter sin gaard Losna paa en af Sulenøerne, nordenfor Sognesøen. Losneætten fremtræder med et i begyndelsen af det fjortende aarhundrede, men har rimeligvis allerede længe før havt større besiddelser paa disse kanter. De i den forekommende navne, Erlend, Ejndride og Samson, gjenfindes i de forskjellige ætter, som i det foregaaende ere omtalte, og dette synes at tyde hen paa, at de fleste af disse have været nær beslægtede med Losneætten eller besvogrede med denne. Maaske er den nærmest en sidegren af den samme æt, hvortil Karlshoved i Kaupanger og Silfestssønnerne have hørt, eller af Eystejn Muggas og Ejndride Hvits ætter; maaske danne alle disse tilsammen en eneste stor æt, der i sine hænder havde samlet de største ejendomme i Sogn og Voss, tildels ogsaa i Hørdafylke. I ethvert fald er det en meget rimelig formodning, at der mellem disse ætter har været knyttet langt hyppigere forbindelser ved giftermaal, end de, vi kunne paavise af de kilder, som nu ere tilgjængelige. Den formodning, som ovenfor er udtalt om en slægtskabsforbindelse mellem Ejrik Erlendssøn paa Finnen og Karlshoved i Kaupangers æt, og de personer, som ellers forekomme i Indre Sogn med navnet Ejndride Erlendssøn, kan saaledes udvides til at gjælde ogsaa Losneætten.[1]) Dog maa det erindres, at Losneættens skjoldmærke er aldeles forskjelligt baade fra Kaupangerættens og fra det, som førtes af hr. Audun paa Slinde, saaledes at disse linjer, om de ere udsprungne fra den samme hovedæt, i alle fald synes at maatte være adskilte længere oppe i tiden,

[1]) Smlgn. P. A. Munch, Det norske folks historie, unionsperioden, I, s. 407, note 2.

forinden skjoldmærkerne havde fæstet sig i ætterne. Losneættens vaabenmærke var et kors dannet af ti ruder, fem i hver retning. Den maade, hvorpaa dette er udført i de af dens medlemmers endnu bevarede segl, synes at antyde, at den har anseet sig selv for jævngod med landets første ætter. Ialfald ere disse segl udstyrede i lighed med dem, der førtes af Bjarkø- og Hestbøætterne, medens de fleste af de øvrige middelalderske vaabensegl ere meget tarvelige.[1])

Det første kjendte medlem af Losneætten var Philippus Erlendssøn, der levede i den første halvdel af det fjortende aarhundrede. Han var gift med Ingebjørg Erlendsdatter, der maaske kan have været en fjernere slægtning af ham, og havde med hende datteren Margrete, der i 1322 blev gift med Arnald Jostejnssøn og da fik i medgift forskjelligt jordegods i Ryfylke, Hørdaland og Fjordene. Men ved samme leilighed var der opstaaet tvist mellem Philluppus og Arnald om en del jordegods, som Ingebjørg havde skjænket sin mand i fjerdings- og tiendegave. Denne tvist endte dog med, at Philippus ved en i 1332 afsagt dom beholdt det omstridte jordegods.[2]) Sandsynligvis var han den gang, maaske allerede før datterens bryllup, enkemand, men

---

[1]) Aldeles afgjørende er dog ikke dette. Saaledes fører sysselmanden paa Vestfold, Ketil Viglejkssøn, i 1376 et meget smukt udstyret segl. (Dipl. Norv. VII, no. 297). Han tilhører en ellers ubekjendt slægt.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 218; II, no. 147, 180, 181. Margrete blev selv snart enke og havde derefter et barn med en korsbroder i Bergen. Smstds. I, no. 253. Da datteren havde bryllup, synes Philippus at have havt sin bolig paa Odensland i Kirkebø, ikke paa Losna.

har senere atter giftet sig. Med denne anden kone har han da rimeligvis havt sin bekjendte søn, Erlend Philippussøn, der i aarhundredets anden halvdel og i begyndelsen af det femtende aarhundrede var en af Norges hyppigst fremtrædende stormænd. Hans moder har maaske været en datter af hr. Audun paa Slinde, eller ogsaa har han selv været gift med en af hans kvindelige efterkommere, der bragte ham ejendomsretten til Slinde. Vistnok nævnes han ikke selv som ejer eller beboer af denne gaard. Men da den kom i hans svigersøns besiddelse, og dennes slægt ikke tidligere vides at have ejet Slinde, er det rimeligt, at han har faaet denne gaard gjennem Erlends datter.

Erlends jordegods maa have været meget betydeligt og spredt omkring i hele Bergens stift, tildels endog ind i Stavanger stift.[1]) Han indtog ogsaa længe høje embedsstillinger, men vilde alligevel ikke lade sig gjøre til ridder, ikke en gang da hans søn havde opnaaet denne værdighed. Erlend blev gjennem sit hele liv kun hirdmand og bar som en følge deraf aldrig herretitelen. Han var i det hele en mand, som holdt stærkt paa de gamle skikke og havde af den grund intet tilovers for den nyere tids titler og værdigheder. Denne hans arkaiserende retning viste sig ogsaa i den forkjærlighed for Islændinger, som han skal have baaret til skue, og som ialfald synes at have vundet ham deres velvilje. Det heder om ham, at han troede Islændingerne bedre end andre Nordmænd og som oftest havde dem i sin tjeneste.[2]) Men den særegne konservative

---

[1]) Aslak Bolts jordebog, s. 108. Codex diplom. monast. Munkaliv. 128, 160 flg., hvor sønnens besiddelser omtales.

[2]) Annales Islandici, s. 382.

aandsretning, som fremskimter gjennem disse træk, har neppe gjort ham til nogen særdeles fremragende deltager i tidens politiske begivenheder. Hans forkjærlighed for det gamle har maaske været af den art, der ligesaa meget ytrer sig i uvilje mod alt nyt, og idet han stivsindet vægrede sig for at følge de nye tiders skikke, har han alligevel neppe kunnet undgaa at føle den skuffelse, som maatte følge bevistheden om sin afmagt til at gjenoplive de gamle. Skjønt han hyppig nævnes i de bevarede kilder, er det dog for det meste i anledning af private anliggender, kun sjeldnere ved vigtige offentlige begivenheder. Der er i ethvert fald intet, som tyder paa, at han ved disse har øvet nogen mere indgribende indflydelse, skjønt det rigtignok maa haves for øje, at kilderne ikke aabne synderlig adgang til at dømme herom.

Den første gang, Erlend Philippussøn nævnes, er i Juni 1366 ved Ingemund Uthyrmssøns bryllup med Holmfrid Anundsdatter, der fejredes paa Tolga. Han optraadte derved paa en maade, der synes at antyde, at han var en nær slægtning af bruden. Da han ogsaa, efterat Gaute Haakonssøn paa Tolga var død, optraadte med arvekrav, rigtignok paa sin frænde Thorstejn Thorstejnssøns vegne, har man ligeledes heri et vink om, at han paa en eller anden maade har staaet Tolgaætten meget nær. Som sædvanligt i lignende tilfælde, opkom der ogsaa ved denne lejlighed en arvetrætte mellem Erlend og Ingemund, hvorunder den sidste fremsatte beskyldninger mod Erlend for at have forholdt hans hustru dennes odelsgods. Det er, efter hvad der ellers kjendes til de gamle ætters optræden ved saadanne lejligheder, neppe givet, at disse beskyldninger skulde have sav-

net al grund, og Erlend har formodentlig, ligesom sine samtidige standsfæller, ikke været altfor nøjeregnende med midlerne, hvor det kom an paa at skaffe sig forøgede ejendomme.[1])

I 1369 var Erlend Philippussøn, der nu benævnes *armiger* (væbner, hirdmand) og sandsynligvis ogsaa allerede da var medlem af rigsraadet, en af de norske herrer, som deltoge i fredsforhandlingerne paa Baahus med Hansestæderne.[2]) Atter igjen omtales han i samme stilling som *armiger* og *consiliarius regis Norvegiæ et Sueciæ* ved fredsslutningen i Kallundborg 1376.[3]) I aarene mellem 1375 og 1388 omtales han flere gange som fehirde i Bergen og i 1385 ved siden deraf som sysselmand i Nordfjord. I det første af disse aar omtales han en enkelt gang som kongens ombudsmand i Bergen tillige med Jon Halvardssøn og Andres paa Mørk. Den første af disse, der ligesom Erlend Philippussøn benævnes „ærlig mand“, forekommer ogsaa i et andet diplom fra samme aar, hvori Erlend Philippussøn fører titel af fehirde, ved hans side, men uden denne titel. 1379 nævnes Erlend som *armiger* og *consiliarius regis* og atter som medlem af rigsraadet, da dette erkjendte Erik af Pomern som Norges konge.[4]) Senere nævnes han nogle faa gange ganske i forbigaaende i diplomer

---

[1]) Dipl. Norv. III, no. 384; IV, no. 457.

[2]) Lappenbergs Sartorius, II, 705. Dipl. Norv. VIII, no. 191. Erlend nævnes i 1370 som medudsteder af en dom. II, no. 409.

[3]) Dipl. Norv. VIII, no. 199. Hanserecesse, II. 138.

[4]) Dipl. Norv. II, no. 435, 440, 441, 453, 459; III no. 451, 465, 481, 484; IV, no. 331; VII, no. 310.

fra aarene 1402 og 1405, og døde i 1407.[1]) Da han rimeligvis, som af P. A. Munch er antaget, er født omkring 1335, har han altsaa ved sin død været omtrent sytti aar gammel, maaske lidt ældre. Med hvem Erlend Philippussøn var gift, vides ikke. G. Munthe har gjættet paa, at hans kone skulde have tilhørt den æt, som gaar under navnet Rømer. Men det er maaske ligesaa rimeligt at formode, at hun har været en efterkommer af hr. Audun paa Slinde, saaledes at det var gjennem hende, Erlends datter Sigrid, der var gift med Haakon Sigurdssøn til Giske, har faaet denne gaard og bragt den over i sin mands slægt.[2]) Han døde i 1407, samme aar som sin svigerfader,[3]) uden at have opnaaet, maaske ikke en gang eftertragtet ridderværdigheden. Hans enke kaldes nemlig i 1425, da der var proces om arveretten til hans gods, „ærlig kvinde og velbaaren hustru Sigrid Erlendsdatter".[4]) I et diplom fra 1423, hvoraf sees, at

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 589, 604; II, no. 571; 586. Annales Islandici, s. 382.

[2]) Der forekommer ogsaa i begyndelsen af det fjortende aarhundrede en anden Sigrid Erlendsdatter, søster af den ovenfor (s. 35, note 6) omtalte Sæbjørn i Belgaarden, og gift med en Jon. Dette søskendpar kan maaske ogsaa have havt slægtskabsforbindelser med Losnesætten. Dipl. Norv. I, no. 146. Derimod ligger det maaske fjærnere at opstille en lignende formodning for den Sigrid Erlendsdatter, som nævnes I, no. 304 og III, no. 245.

[3]) Dipl. Norv. I, no. 621. Smstds. I, no. 537 er trykt et brev om de kostbare gaver, som begge ægtefolk havde skjænket hinanden i de første fire aar, hvori de vare gifte; det sees ogsaa heraf, at deres første barn, Ingebjørg, blev født i ægteskabets tredie aar. Annales Islandici, s. 382.

[4]) Dipl. Norv. I, no. 699, 700, 705, 706; V, no. 505.

hun da opholdt sig paa Losna, omtales hun ogsaa som „velbaaren kvinde, hustru Sigrid Erlendsdatter“, og i et brev af 1409 som „ærlig kvinde, hustru Sigrid Erlendsdatter“. Maaske har hun indgaaet et nyt ægteskab med væbneren Magnus Magnussøn, som derpaa har grundet de fordringer, han fremsatte paa Giske.[1])

Erlend Philippussøn havde foruden datteren Sigrid ogsaa en søn, Ejndride Erlendssøn, der formodentlig har arvet hans vigtigste besiddelser. Da han først er død henimod 1450 og allerede i 1399, medens faderen endnu levede, var ridder,[2]) har han opnaaet en høj alder, idet han neppe kan være født senere end 1370. Sandsynligvis har han da været ældre end søsteren. Allerede i 1412 var han fehirde i Bergen,[3]) men omtales i 1421 og 1422 som høvedsmand paa Tunsberghus, ligesom han i 1422 og 1427 forekommer nævnt som sysselmand paa Søndmøre.[4]) I 1426 omtales han for første gang som medlem af rigsraadet[5]) og var 1425

---

[1]) Dipl. Norv. II, no. 639. Munthe formoder (Saml. til det norske folks sprog og hist. IV, s. 598), at han var hendes svigersøn.

[2]) Dipl. Norv. IV, no. 699. Hvor han senere omtales, nævnes han i regelen med sin riddertitel. Han nævnes bl. a. 1405, 1406 og 1419. I, no. 599, 665; IV, no. 751; VI, no. 367. I Dipl. Norv. I, no. 665 er indholdsangivelsen urigtig, idet den nævner hans søn Erlends navn i stedet for Ejndrides.

[3]) Dipl. Norv. II, no. 625.

[4]) Dipl. Norv. I, no. 682; II, no. 660, 662, 692. Som befalingsmand paa Tunsberghus nævnes han fremdeles i 1423, 1429, 1438 og 1443. Smstds. I, no. 691; IV, no. 838; VI, no. 442; VII, no. 409.

[5]) Dipl. Norv. VIII, no. 276. Codex diplom. monast. Munkalivensis s. 128, 160 flg.

1427, 1428 og 1440 sysselmand paa Agder, samt 1419, 1427, 1440 og maaske senere sysselmand eller foged over Ryfylke. Da han ikke selv kunde varetage alle de sysler, som paa en gang vare ham betroede, maatte han i hvert distrikt have en ombudsmand. I denne stilling, som hans stedfortræder, forekommer i Ryfylke Samson Philippussøn, der synes at have været hans slægtning, ja maaske endog kan have været hans brodersøn.[1]) I 1436 deltog han i afslutningen af overenskomsten med Amund Bolt.[2]) Af disse notitser vil det vise sig, at Ejndride Erlendssøn i den første halvdel af det femtende aarhundrede hørte til de mest anvendte og sandsynligvis ogsaa til de mest indflydelsesrige mænd i landet, ligesom han, der ved svogerskab var bragt i den nærmeste forbindelse med Giskeætten, utvivlsomt har været en af de højbyrdigste. Ligesom sin fader og sin søn, Erlend, maa han have besiddet store ejendomme, og da neppe alene i det vestenfjeldske, hvor hans æt oprindelig havde hjemme, men formodentlig ogsaa paa Østlandet, hvor han som høvedsmand paa Tunsberghus har havt baade anledning og opfordring til at erhverve sig besiddelser. I 1419 skjænkede han Munkeliv en gaard i Samnanger og en paa Osterøen samt en tomt ved Søstergaarden i Bergen.[3]) For øvrigt kjendes der ikke meget til hans besiddelser i jordegods.

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 774; IV, no. 827, 877; V, no. 580; VI, no. 536; VII, no. 383; X, no. 149.

[2]) Dipl. Norv. II, no. 727; III, no. 733; VI, no. 465. I 1432 deltog han i afslutningen af traktaten med England, som *miles*. Smstds. VI, no. 446. I 1434 deltog han i raadets forhandlinger med det svenske rigsraad. V, no. 746.

[3]) Cod. dipl. monast. Munkaliv. s. 128, 160 flg.

Der kjendes to sønner af Ejndride Erlendssøn. Den ene, Philippus Ejndridessøn, nævnes i 1438, da han erhvervede en gaardpart i Lyster ved at mageskifte en anden i Aurland til Bergens bispestol.[1]) Da han ved denne lejlighed ikke fører titel af „herre", havde han neppe endnu opnaaet ridderværdigheden, medens hans broder den gang allerede var medlem af rigsraadet og ialfald snart efter blev ridder. Philippus nævnes ikke senere i noget diplom og er saaledes maaske død kort efter og i faderens levende live, i hvilket fald han altsaa, selv om han var den ældste søn, neppe kan have været i besiddelse af ættens hovedgaard, Losne. Denne er ved faderens død gaaet over til den anden søn, Erlend Ejndridessøn, der i historien indtager en ganske anderledes fremragende plads end Philippus.

Erlend Ejndridessøn nævnes vistnok for første gang i 1431, da han var nærværende ved en deleforretning i Slagn ved Tunsberg og var i 1434 som *armiger* medlem af rigsraadet.[2]) Da han i 1436 deltog i overenskomsten med Amund Bolt, var han endnu ikke bleven ridder;[3]) men det varede neppe mange aar, før han modtog denne værdighed. Den første gang, han omtales som ridder, er i 1446, da rigsraadet var samlet i Bergen,[4]) hvor han forøvrigt selv paa denne tid (1447) omtales som ejer af et hus, der laa i Korskirkens sogn, formodentlig paa Strandsiden, og som maaske har væ-

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 765.

[2]) Dipl. Norv. V, no. 646; VI, no. 442.

[3]) Dipl. Norv. II, no. 727; III, no. 733.

[4]) Dipl. Norv. VII, no. 432. Videnskabsselskabets forhandlinger, 1877, no. 8, s. 4 og 23.

ret den bygaard, som hørte til hans ættegaard.[1]) I det samme aar, 1446, erhvervede hr. Erlend ved kjøb af sin frænde Peter Thoressøn det gods i ytre Sogn, som denne havde arvet efter sin farbroder Sigurd Unessøn.

Den sidste har altsaa havt en broder, Thore Unessøn; om det slægtskabsforhold, hvori de have staaet til Losneætten, vides intet. Rimeligvis have de paa spindesiden nedstammet fra denne og derved erhvervet det gods, som nu atter kom tilbage. Det er paafaldende, at medens hr. Erlend i det derom udstedte brev benævnes „velbaaren mand", faar hverken Peter eller Sigurd nogen tilsvarende titulatur. Skjønt frænder af hovedet for en af landets mægtigste ætter, synes de saaledes ikke en gang at være blevne regnede for adelsmænd.

I 1444 havde hr. Erlend paa lignende maade ved kjøb erhvervet sig hele den arv paa Færøerne i løst og fast, som var tilfalden Jon Nilssøn, kaldet Skak, efter hustru Eline Ejriksdatter.[2]) Han maa i det hele have været meget rig og synes navnlig at have besiddet formue i rede penge, noget, som paa den tid var en sjeldenhed i Norge. Han optraadte endog som laangiver til Kristjern I i dennes pengeforlegenhed. Af et brev, som maa antages at være udstedt under denne konges ophold i Bergen 1450, sees, at han havde laant ham 740 lette gylden og tyve lette nobler, hvorfor han da som

---

[1]) Dipl. Norv. II, no. 778.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 802. Denne Jon Skak er maaske den samme person som den Jon Skak, der nævnes i diplomer fra Eker af 1482 og 1484. Dipl. Norv. II, no. 918 og 942. Smstds. VIII, no. 605 i et diplom fra Eker af 1540 omtales Nils Jonssøn og Jon Nilssøn af samme familie.

pantelen fik Valdres og Romsdalen, ligesom han samtidig bekræftedes i forleningen af Sogn, som han allerede havde faaet af kong Kristofer.[1]) I de forhandlinger, som ved samme lejlighed bleve førte i Bergen, tog hr. Erlend del som medlem af rigsraadet, og hans navn nævnes i de derom udstedte dokumenter.[2]) Da det ikke senere forekommer i diplomer, har han imidlertid neppe levet meget længe efter denne tid. Han var gift med en Gudrun (af Bolteslægten?), men efterlod ved sin død ingen mandlige efterkommere, og hans ejendomme bleve saaledes delte imellem hans to døtre, Ingegerd og Sigrid.[3])

Sigrid Erlendsdatter omtales kun sjelden. I 1490 var hun med sin søster arving til en trediedel af det jordegods, som var efterladt af junker Hans Sigurdssøn. Hun var gift med rigsraaden og ridderen hr. Bo Fleming, der til en tid i slutningen af det femtende aarhundrede var høvedsmand paa Akershus og skal endnu have været i live i 1501.[4]) Den anden søster, Ingegerd

---

[1]) Dipl. Norv. VI, no. 535.

[2]) Dipl. Norv. VIII, no. 342, 345.

[3]) Samll. til d. n. folks sprog og hist. IV, 110.

[4]) Samll. til d. norske folks sprog og hist. IV, s. 111. Bo Fleming, der i 1456 endnu kun nævnes som „velbaaren mand", var i 1461 rigsraad og ridder, 1490 høvedsmand paa Akershus. Dipl. Norv. I, no. 836, 853, 965, 969; II, no. 955, 963; VIII, no. 359, 398, 431; IX, no. 397. Han har rimeligvis været en søn eller ialfald en nær slægtning af væbneren Ivar Fleming, der nævnes i diplomer fra 1442 og følgende aar. Smstds. I, no. 783; II, no. 752. Da navnet oprindelig kun har betegnet en mand fra Flandern, kan der ikke drages sikre slutninger om et slægtskab mellem disse og de andre personer, som i middelalderen have baa-

Erlendsdatter, var først gift med ridderen hr. Olaf Guthormssøn paa Hananger, der var død inden September 1485, da der holdtes skifte efter ham. Denne hr. Olafs moder var en søster af rigsraaden hr. Jon Svalessøn Smør, som da allerede var død, og fru Botild Svalesdatter, som, da hendes søstersøn døde uden livsarvinger, havde odelsretten til hans ejendomme. Skiftet

---

ret dette navn. Hr. Peter Fleming, der havde bygslet bispestolens gaard Huseby i Aker og maaske boede paa denne, nævnes 1366. Smstds. III, no. 352; IV, no. 461. Ved midten af det femtende aarhundrede levede en dansk rigsraad og ridder Joakim Fleming, der ogsaa har taget del i regjeringshandlinger vedkommende Norge. Smstds. III, no. 833; V, no. 757; VI, no. 545; VIII, no. 351 flg. En væbner Herman Fleming nævnes 1502. Smstds. V, no. 990. For disse sidstes vedkommende kan et slægtskab med de svenske Fleminger ansees for rimeligt, hvilket ogsaa gjælder Bo Fleming, der bærer et svensk fornavn. Ifølge Dipl. Norv. V, no. 709, 730 var Ivar Fleming en dattersøn af Simon Thorgejrssøn, der boede paa Fosnæs i nærheden af Tønsberg og var en frænde af Thorstejn Ragnvaldssøn, kaldet Stumpe, til hvem han i 1415 solgte sin hustrus odelsgaard, Berg i Skedsmo paa Romerike, for 44 mark i rede penge; da han allerede var i besiddelse af denne før 1377, maa han altsaa da have været gift. Smstds. II, no. 448, 637. I aarene 1370—1378 nævnes Simon oftere som ejer af Thorshof ved Oslo. II, no. 444; III, no. 402; IV, no. 490; VI, no. 294. 1381 solgte han stenhusene i bygaarden Agatan i Oslo. III, no. 435. Han omtales i diplomer fra 1391, 1400 og 1405. III, no. 550; IV, no. 596, 751. I 1364 og 1368 solgte han jordegods i Redalen og Land. III, no. 363 flg.; V, no. 248. I 1388 var han enten medlem af rigsraadet eller har ialfald deltaget i en statshandling, som en af dronningens betroede mænd. III, no. 478. P. A. Munch (D. n. f. hist., unionsper., II, 179) antager ham vistnok med rette for en søn af ridderen hr. Thorgejr Simonssøn. Smlgn. Biskop Eystejns jordebog s. 493 og Dipl. Norv. II, no. 121.

holdtes efter kongens befaling i Bergen af erkebiskop Gaute, biskop Hans Teiste i Bergen og ridderen hr. Alf Knutssøn, hvilke derved desuden havde medtaget velbyrdig mand, ridderen hr. Nils Henrikssøn, samt de hæderlige og beskedlige mænd, kannikerne mester Asgaut og hr. Olaf Henrikssøn i Throndhjem, lagmanden i Throndhjem, Erik Amundssøn, og lagmanden i Bergen, Sæbjørn Gutormssøn. De to fruer bleve der venlig forenede saaledes, at fru Botild gav fru Ingegerd „til kjærlighed, hæder og amindelse efter sin søstersøn“ gaarden Hananger med nogle andre gaarde paa Lister, som hun dog blot skulde beholde for sin livstid. Fru Ingegerd skulde for Hanangers vedkommende svare til fru Botild for sexten gangende kjør, fire kjørlag i smaler, samt tyve kjørlag i kogekar, senge og andre boskabsting, der fulgte gaarden som inventarium. „Dermed“ skulde fru Botild betale af hr. Olafs gjæld hundrede mark, medens fru Ingegerd selv skulde svare til al anden gjæld, som hun og hr. Olaf havde stiftet.[1])

Inden 1490 var fru Ingegerd for anden gang gift. Hendes anden mand var rigsraaden Arild Kane. Han har neppe opnaaet ridderværdigheden, medens hans kone fremdeles vedblev at kaldes frue, efter den værdighed, som hendes første mand havde havt. I 1490 omtales han som rigsraad og væbner. For resten er han bekjendt for sine udsugelser af almuen i de sysler, som han havde til bestyrelse. Fra Viken forekommer der saadanne klager over ham, og paa Søndmøre gik det saavidt, at bønderne rejste sig imod ham og sloge ham ihjel. Dette skede i 1496 eller senest i 1497. Fra det

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 945.

sidste aar haves ialfald diplomer, som vise, at han da var død. I anledning af hans drab skjænkede nemlig fru Ingegerd til Nidaros domkirke en hel del jordegods, beliggende paa Ulvundejdet, Surendalen og Meldalen, hvorfor der skulde oprettes en ny præbende og læses messer for hende og hendes afdøde husbonde.[1]) Fru Ingegerd maa ogsaa efter en paategning paa et diplom have ejet noget gods i Ryfylke, som i 1303 var kjøbt af hr. Sæbjørn Helgessøn.[2])

Ved skiftet efter junker Hans Sigurdssøn fik de to søstre, fru Ingegerd og fru Sigrid, en trediedel af hans jordegods. Til denne del hørte den øvre gaard i Bjarkø, Dønnes paa Helgeland med det dertil hørende gods, i Surendalens og Edøens len, landvorden paa flere steder, gods i Senjen og paa Hjaltland m. m.[3]) Det har altsaa rimeligvis været af dette gods, fru Ingegerd i 1497 oprettede den ovenfor omtalte præbende i Nidaros. Hun levede efter dette som enke endnu i omtrent treti

---

[1]) Dipl. Norv. II, no. 955, 979; V, no. 977, 981; VI, no. 610, 625; IX, no. 440, 444. I nogle af disse diplomer omtales ogsaa Arild Kanes slægtning, velbyrdig Amund Jonssøn og hans kone.

[2]) Dipl. Norv. II, no. 67. Da navnet Sæbjørn ikke er almindeligt, kunde man tænke sig muligheden af, at han og den ovenfor omtalte Sæbjørn Erlendssøn have været slægtninge. Ligesom det ovenfor er antaget, at de i dennes slægt forekommende familienavne Sigrid og Erlend kunde antyde et slægtskab med Losneætten, saaledes foreligger der her en antydning af en lignende forbindelse mellem denne æt og hr. Sæbjørn Helgessøn. Dette kan igjen støtte muligheden af, at der har været slægtskab mellem ham og Sæbjørn Erlendssøn. De skulle desuden have ført samme vaaben. Den sidste kunde da igjen have været en fætter af Philippus Erlendssøn.

[3]) Dipl. Norv. VIII, no. 426.

aar. I 1525 og 1526 nævnes hun som levende, men maa være død inden 10de August i det sidste aar.[1]) Om arven efter hende opstod der en proces, som trak ud i flere aar, indtil den endte med, at godset udelt tilfaldt hr. Otte Holgerssøn Rosenkrans's børn, i hvis slægt det senere nedarvedes. De om denne sag bevarede, ret indholdsrige diplomer give et levende indtryk af, at de forskjellige personer, som vare eller ansaa sig arveberettigede til den gamle frues store jordegods, formelig havde luret paa det øjeblik, da hun skulde dø, for saa at kaste sig over hendes efterladenskaber. Hr. Vincentius Lunge og fru Ingegerd Ottesdatter vare de hurtigste; men da Rosenkranserne allerede tidligere havde fundet en støtte i kongen, der igjen havde paalagt erkebiskop Olaf at tage godset i besiddelse, bleve de atter fordrevne. Hr. Henrik Krummedike var deres værge, og hans indflydelse har sandsynligvis ved denne lejlighed havt en meget stor vægt. Som tredie arving optraadte den svenske ridder hr. Ture Jenssøn af tre roser. Sagen afgjordes ved en dom af norske og danske rigsraader, som blev afsagt 4de August 1529 under hertug Kristjerns ophold i Oslo.[2]) Det siges i dommen, at Rosenkranserne efter det i Norges lov opstillede arvetal vare de nærmeste arvinger til godset, hvilket vistnok ogsaa var aldeles berettiget. Rimeligvis er denne arveret udledet igjennem Otte Rosenkrans's ægteskab med Bo Flemings datter, fru Margrete. Det vides ikke,

---

[1]) Dipl. Norv. VII, no. 620; VIII, no. 536, 558, 613; IX, no. 511 566, 572—575, 613. Meddelelser fra det norske rigsarkiv, I, s. 266.

[2]) Dipl. Norv. IX, no. 563, 637, 638, 661—664, 666.

hvorledes fru Sigrid og fru Ingegerd have delt det gods imellem sig, hvoraf de kom i besiddelse efter Hans Sigurdssøns død. Efter fru Sigrids død, der skal være indtruffen efter 1501, maa fru Ingegerd have været i udelt besiddelse af det hele, og efter hendes død er saaledes søsterdatterens børn blevne hendes arvinger. Allerede medens hun levede, havde Otte Rosenkrans vidst at faa istand en aftale med hende, hvorefter hun skulde overlade ham alt sit gods, som det synes, endnu i levende live; men denne blev neppe fulgt, da der var kommet en misforstaaelse mellem dem.[1]) Selv døde saavel Otte Rosenkrans som hans hustru før fru Ingegerd; men deres børn kom alligevel til sin ret.

Medens saaledes Losneættens hovedlinje var uddød i 1526 og dens gods var gaaet over til en dansk familie, synes det, som om ættens sidegrene have vedblevet at blomstre, ja maaske tildels have holdt sig lige til vore dage. Men disse sidegrene indtoge aldrig en saa fremragende stilling som hovedlinjen og sank omsider ned til at være almindelige bønder. Det kan være tvivlsomt, om de have været agnater eller kognater, ligesom det heller ikke kan afgjøres, om de have skilt sig ud fra hovedlinjen før eller efter den tid, da denne med Philippus Erlendssøn fremtræder i historien. Sandsynligvis har slægtskabet snarest været kognatisk. Imidlertid kan det i ethvert fald ansees for givet, at der

---

[1]) L. Daae i Histor. tidsskrift, III, s. 275—277. Af Dipl. Norv. IX, no. 563 sees, at man 20de Juni 1526 i Kjøbenhavn ventede, at fru Ingegerd snart maatte dø, og af no. 566, at man i Stockholm 10de Aug. vidste, at Vincents Lunge havde bemægtiget sig hendes ejendomme.

ikke alene har været et saadant, men at dette har været anerkjendt, og at sidelinjerne længe bevarede erindringen om sin fornemme slægt, selv efterat dennes hovedlinje havde været uddød i over hundrede aar. Der er her to ting, som kunne tjene til vejledning, navne og skjoldmærker. Begge dele bevaredes længe af sidelinjerne.

I den første halvdel af det femtende aarhundrede, altsaa samtidig med Ejndride Erlendssøn, omtales der to brødre, Farthegn Philippussøn og Samson Philippussøn, der formodentlig begge ere sønner af Philippus Farthegnssøn, som forekommer i to diplomer, fra 1411 og 1415, og da synes at have boet i eller ved Bergen, uden at der for øvrigt kjendes noget nærmere til ham.[1]) Den ene søn, Farthegn, nævnes første gang i 1415 og da sammen med faderen, samt siden i et diplom fra 1424, der omhandler et gaardsalg i Hurum i Valdres. Atter igjen forekommer Farthegn Philippussøn i et diplom fra 1451, ogsaa fra Valdres. Han var da gift med Magnhild Jogrimsdatter, rimeligvis en datter af den Jogrim Audunssøn, der nævnes i diplomet fra 1424, og beslægtet med den i det sidste brev forekommende hustru Gerthrud Audunsdatter.[2]) Ulige hyppigere omtales Samson Philippussøn. Hans navn kan maaske antyde en forbindelse mellem Losnefolkene og den saakaldte *Samsonagarðr* i Bergen, der allerede forekommer i det fjortende aarhundrede. Ligeledes maa det erindres, at det ogsaa forekommer i den fra

---

[1]) Dipl. Norv. III, no. 603. Cod. dipl. monast. Munkaliv. s. 128.

[2]) Anf. st. af Cod. dipl. mon. Munkaliv. Dipl. Norv. II, no. 679, 791. Paa det sidste sted har indholdsangivelsen urigtig: Gudrun Audunsdatter.

Kaupanger til Finnen overflyttede Karlshoveds æt. Samson nævnes først i et diplom fra 1424 og var da paa Huseby paa Lister. I 1436 var han væbner og deltog da i afslutningen af den med Amund Bolt paa Jersø trufne overenskomst. I 1440 var han hr. Erlend Ejndridessøns „ombudsmand paa kongedømmets vegne i Ryfylke“ og har formodentlig i denne stilling boet paa gaarden Øye, hvor han var afgaaen ved døden inden 6te Juni 1451. I 1444 omtales han endelig som medlem af rigsraadet, men var ogsaa da kun væbner.[1])

Om de efterfølgende slægtled haves ingen nærmere oplysninger, indtil de samme navne atter dukke op i første halvdel af det følgende aarhundrede, dog ikke i Valdres, hvor allerede Farthegn Philippussøn havde boet. De, som da bare navnet, førte ogsaa et skjoldmærke, der paa det nærmeste svarer til Losneættens. Disse ere de fem brødre, Samson, Thord, Farthegn, Sigurd og Olaf Matssønner, af hvilke den første var hr. Henrik Krummedikes foged over Namdalen i 1518 og 1519 og synes at være død inden 1530, da hans brødre gjorde rede for hans oppebørsler af dette len.[2]) Thord maa være død kort efter; thi da brødrene i November 1532 solgte tre gaarde i Lærdal til Eske Bilde, nævnes i det derom udfærdigede brev kun de tre sidste af brødrene,

---

[1]) Dipl. Norv. III, no. 656, 733; IV, no. 877, 926; VI, no. 535; VIII, no. 324. En Samson Erlingssøn, der i 1449 var lagrettesmand i Hardanger, hører maaske ogsaa ind i denne slægts forbindelser; maaske var han en fætter af Samson Philippussøn. Dipl. Norv. IV, no. 908. Sammen med ham forekommer en anden lagrettesmand ved navn Ejndride Arnfinnssøn.

[2]) Meddelelser fra det norske rigsarkiv, I, s. 225, 237. Dipl. Norv. II, no. 1101, 1105; IX, no. 494.

som da kaldes „samfødte brødre af vaaben". Samson boede paa denne tid paa Ænes, Sigurd paa Tolge og Olaf paa Tysnæs. Thord havde efterladt en søn, Olaf.[1])

Familien optræder saaledes fremdeles paa denne tid med bevidsthed om sin adelige herkomst, men har dog neppe indtaget nogen særlig fremragende stilling mellem sine omgivelser. Den omstændighed, at brødrene solgte sine ejendomme i Lærdal, synes at vise, at deres formuesforfatning ikke kan have været den allerbedste, og at ætten er gaaet tilbage. Det er ellers paafaldende, at brødrene tildels boede paa gaarde, som tidligere havde været sæder for og længe havde tilhørt nogle af landets første ætter. Ænes var det gamle hovedsæde for Melsætten, og Tolga (der formodentlig er den gaard, som menes ved Tolge) havde længe tilhørt Tolga- og Hestbøætterne, samt allersidst den bekjendte hr. Olaf Nilssøn. Tysnes var derimod en ny gaard, uden foregaaende historie; men i nærheden laa dog andre gaarde, som i sin tid havde havt bekjendte ejere. Saafremt det kunde antages, at disse gaarde ved arv vare komne til de tre brødre, havde man deri et vidnesbyrd om deres nedstamning fra de tidligere ejere; men det er ligesaa rimeligt, at de ved kjøb ere komne over i Losneættens besiddelse. Hvad særlig Tolga angaar, da maa det erindres, at Samson Philippussøn var en slags undersysselmand i Ryfylke, og at saaledes en af hans efterkommere kan være kommen i besiddelse af Tolga, da denne gik ud af hr. Olaf Nilssøns æt. Maaske kunde der ogsaa

---

[1]) Dipl. Norv. III, no. 1128. Denne Olaf Thordssøn er maaske den samme, som nævnes i et kongebrev fra 1548. Norske rigsregistr. I, s. 100.

have bestaaet slægtskabsforbindelser mellem denne og Losneættens sidegrene, der kunde have bragt gaarden over til en af disse, da hr. Olafs mandlige efterkommere forlode Norge og bosatte sig i Danmark.

Omtrent hundrede aar senere forekommer der igjen i de samme egne personer, som efter sine navne maa have tilhørt forgreninger af de samme ætter. Diplomer i Bergens musæum vise, efter hvad der er mig meddelt af hr. arkivfuldmægtig H. J. Huitfeldt, at der i 1634 paa Josnes i Kvindherred boede en mand ved navn Samson Johanssøn, der ejede odelsgods i Helleland i Ullensvang. I 1638 levede der tre søskende, Holger paa Mæland i Ullensvang, Farthegn paa Storlinge i Strandebarm, og Magdalene paa Næs i Strandebarm, der vare børn af en Samson. Samtidig havde en anden Samson børnene Axel, der boede paa Mæland i Skjold, og Dorethe, der var gift med Thorgejr Sjurdssøn paa Lillefosse i Strandebarm. Disse, Axel og Dorethe, havde havt en broder, ved navn Philippus, efter hvem der paa den tid levede en, formodentlig umyndig søn, Kristen Philippussøn. Skattemandtallene for Søndhordelands fogderi vise, at i 1647 og 1651 levede fremdeles Farthegn paa Storlinge (tilhørende Laurits Galtung, ogsaa kaldet Laurits Thorsnæs), hvor der tillige boede en Johan, og Thorgejr paa Lillefosse, der hørte til Giskegodset, medens lensmanden Nils boede paa Næs i Strandebarm. Paa Josnæs boede ogsaa i 1647 Samson, (medens det i 1651 brugtes af en Laurits og var da tildels „bondegods“), ligesaa i 1647 og 1651 en Samson paa Skjelnæs, der selv ejede sin del. Magdalene Næs ejede som odel en del af Spilde. I de samtidige skattemandtal for Hardanger opføres derimod andre ejere

for gaarden Mæland i Ullensvang. Hvad her er anført viser med en overvejende sandsynlighed, at slægten har holdt sig som bønder endnu ved midten af det 17de aarhundrede. En nærmere undersøgelse af skattemandtal og matrikler vil maaske vise, at den har holdt sig meget længere, maaske lige ned til vore dage. Dette spørgsmaal har dog kun en rent personalhistorisk interesse.[1])

Fra de foregaaende ætter, der havde sit oprindelige hovedsæde i de midtre landskaber af den oprindelige Gulathingslag, gaa vi nu over til de hardangerske og søndhordelandske ætter. Af saadanne var der til en tid ikke saa faa; men de fleste af dem have dog ført en temmelig ubemærket tilværelse. Ved Sørfjorden boede i slutningen af det 13de aarhundrede lagmanden hr. Sigurd Brynjulfssøn paa Aga, der sidste gang nævnes i et diplom fra 1311. Han maa have været en meget anseet mand og var medlem af raadet. I 1309 blev han tilligemed hr. Peter Andressøn, hr. Une Peterssøn, hr. Sæbjørn Helgessøn og hr. Serker paa Austraat af kongen betroet tilsynet med forsvarsforanstaltningerne paa sin kant af landet.[2]) Efter hans tid, i 1315, 1329 og 1338, forekommer der en Arne paa Aga, formodentlig hans søn, ligesom Thorgaut i Aga, der ogsaa forekommer nogle gange, den ene tilligemed Ragnhild i Aga. Maaske kan dog Thorgaut have været en søn af Arne.[3]) Videre

[1]) Navnet Farthegn, der maaske oprindelig er kommet ind fra Jæmteland, skal endnu være almindeligt paa Søndhordeland, medens det vistnok er ukjendt i det øvrige land.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 99, 100, 121, 127; II, no. 32 flg.; IV, no. 6. Smlgn. hvad senere anføres om formodede slægtskabsforbindelser mellem besidderne af Aga og andre ætter paa denne kant af landet.

[3]) Dipl. Norv. I, no. 123, 145; III, no. 153; V, no. 119; Bjørg. kálfsk. s. 79.

kjendes ikke til slægten, som formodentlig snart efter maa være uddød. I 1358 og 1362 tilhørte gaarden Anund Arnbjørnssøn, der var en broder af Bjørn paa Byre i Ryfylke. Byreætten var igjen beslægtet med Hattebergsætten; i 1399 omtales, at Greip Ivarssøn paa Hatteberg havde arveret til Aga.[1]) I 1436 tilbyttede Viking Finnssøn (efterkommer af den nedenfor nævnte Besse Vikingssøn?) sig en del af Aga af Thoralde Bergulfssøn.[2])

Ved siden af Agaætten nævnes der i det fjortende aarhundrede forskjellige besiddere af de største gaarde langs Sørfjorden, hvoraf nogle øjensynlig have indtaget en vis fremragende stilling mellem sine omgivelser. Saaledes forekommer i 1329 en Ivar paa Blejdin, rimeligvis som sysselmand i Hardanger, siden der ved samme lejlighed er tale om hans lensmand, Ogmund Olafssøn. Han maa da under forudsætning af, at han er den samme som den Ivar paa Blejdin, der nævnes i et diplom fra 1293, have været en ældre mand. Gaarden var for øvrigt den gang delt imellem flere. Ytre Blejdin tilhørte Lysekloster, som der havde sine „landseter", medens Indre Blejdin synes at have havt flere ejere foruden Ivar selv. Dette er noget, hvorpaa der flere gange forekommer exempler, at den mand, der skrives som ejer af en gaard, ikke derfor behøver at være ejer af det hele, ja maaske ikke en gang den eneste bruger.[3])

[1]) Dipl. Norv. I, no. 356, 373, 376; II, no. 599. Denne samme Greip ejede ogsaa jordegods i Ejdfjord, som han solgte i 1398 til Olaf Erlingssøn. Smstds. VIII, no. 225. Dette kan ogsaa være kommet i hans besiddelse gjennem det samme slægtskab. Bjørn og Anund vare sønnesønner af hr. Ogmund paa Byre, om hvem der senere vil blive tale under Spaanhejmsætten.

[2]) Dipl. Norv. VI, no. 463.

[3]) Dipl. Norv. III, no. 153; IV, no. 6.

Paa Jaastad, ogsaa en af de større og mærkeligere gaarde ved Sørfjorden, levede i 1293 en Thorolf paa Jaastad, en mand, der i anseelse synes at have staaet ved siden af Sigurd paa Aga og den i det følgende omtalte Peter paa Spaanhejm.[1]) I begyndelsen af det følgende aarhundrede omtales en fru Ragna Martinsdatter af Jaastad, gift med hr. Thorolf af Eidsa, som i 1309 var bleven munk i Lyse, og i 1318 en Martin Thorolfssøn af Eidsa, gift med hustru Cecilia Isaksdatter.[2]) Sammenhængen mellem disse er ikke aldeles klar. Maaske er Thorolf paa Jaastad den samme, som i 1309 fører navn efter Eidsa, saaledes at det sidste sted er hans fædrenegaard, medens han ved giftermaal med Ragna, der kan have været den eneste arving til Jaastad, er kommen i besiddelse af denne gaard og har boet der, indtil han selv har tiltraadt sin faders ejendom. Deres søn er da Martin Thorolfssøn, der er opkaldt efter morfaderen, og som ved sit giftermaal med Cecilia synes at være kommen i nært slægtskab med Ryfylkes to første ætter, den paa Tolga og den paa Hestbø. Der maa ogsaa have været et eller andet slægtskabsforhold mellem ejerne af Jaastad og Eidsa og ætten paa Hatteberg, siden Greip Ivarssøn paa Hatteberg, som for øvrigt ogsaa ejede andre besiddelser ved Sørfjorden, i 1399 kunde have arveret til Jaastad.[3]) Videre kjendes ikke til denne æt.

I 1293[4]) nævnes ogsaa Andres paa Mokestad og

---

[1]) Dipl. Norv. IV, no. 6.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 123, 126; IV, no. 122, 127.

[3]) Dipl. Norv. II, no. 559.

[4]) Dipl. Norv. IV, no. 6; smlgn. I, no. 165.

Aslak paa Sexin, der begge høre til de største gaarde i Ullensvang sogn. Ligesaa nævnes ved samme lejlighed Kolbejn paa Lutrar, en større gaard i Kinservik sogn. I et diplom fra 1306 nævnes foruden ham en Svejn paa samme gaard.[1]) Paa Hjordal i Odde sogn boede før 1338 en Ejnar bonde, som i denne gaard ejede tre maanedsmatebol.[2]) I 1329 nævnes en Ivar paa Opudal og en Olaf paa Bjørgvin.[3]) I 1338 omtales en Narve i Kinservik og Thorstejn paa Ringø.[4]) Paa Ullensvang eller maaske paa Djønne i Kinservik synes kort efter midten af det fjortende aarhundrede en Besse Vikingssøn, gift med en Sunniva, at have boet. Ved et i 1358 optaget vidnesbyrd oplystes, at Sunniva og hendes datter Gunna (formodentlig af et foregaaende ægteskab) ejede

---

[1]) Dipl. Norv. II, no. 81; smlgn. IV, no. 85. En del af Nedre Sexin ejedes i 1332 af Munkeliv, som havde faaet den af Benedikt Romfarssøn og lod den bruge ved Brynjulf paa Sexin. Cod. dipl. monast. Munkaliv., s. 128, 141. Smstds. s. 139 om en anden gaard skjænket af samme og brugt af Brynjulf. Sighvat Kolbejnssøn, nævnt i diplom fra 1330 (smstds. s. 50), var maaske en søn af Kolbejn paa Lutrar.

[2]) Dipl. Norv. V, no. 119.

[3]) Dipl. Norv. III, no. 153. Omkring 1280 havde en Ragna Thorstejnsdatter givet sin søn Ejliv, da denne friede til Sigrid Aslaksdatter i Ose, en tejg paa Bjørgvinstranden, som hun selv havde faaet i medgift af sin fader, da hun ægtede Ejlivs fader, Helge. IV, no. 303. Denne Ejliv Helgessøn „af Bjørgvin" nævnes ogsaa i et diplom fra det første tiaar af det fjortende aarhundrede. Codex dipl. monast. Munkaliv., s. 42. I 1369 solgte Viking Ivarssøn tre maanedsmatebol i Øvre B. til Sighvat Sumarlidessøn. D. N. IV, no. 481. I 1457 skjænkede hustru Ragna Sigurdsdatter et spand og 6 maanedsmatebol i Ytre B. til Thorgils Vikingssøn. IV, no. 939.

[4]) Dipl. Norv. V, no. 119.

i Besses gaard 13 kjørlag bufæ, i klæder og brændt sølv 28 forngilde mark, i kjød, korn og redskaber 12 kjørlag og i jord 7½ maanedsmatebol. Besse gav hende derimod 4 mærker guld i *tilgjøf* og ti forngilde mærker i knækast, fæstefæ og morgengave. Hendes rede penge udgjorde 42 forngilde mærker, hvilke hendes mand satte i 8½ maanedsmatebol i Ytre Djønne, hvorhos han gav hende hele den øvre Aldengaard. 1362 kjøbte Besse Vikingssøn endnu et maanedsmatebol i Ytre Djønne.[1]) I Strandebarm nævnes i et diplom fra 1306 Tove og Thorstejn paa Tole, Andres paa Oma, Jardar paa Birgishejm og Peter paa Audastad, og i Vikør Sigurd paa Øystusyn og Svejn paa Stejn, (de to sidste paa prestegjældets største gaarde.[2]) Af disse er maaske Andres paa Oma fader af den Ivar Oma, som forekommer flere gange længere ned i det fjortende aarhundrede og tilsidst blev ridder. Han kaldes som oftest kun Ivar Oma,

[1]) Dipl. Norv. I, no. 356, 373; VI, no. 249. Den ovenfor omtalte Aslak Brattssøn har maaske været fra Ejdfjord og broder af Gyrid Brattsdatter, som c. 1300 skjænkede 19 maanedsmatebol i Vik til Munkeliv. Hun havde en værsøster, Jarthrud. Cod. dipl. monast. Munkaliv. s. 164 flg.

[2]) Dipl. Norv. II, no. 81. I 1340 nævnes en Amunde paa Øystusyn, som da maaske var død, idet Viking bonde paa Thorsnes kom i hans sted som ombudsmand over bispestolens jordegods i Hardanger. VII, no. 172. Bjørg. kálfsk. s. 81 nævnes Ingebjørg paa Øystusyn. Paa Øystusyn holdtes St. Nicolai gilde. D. N. VIII, no. 410. Svejn paa Stejn nævnes ogsaa Dipl. Norv. VIII, no. 69. Peter Paalssøn paa Audastad omtales i diplom fra 1314. VIII, no. 47 og Bjørg. kálfsk. s. 82. Andres paa Oma nævnes i Bjørg. kálfsk. s. 54 og synes der at være en slægtning af Inga paa Modoberg og hendes mand, Baard. Cod. dipl. monast. Munkaliv. s. 42.

og gaardsnavnet er saaledes for hans vedkommende gaaet over til udelukkende at være et tilnavn; da hans fadernavn, saavidt vides, aldrig forekommer, kan det ikke afgjøres, om han netop har tilhørt den samme linje af gaarden Omas ejere som Andres. Ivar ejede ikke den hele gaard Oma, idet han arvede sin del i fællesskab med en Kolbejn, maaske hans broder.[1]) I 1351 omtales han som *Ivarus de Oma, nobilis vir, miles Bergensis*, tilligemed *nobilis mulier, Ingerid, ejus uxor*,[2]) medens han endnu i 1340 kun kaldes „bonde".[3]) I 1450 var Oma i den bergenske raadmand Holte Thoressøns besiddelse. Han pantsatte da for 8 mærker guld 18 løber i gaarden til hustru Gudrun Jonsdatter i *Þingaveð*, altsaa ved sit giftermaal med hende. Han havde da en søn, Thore Holtessøn, og en datter, Gurid, gift med Svejn Thorgilssøn.[4]) Skattemandtallet for 1647 viser, at en del af Ytre Oma da ejedes af en Thorbjørn, hvis moder boede paa gaarden, tillige med en Knut og Jakob. Indre Oma brugtes af Siver, Johan, Roald og Sæbjørn. Denne Sæbjørn og hans søskende ejede ogsaa noget odelsgods i Opdals skibrede. I 1651 havde Thorbjørn og hans moder fremdeles sin del; resten af Ytre Oma tilhørte da Bergens domkapitel, medens Indre Oma var delt mellem dette, Axel Mouat og Størk fløtmand i Bergen.

Paa Thorsnes i Jondals Sogn, en gaard, som senere hen gjennem flere aarhundreder har tilhørt den familie, som fra gammel tid af efter sit skjoldmærke har ført

---

[1]) Dipl. Norv. VIII, no. 70.

[2]) Dipl. Norv. VII, no. 227.

[3]) Dipl. Norv. VIII, no. 129. Han omtales allerede i 1332. I, no. 218.

[4]) Dipl. Norv. IV, no. 928.

navnet Galtung, boede i 1306, 1314 og 1316 en Sigurd af Thorsnes, medens der i 1340 nævnes en Viking bonde paa Thorsnes, som dog maaske ikke har boet paa den samme del af gaarden som Sigurd. Da Sigurd omtales i „Bergens kalvskind“ uden at føre titelen herre, har han rimeligvis aldrig opnaaet ridderværdigheden.[1])

I Ulviks sogn er der en større gaard, som i det fjortende aarhundrede havde besiddere, der maatte regnes for adelsmænd. Denne var Spaanhejm, hvis æt i dette sogn ubetinget var den mest fremtrædende og den mest anseede. Men der nævnes ved siden af den ogsaa enkelte ejere af andre større gaarde, som dog rimeligvis have staaet meget under dem. En saadan er Baard paa Ljone, der nævnes i „Bergens kalvskind“ og ejede en del af Nedre Lejkvin, som han skjænkede til Ulviks kirke. Paa samme gaard boede i 1309, 1313, 1317 og 1322 en Aslak.[2]) Paa Hakastad boede i 1365 en mand ved navn Bjørn.[3]) Af Lejkvins beboere nævnes

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 142; II, no. 81; III, no. 153; VII, no. 172. Bjørg. kálfsk., s. 82. Det første af de her paaberaabte diplomer (i forbindelse med I, no. 145) indeholder nogle oplysninger om en velhavende æt, der synes at have havt temmelig store besiddelser i de indre egne om Sogne- og Hardangerfjorden. I 1314 var Thorkel paa Øvrebø (Øvre Bø i Borgund) dens hovedmand. Da han i 1315 skiftede med (sin søn) Askels ugifte døtre, fik disse tilsammen paa sin part $52^1/_2$ maanedsmatebol. Askels kone hed Ingegerd. Da der i det ene brev nævnes en Thorgaut, som synes at være en slægtning af hende, og i det andet Thorgaut i Aga er en af udstederne, kan denne æt have staaet nær Agaslægten. Maaske er hun netop den Ingegerd Thorgautsdatter, som siden ægtede Orm Kavle (s. 35).

[2]) Bjørg. kálfsk. s. 78. Dipl. Norv. II, no. 115; IV, no. 82, 120, 152.

[3]) Dipl. Norv. I, no. 305.

paa samme maade en Brynjulf paa Lejkvin i det samme diplom fra 1293, hvorfra mange af de ovenfor anførte anseede mænd i Hardanger kjendes.[1]) Han omtales neppe mere end denne ene gang, saafremt han ikke er den samme som den Brynjulf Aslakssøn paa Nedre Lejkvin, der i 1312 med sine brødre Ogmund og Gudleik skiftede med Olafssønnerne Baard den ældre, Paal, Baard den yngre, Ogmund og Aslak efter farbroderen Dag. Der boede den gang en Hallad paa Øvre Lejkvin.[2]) Den hyppig forekommende Ejndride Simonssøn paa Lejkvin, der i aarene 1308 til 1335 jævnlig omtales som lagmand i Bergen og Gulathingslagen og i 1316 endog nævnes som den ene af de to fehirder, som da forekomme i Bergen, har derimod hørt til en anden slægt, der havde hjemme paa Lejkvin i Nordfjord.[3])

Spaanhejmsættens første kjendte medlem synes at have været den Ogmund af Spaanhejm, der omkring 1220 foretog en mærkelig rejse til det hellige land ved at lægge vejen norden om Norge til Bjarmeland og der-

---

[1]) Dipl. Norv. IV, no. 6.

[2]) Dipl. Norv. II, no. 112. Denne slægt havde ogsaa ejendomme paa Voss. Den i diplomer fra 1329 og 1330 forekommende Ogmund Olafssøn, der var Ivar paa Blejdens lensmand, var maaske en af disse Olafssønner. III, no. 153; VI, no. 134. Det er dog ogsaa muligt, at han har hørt til den æt paa Spaanhejm og Byre, der nedenfor vil blive omtalt, og hvori ogsaa navnene Ogmund og Olaf forekomme.

[3]) Dipl. Norv. I, no. 117, 134, 146, 176, 179, 238, 243; II, no. 122, 134, 172; IV, no. 104; V, no. 69. En anden Ejndride er den, som nævnes I, no. 89. Bjørg. kálfsk., s. 18, 97 flg. Cod. diplom. monast. Munkaliv., s. 83, 155. Norske Magasin, I, s. 565. De her anførte kilder meddele tildels nærmere oplysninger om hans slægtninge og ejendomme.

fra rejse gjennem Rusland til Konstantinopel og videre frem til Jerusalem, hvorfra han atter vendte tilbage til Norge, — en færd, hvoraf han skal være bleven meget navnkundig. P. A. Munch har i anledning af, at han valgte denne paafaldende vej, der for en mand fra Hardanger ganske vist var meget vidløftig, udtalt en formodning om, at han kunde være fra en gaard med samme navn i en af de nordlige landsdele.[1]) Navnet skrives ogsaa i Flatøbogen Spanghejm; men dette er neppe andet end en fejlskrift, og der er vistnok ingen grund til af den anførte omstændighed at slutte, at han skulde have været fra et andet Spaanhejm end det i Hardanger. Navnet Ogmund var ikke sjeldent paa denne kant af landet, og det kan være tvivlsomt, om man ellers vilde finde dette gaardsnavn.

Senere kjendes paa sytti aar ingen beboere af Spaanhejm. I det fjortende aarhundrede forekommer der i de første aartier to brødre, Peter og Baard, sønner af Peter paa Spaanhejm, der nævnes i 1293[2]) og var en broder af hr. Ogmund paa Byre. Da dette navn saaledes i slutningen af aarhundredet forekommer i den familie, som da ejede Spaanhejm, ligger deri et bevis for, at den ældre Ogmund kan have tilhørt denne. Da Peter paa Spaanhejms søn, Peter, senere havde odelsret til Byre og Sandanger, havde disse gaarde formodentlig allerede tilhørt Peters og Ogmunds fader.[3]) Denne yngre Peter Peterssøn paa Spaanhejm, der en enkelt gang omtales under navnet Peter Graafur, har allerede i et diplom

---

[1]) Det norske folks historie, III, s. 596.

[2]) Dipl. Norv. IV, no. 6.

[3]) Dipl. Norv. VI, no. 134, hvorefter Peter Peterssøn i 1330 solgte sin odelsret til de nævnte gaarde til Arnbjørn Ogmundssøn.

fra 1301 titel af herre og har saaledes da været ridder. Med den samme titel forekommer han i et diplom af 1316, hvorimod han i 1309 kun nævnes som *armiger*. I ethvert tilfælde har han enten været medlem af det kongelige raad eller indtaget en saadan stilling, at han ved vigtige anledninger kunde blive tilkaldt ved dettes forhandlinger.[1]) For sidste gang nævnes hr. Peter paa Spaanhejm i 1332. Hans hustru, som nævnes til samme tid, var fru Sunniva Brynjulfsdatter; hun synes at have været en søster af hr. Svejn, der var gift med hr. Peter paa Ædøs datter, fru Ingebjørg, som efter hans død ægtede Thrond Ejrikssøn.[2]) P. A. Munch har fremsat den formodning, at denne hr. Svejn er den samme som den Svejn Brynjulfssøn, der i 1317 og 1318 solgte jordegods i Hardanger til Munkeliv kloster,[3]) og at han skulde have været en broder af den forhen omtalte hr. Sigurd paa Aga. Dette er meget muligt, og fru Sunniva bliver da ogsaa en søster af denne. Fru Sunniva Brynjulfsdatter nævnes ligeledes i et diplom fra 1328.[4])

Hr. Peter paa Spaanhejm havde flere sønner, af hvilke dog blot en kjendes ved navn, nemlig Thorgejr, der i 1310 gjorde sit testamente og da formodentlig er død kort tid efter. Da han paa denne tid endnu ikke selv havde faaet eget indsegl, maaske fordi han, skjønt

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 148; II, no. 64, 112, 165; VII, no. 101; IX, no. 82. Bjørg. kálfsk. s. 78, 128. Cod. dipl. monast. Munkaliv. s. 40 flg.

[2]) Dipl. Norv. V, no. 92.

[3]) Det norske folks historie, unionsperioden, I, s. 396. Cod. dipl. monast. Munkaliv. s. 99, 154 flg., hvor han for øvrigt ikke, som hos Munch anført, kaldes „hr." Svejn Brynjulfssøn.

[4]) Dipl. Norv. II, no. 165.

fuldmyndig, dog var ganske ung, maatte han ved forseglingen af sit testamente anvende det stavangerske domkapitels segl.[1]) Den Ogmund Peterssøn, som forekommer i et diplom fra Hardanger af 1329, har maaske været en anden søn af hr. Peter paa Spaanhejm.[2]) I ethvert tilfælde taber slægten sig snart efter dette, og der kjendes heller ikke nogen senere ejer af Spaanhejm.

Hr. Peter Peterssøns broder, hr. Baard Peterssøn, forekommer fra 1296 af som skriver i hertug, senere kong Haakons kancelli, hvor han indtil 1309 har udfærdiget et ikke lidet antal breve. Efter dette aar nævnes han kun en eneste gang — i 1316 — i denne stilling.[3]) Ogsaa senere omtales han jævnlig, bl. a. fra 1322—1327 paa Stavangerkanten, hvor han enten kan have været sysselmand eller ogsaa havt sine ejendomme. Han var paa denne tid ridder. I aarene 1325—1329 forekommer han som Gulathingslagmand og var i 1334 fehirde i Nidaros. Senere nævnes han ikke og er saaledes formodentlig kort efter afgaaen ved døden.[4]) Hr. Baard var gift med fru Margrete Arnbjørnsdatter, der var død før 25de November 1322 og var en datter af fru Magnhild Ketilsdatter, der i andet ægteskab var gift med en hr. Nikolas Munaanssøn og døde i 1326.[5])

P. A. Munch har udtalt den formodning, at fru Margrete tilhørte Byreætten, der rimeligvis ogsaa ned-

---

[1]) Dipl. Norv. III, no. 89; IV, no. 85.

[2]) Dipl. Norv. III, no. 153.

[3]) Dipl. Norv. I, no. 87, 91, 121; III, no. 81; IV, no. 19, 52, 75; VI, 68, 89.

[4]) Dipl. Norv. I, no. 147, 192, 200; II, no. 112, 169, 172, 209; III, no. 182, 170; IV, no. 90; IX, no. 100.

[5]) Dipl. Norv. I, no. 193; III, no. 132.

stammede fra den ældre Ogmund paa Spaanhejm, og hvorom følgende vides med sikkerhed. I et diplom af 1330 kaldes Peter Peterssøn paa Spaanhejm Arnbjørn Ogmundssøns *bræðrungr.*[1]) Deres fædre maa altsaa have været brødre. Sandsynligvis er denne Arnbjørn den samme som den, der i 1332 med sine brødre Peters og Olafs børn skiftede efter sine forældre, hr. Ogmund paa Byre og fru Ragnhild.[2]) I et diplom fra 1309 omtales ogsaa en Arnbjørn Ogmundssøn paa Byre. Hvis denne er hr. Ogmunds søn, den samme, som i 1332 arvede ham, og hvis ene søn igjen, som ovenfor omtalt, blev ejer af Aga, maa han ved faderens død mindst have været henimod femti aar. Det kunde dog ogsaa antages, at den, der nævnes i 1309, er en anden Arnbjørn, og altsaa fader af hr. Ogmund, samt tillige af den ældre Peter paa Spaanhejm. Men det bliver da kun lidet rimeligt, at fru Margrete Arnbjørnsdatter kan have været en datter af denne ældre Arnbjørn paa Byre, da hun i dette tilfælde maatte have giftet sig med sin brodersøn. Antages det, at hun skulde været en sønnedatter af hr. Ogmund, og at den Arnbjørn, som nævnes i 1309 og 1332, er den samme person og hendes fader, bliver det igjen nødvendigt at give hans fader en meget høj alder. Fru Margrete var nemlig død før 1322 og maa altsaa senest have været født omtrent 1300, men muligvis endnu meget tidligere. Som hendes faders fød-

---

1) Dipl. Norv. VI, no. 184.

2) Dipl. Norv. V, no. 93. Fru Ragnhild er maaske den samme person som Ragnhild i Aga (forekommende i „Bergens kalvskind"), der er nævnt ovenfor (s. 78.) Under forudsætning heraf bliver det forklarligt, hvorledes hr. Ogmunds sønnesøn kunde komme i besiddelse af Aga.

selsaar maatte man da i det seneste sætte et af aarene omkring 1270, og han vilde da i 1332 endog have været omtrent 60 aar gammel og hans fader mindst 80. Dette kunde ganske vist være muligt, hvis der ikke var en omstændighed til hinder derfor, nemlig at fru Magnhild, fru Margretes moder, i 1322 maa have været enke, og det endog for anden gang. Der blev nemlig da skjænket gaver til kapitlet i Stavanger for at holde aartid efter fru Magnhild og hr. Nikolas, „som var hendes husbonde“. Vanskeligheden kunde hæves, hvis det lod sig antage, at hr. Nikolas havde været hendes første mand, og hun selv i 1322 havde været gift med Arnbjørn Ogmundssøn. Men udtrykkene i brevet synes ikke at tillade en saadan forklaring, og der bliver saaledes neppe anden udvej tilovers end at antage, at den Arnbjørn, der var fru Margretes fader, hverken har været fader eller søn af hr. Ogmund paa Byre. Da det imidlertid af de ovenfor paaberaabte diplomer fremgaar, at hun ejede jordegods paa Jæderen, er det rimeligt, at hun har havt hjemme paa den samme kant, og endog at hun paa en eller anden maade har været beslægtet med ætten paa Byre. I dette tilfælde har hun maaske nedstammet fra en anden søn eller sønnesøn af den ældste Ogmund paa Spaanhejm, hvorom der ellers ikke haves nogen efterretninger. Hvad der er sikkert, er, at ridderen hr. Ogmund paa Byre, den ældre Peter paa Spaanhejms broder, havde tre sønner, Arnbjørn, Peter og Olaf. Af dem arvede Arnbjørn Byre, der igjen gik i arv til hans ene søn, medens den anden, rimeligvis gjennem sin moder, ved Agaættens mandslinjes uddøen kom i besiddelse af Aga (S. 79). Familienavnet synes at have været Ogmund, og da dette gjenfindes i den fornemste

af alle Ryfylkes ætter i det 14de aarhundrede, den paa Hestbø, ligger det nær at antage et slægtskab ogsaa mellem denne og ætten paa Spaanhejm og Byre.

I begyndelsen af det fjortende aarhundrede levede der paa Norhejm i Vikør en slægt, som havde et temmelig betydeligt jordegods i Hardanger, bestaaende af dele af gaardene Næs, Sexin, Ulvik, Almsaker m. fl. Godset blev i 1306 ved skifte af fædrenearven delt mellem Ivar Guthormssøn og hans svogre, Peter og Sigurd, af hvilkes hustruer kun den ene, Ingebjørg, nævnes i det derom udstedte brev, hvorved Ivar beholdt Norhejm udelt. Han omtales ogsaa ellers som Ivar paa Norhejm bl. a. i „Bergens kalvskind“.[1]) I 1314 nævnes en Jon paa Norhejm.[2]) Den Guthorm Ivarssøn, der i 1314 solgte en del af Skutleberg i Vikør, som Ivar beholdt ved skiftet i 1306, maa være hans søn.[3]) Senere kjendes der ikke noget til ejerne af Norhejm, førend i 1564, da en del af gaarden ejedes af en Sigrid Sigurdsdatter, som havde faaet den i arv efter sin moder Gudrun, der igjen som sin *rette odell af hedne hog* havde arvet den efter sin morfader, Arnvid paa Norhejm.[4]) Han har altsaa levet i midten af det femtende aarhundrede og har kanske selv faaet gaarden gjennem arv paa spindesiden, ligesom den efter ham gik over til en kvindelig linje og i et par slægtled arvedes af hans kvindelige efterkommere. At det hele har været en arv efter Ivar paa Norhejm, bestyrkes deraf, at den nævnte Sigrid ogsaa ejede en del af

---

[1]) Dipl. Norv. I, no. 102; II, no. 81. Bjørg. kálfsk. s. 82.

[2]) Dipl. Norv. I, no. 142.

[3]) Dipl. Norv. IV, no. 245.

[4]) Dipl. Norv. IX, no. 791.

Skutleberg. — Paa gaarden Sandvin i Vikør boede i 1314 en Peter, der i vaabenet førte en opreist hjort.[1])

Den fru Katarina Ivarsdatter, som var gift med den nedenfor omtalte hr. Gaut Gautssøn og af ham ved jaordet fik tyve maanedsmatebol i Næshejm i Graven Sogn, som hun igjen i 1306 skjænkede til bispestolen mod at faa frit bord i biskopens gaard, har sandsynligvis tilhørt en anden slægt, eller ialfald en anden slægtlinje.[2]) Som hendes broder omtales ved samme lejlighed en hr. Eystejn. Hun skrives til et sted, som kaldes *Loghalo*. Dette stedsnavn maa lede tanken hen paa den Ivar Helgessøn (eller Helge Ivarssøn), der levede i Haakon Haakonssøns sidste dage og skrives til et sted, der snart kaldes *Lofalæk* (Flatøbogen, III, s. 219), snart *Lofló* (Codex Frisianus, s. 571.) Dette navn er tidligere forklaret som det samme, der nu heder Lauvlo (i Strindens prestegjæld ved Throndhjem.[3]) Saafremt den her fremsatte formodning om, at kongesagaernes *Lofló* eller *Lofalæk* er det samme som det *Loghalo*, der nævnes i 1306, er det maaske nærmere at søge stedet i det vestenfjeldske, hvor det for øvrigt kan blive vanskeligt nok at paavise et sted, hvis nuværende navn kan passe til de forskjellige former, hvori dette forekommer i de middelalderske kilder. Maaske kan man her tænke paa, at gaarden har ligget i Borgund, hvor der findes en gaard Lo. Ligesom der i „Bergens kalvskind“ forekommer stedsnavnene Næverlo, Spangarlo og Aflo, kunde det nok tænkes, at

---

[1]) Dipl. Norv. VIII, no. 47. Smlgn. det nedenfor s. 96 tilføjede.

[2]) Dipl. Norv. II, no. 81.

[3]) Konunga søgur, ved C. R. Unger, s. 522. O. Ryghs oversættelse af kongesagaerne, II, s. 487.

der tidligere ogsaa havde været et Lagarlo, som i tidens løb var gaaet op i andre gaarde.[1]) Hvis ættens sæde maa søges paa denne kant, bliver der saa meget større rimelighed for den ovenfor fremsatte formodning om, at Helge Ivarssøn Lask stod i forbindelse med den.

Fru Katarinas broder, hr. Eystejn Ivarssøn, kjendes for øvrigt ikke, ligesaa lidt som nogen af hans efterkommere.[2]) Da drotseten hr. Orm Eystejnssøns fædrene slægt er ubekjendt, kunde det formodes, at han var en søn af hr. Eystejn. I det tilfælde maatte hr. Orms store besiddelser paa Østlandet sandsynligvis været en arv fra hans moder, som da kunde have tilhørt en uddøende slægt i denne landsdel og bragt sin mand dennes samlede ejendomme. Da der imidlertid ikke er andre grunde end navneligheden, som tale for en saadan formodning, er den meget svag.

Fru Katarina Ivarsdatter var indgiftet i en fra gammel tid bekjendt æt, den saakaldte Ænes- eller Mels-æt i Søndhordeland. Da baronen hr. Gaut Jonssøn paa Mel døde i 1270, efterlod han to sønner, Finn og Gaut. Af disse havde hr. Finn Gautssøn sønnen Jon, der blev

---

[1]) Den sidste formodning er forf. meddelt af professor O. Rygh. — Af Dipl. Norv. I, no. 570 sees, at fru Kristine Nikolasdatter aar 1400 ejede 30 maanedsmatebol i Næshejm, som hun maaske tildels har faaet ved mageskifte med bispestolen, men som derimod ikke kan have hørt til Alf Erlingssøns inddragne jordegods, som P. A. Munch har antaget. (Det norske folks historie, unionsperioden, II, s. 184.)

[2]) Rimeligvis er det dog ham, som i 1298 gjorde tjeneste i kong Ejriks kancelli. Dipl. Norv. I, no. 88. P. A. Munch (Det norske folks historie IV, 2, 471) har deraf villet formode, at han var „en gejstlig herre", men dertil er ingen grund.

ridder, men formodentlig har været svagelig, siden faderen allerede før 1288 sees at have givet ham til forplejning i Munkeliv.[1]) Foruden denne hr. Jon Finssøn havde desuden hr. Finn mindst en datter, Ingegerd, der blev gift med overfehirden i Bergen, Jon Bjarnessøn, der var død inden midten af 1324. Hvorvidt hun har arvet Mel, vides ikke, men det er meget rimeligt. Heller ikke vides det, om der var børn efter dette ægteskab, og hvem af disse der kom i besiddelse af moderens gods. Imidlertid er dette ikke sandsynligt, da Jon Bjarnessøns søster, jomfru Elin, efter hans død optraadte som hans arving. Ingegerd fik da ialt 122 maanedsmatebol af sin mands jordegods, men kun for sin levetid, da det udtrykkelig bestemtes, at det hele ved hendes død skulde falde tilbage til jomfru Elin. Det jordegods, som hun saaledes fik, laa for det meste i Hardanger, hvor altsaa rimeligvis Jon Bjarnessøns æt har hørt hjemme. Den maa have været meget rig; bl. a. ejede den gaarden *Høfuðit* i Bergen. Saa meget mærkeligere er det, at der ikke kjendes noget til den. Maaske har Jon været en søn af den bekjendte Bjarne Lodinssøn, der spillede en fremragende rolle i slutningen af det trettende og begyndelsen af det fjortende aarhundrede, og denne kan igjen have været en søn af lendermanden Lodin Lepp. Den hr. Ivar Lodinssøn, som var gift med en Gudrun og havde en søster, Ingegerd, og som ejede gods i det vestenfjeldske, har maaske været en anden søn af Lodin Lepp, ligesom en samtidig forekommende Jon Lodinssøn.[2]) Derimod kan det være endnu mere tvivlsomt, om

---

[1]) Dipl. Norv. II, no. 155.

[2]) Cod. dipl. monast. Munkaliv., s. 93—95, 133—135.

der har været nogen slægtskabsforbindelse mellem disse og Lodin Gunnessøn og Jon Lodinssøn, der levede i Haakon Haakonssøns tid. Snarere have disse hørt hjemme i Osloegnen eller i Viken, og maaske er den Jon Lodinssøn, som i anden halvdel af det 14de aarhundrede oftere forekommer i og ved Oslo, en efterkommer af disse.

Den anden linje, der nedstammede fra hr. Gaut Gautssøn, ogsaa kaldet Gaut den unge, holdt sig noget længere. Denne, der maa være død inden 1306, havde i et tidligere ægteskab, end det med fru Katharina, en søn, Thore Gautssøn, der boede paa Hatteberg omkring 1320.[1]) Denne Thore maa have havt to sønner. Den ene var Greip Thoressøn, der i 1347 var Gulathingslagmand,[2]) men om hvis efterkommere der ikke vides noget. Thore Gautssøns anden søn var Ivar Thoressøn, der endnu levede i 1383 og maaske var opkaldt efter fru Katharinas fader.[3]) Hans søn var Greip Ivarssøn, det sidste bekjendte medlem af denne æt, som i 1388 var sysselmand paa Færøerne.[4]) Han pantsatte i 1399 til sin frænde hr. Gaute Erikssøn Hatteberg med flere andre ejendomme i Norge, paa Færøerne og paa Hjaltland, tilligemed sin ret til Aga og Jaastad.[5]) Hr. Gaute skjænkede gaarden til sin frændkone, hæderlig kvinde

---

[1]) Bjørg. kálfsk. s. 71.

[2]) Dipl. Norv. III, no. 285. Smstds. VIII, no. 134 — i et brev fra 1340 — forekommer en Ivar Greipssøn, der maaske har staaet i en eller anden slægtskabsforbindelse til den her omhandlede æt, skjønt han neppe var en søn af Greip Thoressøn.

[3]) Dipl. Norv. III, no. 451.

[4]) Annales Islandici, s. 340.

[5]) Dipl. Norv. II, no. 559; VIII, no. 225.

hustru Sigrid Gunnarsdatter, som tillige var en slægtning af Greip, og i 1412 blev denne gave bekræftet af Greips sambaarne søster, hustru Elin Ivarsdatter.[1]) Navnene Elin og Ivar kunne tænkes indkomne i slægten gjennem forbindelser med Jon Bjarnessøns æt og med ætterne paa Næshejm eller Loghalo.

[1]) Dipl. Norv. VI, no. 380.

---

1. Til hvad der ovenfor (s. 64) er meddelt om hr. Ejndride Erlendssøn kan endnu føjes, at han blev ridder i 1397 ved kong Eriks kroning (smlgn. P. A. Munch, Det norske folks historie, unionsper., II, s. 382 (Dipl. Norv. V, no. 382). Han var da medlem af rigsraadet. I 1411 optraadte han som en af kong Eriks forlovere, da denne afsluttede en stilstand med grev Henrik af Holstejn. (Huitfeldt, Kong Olaf, Margrete og Erik af Pomern, s. 209). Hr. Ejndride sees ogsaa efter den maade, hvorpaa han omtales i dronning Margretes instruktion for Erik af Pomern (af 1404), at have været en anseet mand. (Nye danske mag., VI, s. 247—264). I 1431 bleve hr. Ejndride og biskop Audun af Stavanger fangne af Englænderne, da de vare paa vejen til et raadsmøde i Kjøbenhavn. (Huitfeldt, anf. st. s. 485 og 499 flg.). I 1439 var hr. Ejndride en af de tre mænd, som rigsraadet foreslog til drotsete. (Jahns unionshistorie, s. 516.)

2. Et i Maj 1878 til rigsarkivet gjennem politifuldmægtig F. M. B. Steen indsendt pergamentsbrev, dat. Sandvin 20de Maj 1599, er udstedt af Olaf Thorbjørnssøn paa Sandvin, Ivar Ormssøn paa Evne, Johannes Ingvorssøn paa Norhejm og Sjur Stenssøn paa Sandvin. I brevet omtales deres „formand, Peter paa Sandvin", som maaske er en yngre end den s. 92 omtalte Peter. Han synes at have været stamfader for de fire nævnte mænd og er formodentlig efterkommer af den ældre Peter paa Sandvin. I brevet nævnes ogsaa Isak Olafssøn paa Norhejm og tre sønner af Olaf Greipssøn, Laurits, Aamund og Olaf. Hr. Steen har ved indsendelsen af brevet gjort opmærksom paa, at den af Celsius mellem de norske misfornøjede nævnte Thorbjørn Olafssøn paa Sandvägen maa være identisk med den i Bergens kapitelsbog nævnte Thorbjørn paa Sandvin og fader til Olaf Thorbjørnssøn.

TO UTRYKTE DIGTE AF PETTER DASS.

VED A. E. ERIKSEN.

Naar man betænker, hvilken stor mængde viser — især leilighedsviser — Petter Dass har forfattet, tør man nok fremdeles vente at støde paa en og anden hidtil ukjendt i haandskrevne samlinger fra forrige aarhundrede. Et par saadanne digte, der ikke findes i nogen af de mange visebøger, som jeg under forberedelsen af denne digters samlede skrifter i sin tid gjennemgik, har jeg nu fundet i en haandskreven samling, tilhørende hr. boghandler Ræmmisch i Bergen, hvilken eieren velvillig har udlaant til mig. Denne visesamling er en smukt og tydelig skreven, vel vedligeholdt tyk kvartbog, indeholdende 394 beskrevne blade foruden nogle blade, der optager et høist ufuldkomment register. Paa permen er trykt bogstaverne H. K., der vel betegner samlerens eller den første eiers navn. Af viserne synes ingen at være yngre end 1740. At samlingen er foranstaltet i Norge, synes med sikkerhed at kunne sluttes deraf, at en forholdsvis betydelig del af indholdet er hentet fra norske forfattere eller handler om norske forhold. Foruden de nedennævnte sager af Petter Dass findes her en hel del rimbreve og leiligheds-

digte af Dorothea Engebretsdatter, hvis poetiske arbeider vel ogsaa engang vil blive samlede og udgivne; fremdeles et æredigt til Fredrik den fjerde af Sebastian With, et lignende over biskop Krog af konrektor Peder Høyer, et længere digt af Ole Kamstrup, hvilket imidlertid er trykt i dennes „Trifolium Metricum“. Blandt de norske sager maa særlig fremhæves de talrige digte paa norsk bondemaal, hvoraf det ældste er forfattet i anledning af kronprins Fredriks bryllup i 1695; saadanne digte har jeg ogsaa nu og da stødt paa i de kjøbenhavnske visesamlinger.

Af de i „Petter Dass's Samlede Skrifter“ meddelte viser indeholder haandskriftet følgende fem uden dog ved nogen af dem at give synderlig hjælp til textens forbedring.

1. Rimbrev til Ole Hansen Nysted II, min udg. s. 289 (hvori s. 293 l. 15 „er Ve“ efter haandskriftet bør rettes til „gjør Ve“), tilligemed Ole Hansens forudgaaende brev, udg. s. 288.

2. Censur over Ole Hansens Ligatam Physicam, udg. s. 295.

3. Rimbrev til Dorothea Engebretsdatter I, udg. s. 307.

4. Rimbrev til Dorothea Engebretsdatter III, udg. s. 311, tilligemed hendes forudgaaende brev, udg. s. 310 (hvor linje 10 f. n. „Ro“ efter dette haandskrift bør rettes til „Ros“).

5. Rimbrev til Lindenow II, udg. s. 321.

De tvende nedenfor meddelte viser er i haandskriftet betegnede med Petter Dass's navn og anføres derhos begge i den foran i min udgave aftrykte gamle for-

tegnelse over denne forfatters vers. De er blandt hans mange bevarede poesier de eneste, hvori han yder sin skjerv til den hyldest, hvormed tidens poeter i en saa overvættes grad opvartede kongehuset. Ogsaa her kjender vi igjen den jevne, trohjertige Petter Dass, der ikke siger mer, end han mener, og vi kan vel forstaa, at disse rim i samtiden har taget sig fattige nok ud ved siden f. ex. af Hans Nordrups digt til Fredrik den fjerde, der ogsaa findes i denne samling, og hvoraf de to første linjer kan hidsættes for at give den rette maalestok:

„I Himlen er der tre, den fjerde er paa Jorden,
Den store Frederik, den synlig Gud i Norden."

Med hensyn til den form, hvori digtene her meddeles, har jeg gaaet frem paa samme maade som i min udgave af Petter Dass's øvrige arbeider.

I.

SALIG OG HØILOVLIG KONG CHRISTIAN DEN FEMTES GRAVSKRIFT.

Hør, Roskilds Domkirke! der findes nedsat
Forinden din' Mure den dyreste Skat,
Al Norrig og Dannemark haver.
Der gjemmer de danske Monarcher sin' Ben
Fra Vandring og Reiser blandt Marmor og Sten,
Der skuer man Kongernes Graver.
Da Skrifterne sattes det Datum udi:
Et Tusend sex Hundrede niti til ni,
Før Solen i Vegten indvandred,
Den femte til tyvend' Augusti det vaar,
Da skede til Hove Formørkelsens Aar,

At Døden vor Konge forandred,
En Konge høilovlig af Dyder og Savn [1]),
Som havde det femte til Christians Navn
Med kongelig Titul og Ære.
Af Oldenborg er hans Oprindelses Slegt
Paa Fædrenes Side med høiste Respekt,
Al Verden det Vidne kan bære.
Da dette vort Seculum kom i den Skik,
At Tallet til sex og til fyrreti gik,
Den femtend' Aprilis fremskinned,
Da blev det hans christelig Fødelses-Dag,
Paa hvilken den Herre til alles Behag
Spæ-lemmet i Verden udtrinned.
Hans Fader Kong Fredrik den tredie vaar,
Hvis Rygte, Regjering, hvis Dyder end staar
Indplantet i Børnenes Minde.
Hans Moder høibaarne Sophia blev kaldt,
Til hvilken det Tilnavn Amalia faldt,
En Dronning og mægtig Førstinde.
Imidlertid voxte den deilige Prins,
Som Ceder oprinder paa Libanons Krins,
I blomstrende Dyder og Ære,
Indtil at hans Alder fik Stunder og Rom,
At Aarene fire til tyve fremkom,
Da gaves ham Kronen at bære.
Hans Fader faldt af, bød Verden god Nat;
Paa Faderens Trone blev Sønnen opsat,
En mægtig regjerende Første,
Som førte sit Scepter med Hæder og Flor;

---

[1]) D. e. Sagn, Omtale, Berømmelse.

Blandt alle Monarcher, der hersker i Nord,
Han billig maa kaldes den største.
Naar man Potentaterne regner fra Dan,
Var ingen for hannem, som Kronen tog an
Paa saadan en ønskelig Maade:
Hans salige Fader det efter sig lod,
At Sønnen en Arve-Regenter opstod,
Som absolut haver at raade.
Den kronede Herre som skinnende Sol
Forvalted sin' Riger og kongelig Stol
I tredive Aar paa det næste.
Han nød indtil Graven den glædelig Sjun,
Tre deilige Prinser i Faders Paulun
At skue til Rigernes Bedste.
Udi hans Regjerings Indtrædelses Tid
Opvakte vor' næste Naboer en Strid;
Da [1]) bragte vor Herre tilveie,
At Seieren faldt i Kong Christians Haand,
Hvorover at Krigen blev tvungen i Baand,
Enhver fik sin' Grænser at eie.
Derefter indkom den velsignede Fred,
Som haver nu holdet langsommelig ved,
GUd ske Benedidels og Ære!
Og tusende Tak ske vor christen Regent,
Som laved, at Krigen fra Landet blev vendt,
Den Kræft, der al Verden kan tære!
Men spør du, hvad Alder vor Konge fik se,
Hans Aar var lidt over halvhundred og tre,
Saa maatte han Jorden qvittere.

---

[1]) Haandskriftet har: De.

Han efter sig levned en kronede[1]) Søn,
Saa yndig, saa kyndig, saa fyndig, saa skjøn,
GUd selver hans Krone formere!
Pris være vor Herre. der gav os det Ljus,
At skinne fremdeles i kongeligt Hus,
Den menig Almue til Bedste!
GUd lægge dertil baade Hæder og Glans,
Naar Tiden ei længer bevilger os Kans,
I Himmerig siden at gjeste.

II.

TAARE OG TRANG, JUBEL OG SANG,

det første beklageligst, det andet behageligst.
I det ene fremhæres en Sorg, fordi vi mistede den, vi altid ønskede at beholde.
I det andet fremhæres en Fryd, fordi vi beholde den, vi ønsker aldrig at miste.
Det er:
Vemodighed over en Monarch, som Kronen har qvitteret,
Høilovlig Ihukommelse Kong Christian den femte,
Frimodighed over en Monarch, til hvilken Kronen er transporteret,
Høibaarne Første og Herre, Konning Frederik den fjerde.

Hvad volder det, at Dannemark
Og Norge fører Klage?
Vedst du ei det? En stor Monarch
Er falden disse Dage:

---

[1]) Denne form af adjektivet efter den ubestemte artikel forekommer oftere hos Petter Dass (se „Saml. Skrifter“ 1 del s. 358).

Kong Christian, GUds dyre Mand,
GUds uskatterlig Gave;
Sligt nobelt Træ ei voxe kan
I hver Mands Eng[1]) og Have.
En klarer' Sol i tusend Aar
Ei skinnet har i Norden;
En dyrer' Skat, mens Verden staar,
Ei findes kan paa Jorden.
Regjere-, Lære-, Være-Stand,
Florered i hans Rige;
Han dem forsjuned som en Mand,
Det ved enhver at sige.
Lad Bisper, Prester komme frem,
Enhver som endnu lever!
Hvor mange Hundred fik af dem
Hans Kald og Konge-Brever!
Hans Majestæts Sigil og Haand
Man fandt der-under tegnet[2]),
Hvorved at Arons Sønners Aand
Blev styrket vel og kvægnet.
Leviten udi hans Tid stod
Iført sit Messe-Klæde
Og neied for den Altar-Fod
Med Hjertens Lyst og Glæde.
Propheters Enker ogsaa nød
Vor Konges Gunst og Gave;
Han skaffed efter Mandens Død
Den Del, de skulde have.

---

[1]) Haandskriftet har: Egn.

[2]) Haandskriftet har: skrevet; rettet af hensyn til rimet.

Nu staar den geistlig Ordens Mand
Med Øiet lagt i Klude;
Kong Christian af Minde kan
Ret aldrig lukkes ude.
Han siger saa: GUd Kongens Sjæl
I Himmerige glæde,
Som os næst GUd forsørged vel
Med Livs Ophold og Klæde!
Ak! fromme Landsens Fader, ak!
At vi dig skulde miste!
Hvor tungt det i vor' Hjerter stak,
Da du blev lagt i Kiste!
O var her nogen Verdens Raad
Fra Døden dig at tage,
O kunde Presters Suk og Graad
Dig hente nu tilbage, —
Alt skuld' vor' Øien tvættes ud,
Da var det ei formeget.
Men se! hvo trætte kan mod GUd
Om det, som er hans eget? —
Den verdslig Stand og Magistrat
Ei heller blev forglemmet.
Hans kongelige Majestat
Hjalp, at de blev forfremmet
Til Brød, Bestilling og Offis;
Enhver fik sit at raade,
Alting blev sat i god Justits
Med GUds og Kongens Naade.
Det vidne kan den danske Lov,
I hans Tid trøkt er bleven;
Hvad Politien har Behov,

Det findes der beskreven.
Hans norske Lov med største Fynd
Staar og paa Rettens Stie;
Thi var det baade Skam og Synd
Vor Konges Pris at tie. —
Og naar jeg mig nu vender om
Til Borger og til Bunde,
O hvad var Kongen meget from
Mod dennem mangelunde!
Hvorvel hans Magt var absolut
Og kunde, hvad han vilde,
Dog lod han Tyngsler og Tribut
Hel naadelig formilde.
Sin' Undersaatters Nød og Trang
Laa ham saa hart om Hjerte,
At Landsens Smerte mangen Gang
Var Kongens egen Smerte.
Da Norge mangled Brød paa Dug
Og slæbte tomme Punger,
Da skiktes Skibe, fuld af Rug,
At stoppe Landsens Hunger.
Sligt staar indplantet saare vel
I den gemenes Minde, —
O gid den salig Herres Sjæl
Sin Løn hos GUd maa finde! —
Skal Mars nu komme for en Dag
Og tegnes i min' Skrifter,
Da ved enhver om Kongens Sag[1])
Og mandelig' Bedrifter.

---

[1]) Maaske skrivfeil for: Slag.

Var det i Mark, var det i Felt
Mod Fienden at prøve,
Da stod den uforfærdet Helt
Saa modig som en Løve.
Var det en Vold at storme til,
En Fæstning at berende,
Vor Danner-Konning sad ei stil,
Men lod sin Prøve kjende.
Lad Lante-Rygen sige det!
Lad Vismar det forklare!
Lad Skaane-Land kun vidne ret
Og Sandhed aabenbare!
De vel fornam, hvad i sit Skjold
De danske Konger førte,
Den Tid man Donner, Blix og Skrald
Af hans Kartover hørte.
Spør Kalmar ad, hvad Piben sang
Og hvad den Lunte gjorde,
Den Tid den svenske Nøgel sprang,
Saa Folket fløi fra Borde.
Spør Bugten ad for Kjøge-By,
Da Svenskens Orlogs-Skibe
For Fyr og Flamme maatte fly
Og ragte[1]) digt[2]) i Knibe.
Da faldt i Danner-Konges Vold
En Hob af de Fregatter,
Der endnu ligger i Behold

---

[1]) Samme verbum „rage" som i udtrykkene „rage uklar", „rage i klammeri".

[2]) D. e. dygtig, tilgavns.

Ved Holmens Palizater[1]).
Jeg til min Konges Pris og Sir
Vel mere kunde tegne;
Men hvordan kan et Ark Papir
Saa vidt Begreb indhegne?
Om nogen foretage vil
Den Handel ud at føre,
Da vil der hele Bøger til,
For man det kunde gjøre.
Jeg finder mig og altfor let,
Naar jeg mig selver maaler,
Slig' Potentaters Dyder ret
At veie paa min' Skaaler. —
Men lad os nu fra Gilgal gaa
Til Bochim[2]) at spadsere,
Hvorledes til nu monne staa
Med os og andre flere?
O GUd! o du retfærdig GUd!
Hvad har vi mod dig syndet,
At du saa hastig skikked Bud
Og hented den, os ynded?
Vor Fader er os taget fra
Og flyttet af sit Sæde, —
Hvorledes kan vi sige Ja
Til nogen Verdens Glæde?
Vor Moder sidder indelukt,
Vor Dronning blev en Enke;
Ak! det var altfor sur en Frugt

---

1) D. e. palisader. P. Dass's form svarer nøie til det efterlatinske palizata.

2) Se Dom. B. 2. 1. 5.

Saa from en Sjæl at skjænke!
Hvor hart er det at bide paa
Den Steg, der smager ilde!
O at vor GUd i Naade maa
Den beske Smag formilde!
Saa kommer, Kvinder, kommer, Mænd,
Saamange, som I kunne,
Kom, hver en Husbond, hver en Dreng,
Kom, Adel, Prest og Bunde!
Bekjender, I har ilde gjort!
Hvorfore GUd tillader,
At fra vort Øie rykkes bort
Den fromme Landsens Fader.
Naar GUd et Folk vil piske saa,
At Landets Piller skjælver,
Hvem skal man kaste Skylden paa
Foruden paa sig selver?
Naar GUd en Hjord adsprede vil,
Og Faaret skal forjages,
Da laves den Ulykke til,
At Hyrden først borttages.
O ve! vi fattig' Folk ei vaar
Saa from en Hyrde værdig,
Der stræved saa for sine Faar
Og stod for dennem færdig.
Enhver blev skikket Ret og Skjel,
At ingen kunde klage;
Det gik os Undersaatter vel
I hans Regjerings Dage.
Paa Landet var det godt at bo,
I Staden smukt at være;

Enhver besad sit Hus i Ro
    Og næred sig med Ære.
Hvor tryg gik Bonden til sin Plog
    Og Hyrden til sin Hytte,
Hvor tryg gik Fæ i Mark og Skog
    Og Kvinden med sin Bytte!
Sabbathen nød sin Kirkefred,
    Og Presten sang sin Messe;
I Fred gik hver Mand til sit Sted
    Og Smeden til sin Esse.
Her gjordes ingen Vold og Ran;
    Hver raadde det, han ei'de;
GUd lønne dig Kong Christian!
    Du skaffed Fred og Leide.
Thi vil vi sætte til dit Navn
    Udødelig' Bogstaver;
Det vare skal, mens Kjøbenhavn
    Har Skanser, Vold og Graver.
Det skinne skal i Dannemark,
    Saalænge Solen skinner,
Saalænge Fisk er til i Park,
    Og Dag i Sky fremtriner.
Naar Sjælland fattes Eng og Plan,
    Og Norge fattes Dale,
Da skal man om Kong Christian
    Aflade først at tale.
Høilovlig Helt, vor sidste Pligt
    Vi dig nu vil frembære
Og dig med denne Klagedigt
    En dyb Valet foræere.
Dit salig Lig har vel forskyldt

De gamle Kongers Graver,
Din salig Sjæl er vel opfyldt
Med alt det, JEsus haver.
Thi tage vi nu slig Afsked
Som andre sorgefulde,
Som Jonathan, der gik og græd,
Da David reise skulde.
Vor danske David blev os ei
Af Herren længer undet;
Thi gik han bort al Verdens Vei,
Der Tiden nu tilstunded.
Han gik til GUd; vi blev igjen
I disse Jammerdale.
Al Trøstens GUd i Himmelen!
Dit arme Folk husvale! —
Dog midt i største Traurighed
Er det vor største Glæde,
At Konge kom i Konges Sted
Og Søn i Faders Sæde,
En Søn, som er sin Fader lig:
Kong Frederik den fjerde.
GUd i det høie Himmerig!
Din' Engle om ham gjerde!
Du ham med Salomons Forstand
Og Samsons Styrke pryde!
Han som GUds egen Hjerte-Mand
I Herren sig maa fryde!
Vor Konges Aar du frem og frem
I Naade selv forlænge!
Al Verdens Skam paafalde dem,

Som Kongen vil fortrænge!
Og de, som sig, mod hannem op
Fortrædelig vil sætte,
Ulykken dem fra Taa til Top
Som Achabs Hus udslette!
Giv Kongen et bestandig Hus!
Lad hans Regjering lykkes!
Sæt til hans Krone Glans og Ljus,
Som aldrig kan udslykkes!
At Dannemark og Cimber-Land
Og Norges Bjerge-Toppe [1])
For Kongens Arve-Trone kan
Som Hjort og Hind fremhoppe,
Og kaster sig til Jorden ned,
Saamange som de ere,
Sin allerunderdanigst Ed
I GUds Aasjun at svære.
De sige skal endrægtelig:
Her staa vi, dine Svenne;
Kong Frederik, vi love dig
Med Liv og Blod at tjene.
Vi siger dig vor Huldskab til,
Saalænge som vi leve;
Hvo den svigagtig gjøre vil,
GUd skal det af ham kræve.
I GUds Paahør vi soret har,
Og det bør ingen rygge;
Thi under GUds og dit Forsvar

---

[1]) Haandskriftet har: Norge Bjerges Toppe.

Vi søge Skjul og Skygge,
At Sandhed og Retfærdighed
Hinanden maa omfavne, —
Og hertil ønskes JEsu Fred,
GUd, lad os den ei savne!

Anno MDCC 10de Januarii.

STIFTSPROVST DR. THEOL. OTTO HOLMBOES DAGBOGS-OPTEGNELSER 1751–1773.

UDGIVNE i UDDRAG AF L. DAAE.

Dr. Otto Holmboe (født 1710 paa Vardals Præstegaard, Student 1727, residerende Capellan til Aker 1734, Slotspræst paa Akershus og tillige Sognepræst til Aker 1742, Dr. theol. ved Jubelfesten 1760, Stiftsprovst i Christiania 1762, død sammesteds 1 October 1773,[1]) var en kundskabsrig og anseet Geistlig og vandt tillige som Eier og driftig Dyrker af Gaarden Vindern i Aker et Navn mellem Datidens Landmænd og landøkonomiske Forfattere. Hans Embedsstilling, Familieforhold (han var gift med Bernt Ankers Faster) og gode Formuesvilkaar bragte ham i nær Forbindelse med Christianias Patriciat.

Dr. Holmboe efterlod i Haandskrift et ufuldendt Arbeide, som han havde givet Titelen „En kort Historie om min Slægt og den Tid, som jeg har levet udi, til mine Børns og Efterkommeres Underretning og Advarsel sammenskrevet". Den var paabegyndt i Januar 1754 og skulde have været en Art Autobiographi, men efter at have fortalt om sin Familie og om endel i hans Barndom indtrufne Begivenheder, saaledes om Krigen under Frederik IV og Carl XII, standser han med 1727, da han blev Student. Disse Optegnelser ere allerede tidligere trykte.[2])

Derhos har han i 1751 paabegyndt og indtil sin Død fortsat en

---

[1]) Holmboerne, Stamtavle og biographiske Oplysninger. Bergen 1868. S. 3.

[2]) I „Holmboerne" o. s. v. S. 53—61.

Art Krønike eller Dagbog over samtidige Begivenheder, fornemmelig i Christiania. Denne Dagbog, der ligesom det ovennævnte Haandskrift tilhører hans Sønnesøn, Professor Dr. C. A. Holmboe, blev af denne den 25 September 1869 overladt mig til Afskrivning og Benyttelse efter eget Skjøn. Enkelte Træk af dets Indhold ere derfor allerede fremkomne dels igjennem mit Skrift „Det gamle Christiania", dels gjennem et Par Arbeider af andre Forfattere, hvem jeg leilighedsvis har kunnet yde literær Bistand.

Nærværende Dagbog udgives nu i Uddrag, idet en og anden fuldkommen ligegyldig Optegnelse, eller hvad der andenstedsfra er bedre kjendt, ikke medtages. Man maa her ikke vente historiske Bidrag af større Betydning, men der vil dog findes mere end et brugbart og charakteristisk Træk, for hvis Bevarelse man maa være Annalisten taknemmelig. Overhovedet give hans Optegnelser tilsammen et ikke ueffent Billede af Christianias daværende smaabymæssige Forholde. Nogle faa Anmærkninger ere tilføiede af mig.

1751.

Grev Moltke kjøbte det sorte Compagni[1]) for 10,000 Rdl., overlod 3/10 til Kongen, 1/10 til Ancher, 1/10 til Wærn, 1/10 til Wærns Moder, 1 til Statholder Bentzon, 1 til Professor Grave, 1 til en Kjøbmand paa Bragnæs, Priebst, hver Part altsaa 1000 Rd.

10 Dec. fik man høre, at Consist.-Raad Paludan var bleven Bisp i Christiansand den 3 Dec. Den 15 døde hans voxne Datter Else P. af Hoste.

1752.

13 Jan. fik vi høre, at Consistorial-Raad Wegner paa Aas var bleven Stiftsprovst.

[1]) Se om dette Compagni Magazin for Danmarks og Norges Beskrivelse, udg. af Fr. Thaarup, II. S. 78 fgg.

20 Febr. holdt Paludan sin Afskeds-Prædiken og forestillede, at han var kommen i Gjeld den Tid, han havde været her, og at Kaldet meget havde aftaget.

26 Febr. reiste Paludan herfra for at ordineres til Bisp. Der gik i denne Uge et Skrift om for ham, da Endel gav ham noget til Reisepenge. Han fik henimod 500 Rdl.

25 Mart. blev han ordineret til Bisp.

24 Mart. kom Posten og medbragte, at Geheime-Raad Rappe[1]) vilde komme her op igjen for at forsøge, om den norske Clima ikke var ham tjenligere end den danske. Gamborg tog slet fat med ham, da han reiste.

5 April døde Oberstinde Poulsen om Morgenen tidlig. Samme Dag celebrerede Arnold Kongens Geburtsdag.

Hørtes om Baron Batta, en casseret Underofficer fra Skedsmo Sogn, som havde faaet en Baronesse paa 80,000 Daler ved Rhinstrømmen.

Onsd. d. 12 April blev Justits-Raad Schøyendahl og Jomfru Selmer trolovede. Han døde derpaa om Morgenen den 16de.

26 April kom Rappe her til Staden igjen. Nu havde han og faaet Titel af General-Lieutenant.

Ved disse Tider havde Frølichs Datter, som var besvangret af Grev Wedel, Bryllup med Stiftamtmand Rantzau i Throndhjem.[2])

---

[1]) Stiftamtmand i Christiania 1740—1750, da han forflyttedes til Kjøbenhavn, men besad stor Formue i Norge, erhvervet ved Giftermaal. Norske Stiftelser, III. S. 11.

[2]) Jvfr. J. Chr. Berg i B. Moes Tidsskrift for den norske Personalhistorie, 2. Række, S. 197.

In Majo fik vi at høre, at Obrist Hauch skulde opkomme for at bivære alle General-Munstringer og bese alle Fæstninger, at han kunde give Hs. Maj. en tilforladelig Efterretning om alle Ting, som just ikke kunde være saa behageligt for den herværende Feltmarschal Arnold.

28 August Kl. 3 Morg. døde Fru Glad i Møllen, som var over 80 Aar. En meget dydig og af alle yndet og roset Frue. Blev begravet 6 Sept. Biskop Dorph kastede Jord paa hende. Jeg var ikke hjemme.

Fra 1 til 8 Sept. reiste jeg og min Kone omkring til Kongsberg, Modum og Jarlsberg Verk og besaa Alting. En meget kostbar Reise. Den kostede mig 35 Rdl. Courant og 5 Specieducater. Fortrædelige Folk paa Skyds-Skifterne.

Nat til 14 Sept. døde Oberstl. Holm.

20 August, Dom. XII. Trinit., var en herrnhutisk Missionær hos Hr. Green,[1]) som examinerede Brødrene og Søstrene, hver for sig i Enrum, i Hr. Greens Huus.

Præstegaarden blev forg. Aar lagt i Dragon- og Soldaterlægder, nu kom Befaling om, at den efter Skyldsættelse skulde ikke alene betale Leilændings- og Odels-Skat, men endog Landskyld og Tage foruden den forr. Skat 12 Rdlr. in Spec., som er en af de Velgjerninger, Stiftamtmand Rappe gjorde, mens han var her i Landet. Rappe reiste ned igjen sidst in Sept. og var meget syg.

---

[1]) Residerende Cap. til Aker, siden Sognepræst og Slotspræst, se om ham L. Daae, Aktmæssige Bidrag til den norske Kirkes Historie, S. 34 fgg. Green var en ivrig Tilhænger af Herrnhutismen og derfor som oftest i Strid med sine Embedsbrødre.

21 Sept. sluttet angaaende Grændseskjellet mellem Sverige og Norge.

21 Octbr. Kl. 6 Morgen døde den retsindige og berømmelige Etatsraad Andr. Lachmann, Lagmand over Oplandene. Blev begravet 3 Novbr. Som han havde været en brav og ræsonnabel Mand i Livet, saa var det og den ræsonnableste Begravelse, som her har været. Jeg fik 30 Rdl., Green 15 Rdl., Hr. Elisen 10 Rdl., Klokkeren 6 Rdl.

Ved denne Tid blev holdet en Commission imellem Gen.-Major Kaasbøll og Major Sandberg om noget Tømmer, som Sandberg, den Tid han var Commandant i Christiansand, havde ladet cassere, som Kaasbøll havde anskaffet, som de Fleste mene falder slet ud for Sandberg. Commissionen blev ophævet 6 ell. 7 Nov., da Kaasbøl beskyldte Commissarierne, Ulrichsdal, Hein, Reichwein, Bukier, for Rettens Fornægtelse, fordi de ikke vilde lade ham faa indført i Protocollen.

16 Nov. blev Gen.-Auditeur Fleischers Frue begravet. Hun døde d. 27 Octbr. Hendes Mand laa i Kbhvn.

4 Nov. var et stærkt Veir af S.V., som foraarsagede stor Søskade.

Denne Sommer havde været overflødigt Hø, men Korn saa temmelig. Dog et godt Aar. Brændeveden var endnu temmelig dyr. 1 Favn kostede over 5 à 6 ℔ og mere.

Med Posten 16 Nov. fik man høre, at Gen.-Lieut. Michael Sundt havde faaet Afsked med 800 Rd. i Pension og Scheel i hans Sted.

25 Nov. tidlig om Morg. blev overmaade høit Vand,

som stod over Anchers Havetomt[1]) og langt oppe i endel Søboder.

24 Nov. døde Apotheker Brandt.

Med Posten 30 Nov. fik man at høre, at Kammerjunker og Capt. Ahlefeldt, som havde været paa Munkholmen (arresteret af en Aarsag, som ikke var saa ganske bekjendt[2]), var bleven Commandant paa Helgoland.

10 Dec. Aften Kl. 7 døde Gen.-Audit. Bosens Enke.

Med Posten 7 Dec. fik man høre, at Gen.-Audit. Fleischer havde faaet 200 Rdl. Forbedrings-Gage.

15 Dec. fik man vide, at den Soldat af Kreftings Comp. blev pardonneret med Livet. Theologi til Wittenberg mente, han burde miste Livet, men til Tübingen, at han ikke burde do. Han havde i Drukkenskab slaaet En ihjel.

General Ulrichsdals Fader (var) den gamle Gyldenløve, men Moder ved han ikke rigtig selv, men mener en Præstedatter fra Grevskabet, som siden fik Toxen, som tilsidst var Gen.-Major og Commandant i Bergen.[3])

19 Dec. døde Henr. Joh. Darjes af Vattersot.

Man hørte nu, at Præsternes Supplik til Kongen om Præstegaards-Skatterne var opkommen til Vice-Statholderens Erklæring, sc. deres fra Smaalenene, som var skrevet vel og grundig, og deres fra Grevskabet, som var slet skrevet.

---

1) Palæhaven.

2) Se om ham Dorothea Biehls historiske Breve i Dansk historisk Tidsskrift, 3. Række, IV S. 223—225. Jfr. Skilling-Magazinet for 1843 (Ny Række, Aarg. IV), S. 198.

3) Jvfr. B. Moes Tidsskr. f. d. n. Personalhist. 2. R. S. 149. General Wilhelm Ulrichsdals Moder angives her at have været en Kjøbmandsdatter fra Frederikshald.

1753.

17 Febr. døde Mathias Rosenberg.

Mellem mig og Hr. Green begyndte i dette Aar Correspondance og alvorlige Samtaler angaaende de herrnhutiske Ophævelser her paa Stedet.

2 Marts holdt Krigsraad Piper sit Hjemkommerøl.

10 Marts døde Claus Wiele.

31 Marts blev Kongens Fødselsdag celebreret hos Feltmarschal Arnold, hvor alle Militære var, og (hos) Vice-Statholder Benzon, hvor de Civile og Præsterne var. Samme Dag havde Gen.-Adjut. Brockenhuus og Jfr. Tank Bryllup paa Frederikshald.

NB. Jens Mørk skjød sig ihjel.

1 April hang et Kvindemenneske sig selv op her i Byen ved Navn Sidsel Frost Wilschyt; hun var af de herværende Herrnhuter, hun havde for nogle Aar siden vundet 500 Rdl. i et Lotteri, havde reist til Herrnhut og fortæret samme. Var nu hjemkommen og var fattig, fik ingen Hjelp af Herrnhuterne her.

2 April var Generalforsamling ang. Jarlsberg Verk.

10 April kom Skibene ind.

16 April gik Isen rent bort.

21 April begyndt at anlægge Have paa Holmen.

4 Sept. døde Hr. Thomas Bosen paa Stange.

Sept. døde Ibsen, Secretair hos Arnold.

19 Sept. Begravet And. Embdinger, født i Wien, Catholik, bode her i 29 Aar, lod sig af mig betjene med Sacramentet, før han døde. Var meget vel bered.

Natten til 1 Octbr. myrdede Johan Hansen Justitsraad Thaulows Søn paa Moss.

I denne Sommer blev Landkræmmere antagen, som siden Mange blev misnøiede med.

Fra 12—22 Octbr. saaes her paa Bjørvigen og imellem Slottet og Holmen af og til en Hvalfisk.

I denne Maaned kom Provst Gerner tilbage til Kbhvn. i udvortes slette Omstændigheder og søgte om Kald igjen, endog ved et af Pesthusene; der siges, han faar Pension, men ikke Kald igjen, siden han for Herrnhuteri forlod Stiftsprovstiet i Kbhvn.

4 Nov. Kl. 5 Aft. døde Iver Eliæsen, 70 Aar gl.

I disse Dage var Oberstl. Batta her i Byen.

Denne Sommer var meget tør, lidet Hø, temmelig Korn, overflødig Havefrugter.

1754.

D. 27de Januar efter Midnat døde Ludvig Holberg.

26 Mart. blev Johan Hansen rettet paa Id, efter Kgl. Res., knebet 3 Gange og mistede Haand og Hoved og lagt paa Steile.

8 Mai kom Rappe her til Staden igjen.

Med Toftes Skib kom en Electrisermaskine til Byen.

22 Mai døde Kammerraad Blix.

25 Mai døde Robert Kaae.

30 Mai underskrev jeg Gen.-Lieut. Hausmanns Testamente.

Sidst i Juni stærk Regn og Flom, som især i Gudbrandsdalen gjorde stor Skade og borttog alle Broer.

3 Juni døde Dr. Gram meget hastig.

Bededag døde Jacob Holmboe.

Denne Sommer har været meget kold og vaad. Ofte Ring om Solen, som betyder meget Regn.

4 Sept. hug en Tømmermand Anders sin Kone med en Øxe baade i Hovedet og andensteds, saa der er intet Haab til Liv (døde dog ikke deraf). Da han blev arresteret, hang han sig selv den samme Efterm. paa Raadstuen.

6 Sept. begyndte Provsteretten mellem Hr. Teilman og Hr. Anchersen.

18 Sept. døde Ferd. Anton Danneskjold, Greve af Laurvigen, og hans Gemal nogle Dage tilforn.

General-Landmaaler Knoph's narriske Project.[1])

Nils Andersen, en Soldat af Kreftings (Compagni), som var til Confirmation Søndag d. 6 Octbr., blev ihjelslagen Natten efter og fandtes død om Morgenen imellem nogle Bordstabler paa Grønland, man ved endnu ikke, hvo har gjort Ulykken.

6 Octbr. om Aftenen tog Gen.-Aud. Smites Datter af Faderens Huus til Fru Orning for at giftes med Sønnen.

6 Nov. døde Axel Christian Abel i Provst Wegners Huus, et ungt Menneske, 14 Aar gl., som der var meget godt ved.

25 Nov. blev Underofficer Schouberg slaget ihjel i Asser Smeds Huus.

Samme Dag var Prem.-Lieut. Thaae, som havde faaet sin Afsked fra Oberst Günthers Regiment, begravet. Han var død paa Raadstuen i en meget elendig Tilstand.

I Novbr. hørte vi om nogle Rescripter, som Kam-

---

[1]) Se Hist. Tidsskr. IV. S. 504.

merraad Olrog havde udvirket, om dobbelt Skat af Avlsgaarde, Almindinger og Rødninger.

In Nov. fik man høre, at den værdige svenske Kammerraad Peter Fehmann[1]) var bleven Præsident i Throndhjem. Han havde været Foged i Rakkestad Fogderi, solgt samme for 4000 Rdl. og endda ikke kunnet betale, hvad han var Kongen skyldig. Har siden holdt Thehus i Kbhvn.

Sidst i Dec. fik man høre, at Gen.-Lieut. Rappe vilde komme herop igjen, og Oberstinde Brockenhuus blev udsagt af Waisenhuset, hvor han skulde bo.

1755.

8 Jan. Capt. Sandberg og Frøken Vauvert viede.

14 Jan. døde Jomfru Bastholm.

15 Jan. døde Mad. Grønvold.

15 Jan. Viet Major og Capt. Huitfeldt, to Brødre til 2 Søstre, Frøk. Reichwein.

21 Mart. dømt i Bragnæs-Sagen.

25 Mart. om Aft. døde Nils Wittrup.

I April fik man vide, at Oberstinde Brockenhuus skulde beholde Gaarden, som Rappe vilde drive hende udaf, skjønt han selv som Stiftamtmand ved Accord havde overdraget hende den.

13 April døde Major Barth.

Bucchenhofer døde nogle Dage tilforn.

20 Apr. gik Isen bort og Skibe kom ind.

I April blev opdaget Morderen, som havde forgangen Aar myrdet Murmesteren Ole Crondal, Hustru, Pige og opbrændt Husmandspladsen, de havde boet i, (i) Ski

---

[1]) Samll. t. N. F. Spr. o. Hist. IV. S. 319—320.

Sogn, Annex til Krogstad. Det var Verten selv, som boede paa Gaarden og nu havde solgt Gaarden og var flyttet ind til Gamlebyen. En, som havde været med, bekjendte i sin Sygdom, men Morderen nægtede det fremdeles.

23 Mai døde Jens Schram meget hastig paa Gaden.

14 Juni døde Klokkeren Cornelius Roed efter 6 Dages Svaghed.

23 Juni blev Inger Povelsdatter, Iver Heltons Hustru, myrdet paa Stokkestad-Skoven af Ludvig Baltzarsen. D. 27 blev Morderen herindbragt.

27 Juni brændte Østensø af.

24 Sept. havde Kammerraad Jens Hviid og Maren Strange Bryllup paa Tveten.

Samme Dag indgivet Besværing over Hr. Green til Biskoppen.

10 Oct. blev Biskop Paludan viet til Fru Prip.

28 Oct. døde den gamle Student Søren Munch.

Nat til 30 Oct. døde Mad. Erik Monsens Enke Johanne Neve.

13 Nov. havde Fitsens og Provst Borchs Datter Eleonora Hedevig Bryllup; den 19de gjorde Bruden Barsel med en Søn.

24 Nov. begyndte de Fornemste her med Bal hver Mandag.

Denne afvigte Sommer har været temmelig tør og varm i Begyndelsen, men siden meget fugtig. Lidet Hø, som gjelder 3 Rdl. Læsset, men temmelig Korn.

1 Nov. var et forfærdeligt Jordskjælv i Lissabon.

1 Nov. var og usædvanlige Bevægelser i Vandet i Holsfjorden, d. 3 opkom en Ild udi Vandet.

In Decbr. hørtes og, at Studenten Nils Justensen Hichmann var en Herrnhuter, som Hr. Green endelig vilde havt til pers. Cap., som prædikede meget mod Lov, Bud og Pligter. Var rømt fra Kbhvn., hvor han var Hører i Trinitatis danske Skole, fordi han havde forført 4 fattige umyndige Pigebørn af Skolen til Letfærdighed; 2 lavede til Barsel ved ham, den ene i 14de, den anden i 15de Aar, de andre 2 vidste man endnu ikke, enten de lavede til Barsel eller ei.

1756.

6 Jan. kom Hr. Nils Monrad[1]) herind for at afgjøre Sagen om Telthuset, som Major Brochelmann havde ladet tomte til og Hr. Monrad nedrev. Faldt ud efter Præstens Vilje.

27 Jan. døde min Broder Hans Holmboe paa Lessø Jernverk af Blodstyrtning, efterladende 6 Børn.

7 Febr. blev jeg angreben af en stærk Trangbrystighed, som tegnede sig meget farligt, men Gud være lovet, efter 12 Dage blev jeg frisk, og det brød ud med den gyldne Aare. Nils Nielsen og Barckley opførte sig meget slet mod min Broders Enke og Folk, som var Aarsag til min Sygdom.

Natten til 4 og 5 Mart. bleve adskillige Skandskrifter slaaet paa Kagen[2]) om adskillige brave Folk.

7 Mart. fik man høre, at Elias Svensøn var død paa Hafslund d. 6 Mart.

9 Mart. døde Gen.-Maj. Rømeling i Frederikstad, og

---

[1]) Sognepræst til Nes paa Romerike.

[2]) Kagen var anbragt paa Byens gamle Torv paa Hjørnet af Raadhusgaden og øvre Slotsgade.

altsaa blev Ende paa den Commission, som var mellem ham og hans Frue.

17 Mart. havde Hr. Jens Mørch og Ane Blegraf Bryllup.

3 Apr. fik man høre, at Obr. Rømeling havde faaet Broderens gevorbne Regiment og Gen.-Majors Character.

Frue Brochenhuses Ridderorden (sic).

I denne Uge døde Major Brakel paa Vinger. Med denne Post fik man Underretning om et stort Jordfald i Romsdalen, som skede Søndag Sexagesima.

17 Apr. døde min Moster Kirsten Grams i Ringsager Præstegaard.

18 Apr. døde Haagen Nielsen.

19 Apr. døde Conrector Monrads Kjæreste.

Vinteren, Febr. og Marts var særdeles mild og behagelig, men siden en kold og streng Vaar og stor Fodertrang. I Begyndelsen af Vaaren kostede 1 Td. Byg 1 Rd. 2 ℔, siden 3, ja 4 Rdl. De Danske førte deres Korn ud til Frankrige, og de Norske maatte ikke faa fremmed Tilførsel. Gud forbarme sig over os. Endelig, da alt Korn var udført, kom Forbud, at de Danske ikke maatte udføre noget før Septbr. Maaned ɔ: de skulde ikke udføre, naar de havde Intet at udføre, men saasnart de fik noget igjen, maatte de strax udføre. Mellem Frankrig og England blev nu aabenbar Krig. Ved Christiansand kom endel danske Krigsskibe og lagde sig i Havn og forventede nogle svenske, som skulde sammenføie sig med dem, som vel passerede Sundet i slet Tilstand, men kom dog ikke til vores Skibe. Kom omsider. De Svenske fik Commando ved Lodtrækning.[1]) I Sverige var denne

[1]) En Convention til Neutralitetens Opretholdelse var afsluttet mellem

Sommer stor Allarm og Uenighed mellem Rigsraaderne og Kongen.

23 Juli afbrændte en Mængde Huse i Bergen. $^{2}/_{3}$ Dele. Ilden kom fra en Bager.

3 Aug. udkom en naadig Forordning: Prolongation paa Forbudet om at føre Korn ud, Tilladelse at føre fremmed Korn ind til Aarets Udgang og Forbud paa Brændevins-Brænderiet.

27 Aug. blev Bogtrykker Jens Berg arresteret, for han havde trykt en svensk Placat og et Skrift paa 4 Ark om Sveriges Riges Tilstand for en Svenske Helleberg. Bogtr. havde trykt 2de saadanne Skrifter imod den svenske Regjering 1743 og det efter Gen. Arnolds og Stiftamtm. Rappes Befaling, derfor tænkte han, at det nu ei heller kunde have mere at sige.

Denne Sommer har været temmelig frugtbar paa endel Steder, først i Aaret var megen Regn, siden Varme og Tørke. Høsten har været overmaade tør og god. Lidt eller intet Regn i Aug. og Sept.

Oberberghauptm. Stuckenbrock † i Sept. En stor Mand, Confusion i Skiftet efter ham.

2 Oct. † Kammerraad Hvides Frue.

Nat til 25 Oct. blev stjaalet Alterklædet i Agers Kirke.

27 Oct. blev en Enke Johanne rettet, som havde født i Dølgsmaal, hun gik særdeles frimodig til sin Død.

30 Oct. reiste Hr. Hans Borch[1]) til Kbh. tilsøs.

Danmark-Norge og Sverige den 12 Juli s. A., se Mercur Danois 1756, p. 205. G. L. Baden, Kong Frederik V.s Regjerings Aarbog, S. 148.

[1]) Resid. Capellan i Christiania; se om ham Nyerups Lit.-Lex. S. 77.

En Accord med ham og Hr. Cornisch paa Urskoug var igjære om at bytte Kald.

Bogtrykkeren slap ud af sin Arrest igjen og skulde give Mulct efter Vice-Statholders Sigende. Bogtr. døde sidst i Juli 1757.

30 Nov. døde gamle Mad. Leuch, 80 Aar 8 Maaneder gl.

Accorden med Borch og Cornisch blev afslaaet.

25 Nov. fik jeg Resolution for Provstinde Weggersløf, at hun skal nyde 40 Rdl. Husleie af Byens Kirke aarlig.

11 Nov. sendte jeg en Supplik ned i det danske Cancelli for den uskyldige Slave Christian Ludvig Müller.

Nat til 17 Dec. døde den gamle Schjønne Olsen, som al sin Tid havde flakket om og bygget den ene Hytte efter den anden, 92 Aar gl.

Dispute mellem Rømeling og Pomeau. Udfaldet efter P.'s Paastand, at han beholdt Fændelen og Commando.

1757.

10 Jan. døde Thomas Blixenskjold meget hastig paa Frederikshald.

I disse Dage var Rappe her i Byen igjen.

15 Jan. † Lieut. Rømeling.

In Febr. hørtes, at 10 Mand af hvert Dragon-Comp. skulde udcommanderes til Danmark at forstærke Rytteriet, og at en Observations-Armee skulde samles i Holsten til Foraaret.

16 Jan. døde Veimester, Just.-Raad Thaulow.

18 Febr. indleverede jeg den originale Oberhofrets Instruction, dat. 20 Oct. 1684, til Etatsr. From, som jeg

havde fundet blandt Stiftamtmand Stockfleths Papirer, som i 50 Aar ikke havde været i Oberhofretten.

23 Febr. blev fundet et dræbt, nyfødt Drengebarn ved Laderne udenfor Byen.

15 Mart. døde Fru Stintes ældste Datter af Tæring.

Med denne Post opkom en ønskelig Forord. af 8 Marts mod Brændevins Misbrug paa Landet. Gid ogsaa snart en Forordn. maatte udkomme mod Bug-Bæsternes Fraadseri og Drukkenskab.

21 Mart. Kl. 4 Eft. døde Gen.-Lieut. F. F. Hausmann, 64 Aar gl.

Vice-Statholders og Lengnicks Dispute.

Med Posten 8 Apr. hørtes, at Accorden mellem Borch og Cornisch var bleven approberet og Borch faaet Titel af Prof. theol. extraord.

13 Apr. døde Byfoged Wülner paa Agershus Fæstning og overlod det til Andre at gjøre hans Regnskaber klare. Skulde ellers gaaet med Skuf-Kærren.

14 Apr. kom Skibene ind til Bryggen.

4 Apr. døde Biskop Peder Hersleb. En stor og brav Mand.

Først in Majo havde Arne Sandestuen hængt sig i en Grav.

In medio Julii begyndte jeg og Knud Bronæs at anlægge et Teglbrænderi ved Holmen.

18 Juli blev Maren Jensdatter Windtes Moder Anne Michelsdatter rettet.

14 Aug. døde Frøken Schlanbusch.

15 Aug. † Provsten Peter Abelsted. Justitsraad Braunmann døde i samme Uge.

26 Aug. reiste Baron Gersdorff[1]) herfra. Brave Folk.

I denne Sommer har været stor Tørke og Varme.

Natten til 8 Sept. døde Romanus Pharo, som havde været Guldsmed og Fattiges Forstander, en ret Nathanael. Han blev begravet Onsdag d. 14 Sept., da der blev holdt Ligprædiken over ham af Hr. Cornisch, og siden tracterede Gen.-Auditeur Piper og Bedemand Nils Jørgensen Mørch hinanden med Skjældsord af Slyngel samt Ørefigener i Ligfølgets Paasyn.

Den Norske Post, som gik herfra 3 Sept., blev skudt paa Hallandsaas og Postsækken plyndret af En ved Navn Simon Bentsen.

3 Oct. bleve de første brændte Teglsten udtagne af Ovnen paa Holmen; samme Dag kjøbte Sr. Kjeld Simensen 1000 af de mindste Mursten for 4 Rdl.

3 Oct. var her Auction paa Reluitions-Godset.

I denne Høst spillede Claus Strøm, Ole Hof Bankerot; hos Johan Ca(r)lsen skede Indførsel.

31 Oct. udkom en Forordning om Extra-Skat i fredelige Tider efter 37 Aars Fred.

Fogden Gamborg blev suspenderet først i Nov., Christian Dorph constitueret.

Nu ytrede den dyre Tid sig alt mere og mere.

1 Dec. døde Generalinde Koplau.

19 Dec. Kl. 7 om Aft. døde Hr. Christopher Ancher paa Ringsager, begr. 10 Januar.

31 Dec. sendte jeg min Erklæring til Vice-Statholder Benzon paa Byens Præsters Klage af 26 Nov.

---

[1]) Amtmand i Akershus Amt 1750—1757. Hist. Tidsskr. IV. S. 507.

1758.

22 Jan. Dom. Septuag. † Provsten Thomas Wegner Kl. 6½ Aft.

Dom. Sexages. 29 Jan. prædikede jeg i Byens Kirke og intimerede til Bøn om Successore.

1 Febr. prædikede jeg Ligprædiken over Consist.-Raad Wegner.

1 Febr. begyndte Auction over Reluitions-Godset i Soløer og Gudbrandsdalen.

24 Febr. blev den svenske Sundblad arresteret, mistænkt for at have gjort falske Bancosedler.

20 Febr. blev Canc.-Raad Frederik Hammond arresteret i Citadellet i Kbhvn. som en falsk Bancoseddelmager. Der fandtes hos ham 35,400 Rdl. i Bancosedler, hvoraf kun 1100 vare rigtige. Saa gaar det omsider Spottere og Religions-Foragtere.

28 Febr. Bryllupet i Land. Mandals.

7 Mart. var Besigtelse paa Vinderns Bygdesav, efter Rentekammerets Ordre. En forunderlig Forretning efter en underlig Befaling. De gode Herrer har ligesaa megen Forstand paa Norges Væsen, som jeg paa Sultanens Regjering.

8 Mart. † Kjøbmanden Samuel Prom.

15 Mart. havde Hr. Elias Anders. Elieson og Else Cathr. Sverdrup Bryllup i Hakkedalen.

Nat til 12 Apr. † Hr. Anders Mørch paa Skedsmo.

30 Apr. Kl. 2 Efterm. † Biskop Hr. Nils Dorph i sit 77de Aar.

12 Mai holdt jeg Ligpræd. i Chra. Kirke over Bp. Dorph og siden forrettede baade Biskops og Stiftsprovsts Vices.

10 Juni marscherede de gevorbne Compagnier ud, som med flere Tropper skulle gaa til Holsten, i hvad Øiemærke vides ikke endnu.

23 Juni † Gen.-Auditeur Fleischer.

8 Juli † Etatsraad Glad.

31 Juli blev Nannestad Biskop i Chra. og Gunnerus i hans Sted igjen i Throndhjem.

Natten til 20 August faldt et Slags Korn ned fra Luften med nordvestlig Vind.

23 Sept. kom Biskop Nannestad.

I denne Sommer en Mængde af Træfrugt. 1 B℔ Kirsebær blev kjøbt for 24 ß, meget Halmfoder, temmelig Korn, men Rust og Kulop paa det og noget mismodent, lidet Hø, dog mere end forg. Aar. (Senere tilføiet: Et godt Aar mod al menneskelig Formodning).

16 Oct. † Else Christiane Bendeke af Børnekopper i sit 20de Aar.

8 Nov. † Etatsraad From, Justitiarius i Oberhofretten, 69 Aar.

16 Nov. skulde Hammond og Sundblad Andersen halshugges for de falske Bancosedler, men blev opsat 14 Dage.

Biskop Nannestad prædikede Allehelg. Dag i Byens Kirke og 12 Nov. (25 Trin.) i Slotskirken.

24 Nov. afbrændte Hellekindset eller Lille Stensrud i Agers Sogn, og Biskop Gunneri Søster brændte inde, hun var ikke vel forvaret.

5 Dec. havde Justitsr. Morten Leuch Elieson og Dorthe Erichsdatter Bryllup.

6 Dec. havde Anders Huus og Maria Treschow Bryllup.

Gulderts blev funden paa Morskoven.

13 Dec. † Capt. Sundts Frue, Kirsten Lachmann, i første Barselseng.

Oberstltnt. Knuf opførte sig som en gal Mand.

7 Decbr. blev Fr. Hammond og Anders Sundblad Andersen halshugne med Sværd paa Nytorv i Kbhvn. Hammond gik frimodig frem, men Sundblad meget frygtsom, efter først at have kysset H.s afhuggede Hoved paa Munden, som det laa i Ligkisten. De bleve begge begravede i Kirkegaard.[1])

2 Dec. † Gen.-Lieut. Fredr. Otto Rappe i Kbhvn. efter nogle Aars urolig Omflakken. Han var født i Frederikshald 3 Octbr. 1679. Han var yndet af Faa, mens han levede, begrædt af Ingen, da han døde, saa han ved sin Død gjorde Verden den største Tjeneste, han nogen Tid har gjort. 3 Stene i Blæren.

4 Dec. døde John Nicolay Norcross, som siden 20 Juni 1726 havde siddet fangen i Citadellet Frederikshavn, og altsaa i 32 Aar 6 Maaneder 7 Dage. Var 70 Aar gl.

Den gode gl. Feltmarschal Hans Jacob Arnold døde Natten 23—24 Dec. Kl. 12½, født 1671, 17 Apr. mell. Kl. 10—11 Aften.

1759.

1 Jan. lod Bispen opslaa paa Kirkedøren en latinsk Placat, at Cand. Minist. og Studiosi Theol. skulde indfinde sig hos ham til Examination.

1 Jan. † Mad. Brinch.

8 Jan. † Broderen, Biskop Paludan i Chr.sand.

---

[1]) Se om denne i sin Tid meget bekjendte Criminalhistorie Aftenbladet for 1867, No. 277 (af L. Daae), Werlauffs Antegnelser til Holbergs 18 første Lystspil, S. 115, Minerva for 1787, IV. S. 187 fgg., samt O. Wolffs Journal for Politik osv. 1814, I. S. 153.

2 Febr. blev Math. Alb. Haberdorph Stiftsprovst i Chra.

14 Apr. er Carl Gustav de Grüner, Gen.-Lieut., beskikket til command. General i Norge udi Arnolds Sted.

26 Apr. † Mad. Borring meget hastig.

8 Juni † Mad. Boyesen.

24 Juni blev J. C. Spidberg ordineret til Bisp i Christiansand i Christiania Kirke. Jeg intimerede til Ordinationen.

1 Juli blev Stiftsprovst M. A. Haberdorph indsat i Chra. Kirke. Han kom her til Byen d. 23 Juni.

7 Juli † Kammerraad Hans Sverdrup Kl. 5 Eft.

9 Juli opkom Ildebrand paa Nordre Frederikshald, hvorved Kirken og Byen blev lagt i Aske.

12 Juli hængte Politimester Stubs Husholderske sig.

13 Juli sprang Just.-Raad Vogts Krudtmøller, og 2 Mand bleve ynkelig forbrændte.

29 August maatte jeg notarialiter beskikke Haberdorph for hans holdte Inqvisitions-Forhør i Mad. Boyesens Stervbo og hans lumpne Munds Skyld.

12 Sept. † Provsten Hr. Ole Hannibal Hof paa Thoten efter 18 Timers Svaghed, i sit 65de Aar.

11 Oct. fik Haberdorph en skarp skriftlig Reprimande af Biskoppen for hans Opførsel mod mig.

22 Oct. fik han mundtlig.

1760.

Natten mell. 6—7 Jan. døde Hr. Iver Brinch, Hospitalsprest.

17 Jan. Aften Kl. 5 † Provsten Hr. Peder Blegraf.

31 Jan. † Oberst Møllerops Enke Kl. 5 Aft.

I dette Marked kjøbte vi Smør for 1 Rd. 12 ß, Talg for 3 ℔ 20 ß Pundet.

Bispens Brev af 16 Febr. ang. Pengelaan til Kongen 300,000 Rdl.

21 Febr. havde Etats-Raad Heltzen paa Kongsberg Bryllup med Helle Margr. Lachmann, til hendes Ankomst var gjort store Præparatorier. Haberdorph protesterede mod hendes Bortreise, før han fik Betaling for Brudevielsen, hvorom Bispen sagde: „Den Mand beskjæmmer vores Orden."

24 Febr. Kl. 2½ Eftm. døde Mad. Treschow.

28 Febr. Kl. 5 Eftm. døde Gen.-Major Rømeling i Pinneberg.

29 Marts † Jomfru Kyhn.

30 Marts Kl. 11 F. M. † Nils Leuch.

9 Mart. gik Gaarden Dale i Stadsbygdens Sogn i Thjems Stift ud ved Jordfald Kl. 4 à 5 Aft., hvorved 17 Mennesker og meget Kvæg omkom.

26 Apr. lod Hr. Cornisch en haard Klage udgaa over Haberdorph.

I Mai gjorde Vandflom stor Skade i Gusdal.

10 Mai † Anders Riis Kl. 3 Morg.

17 Mai † Anders Karre Kl. 9 F. M.

19 Mai tilskrev jeg Haberdorph et vidtløftigt og eftertrykkeligt Brev.

3 Juli † Lars Torstenson.

4 Juli † Politimester Stubs Datter.

20 Juli forfærdelig Hagel, som ganske afslog Afgrøden paa østre Schøyen, slog en Hest ihjel, laa paa Marken nogle den 3die Dag.

20 Aug. Hagemanns Bryllup.[1])

1 Oct. † Commandanten, Gen.-Major Bjørnsee.

16 Oct. Jubelfest her for Souveræniteten.

18 Oct. blev jeg Doctor Theol.

Denne Sommer var meget fugtig, men derhos meget god og frugtbar paa alle Ting.

31 Oct. sprang Vogts Krudtmølle. 2 Mand opbrændte.

14 Oct. En Pige examineret i Capitulet af Hr. Thulesio i Haberdorphs Præsentia.

13 Nov. Hans Moe og Karen Sverdrup Bryllup

Dom. 23 Trin. havde Haberdorph adskillige slette Expressioner i sin Prædiken.

4 Dec. Var Hr. Thulesius og Busch for Provst og to Præster, at de skulde forliges ang. de Ubekvemsord, som var falden dem imellem.

16 Dec. Thulesius og Busch for Provsteretten og bleve forligte.

19 Dec. opkom til Vice-Statholders og Biskoppens Erklæring 2de Klager fra Haberdorph, en over Vice-Stath., Magistraten, Provstinde Wegner og mig af 21 Nov., en til Kirke-Insp.-Colleg. over Bispen, mig, Hr. Cornisch og Klokker Hass af 24 Nov.

21 Dec. † Gen.-Krigs.-Com. Jochum Hein meget hastig af Slag. Begr. 8 Jan.

25 Dec. fik man høre, at Piper havde for Høieste Ret tabt sin Sag mod Bukier ang. 6 Pct. Renter.

1761.

11 Jan. gjorde Piper et Ærevers til Haberdorph, som Stodderfogden Gede viste frem i Byen.

---

[1]) Var 27 Dec. 1759 bleven forlovet med Holmboes Datter.

7 Jan. gav Haberdorph en Klage ind over mig ang. Hausmanns Legat. Jeg erklærede derpaa 11 Febr.

9 Febr. druknede Lars Kildal i Minde.

10 Febr. kom Gen.-Krigs.-Com. Peter Deichmann til Stedet.

17 Febr. † Just.-Raad Poul Vogt.

Dr. Lincke og Prof. Becher † i denne Tid in Febr.

12 Mart. † Byfogden, Gen.-Aud. Ole Rømer Aagaard.

31 Mart. † Haberdorphs yngste Datter, 16 Aar gl.

Nat til 13 Apr. † Etatsr. Isach Andr. Cold, 43 Aar gl.

18 Apr. † Jomfru Sidsel Leuch, et dydigt og af Alle elsket Menneske.

19 April intimerede Student Langstedt, som havde prædiket nogle Gange for Haberdorph, til en Offerdag for sig Chr. Himmelfartsdag.

22 Apr. † et Barn i Byens Kirke, før det blev døbt, formedelst Haberdorphs Uordentlighed.

26 Apr. bandsatte Haberdorph den ommeldte Student Langstedt for sin Dristighed, misbrugende dertil Psalm. 109, vs. 6. 7. 8. 10. 11. 12. 14.

2 Juni reiste Haberdorph til Kbhvn.

10 Juni blev et nyfødt Drengebarn fundet i Ruseløkdammen, som en Soldaterenke Else havde ladet bære derhen.

17 Juni visiterede Biskop Nannestad i Chra. Kirke.

18 Juni visit. Bp. Nannestad i Slots-Kirken.

29 Juni † Capt. Voldenberg meget hastig af et Fald paa Gulvet.

17 Juni. Gen.-Auditeur Lengnick Bryllup med Jfr. Plade.

30 Juni † Gen.-Major Restorff.

17 Juli blev Otto Holmboe, Major Hagemanns Søn, født.

26 Juli kom Commandant, Gen.-Major Grabow hid.

5 Aug. erklærede jeg mig ang. Haberdorphs Besværing over mig ang. Børgen.

20 Aug. † Sorenskriver Mogens Vinsnes.

14 Oct. † Gen.-Major Reichwein, og Schnell fik Regimentet.

16 Oct. † Conf.-Raad og Gen.-Auditeur Leuch, 68 Aar gl.

29 Oct. † Just.-Raad og Vice-Lagmand Povel Nilson, 47 Aar gl., Kl. 8 Morg.

21 Oct. Kl. 12 om Natten brændte 40 Huse af i Brevig.

26 Oct. erklærede jeg mig paa Haberdorphs Klage af 25 Juni.

Haberdorphs ældste Datter, gift i Bergen, døde.

8 Nov. Dom. 25 Trin. Kl. mod 8 Aft. antændtes Ild i Jens Jacobsens Gaard, hvorved over 20 Huse i Vaterland bleve lagte i Aske.

12 Nov. Kl. 5 Aft. † Frederik Clausens Hustru.

Sidst i Nov. nedsendte Bp. Nannestad sin Erklæring paa Haberdorphs Ansøgning om, at Pontoppidans Psalmebog maatte indføres til almindelig Brug i Rigerne, og hvis ikke, da i hans Provsti, i hvilken Erklæring H. i skarpe Terminis er bleven beskreven.

1 Dec. † Agent Erik Anchers Hustru Anne Cathr. Tank Kl. 10 Aft.

Kammerjunker Floto(w) med Secr. Theiste[1]) kom

[1]) Theistes Reisebemærkninger ere trykte i Thaarups Magasin, II. S. 45—77.

hid op denne Høst at underrette sig om Landets Økonomi.

Dette Aar har været temmelig frugtbart, dog noget tørt, og ikke saa frugtbart paa Hø som 1760. Kirsebær og Plommer vare temmelig mange, men ingen Æbler eller Pærer.

I Dec. † Kammerherre og Veimester Henr. Wilh. Tillisch.

1762.

8 Febr. kom Justitiarius Ramus hid.

4 Mart. brændte Bærums Jernverk af.

4 April døde Biskop Spydeberg i Christiansand efter $1^1/_2$ Times Svaghed.

30 Mart. forulykkede Rødders Skib.

Piper tabte 2 Sager mod Bukier for Høieste Ret, hvorefter B. exeqverede Alting af Huset.

Giese blev Exercits-Oberste.

28 Apr. kom først Skibe ind, og Isen gik op.

22 Juli † Prof. Haberdorph meget pludselig af et Stikflod Kl. $6^1/_2$ om Aft., da han vilde reise til Vold.[1])

17 Nov. tidlig om Morgenen † Fru Resen.

19 Nov. blev jeg kaldet til Provst og Sognepr. i Chra.

Dette Aar har været et haardt, tørt Aar, især lidt Hø.

1763.

29 Jan. Kl. 11 Aften døde Obersecretair Grev Johan Ludvig Holstein af en Inflammation i Brystet, 68 Aar gl.

1 Febr. fik Geh.-Raad Otto Thott hans Embede igjen.

---

[1]) Om denne lidet agtede Mand se L. Daae, Aktm. Bidrag til den norske Kirkes Historie, S. 42 fgg. og 76, Hattings Præste-Historie, 2. Udg. S. 161, og O. Wolffs Journal for Politik osv. for 1823, III. S. 69—74.

13 (?) Febr. Carl Holstein, Obersecr. i Admiralitetet, en god og elsket Mand, Broder til Ludvig Holstein, 63 Aar gl.

18 Febr. Den command. General i Norge Gustav Grüner † Kl. 11½, 75 Aar gl. En accurat Mand, i Orden med sine Papirer.

12 April † Oberstl. Hans Holmboe i Holmestrand over 78 Aar gl.

14 Juni dømt i Thulesii Sag.

15 Juni reiste jeg til Kjøbenhavn og kom igjen d. 18 Juli. Tidemans Sag. Flotow døde i Sverige.[1])

7 Sept. † Justitsraad Morten Leuch Elieson.

Fru Helleson paa Kongsberg †.

Cornelius Olsens Skipper i Soon indførte Qvægsygen. 49 Creaturer døde.

24 Nov. blev Sølvet fra Kongsberg herfra nedført til Kbhvn.

Sidst i Dec. foretog Brøcher, Bukier og Grundt sig en Seqvestrationsforretning paa Moss ♂ Værk efter Krigs-Directorii Ordre, en Forretning mod al menneskelig Fornuft, imod Landets og Naturens Love.

Sidst i Decbr. megen Sne og stærk Kulde, denne Sommer har været meget fugtig, og altsaa meget Hø og nogenledes Korn.

1764.

Først i dette Aar skede store Forandringer i Artilleri- og Ingenieur-Corpset. Den brave Gen.-Lieut. Kaasbøll fik sin Afsked med 1200 Rdl. Pension. Kmr.herre Scheel beholdt sin Gage, men blev Major istedenfor

---

[1]) I Bohuslen ved ulykkelig Hændelse.

Chef ved Ingenieur-Corpset, Sandberg, Sundt, Cappelen o. fl. reducerte. Lykkelig er den, som ikke staar under Krigs-Directorium. Den brave og umistelige Gen.-Krigs-Commiss. Peter Deichmann fik sin Afsked med 1700 Rdl. Gage under Paaskud at gaa Generalen, Schmettau, tilhaande, og Voss blev Gen.-Krigs-Commissair.

22 Febr. havde Peter Collett og Maren Kirstine Holmboe Bryllup.

I Marts blev her forevist et Pro-Memoria, som Peder Olsen (et opdigtet Navn) havde skrevet General Schmettau til, dateret fra Skedsmo, hvori han forestiller, hvor urimeligt det var at reducere Artilleriet, og at gemen Mand mente, Kongen vilde sælge os til Sverige. Paa samme havde Schm. svaret og vist, at 1 Artillerist skulde nu herefter gjøre mere end 10 tilforne &c. Om begge Skrifter kan ikke siges andet, end (at) Peder Olsen havde skrevet som en Dosmer, og det syntes uanstændigt derpaa at svare, helst et taabeligt Svar. General-Major Todderud fik sin Afsked. Commandanterne, undtagen i Frederikstad og Kongsvinger, gik af. Bukier og Brøcher afsat fra Kasserne.

2 April † Ole Nilsen.

1 Mai brændte hele Frederikstad.

7 Mai † Mad. Schultz.

8 Mai. Om Aft. mell. 7 og 8 kom Gen. Schmettau til Byen.

Et norgsk (sic) Krigs-Directorium er oprettet, hvor Schmettau, Deichmann, Voss, Lengnick skulle være i.

5 August—14de visiterede jeg i Provstiet.

Nat til 21 Nov. døde Canc.-Raad og Lagmand Mathiesen.

20 Dec. † Procanceler Pontoppidan, f. 1798.

Dette Aar har her søndenfjelds i Norge været ufrugtbart formedelst lang Tørke for (og) efter St. Hans Dag. Ved Juletider gjaldt Rug og Bÿg 3½ Rdl., Havre 2½ Rdl. Var neppe at faa. Extra-Skatten, som endnu vedvarede, trykkede Folk ogsaa meget. Stærk Kulde var her før og efter Juul.

1765.

Nat mell. 9 og 10 Jan. Kl. 11¾ døde Just.-Raad Christian Ancher 53½ Aar gl.

21 Jan. † Raadmand Chr. Br. Tullin.

Krigs-Directorii Project om at sælge de beneficerede Gaarde.

14 Febr. † Justitsraad Hans Juel.

Nat til 5 Apr., Skjærthorsdag, brændte den største Mølle ved Nedre Foss.

25 Marts reiste Deichmann og Lengnick efter Ordre til Kbhvn. og kom tilbage med velforrettet Sag d. 16 Juni.

29 April kom Skibe ind. Mærkeligt, at i dette Aar gik Isen først op mellem Næsodden og X.ania og laa nedenfor endda nogle Dage.

Hørtes om Revolten i Bergen ang. Extra-Skatten, som var skeet 19 April.

8 Mai blev et nyfødt Barn fundet i en Ligkiste ved Hukebak, som en fattig Kvinde havde indsat.

I Mai opkom 2 Minermestere og 10 Minerere, som aldrig havde mineret. Schnell spurgte dem derom.

31 Mai † den dydige, gudfrygtige og taalmodige Generalinde Mangelsen, (fød) Catharina Bygbal.

6 Juni † Auditeur og Sorenskriver Gjessing.

Grev Laurvig kom op. NB.

24 Juni † Karen Leuch, Enke efter Iver Elieson.

Denne Sommer var Dyrtid. Fattigfolk fra Landet bar Korn paa deres Rygge mange Mile, saa deres Rygge ophovnede, nogle døde paa Veien, andre strax efter Hjemkomsten.

27 August † Fru Nielsen i Møllen.

28 August † Justitsraad Jonas Ramus.

25 Sept. † Fru Bukier.

12 Oct. † Peter Cudrio.

14 Oct. dømt i Thulesii Sag for Oberhofretten.

Sept. Bies Fabler confiskerede, og han selv undvigede.

11 Nov. † Justitsraad Thomas Bukier.

15 Nov. † Mad. Kaae.

15 Nov. blev en Morian døbt i Slotskirken.

18 Nov. fandtes Visiteur Grundts Hustru druknet i en Vandpost.

23 Dec. † Professor Borch, 69½ Aar gl.

Denne Sommer har været frugtbar paa Korn, men ikke meget Hø, teml. Havefrugter.

1766.

3 Jan hørtes, at Slotsfoged Røed var afsat. At en Commission skulde sættes i Kbhvn. af Danneskjold-Samsøe, Thott og Reventlow, af Krigs-Direct. Fine (?) og Ahrensted til at efterse Krigs-Directorii Husholdning og Regnskab.

23 Jan. Kl. 5 Morg. † Slotspræsten Hr. Hans Lund.

1 Febr. † Pipers 3die Kone.

Rosenkrantz blev Obersecr. i Krigs-Direct., Gähler Commandant i Gottorp, St. Germain kom ud af Krigs-Directorio.

21 Febr. † Mad. Ole Nilsens Datter.

10 Marts kom Admiral Rømeling og de andre Commissarier fra Bergen.

12 Mart. havde Fogden Christian Dorph og Antonette Sverdrup Bryllup.

12 Mart. † Fru Mathiesen.

18 Mart. Ligprædiken over Kongen.

23 Mart. † Helle Pay og Philip Nielsen.

25 Mart. † Mad. Krefting paa Bærums ♂ Verk.

11 April † Kammerherinde Storm hastig af et Slag.

29 April † Hr. Nils Tyrholm, Sognepræst paa Bragernæs.

25 Mai var Bededag for Kongens lykkelige Regjering.

I Mai Maaned skjød Grev Wedel af Wedelsborg sig ihjel paa Slottet. Han var af disse Tiders Religions-Foragtere.

Prinds Carl af Hessen Bryllup.

Natten til 4 Sept. frøs Bønner og Agurker bort her i Byen.

Den liderlige Historie, som skede i dette Foraar af nogle Søofficerer med et Kvindemenneske in puncto sexti &c.

I denne Sommer var Campements i Ager Sogn, paa Thoten og i Octbr. i Smaalenene. Oberhofmarschal Moltke gik af. Forandringer skede i Krigs-Directorio.

1 Oct. var Procurations-Formæling baade i London og Kjøbenhavn.

19 Oct. Dom. XXI Trin. skede Taksigelse af Prædikestolen efter kgl. Befaling for Kongens Indtrædelse i Ægteskab.

11 Oct. † Gen.-Major Deichmann.

28 Oct. † Provstinde Haberdorph.

17 Nov. † Lars Kloumann i Arrest.

27 Dec. (sic) blev stjaalet fra Præses. 800 Rdl.

18 Dec. Thulesii Sag dømt for Høieste Ret.

Denne Sommer mere Hø end 1765, men mindre Korn. Vi havde en stærk Hede og Tørke i 4 Uger sidst i Mai og først in Junio. I denne Sommer blev begyndt af Schultz Tegl- og Kalkbrænderi paa Holmen.

1767.

19 Jan. reiste Grev Schmettau til Kjøbenhavn.

I denne Vinter blev franske Comoedier (opført) endog paa Slottet (og) Maskerader tilladt endog ordinarie Borgerfolk og Studenter paa Slottet, hvor der kunde være over 800 paa engang. Pr. af Hessen kom i Kongens Unaade, Grev Gørtz fik begge Garde-Regimenterne om Formiddagen og mistede dem igjen om Eftermiddagen. Krigsraadet gik af og Krigs-Direct. igjen, som før, oprettet i Kbhvn. St. Germain og Gähler kom derind igjen.

Grev Schmettau gik af først i April med 3000 Rdl. Pension. Kongen vilde betale hans Gjæld her med mere end 8000 Rdl. Grev Rantzau-Ascheberg beskikket i hans Sted. Det norske Krigs-Direct. skal gaa af til 1 Julii. Projecterne til Forandring med Militien i Norge blev sendt til Vice-Stath.s Betænkning. Den 16 April kom det med Posten.

29 April † Fru Brandt.

Lengnick blev igjen Gen.-Auditeur, Fleischer mistede Betjeningen.

9 Mai kom Generalen, Grev Rantzau.

I Februar tilholdt 7 Svaner i aaben Sø ved Lysager, da Havet var fast alle andre Steder tilfrosset.

Capt. With, en Skrædder-Søn af Christiania, myrdet d. 1 April i Kjøbenhavn af Morel og Stuz, en Underofficer og Soldat, som passede ham op, for hvilke han ofte havde udladt sig med sine naturalistiske Principiis.

15 Juni kom Oberst Lehmann her, som tilligemed Brøcher gjorde Inddelingen med de nationale Regimenter. Det tydske Regiment kom 21 Juni.

20 Juli † Anne Aleth Winsnes.

23 Juli fik Etatsr. Feddersen Afsked, og Hofjunker Stockfleth blev Præsident.

4 Aug. blev Stockfleth anført af Piper til Raadhuset.

Obrist Lehmanns Reiser og Opførsel.

De arme tydske Soldater led tildels stor Nød og vare Indvaanerne til stor Tyngsel. Paa Vinger holdt de ilde Hus. D. 23 August blev en tydsk Soldat ihjelslagen af den Sav, hvormed han vilde save Marmor.

8 Oct. Kl. 5½ Aft. † Conf.-Raad Peter Vogt, 82 Aar gl.

Hansens Geværfabrik, som Kongen kjøbte for 120,000 Rdl., fik Gen.-Krigs-Comm. Clasen for Intet, efterat Kongen selv havde brugt det nogle Aar, og hvert Gevær kostede Kongen 22 Rdl., som Hansen havde solgt for 6 Rdl. Nu skal Clasen aarlig levere 6000 Gevær for 8 Rdl. Stykket. Hansens Søn havde, nylig før Clasen fik det, budet 71,000 Rdl., men fik det ikke.

28 Oct. Kl. 5 Morg. † Canc.-Raad og Byskriver Jacob Leuch, 57 Aar gl.

Grev Laurvig kom ned til Kbhvn. igjen.

26 Oct. Kl. 6 fik Grev Danneskjold ved Søetaten en

Billet, hvorved han blev befalet inden 3 × 24 Timer at forlade Kbhvn. etc. R. P. (sic).

11 Nov. havde Iver Neumann og Inger Marie Hersleb Bryllup.

22 Nov. havde Gen.-Auditeur Morten Wærn og Anne Marie Haslef Bryllup.

27 Nov. Fik de nationale Underofficerer, som vare indkomne forat sendes til Kbhvn., Lov at reise hjem igjen.

Sidst i Novbr. fik St. Germain Afsked med 7000 Rdl. Pension at fortære, hvor han vilde, og Ordre at være af Riget inden 14 Dage efter sin Afsked. Gähler fik Afsked i Naade med Pension. Aarsagerne til St. Germains Fald — Esrom Gods, som han vilde overtale Kongen til at sælge, Saldern og Grevinde Wedels Nedreise til Kbhvn.

14 Dec. reiste St. Germain fra Kbhvn., maatte bede, at Porten maatte aabnes en Time før den sædvanlige Tid af Frygt for Pøbelen. Bitre Skrifter kom ud mod ham, Nahums 3. Cap. blev appliceret paa ham.

Et Horehus i Kbhvn. blev af Pøbelen nedrevet.

Her i Norge blev et Generalitet og Commissariat, bestaaende af Gen. M. Schnell, Pomeau, Voss og Lengnick.

Grev Rantzau fik sin Afsked med Posten 24 Decbr. og Ordre at reise til sit Regiment i Glückstadt uden at komme til Kbhvn.

Cabinets-Secr. Reverdil var den første af disse Folk, som fik Afsked, siden de andre, Grev Gørtz, Arenstorff, fik sin Afsked.

Det Møenske gevorbne Regiment blev forbudt at hverve her mere, at levere de nationale Soldater, som de havde hvervet, tilbage og alene beholde ungt Mand-

skab, som var Husmandssønner. Det sidste blev forandret. Christiania By blev befriet for den strenge Medfart, og Indkvarteringen skulde blive, som den tilforn havde været. — Det Foranførte om Indkvarteringen blev vel sagt, men ikke i Alt opfyldt, som man endnu haaber.

Dette Aar har været meget fugtigt og koldt. Saa meget og idelig Regn har jeg aldrig tilforn fornummet noget Aar. Havefrugterne kunde altsaa ikke blive ret modne. Hø blev her meget, og maadeligt Korn.

1768.

7 Jan. reiste Grev Rantzau her fra Byen, hvorover de Fleste glædede sig inderlig. Hans Grevinde blev her tilbage til Foraaret. Hun er et meget dydigt, af Alle elsket og høiagtet Menneske.

19 Jan. † Just.-Raad Engebret Vaager i Kbhvn., 37 Aar gl. En Murmesters Søn her af Christiania.

24 Jan. † Morten Leuch, som var nedreist til Hafslund, 36 Aar gammel. Hans Fader var den brave og berømmelige Peder L., hvis Fader var Morten L., ogsaa Kjøbmand i Christiania, hvis Fader var Peder Nilsen, som først var Skræddersvend, siden tilligemed Peder Pedersen Müller, som og var Skræddersvend, gik om med Bissekram, som de bar paa Ryggen og siden førte med Heste omkring paa Landet, indtil de derved havde samlet saa meget, at de satte sig ned som Borgere her i Chra. Denne Peder Nilsens Hustru var Morten Larsen Uglas Datter, hun var Enke efter en Kjøbmand ved Navn Kinck.

28 Jan. Kl. 7½ Kronprinds Frederik født, 7 Febr. skede Taksigelse i Kirken.

Kongens foresatte Reise til Norge in Majo blev opsat.

9 Mart. † min Datter Maren Kirstine, g. m. Peter Collett 22 Febr. 1764, født 4 Febr. 1745. Hun efterlod en Søn og en Datter.

9 Apr. † Joh. Fredr. Larsen meget hastig.

19 Apr. om Morgenen i Graalysingen udgik Gaarden Skea i Sørums Sogn ved Jordfald.

I Juni reiste Christian VII af Landet. Forordn. om Extra-Skat i 2 Aar udkom.

24 Juni Kl. 6 Morg. † Canc.-Raad og Politimester Stub.

Nat mellem 9—10 Octbr. skede atter Jordfald paa Gaarden Skea, da en af de nyopbygte Lader gik ud, men ingen Mennesker omkom. Siden skede Jordfald strax ved Gaarden Asak.

15 Dec. Kl. 4½ E. M. † Gen.-Aud., Borgermester, Maaler og Vrager Johan Piper, 61½ Aar gl.

Nu hørtes om Kammeraad Jens Hvids Endeligt i Strasburg.

I Juledagene intet Føre, mildt Veir og Søndenvind.

Dette Aar har været temmelig frugtbart baade paa Korn og Hø, men meget lidet Havefrugter, som kom vel af det forrige kolde og fugtige Aar 1767, thi Træerne kunde ikke i Tide skyde Saften ned i Roden, før Kulden paakom. I Høaannen og Begyndelsen af Skuraannen var godt Veir.

1769.

Jan. Md. begyndte med Slud og mildt Veir, som det kunde været ved Paasketid. Intet Føre var her, ingen Tilførsel kunde ret ske med Brændeved, en liden Favn

Granved blev betalt med 1 Rdl. 16 Sk. Her var en stor Pengemangel. Suffisante Folk kunde ikke faa laant Penge paa tredobbelt Pant, Sølvet fra Kongsberg var i nogle Aar ført af Riget, Mynten var standset, Kornvarer dyre, en ynkværdig Tilstand i et Land efter 50 Aars Fred.

6 Jan. blev gjort Taksigelse for Kongens Hjemkomst til sine egne Riger og holdt op at bede for hans Udenlandsreise.

Endel Huse brændte af i Stavanger.

22 Jan. communicerede Kongen og Dronningen, d. 20de havde Biskop Harboe været hos ham og talt opbyggeligt med ham.

Fyhn var bleven Politimester og fik adskillige fortrædelige Affærer.

24 Febr. mell. Kl. 5 og 6 Morg. † den brave Gen.-Lieut. Mangelsen, som savnes af Mange, mest af de Fattige.

3 Marts Kl. 6 Morg. † Oberstinde Brockenhuus.

28 Marts † Gen.-Krigs-Comm. Peter Voss.

Vor nye Præsident og Borgermester, Just.-Raad og Prof. Holm, † i Kbhvn. 29 April, førend han kom til Tjenesten.

Fru Feddersens Søn, som havde Slaget, druknede ved Papirmøllen d. 5 Mai.

I Sept. Md. kom Prof. Hell, som havde været i Vardøhus, Harboe og Butzov, som havde været paa Tromsøen, Kratzenstein, som havde været i Throndhjem for at observere Veneris Gang gjennem Solen, tilbage. I Vardøhus havde været klart Veir, men paa de øvrige Steder Regnveir den Dag, saa de Intet havde seet.

28 Aug. lod en Comet sig se til midt i Sept.

10 Oct. kom Vice-Statholder Benzon tilbage fra Danmark med ønskelig Sundhed.

1 Nov. reist til Kjøbenhavn. 29 Nov. blev Sagen paadømt og vunden. 13 Dec. kom jeg hjem.

Dette Aar har været middelmaadigt, nogenlunde Korn, men lidet Hø og Halm. De tidligste modne Moreller bleve der temmelig mange, men de senere faa, ligeledes faa Æbler og Pærer.

1770.

26 Jan. blev Benzon Statholder.

1 Febr. † Auctions-Directeur Pet. Henr. Barcklay.

14 Febr. † Generalinde Bjørnsee og Student Peder Leuch.

8 Febr. leverede Professor Hell og hans Reise-Compagnon til Kongen et trykt Skrift paa Latin paa 82 Kvartsider angaaende deres Observationer.

28 Januar havde været forfærdelig Lynild i Throndhjems Stift, Annexkirken Nes til Øreland afbrændt og to andre Kirker og en Præstegaard.

12 Febr. En forfærdelig Storm, Krogstad Præstegaard brændte af.

Børnekopperne grasserede stærkt i denne Vinter.

28 Marts havde Krefting og Jfr. Karre Bryllup.

Nat til 4 Mai faldt skodyb Sne og paa sine Steder ved Vindern en Mængde Agnmark ned paa Sneen.

19—20 Mai. Heden 16^0 Reaum., 22de næsten 18^0, 27de kuns 4^0, nogle Dage efter 6^0, 31te kun 2^0 over Frysepunktet. Ved Middagstid lidt Sne, Efterm. Regn, Aften Kl. 6 1^0 under Frysepunktet.

1 Juni 1^0 under Frysepunktet. Her laa Sne, i Hakke-

dals-Skoven faldt 1 Alen dyb Sne, om Aftenen mildere Veir.

27 Juni. Peter Collett og Johanne Henrikka Ancher Bryllup.

28 Juni. Varmen næsten 19°.

In Julio sagdes, at den gamle Drakenberg døde i Aarhuus. Ikke sandt. Kort efter døde Grev Danneskjold-Samsøe.

1 Juli kom vor Flaade til Algier.

2 Juli begyndte den at bombardere. 12te holdt de op, saasom Bombardergalioten ikke duede. 15 Juli gik de til Port Mahon med 700 Syge og 200 Døde. Gen.-Krigs-Comm. Clasens slette Krudt, som Algirierne var sendt, var fornemmelig Aarsag, at de brød Freden.

Hvass har faaet en Jødepige ud af sin Moders Hus, som skal lade sig døbe, og han har skaffet hende en kgl. Bevilling at handle med Sukker og Thee. En smuk Convertiseur.

Grev Rantzau-Ascheberg kom ind i Generalitets- og Commissariats-Collegio, beholdt sit Regiment og blev tillige Commandant i Glückstadt.

11 Sept. kom Hornemann hid tilbage fra Kbhvn., som fra Etats-Raad var bleven Kammerherre for mange Penge, skjønt hans Forstand, Velstand og Credit er meget maadelig.[1])

Oberberghauptmand Michel Heltzen paa Kongsberg † 10 Sept. 14 Dage tilforn havde han faaet Bergmusi-

---

[1]) Om denne ved Throndhjem bosatte Mand og hans Rangsyge se Werlauffs „Det kgl. danske Selskab i dets første Aarhundrede“, S. 143.

kantere fra Sachsen paa Bergkassens Bekostning, skjønt der ellers blandt Arbeiderne var stor Hunger og Nød' saa at en Bergmand havde gaaet op paa Amthuset med sine Børn og spurgt, om han ikke maatte slagte dem til Livsophold, saasom de dog tilligemed ham maatte omkomme af Hunger.

Politimester Fyhn fik med Posten d. 13 Sept. et haardt Rescript, at han skulde tilbagebetale de Penge, han havde taget fra Folk paa Grønland for deres Smaahandel; hvis det ikke skede strax, skulde Byfogden exeqvere dem ud, og Erindring, at han skulde advare og underrette først Folk og ikke ruinere Kongens Undersaatter.

Nat til 18 Sept. blev stjaalet i Agers Kirke: Patellet, en Sølvæske til Brødet og Alt, hvad der var i Blokken, Sakristidøren var sønderbrudt.

16 Oct. fik Collett og Dybwad Brev fra Kongen om at indkomme med Forslag til Handelens Opkomst i Norge, og saaledes skal være skrevet til En i Toldsocietetet og Lottericollecteur i de andre Stiftets Hovedstæder.

Nat til 9de † Paul Haslefs Kone.

Agent Ancher vandt sin Sag for Høieste Ret, og Bukiers og Brokers voldsomme Arrest, som hæslig var afmalet i de foregaaende Domme, blev altsaa anseet som en Model af en voldsom Arrest, siden de foregaaende desangaaende blev stadfæstet.

8 Dec. fik Moltke, Thott, Reventlow, Rosenkrantz deres Afsked. Rosenkrantz alene fik Pension. Bernstorff haver tilforn faaet Afsked strax, saasnart Rantzau-Ascheberg kom ind.

I Decbr. meget Sne og ustadigt Veir. Dette Aar haver været teml. godt Korn og Hø lidt mere end 1769. En stor Mængde af Kirsebær og Moreller var der allevegne, lidt Æbler og Pærer, men fast ingen Bergamotter. Meget godt og tørt Veir var der i Slaataannen og Skaaraannen.

1771.

10 Jan. Med Posten blev meldet, at en Geheime-Conferents-Commission skulde bestaa af Gähler, Rantzau-Ascheberg, v. Osten, Schimmelmann, Haxthausen.

Med Posten 31 Jan. fik Statholder Jac. Bentzon et Cabinetsbrev fra Kongen med de kjærligste og taknemmeligste Expressioner for hans lange og tro Tjeneste, som Kongen nu vilde entledige ham fra, at han kunde faa Rolighed i sin høie Alderdom &c.

Ahlefeldt blev Statholder i Oldenburg, Prinds Frederik Commandant i Ahlefeldts Sted.

7 Febr. † Krigsraad Haberdorph.

22 Febr. † Gen.-Auditeur Wærns Frue.

16 Mart. fik Hagemanns Hustru 2 Sønner.

14 Apr. Dom. Misericord. blev Jens Holmboe indsat til Catechet, Kongebrev af 6 Marts.

16 Apr. Blev Birthe Gudmundsdatter rettet, som havde født i Dølgsmaal.

6 Mai gik først Isen bort, at Skibe kunde komme ind. Denne Vinter har været streng. En lang og kold Vaar.

25 Mai † Slotspræsten Hr. Joh. Green, lidt over 63 Aar gl. Johan Carlsen † samme Dag.

26 Juni reiste vor brave Statholder Jac. Bentzon herfra, hvorover alle Retsindige ret sørgede.

I denne Sommer var liden Tilførsel fra Danmark, de begjærede 4 Rdl. 2 ß for Td. af Rugen, 3 Rdl. 1 ß for Byg og Malt, 2 Rdl. for Havre. De Danske havde ført meget Korn til Amsterdam, hvor de maatte sælge 1 Td. Rug under 1½ Rdl., og en Mængde Smør, som der ikke gjaldt meget, men her begjærede Folk 3 Rdl. for et B℔ Smør.

Struensee blev i denne Sommer Cabinetsminister og Greve. Brandt blev og Greve. Trykkefriheden forskaffede mange gode og slette Skrifter, mange Skandskrifter blev opslagne paa Comedie-Huset og andre Steder i Kbhvn.

17 Nov. Gen.-Auditeur Wærn Bryllup med Marthe Haslef, hans afdøde Hustrues Søster.

24 Dec. Var Oprør i Kbhvn. i Anledning af Livvagten, som skulde sættes som Grenaderer under de andre Regimenter, hvilket de ikke vilde, men fik da deres Afsked.

Dette Aar har været ufrugtbart og dyr Tid, i Begyndelsen af Sædetiden var meget koldt Regn, som hindrede Pløiningen, siden var her langvarig Tørke i nogle Uger, ingen Regn, men heller ingen ret Varme i Veiret. I Høstens Tid faldt igjen meget Regn, som foraarsagede, at Høet til stor Del blev fordærvet, meget grønmalen blev blandt Kornet, meget Korn stod ude, da Sneen faldt den 6 og 7 Octbr. Et ret Saturni Aar, lidet Korn, mindre Hø, faa Kirsebær, især af de tidlig modne, nogle Æbler og Pærer blev her dog, en Tønde Rug gjaldt 5 Rdl. og derover, Byg 3½ og derover, Havre 2 Rdl. og derover.

1772.

17 Jan. Caroline Mathilde, som havde været Dronning, arresteret og bortført til Kronborgs Fæstning, Struensee og Brandt, Gähler og Frue arresteret og adskillige andre af deres Bande.

2 Febr. Dom. 4 Epiphan. skede Taksigelse for Kongens og Landets Frelse.

5 Febr. begyndte Markedet, 1 B℔ Smør gjaldt 6 ℞ 16 ß, Talg 5 ℞ 12 ß, 1 Td. Rug 5 Rdl. 2 ℞.

1 Mart. † Iver Ancher Kl. 12 Middag.

18 Mart. † Hans Moe.

Efterat Geh.-Raad Storm havde gjort Opbud 13 Marts, reiste han herfra med Frue og to Døtre til Kbh. 15 Marts.

Gähler kom løs med 500 Rdl. Pension, maatte ikke bo i Sjelland, Fyen eller Slesvig. Falkenskjold miste(de) Kammerherre-Nøglen og skal sidde fangen paa Munkholmen al sin Livstid.

22 Juli havde Command.-Capt. Fredr. Wilh. Krog og Karen Holmboe Bryllup.

6 Sept. Kom General Huth her til Byen for at bese Fæstningen &c.

12 Sept. † Anna Collett, Peter Eliesons Frue.

28 Sept. kom Stiftamtmand Grambôw til Byen.

14 Oct. reiste Geh.-Raad Storm ned til Kbhvn. igjen, efterat han her i nogle Uger havde været i meget fattige Omstændigheder.

9 Oct. † Christian Jacobsen Drakenberg i Aarhus, næsten 146 Aar.

19 August. Skede Forandring i Sveriges Regjeringsform.

26 Nov. Kl. $4^1/_4$ kom Prinds Carl af Hessen her til Chra. om Aftenen.

I Dec. blev igjen myntet Marker paa Kongsberg, Extra-Skatten ophørt og af Regjeringen vist megen Naade især mod Norge.

Dette Aar har været et haardt Aar. Haaber, at det er det sidste eller 3die Saturni Aar denne Gang. Her har ingen Varme været i Veiret, kold Regn i Foraaret, stærk Tørke nogle Uger ved St. Hans Tider, siden meget Regn i Slaat- og Skaaraannen. Hø blev lidt mere end 1771, men mindre Korn, i Særdeleshed Byg, som slog Feil paa de fleste Steder. I Fjeld- og Skovbygderne frøs Kornet ganske bort. 1 Td. Rug gjaldt tilsidst 6 Rdl., Byg 4 Rdl., Havre 3 Rd. I Haverne var temmelig Moreller, som af megen Regn sprak og blev til ingen Nytte, Pærer og Bergamotter var fast ingen, Æbler var nogle, som en stærk Vind blæste af, før de bleve ret modne. Et B℔ Smør 2 Rdl.

1773.

3 Jan. Kl. 5 Morg. † Proc. Grundt, samme Dags Aften † Madame Kryger.

Endel Dragoner og Soldater laa nu i Kantonerings-Kvarterer. Pr. af Hessen reiste herfra 28 Dec. for at bese dem, kom igjen 22 Jan. om Aftenen.

Nat mell. 24—25 kom en Lieutenant fra Kbhvn. og berettede, at Pr. Carls Gemal var d. 19 forløst med en Prindsesse.

2 Febr. † Just.-Raad Peter Elieson.

15 Apr. Kl. $5^1/_2$ † Stiftamtmand Did. Otto Grambow.

25 Apr. reiste Pr. Carl til Kbhvn.

28 Apr. † Fred. Clasen paa Frogner.

29 Mai † Hr. Cornisch Kl. 4 Morgen.

Først i Juni blev en stor Flom, som borttog og fordærvede Sæden i Østerdalen, Solφer og Vinger, noget paa Eger &c.

17 Juni ankom Pr. Carl og Prindsesse Louise her i Havnen, blev paa Skibet om Natten, drog i Land den 18de Kl. 6 Aften.

5 Juli Form. blev Command.-Capt. Krogs og Karen Holmboes Søn født. 13 Juli døde Moderen, 25 Aar 15 Dage gammel.

Capitaine Solgaard svarede Deichmann, da han sagde: „I er noget næsevis, min Herre,“ „Ja det kommer deraf, at jeg har Ben i min Næse, som I ikke haver.“

— Myntmester Meyer[1]) tilstod, at han havde fortjent sin Straf, endskjønt han var uskyldig i den Sag, som var anlagt imod ham, men fordi han havde kastet sin Fader paa Døren og spændt ham ud for Trappen, fordi han adskillige Gange havde tiltalt ham for det overdaadige Levnet, han førte; dette fortalte han selv Lieutenant Wilster en Dag, han havde communiceret, efterat han var bleven kagstrøgen og brændemærket. Hans Fald var, at han sagde til Maleren Asmus Bøyesen, som havde malet hans Stue og blandt Andet malet en Præst paa Væggen: „Har jeg ikke sagt, at Bispen har ingen Næse, og Du Slyngel har jo sat ham der med Næse,“ hvilket Bisp Deichmanns Sønner, Weichard, Matthis Stub og Flere hørte, som vare inviterede og havde spist der samme Dag.

---

[1]) Se om denne ulykkelige Mand L. Daae, Norske Bygdesagn, I. S. 138. Han døde i ynkelige Omstændigheder paa Akershus Fæstning.

I ANLEDNING AF HR. JOHANNES STEENSTRUPS „DANSKE KOLONIER I FLANDERN OG NEDERLANDENE I DET 10DE AARHUNDREDE“.

AF DR. GUSTAV STORM.

Hr. Joh. Steenstrup har i sidste Hefte af dansk „Historisk Tidsskrift“ sendt en Afhandling ud under Adresse til mig og deri nedlagt en skarp Protest mod min Fremgangsmaade ligeoverfor historiske Sagn; skjønt jeg ikke kan indse andet, end at denne Adresse beror paa en Misforstaaelse, tager jeg gjerne imod Henvendelsen og skal her søge at besvare den, dels for at opklare denne Misforstaaelse, dels ogsaa for at optage de af ham fremførte historiske Forhold til Diskussion.

Hr. Steenstrup begynder med at sige: „Prof. Gustav Storm har oftere udtalt sin Anerkjendelse af, at jeg paany har hævdet denne Granskningsmaade og i Sagnet søgt at finde „den miskjendte Historie“, saa at jeg havde Grund til at vente, at han i sit nyligt udkomne Skrift „Kritiske Bidrag til Vikingetidens Historie“ havde hjulpet mig til at bringe en Del af vort Nordens og Udlandets Sagnhistorie i Havn.“ Allerede denne Benyttelse af mine Ord er misvisende, thi samtidig med

at jeg har fremhævet det anerkjendelsesværdige ved den „nye Granskningsmaade“, har jeg altid udtrykkeligt mindet om Farerne ved ikke skarpt nok at skjelne mellem Historie og Sagn og i Sagnene mellem historiske og poetiske Traditioner; jeg har f. Ex. allerede for to Aar siden i en Anmeldelse af Hr. Steenstrups „Normannerne I“ sagt: „Gjennem et sammenlignende Studium af Sagnhistorien viser han (Steenstrup), at Sagnet ofte kun er en „miskjendt Historie“; men Sagnets Vei er ofte farlig at betræde, ofte vildledende: man tror at staa midt i en troværdig, paalidelig Historie, men saa dukker uventet en af Eventyrets Skikkelser op og lader os havne i historiserede Myther; eller Sagnet kan gribe en Navn-Lighed, et beslægtet Karaktertræk, og blande sammen uvedkommende Tider, Steder, Personer og Folkeslag i den mest brogede Forvirring; eller det kan af personlig eller national Sympathi tillægge sin Helt Seire, hvor han har lidt Nederlag, sit Folk Erobringer, hvor det er blevet undertvunget; det vil sige, Sagnet beherskes af alle andre Tilbøieligheder end Sans for historisk Sandhed, det ledes kun af Fantasien.“ [1]) Hr. Steenstrup havde saaledes ingen Grund til at vente andet, end at jeg i mit nye Skrift vilde følge de samme Principer. Jeg ønsker vistnok ogsaa at „bringe Sagnhistorien i Havn“, men jeg søger at hævde, at Sagnene ofte er bedre tjent med at havne i Poesi end i Historie. Naar Hr. Steenstrup derfor nedlægger en saa skarp Protest mod min Fremgangsmaade ligeoverfor Folketraditionen,

---

[1]) Nyt norsk Tidsskrift I 145, ordret overensstemmende med mine Ord i „Kritiske Bidrag“, S. 5—6.

kan jeg med min bedste Vilje ikke tage Hensyn dertil, thi jeg anser det for en Historikers første Pligt at stræbe efter at opnaa Visheder, at slaa de enkelte Begivenheder saa fast som muligt; selv om man da maa ofre Traditioner, tror jeg derved ingen stor Skade er skeet, thi hvad der tabes for Historien, det vindes for Poesien d. v. s. det bliver til Oplysning for Folkets aandelige Sysselsættelse og digtende Evne.

Hr. Steenstrup fortsætter derefter: „Navnlig maa det kaldes utilladeligt at ville ignorere det historisk Overleverede og bygge sin egen Theori op, som om der ikke existerede Traditioner, der talte stik derimod, eller Beretninger, som i hvert Fald umuligt kunde forkastes uden Undersøgelse. Dette har Prof. Storm bl. A. gjort ved at erklære, at de Danske i det 10de Aarhundrede ikke gjorde Vikingetog mod Vest.“ I dette hans Ræsonnement er jeg aldeles enig, kun ikke i dets Anvendelse paa mig, da jeg aldrig har fremsat denne Erklæring.[1]) Ved første Gjennemlæsning af hans Afhandling blev jeg meget forbauset over, at han tillagde mig en saadan Mening, som jeg aldrig vidste at have udtalt; først ved Sluten af samme fandt jeg citeret hvad jeg virkelig har sagt: „derimod omtales fra Danmark ingen Vikingetog mod Vest førend i Slutningen af det 10de Aarhundrede.“ Dette er, som enhver vil se, noget andet, og kun naar dette Citat rives

---

[1]) I Steenstrups nysudkomne „Normannerne II“ varieres dette endog derhen, at jeg „opstiller og søger at hævde den Hovedsætning (!): de Danske gjorde ikke Vikingetog mod Vest i det 10de Aarhundrede.“

løs fra sin Sammenhæng, kan det se ud, som om Meningen er hvad Hr. Steenstrup har lagt i det; jeg kan fremdeles ikke andet end forbauses over, at han har læst det saaledes. I et Tillæg til mine „Kritiske Bidrag til Vikingetidens Historie“, betitlet „Seine-Normannernes Forbindelser med Norden i det 1ste Aarhundrede efter Bosættelsen“, undersøger jeg Værdien af Dudos Efterretninger, idet jeg „som sædvanligt tager mit Udgangspunkt fra de samtidige og troværdige Kilder“, og efter disse fremhæver jeg da, at Vikingetogene i 1ste Halvdel af 10de Aarhundrede „enten udgik fra de irsk-skotske Farvand eller ialfald stod i Forbindelse med de norske Riger her og modtog Forstærkninger fra dem; derimod omtales fra Danmark ingen Vikingetog mod Vest førend i Slutningen af 10de Aarhundrede“.[1]) Hvad jeg her vil have udtalt er altsaa kun, at i de samtidige Kilder omtales ikke Tog udgaaede fra Danmark til England eller Frankrige mellem 911, da den „store Hærs“ Tog afsluttedes med Nedsættelsen i Normandie, og 980, da nye Tog begyndte mod England, og hvad Hr. Steenstrup fører frem mod de Ord, han har lagt mig i Munden, rammer ikke mig. I min Undersøgelse om Seine-Normannernes direkte Forbindelser med Danmark laa der ingen Antydning af hvad jeg mente om de Danskes „Kolonier“ i Flandern og Frisland; men da Hr. Steenstrup har stillet disse i Forbindelse med mine Udtalelser, skal jeg gjerne optage dem til Diskussion, da jeg ikke er ganske enig i hans Resultater.

---

[1]) Kritiske Bidrag S. 211 og 213.

At Danske har havt Tilhold i Flandern i 10de Aarhundrede var hidtil kun kjendt fra senere Beretninger af omtvisteligt Værd; Hr. Steenstrup har Fortjenesten af at have gjort opmærksom paa et samtidigt og uforkasteligt Vidnesbyrd derom. Af en Ytring i et Brev fra en engelsk Biskop til Grev Arnulf af Flandern (mulierculam captam a Danis vestris) fremgaar nemlig, at den flanderske Greve havde Danske i sin Tjeneste eller ialfald i en af sine Byer en dansk Besætning, som havde røvet en Kvinde og solgt hende til engelske Klerke. Dette Vidnesbyrd er af stor Værdi, fordi man paa det kan prøve de senere Beretningers Paalidelighed; jeg tvivler nemlig heller ikke paa, at, som Hr. Steenstrup mener, den By, hvor de Danske var, er Guines; men jeg er rigtignok ikke enig i med Hr. Steenstrup at slutte af Brevet: „Altsaa var der i Flandern en dansk Koloni, hvorfra man endnu øvede Sørøverier, og som stod under Greven af Flanderns Herredømme.“

Om Sifrid den danske i Guines findes der to Beretninger; den ene fra 13de Aarhundrede (Lambert) er ordrig og belivet, men fuld af historiske Umuligheder, den anden fra 14de Aarhundrede (Iperius) er kortfattet og mere nøgtern, men stemmer med alle historiske Forudsætninger[1]). Hr. Steenstrups Tilbøielighed til at frelse Sagn for Historien har forledet ham til at knæsætte den første, medens han ikke er sikker paa om Iperius's Beretning stammer fra Lambert. Johannes

[1]) Jeg forbigaar de af Hr. Steenstrup nævnte Commentarii sive Annales rerum Flandicarum, der er forfattede af Jacob Meyer († 1552) efter Iperius, med Aarstallet laant fra Lambert.

Iperius, Abbed af S. Bertin, levede vistnok ikke tidligere end i 14de Aarhundrede († 1383), men hans Kloster-Historie[1] er for den ældre Tid væsentlig Uddrag af ældre Skrifter fra hans Kloster fra 12te og 13de Aarhundrede, og da disse Forff. har benyttet gode Kilder, er hans Krønike anseet for et af de paalideligste og værdifuldeste Kildeskrifter for ældre belgisk Historie. Iperius beretter, at efter Grev Balduins Død (918) delte hans Sønner hans Besiddelser saaledes, at Arnulf blev Greve i Flandern, Adalolf Greve i Boulogne og Terouanne samt Abbed af S. Bertin (hvortil Guines hørte). Efter derpaa at have fortalt de andenstedsfra bekjendte Sagn om Normannerne Rollo's og Gerlo's Nedsættelse i Gallien, fortsætter han: En af de danske Høvdinger (miles quidam de Danorum reliquiis), som oftere havde anfaldt Klostret og Omegnen, ved Navn Sifridus Dacus, kom atter hid med sin Skare, bemægtigede sig Guines og Landskabet derom, byggede en Borg og kaldte sig Herre over Guines (dominus Ghisnarum). Da Grev Adalolf vilde fordrive ham, begav han sig til hans Broder Grev Arnulf, som tog ham i sin Tjeneste, støttede ham i hans Stilling og modtog hans Hyldning for Guines. Men siden blev Sifrid utro mod sin Herre Arnulf, idet han forførte hans Datter Elstrude, og for Arnulfs Vrede flygtede Sifrid til Guines, hvor han hængte sig. Elstrude fødte en Søn, Bastarden Ardulf, som Arnulfs Sønnesøn og Efterfølger Arnulf II (965—89) gjorde til Greve i Guines („hoc est initium

---

[1]) trykt hos Martene og Durand, Thesaurus anecdotorum III, 445—776, de Sifrid vedkommende Stykker S. 541—564.

Ghisnarum comitum quorum primus fuit iste bastardus Ardulphus). Beretningen nævner ingen Aarstal; den henfører Sifrids Bosættelse i Guines til Adalolfs Tid (918—33) og hans Død til Abbed Regenolds Tid (954—61) eller rettere til dennes første Aar (954—55). Efter Iperius's Fremstilling skulde saaledes en Del af den store Hær, som slog sig ned i Normandie, under sin Fører Sifrid have begivet sig paa Tog mod St. Bertin og efter flere Forsøg mod dette Kloster have slaaet sig ned i og om Guines, hvor da Sifrid med Snuhed benyttede sig af det spændte Forhold mellem de flanderske Brødre og for at faa Beskyttelse mod Guines's retmæssige Herre Adalolf gik i Grev Arnulfs Tjeneste. Men først lang Tid efter Sifrids Død (neppe før 970—80) er Guines gjort til et eget Grevskab, og dets første Greve blev Ardulf, der som Søn af den forførte Grevedatter hørte til det flanderske Fyrstehus. Denne Udvikling er saa naturlig og rimelig, at den kun kan styrkes ved det af Hr. Steenstrup fremdragne Brev, der ogsaa (ligesom Iperius) taler om danske Krigere i Grev Arnulfs Tjeneste; en tysk Forfatter, C. v. Kalckstein, der nylig har behandlet Frankriges Historie i det 10de Aarhundrede[1]), har heller ikke betænkt sig paa at erklære Iperius's Beretning om Sifrid for historisk, uagtet han ikke kjendte Brevet. Men fra Godkjendelsen af dette er der et laugt Skridt til en dansk „Koloni" i Flandern og et endnu længere til det danske Grevskab Guines.

---

[1]) Gesch. des Französischen Königsthums unter den ersten Capetingern (I 174).

Den Stilling, som efter Brevet de Danske og efter Iperius Sifrid i Guines indtog hos Grev Arnulf, var imidlertid ikke saa beskeden, hvis man vil følge Hr. Steenstrup, der lægger Lamberts Fortælling til Grund. Lambert[1]) begynder med at fortælle Sagn om de første Grever (i det 7de Aarhundrede) St. Valdebert, hans Søn Bertinus, hans Broder St. Faro og Søster St. Fara; han beretter videre om, hvorledes Guines efter deres Død blev lagt øde og faldt i de flanderske Grevers Vold, hvorledes efter Balduins Død først Ardolf (ɔ: Adalolf) fik Landet, men efter hans Død hans Broder Arnold (ɔ: Arnulf). Derefter landede Aar 928 en tapper og fornem Mand, en Efterkommer af S. Valdebert, Sifridus, der bar Tilnavnet „Dachus“, fordi han i mange Aar havde tjent sin Slægtning den danske Konge og var bleven berømt over hele det danske Rige som Kongens Frænde og den anden i Riget efter ham. Sifrid havde forladt Danmark, samlede Folk baade fra sin egen Slægt og fra Fremmede og bemægtigede sig Guines. Grev Arnold vrededes herover og stevnede ham for sig til S. Omer, men Sifrid fremstillede sig ydmygt, og ved Hjælp af sin tilstedeværende Slægtning og Ven, Knut, den danske Konges Broder, forsonede Sifrid sig med Arnold, beholdt sit Grevskab og opnaaede siden stor Gunst og Anseelse hos Arnold; denne beholdt han ogsaa efter Arnolds Død hos hans Søn Balduin, indtil han forførte dennes Søster Elstrude; derefter maatte

[1]) Jeg har benyttet Udg. i Ludewigs Reliquiæ Manuscriptorum VIII S. 379—90, da jeg ikke har Adgang til den nyere Udgave fra 1856.

han flygte fra Hoffet til Guines, og af Sorg over Skilsmissen fra sin Elskede „døde han en ynkelig Død" [1]). Kort Tid efter (paucis interjectis diebus) døde ogsaa Grev Balduin og efterlod som Arving sin Søn Arnold; denne tog Guines i sin Besiddelse, og da Elstrude fødte en Søn Ardulf, holdt Arnold ham over Daaben og gav ham siden Grevskabet Guines i Len.

Som man vil se, er her Forholdene ganske forskjellige. Sifrid er ikke simpelthen en Eventyrer eller Vikingehøvding, men han er en Mand af den fornemste Herkomst; han nedstammer fra de gamle Grever af Guines og er deres retmæssige Arving, og desuden er han nær beslægtet (vel paa Kvindesiden) med det danske Kongehus! At en saadan Mand, der tillige er en fuldendt Hofmand, vinder Indflydelse og Anseelse hos de flanderske Grever og bliver virkelig Greve af Guines, følger jo af sig selv. Det er vel ikke formeget sagt, naar vi stemple denne Del af Fortællingen som Sagnets romantiske Overdrivelser. Mod dettes historiske Karakter taler ogsaa dets kronologiske Vanskeligheder. Grev Arnold forudsættes ved Sifrids Ankomst i 928 allerede at herske i Terouanne og Boulogne (hvortil Guines hørte), men disse Landskaber arvede han først efter sin Broder Adalolfs Død 933. Sifrid siges at have beholdt sin Indflydelse ogsaa efter Arnulfs Død hos

---

[1]) eller „dræbte han sig selv" (efter Steenstrups Oversættelse). Der staar: „Aliquandiu morbo languens occulto et intemperato ejus quam reliquerat amore, alterum Andream exhibens Parisiensem miserabili morte nefunctus est." Hvad de spærrede Ord vil sige, ved jeg ikke.

hans Søn Balduin, men denne døde 3 Aar før sin Fader (1ste Jan. 962), og Sifrid skulde alligevel være død kort forud for Balduin, altsaa i 961, 4 Aar forud for Arnulf († 27de Marts 965)[1]. Sifrids Søn Ardulf, der saaledes skulde være født i 962, bliver holdt over Daaben af sin Fætter Grev Arnulf, der i 962 neppe var mere end 1 à 2 Aar gammel[2]. Sifrid selv, der i mange Aar havde tjent den danske Konge og saaledes ved sin Ankomst i 928 dog maatte være mindst 30 Aar gammel, forfører alligevel i 961 (33 Aar senere!) den flanderske Prinsesse. Hr. Steenstrup overser ikke disse Vanskeligheder, men finder dem dog ikke uoverstigelige; om Sifrids fremrykkede Alder bemærker han, at „man har jo før hørt, at sligt er hændt en Mand paa 50—60 Aar.“ Men i Forbindelse med de vitterlige Overdrivelser er vel disse kronologiske Umuligheder tilstrækkelige til at stemple Lamberts Fortælling som uhistorisk overalt, hvor den ikke finder Støtte hos andre. Hr. Steenstrup har naturligvis ogsaa følt dette, og i sin Søgen efter Støttepunkter har han fundet et saadant i den angelsaxiske Krønike; her staar nemlig for Aar 962: *Sicferð cyning hinꝥ offeoll and his lic ligð æt Wimburnan,* hvilket Hr. Steenstrup oversætter: „Kong Sigfred dræbte sig selv og hans Lig ligger i Wimborne.“ Han tilføier: „Det forekommer mig ikke at være Tvivl om, at han er Sifred af Guines. — — Sifred er død 961, og Angl. Sax. Chronicle optegner det ved 962. At der paa samme Tid skulde være to Fyrster

---

[1]) v. Kalckstein I 312—13. Dümmler, Otto der grosse S. 395.

[2]) Samme I 312, Note.

Sigfred, der begge have Skin af at være Nordboer, og som begge tog sig af Dage, det er dog vel ikke ret troligt, og jeg anser altsaa Identiteten for sikker.“ Jeg anser den for i høieste Grad usikker; selv om Tid, Sted og Dødsmaade (Selvmord) faldt sammen, maatte det dog ansees for en usikker Formodning, thi det kan vel ikke nægtes, at to Høvdinger af samme nordiske Navn kunde omkomme paa samme Maade og omtrent samtidig; saaledes faldt i 1066 i England to Konger med det samme nordiske Navn (Harald), men endnu har ingen faldt paa deraf at bevise deres Identitet. I dette Tilfælde kommer nu rigtignok de Omstændigheder til, at hverken Tid, Sted eller Dødsmaade falder nøiagtigt sammen. Ifølge Lambert og Iperius døde Sifred i Guines, efter den engelske Krønike i Sydengland (det nævnes ikke udtrykkeligt, men er dog aabenbart Meningen, siden det anføres i den sydengelske Krønike), og det er dog en Vilkaarlighed at ville forlige disse stridende Vidnesbyrd ved den Formodning, at „den ulykkelige Sifred er flygtet til England, og det er her, han har fuldbyrdet sin Gjerning;“ det er ialfald en underlig „Bekræftelse“, Lamberts Fortælling om Sigfreds Død i Guines her faar. Ogsaa Tidspunktet er forskjelligt; efter Krøniken dør Kong Sigfred i 962, efter Lamberts Ord maa Sigfred være død i 961 og efter Iperius endog i 954 el. 55. Men den værste Anke er, at selve Dødsmaaden ogsaa er forskjellig. Udtrykket „hine offeoll“ findes ifølge Lexica i hele den oldengelske Litteratur kun paa dette ene Sted, saa at dets Betydning alene kan bestemmes af sproglige Grunde; men disse viser i en ganske anden Retning end Selvmord: „offeallan“ maa

betyde omtrent som vort „forfalde“, og „hine offeall“ er vel det samme som „sich verfiel“ (svandt hen, døde af Sygdom) [1]). Isaafald bliver Ligheden aldeles forsvindende; jeg tror neppe nogen for Alvor vil paastaa, at fordi en nordisk Konge Sigfred døde i England i 962, han nødvendigvis maa være den samme som Grev Sigfred, der skal have hængt sig nogen Tid forud i Guines. Forsøget paa at gjøre Sifrid i Guines til en dansk Konge maa derfor betragtes som mislykket, og hvad Hr. Steenstrup forøvrigt anfører for at belyse det danske Grevskab Guines synes ligesaa uheldigt; thi at den franske Kong Ludvig i 938 befæstede Wissant, forklares naturligt af, at dette var hans eneste Havn og hans eneste Forbindelsesled med hans Fosterland England, [2]) og at Grev Arnulf i 962 havde Strid med sine Brodersønner [2]) vedkommer jo slet ikke Sifrid, undtagen forsaavidt som det muligens kan antyde, at Samtiden godt kjendte Forholdene i Artois og Flandern uden at have opdaget den mægtige Greve i Guines. Da Hr. Steenstrup i et tidligere Skrift ogsaa har søgt at finde Spor af dansk Sprog i Guines, [3]) skal jeg ikke undlade at oplyse, hvorledes det forholder sig dermed. Iperius siger nemlig om Ardulfs Søn Grev Rodulf (ca. 1000), at han „in terra sua servitutem induxit quæ *colkokerlia* vocabatur, per quam populares adstrixit, ut arma nullus nisi clavas deferret, et inde colvokerli dicti sunt, quasi

---

[1]) Jeg har konfereret om Ordet med Prof. Wülcker i Leipzig, og han har erklæret sig enig med mig i denne Tolkning.

[2]) Sml. v. Kalckstein I 201, 210, 312.

[3]) Se „Normannerne“ I 236.

rustici cum clava; nam eorum vulgare *colve* clavam et *kerel* rusticum sonat.“ Hr. Steenstrup mente ligeoverfor Lappenberg, at „Colvokerlia har ved sin Form intet, som særlig tyder paa tysk Herkomst“, og var tilbøielig til at anse Ordet for dansk. Men dette er ganske vist urigtigt, thi medens Kölle paa gammeldansk lyder (med Omlyd) kylwa (oldn. kylfa), er *colve* netop den gamle nederlandske Form,[1]) og medens Bonde netop i gammel Nederlandsk heder „*keerl*“,[2]) har den nordiske Form altid lydt (uden Omlyd) *karl*; det sammensatte Ord vilde altsaa paa Dansk hedde *kylwukarl*, paa flamsk *kolvekerl*. Bønderne i Guines har saaledes ved Aar 1000 visselig talt flamsk, og jeg ved ialfald ikke at kunne paavise sikre Spor af tidligere dansk Sprog hos dem; den danske Krigerstand i Guines har neppe længe holdt fast ved sit Sprog, end mindre udbredt det til Bønderne.

Naar jeg saaledes i Grevskabet Guines ikke har kunnet se en dansk „Koloni“, har jeg heller ikke været heldigere i Utrecht; hvad Hr. Steenstrup fremfører synes alt at lide af den Feil, at han følger en senere Kilde uden at undersøge dennes Forhold til ældre og ægtere Kilder. Han beretter efter Johannes de Beka fra Midten af det 14de Aarhundrede: „Da Radbod valgtes til Biskop (899—917), tog han Sæde i Deventer, fordi Utrecht var ødelagt af de Danske. Han drog engang til denne By for at se til de hellige Steders Tilstand, men de her boende Danske stimlede sammen om ham og vilde

---

[1]) Weigand I 784.

[2]) Horæ belgicæ VII, 13.

hindre ham i at røgte sit Ærinde. Bispen talte da alvorlige Ord til dem og opfordrede dem til Bod og Bedring, men da de kun svarede med Trusler, forbandede han dem. Kort efter døde „som ved et Lyn fra Himlen“ flere Danske af Pest; de Kristne fattede Mod ved dette Mirakel, greb til Vaaben og fordrev den tilbageblevne Skare Hedninger fra Byen. Nogle maa der dog være blevne tilbage, thi samme Forfatter, der beretter herom, fortæller, at den endelige Fordrivelse af de Danske først fandt Sted under Bisp Baldric (917 el. 927—977), der slog de Danske og gjenopbyggede Murene. Hans Fortjeneste heraf fremhæves ogsaa af andre historiske Kilder, saaledes af den gamle Gravskrift over ham i Martinskirken i Utrecht.“ Hr. Steenstrup citerer denne Gravskrift efter Wattenbach, 4de Udg. S. 304; det er da ligetil forunderligt, at han ikke er bleven opmærksom paa det paa samme og foregaaende Side omtalte „Vita S. Radbodi“, der er Johannes de Beka's eneste Kilde for Radbods Historie. Vita S. Radbodi [1]) er forfattet kort Tid efter Radbods Død af en af hans Disciple og ansees for en meget paalidelig Kilde til hans Historie. Dette Vita beretter om Rodbods Valg til Biskop efter Egilberts (Odilbalds) Død (899) og om hans gudfrygtige Liv som Biskop i Utrecht; derefter fortælles det, at efterat de Danske havde ødelagt Kirken i Utrecht, opholdt han sig oftere i Deventer [2]). Engang drog han ud i Frisland for at besøge

---

[1]) hos Surius, 29de November.

[2]) Cum autem Trajectensem ecclesiam Dani vastassent, sæpius Dauentriæ morabatur.

sin Hjord, udrydde Vildfarelser og styrke de Troende; da møder Danske ham for at hindre ham heri; han formaner dem uden Frygt at følge Sandhedens Vei, men da hine holder fast ved sin Ondskab og truer ham med Døden, forbander han dem, og den guddommelige Hevn fulgte strax, thi en frygtelig Pest bortrev dem næsten alle som ved et Lyn. Og saa ofte som de plagede ham i Utrecht, blev de straffede ved Guds Dom, saaledes som de faa bekjendte, der undslap.[1]) Naar den unge Baldric kom til ham, spaaede han, at denne skulde følge ham efter som Biskop og gjenoprette dette Sæde, forøge Kirkens Ejendomme og gjenopbygge det omstyrtede. — Her er, som hver vil se, ikke Tale om, at de Danske havde erobret Utrecht ved 899,[2]) thi først efter at Radbod har virket en Stund som Biskop, kom-

---

[1]) Visitans aliquando creditum sibi gregem in Frisiam profectus est, ut si qui illic pristini erroris emergerent frutices, eos spiritali vomere extirparet doctrinaque fidei credentium animos irrigarent. Occurrunt autem Dani ejusque conatus impediunt. Sed ille tamen nihil mortis pericula absterritus, salutares ejus adhortationes adhibet ut repudiatis erroribus complectantur veritatis viam. At illis obduratis animis in malitia persistentibus mortemque ipsi minitantibus anathematis in eos sententiam vibravit. Tum vero divina ultio confestim eos persecuta est. Nam peste horrenda tanquam fulminis ictu percussi omnes fere extincti sunt. Nec unquam impune tulerunt quoties Trajecti molestia eum affecêre; evestigio enim Dei judicio plectebantur, ut persæpe testati sunt ex illis paucissimi qui se vivos evasisse lætabantur.

[2]) Sml. ogsaa Regino a. 899 (Pertz I 609): Ea tempestate Odilbaldus sanctus vir, Trajectensis ecclesiæ præsul, e rebus humanis sublatus ad coeleste regnum transivit, in cujus loco subrogatus est Ratbodus, venerabilis antistes.

mer de Danske til Utrecht; det siges heller ikke, at de Danske ødelægger Utrecht og nedsætter sig der eller fordriver Biskoppen derfra: de ødelægger Kathedralkirken, og derfor opholder Biskopen sig ofte fjernt fra sit Sæde; de plager ham ofte med Anfald i Utrecht selv, og han straffer dem med Sygdomme. Og de Danske, som han forbander, træffer Radbod ikke boende i Utrecht, men etsteds paa sin Reise i Frisland. Der tales i det hele taget om ødelæggende Indfald af de Danske; kun naar man følger Bearbeidelsen hos Joh. de Beka, der just ikke udmærker sig ved samvittighedsfuld Benyttelse af sine Kilder,[1] faar man høre om en fastboende dansk Befolkning. Om Danernes Uddrivelse fortæller Johannes de Beka efter „Langobardorum historia“, at Kong Henrik efter Radbods Død vilde sætte sin Søn Bruno til Biskop i Utrecht, men da han hørte, at Danerne havde erobret Utrecht og herjet hele Bispedømmet, gav han sin Søn den militære Befaling mod Danerne, men gjorde Baldric til Biskop; og da Danerne var fordrevne, opbyggede og befæstede Baldric Byen og opførte igjen Kirkerne.[2] Langobardernes Historie er intet andet end Liutprands *Antapodosis*, men denne Forfatter beretter kun, at Henrik tænkte paa at sende sin Søn Bruno mod Normannerne, som havde ødelagt Kirken i Utrecht;[3] Resten har altsaa Johannes de Beka

---

[1]) Sml. Lorenz, Deutschlands Geschichtsquellen p. 122: Dass er sich über viele Lücken seiner historischen Kenntnisse mittelst einer guten Fantasie hinweghalf, hat Boehmer richtig bemerkt.

[2]) Hist. Ultrajectina (Udg. af 1643) p. 34.

[3]) Bruno quem pater sanctus quoniam Normanni Trajectensem de-

kombineret paa egen Haand med *Vita Radbodi*, og Efterretningen om Bruno er ganske uhistorisk, da Bruno blev født adskillige Aar efter Radbods Død (917) og hans Bedrifter i Utrecht bestod i at han som lidet Barn gik i Skole i Utrecht i de Aar, da Baldric opbyggede Kirken.[1]) Hvad Biskop Baldric udrettede, kan man bedst lære af hans eget Brev af 1ste Juli 934: da han var indviet til Biskop, besluttede han at besøge Utrechts Kirke (efter hvilken By Bispedømmet har Navn); han fandt den og de andre Kirker brændte og ødelagte af de Danske og ganske forladte, han gjenopbyggede Byen med Porte og Mure, og ved Hjælp af de Troende, som strømmede til ham, fordrev han Fienderne fra Kirkens Lande og Eiendomme.[2]) Ogsaa her viser det sig altsaa, at de Danske havde brændt Utrechts Kirker og ødelagt Byen; de havde ikke slaaet sig ned i Byen, men bemægtiget sig Dele af Bispedømmet, rimeligvis Kystegnene, hvor de fremdeles huserede. Efter disse Vidnesbyrd bliver det historiske Resultat dette, at Frislands Kyster i mange Aar var udsat for Ødelæggelse af

---

struxerant omnino ecclesiam, ob ejusdem recuperationem eidem voluit militare.

[1]) Vita Brunonis c. 4 (Pertz VI 255): generosa regum proles, annos circiter quatuor habens, liberalibus litterarum studiis imbuenda Baldrico venerabili episcopo qui adhuc superest Trajectum missa est. Ubi eum ipse disciplinabiliter utpote bonæ indolis puer ingenio sagaci proficeret, invisa Nordmannorum tyrannis quasi per hujusmodi obsidem aliquantam refriguit et ecclesiæ demum ceteraque ædificia quorum ruinæ vix extiterant, hac occasione restauratæ sunt.

[2]) Se Episc. Ultraj. Hist. auctore Wilh. Heda (Ultraj. 1617).

de Danske, men nogen virkelig Koloni har disse ikke grundet. At Vikinger kunde beherske Kysterne passer ganske til, hvad vi andenstedsfra vide, at det lothringiske Rige var aldeles forsvars- og herreløst, indtil det sluttede sig til Kong Henrik i Saxen. Det var denne, der selv ved sit Tog mod „de Danske, som herjede i Frisland“, [1]) (934) stansede de danske Vikingetog til disse Egne.

De danske Vikingers Høvding i 934 kaldes af den samtidige Widukind Chnuba; han er vel den Kong Chnob, hvem Adam af Bremen omtaler som dansk Konge efter Sven Estridssøns Meddelelse; baade Chnob og Chnuba repræsenterer vel, skjønt urigtigt overført, det nordiske Gnúpr. Denne Kong Gnup, Søn af den svenske Olav, der havde erobret sig et Rige i Danmark, har efter Adam ogsaa selv hersket i Danmark eller en Del deraf. Om det var som dansk Konge eller som fordreven, at han herjede i Frisland, kan naturligvis ikke længer oplyses; da Widukind siger, at Kong Henrik gjorde de Danske skatskyldige og lod ham døbe, skulde det næsten se ud, som om Henrik lod dem beholde Landstrækninger i Frisland, og isaafald vilde man altsaa her finde en „dansk Koloni“ i Frisland; men Efterretningen er saa kortfattet, at den ogsaa kan forstaaes anderledes, og det naturligste bliver da, at den danske Smaakonge Gnup paa sit Tog i Frisland blev over-

---

[1]) Danos, qui navali latrocinio Fresones incursabant, cum exercitu adiit vicitque et tributarios faciens regem eorum nomine Chnubam baptismum perficere fecit (Widukind I 40). Sml. A. D. Jørgensen, Den nordiske Kirkes Grundlæggelse, Tillæg S. 30.

vunden og tvungen til at love Henrik Skat, — et Løfte, som naturligvis var uden Betydning for Hjemlandet. Pertz har ved Navnet „Chnuba“ gjættet paa Knut Dana-ást, fordi Thietmar paa tilsvarende Sted har Cnuto;[1]) men dette er neppe andet end en vilkaarlig Rettelse fra et ukjendt Navn til et kjendt, thi Thietmar gjengiver her kun Widukinds Beretning uden at kjende noget nøiere til Begivenheden. Ogsaa Lambert nævnte, som ovenfor omtalt, en dansk Prins Knut, der Aar 928 skulde være paa Udenlandsreise og opholde sig ved Grev Arnulfs Hof i St. Omer. Men Navnet Knut i den danske Kongefamilie var siden Knut den store og den hellige bleven saa almindelig bekjendt i Europa, at naar en flamsk Sagnfortæller skulde nævne en dansk Prins, laa det nærmest at gribe til dette Navn; jeg kan derfor ikke lægge den Vægt paa Navnet som Hr. Steenstrup, der under Forudsætningen, at Lamberts Beretning er historisk, finder det selvfølgeligt, at denne „Dachorum regis frater quidam, Canutus nomine“ er Gorms Søn, Harald Blaatands Broder. Jeg tør nemlig ikke uden videre benytte for Historien en Sagnfigur som Knut Dana-ást; denne er jo ikke en historisk Person i samme Forstand som hans Fader Gorm eller Broder Harald: Knut nævnes ikke i samtidige Monumenter, Indskrifterne fra Gorms og Haralds Tid; han omtales ikke af Widukind eller af Adam eller endog af de ældste danske Krøniker fra det 12te Aarhundrede (Roskilde-Krøniken eller Sven Aage-

---

[1]) Northmannos et Danos armis sibi obtemperantes fecit et ab errore pristino revocator cum rege eorum Cnutone hos Christi jugum portare edocuit.

søn). Alt vort Kjendskab til ham skriver sig fra Saxo og fra de islandske Jomsvikinge-Sagaer, altsaa Beretninger optegnede ved Aar 1200; og selv disses Beretninger om Knut er kun en Episode i den poetiske Fortælling om Gorm og Thyre, der ingenlunde uden videre lader sig indlemme i Historien. Efter Saxo drømte Thyre om to Fugle, der fløi op fra hendes Skjød og to Gange kom tilbage, medens 3die Gang kun den ene Fugl kom tilbage med blodige Vinger. De to Sønner Knut og Harald drager altsaa, ligesom i Drømmen, 3 Gange ud paa Tog, først mod Venderne, saa mod England, hvor deres Morfader Kong Edelrad glæder sig over deres Bedrifter og testamenterer dem sit Rige; derefter kommer de til Irland og beleirer Dublin, men medens Knut deltager i Svømmelegen,[1]) bliver han rammet af et Bueskud, sendt af den irske Konge; Harald vender alene hjem til Danmark, og da den gamle, blinde Konge havde lovet at dræbe den, der meldte Knuts Død, maa Thyre ved List faa ham til selv at ane og udtale denne; han dør strax af Sorg. Denne Fortælling er poetisk gjennemført og af indre Sandhed; men historisk er den ikke, thi overalt, hvor den kan kontrolleres, er den uhistorisk. Thyre var ikke Datter af den engelske Konge Edelrad, thi en saadan Konge existerede ikke, og ingen engelsk Kongedatter blev i det 9de eller 10de Aarhundrede gift til Danmark; Thyre kan heller ikke ved sin Fortælling om Knuts Død have foranlediget Kong Gorms Død, thi denne overlevede hende

[1]) Efter Steenstrups Rettelse, se „Normannerne“ I, 167.

og har reist hendes Gravmæle efter hendes Død.[1]) Knuts og Haralds Vikingetog til England og Irland kan heller ingen Støtte finde i historiske Kilder: i Kong Ædelstans Tid findes ikke Spor af danske Vikinger i England (det eneste Vikingeindfald i 937 udgik fra Skotland og Irland), og Sagnets Skildring af de irske Forhold er aldeles urigtig. De Danske Vikinger kan ikke have beleiret den irske Konge i Dublin, og denne kan ikke være gaaet ud af Byen for at skyde Knut, thi Dublin og Omegn tilhørte dengang Nordmændene, som netop i 936 blev angrebne her af den irske Konge Donchad mac Flan.[2]) Sagnets episke Holdning og Parallelismen med Thyres Drømme gjorde det nødvendigt at nævne tre Vikingetog, og Sagnfortællerne har hertil valgt Vendland, England og Irland som Lande, hvor de Danske pleiede at herje. Dette Sagn naaede, vistnok allerede i Saxos Samtid, til Island og blev her optegnet og bearbeidet i forskjellige Former. Renest (ɔ: mest beslægtet med Saxo) finder vi det igjen i den Form af Jomsvikingasaga, som nu kun er bevaret i Arngrim Jonssons Oversættelse.[3]) Her er Thyres Drøm om de to Fugle blevet til en Fortælling (efter Thyres Anordning) af det Bud, som skal melde om Knuts Død. Ogsaa her berettes om Knuts og Haralds Tog til forskjellige Lande, uden at disse nævnes undtagen Irland, men Sagaen afviger noget fra Saxo ved at berette, at Brødrene belei-

---

[1]) Engelhardt i Aarbøgerne 1876, S. 114. A. D. Jørgensen, Tillæg, S. 108.

[2]) Chron. Scotorum a. 935. De 4 Mestres Annaler a. 934.

[3]) Udg. af A. Gjessing, K.sand 1877.

rer Dublin, men derpaa drager til et Sted i det nordlige Irland ved Navn „Jelldunes“, hvor da Knut saares og dør. Denne Variant kunde saaledes være en ældre Udgave af samme Sagn, som derved i dette Punkt vilde vinde i historisk Sandsynlighed; Beleiringen af Dublin bliver jo vistnok mistænkelig, man kunde dog nogenlunde bringe det i Overensstemmelse med Kilderne ved at formode, at de danske Kongesønner deltog i den irske Konges Tog mod Dublin.

Arngrims Version har iøvrigt ved sit Slægtskab med Saxo ogsaa Betydning som Vidne for, at de to andre islandske Sagn om Knuts Død er af senere Oprindelse. Den ældste bevarede Skindbog af Jomsvikingesaga kjender ogsaa Sagnet om Gorms Død, foranlediget af Thyres Melding om Knuts Død; men denne, som her er Dattersøn af Klakkharald, Jarl i Holsten, og hans Eftermand i Holsten,[1]) bliver paa Reisen til sin Fader anfaldt i Limfjorden af sin Broder Harald og dræbt af ham.[2]) Man tør vel med Sikkerhed datere denne Fremstilling af Harald som sin Broders Drabsmand fra det 13de Aarhundrede, thi hverken Odds Saga om Olav Trygvessøn eller Snorre kjender den. Ikke ældre er heller Fremstillingen i Olav Trygvessøns store Saga eller i den Jomsvikingesaga, som Cederschiöld har udgivet;[3]) her

[1]) I Arngrims Version kaldes Thyres Fader Kong Harald i Holsten. Begge Sagnformer er vel lige uhistoriske; Harald er vel ad en eller anden Vei (Adam?) en Aflægger af den Kong Harald, som døbtes i 826.

[2]) Frnm. S. XI S. 14.

[3]) Jómsvíkinga saga efter skinnbóken 7, 4to å kungl. Bibliotheket i Stockholm, utg. af G. Cederschiöld. Lund 1874, S. 5.

er Skuepladsen for det af Arngrim fortalte Sagn om Knuts Død forlagt fra Irland til Northumberland for at knytte Knut sammen med Lodbrokssønnerne[1]) og disses Rige i York, og Fremstillingen viser sig som vilkaarlig Sagnrettelse, ved at den ligefrem laaner Stedsnavne fra et historisk Tog langs disse Kyster: den lader Gormssønnerne passere (sydover!) forbi Kliflönd og Skardaborg, førend de kommer til Jorvik, aldeles som Harald haardraade i 1066.[2])

Medens jeg saaledes lægger de sidste Beretninger tilside som senere Opdigtelser, finder jeg i Saxos og Arngrims Fremstilling det ægte og ældste Sagn om Knut og hans Forældre; men hvor smukt dette end er, staar det ikke i vor Magt at redde det for Historien, thi det har intet historisk at støtte sig til. Det vilde naturligvis være forhastet heraf at slutte, at Knut aldrig har existeret eller været paa Vikingetog, og naar Hr. Steenstrup om mig mener, at „Traditionen om Gormssønnerne maa han stiltiende forkaste som opspundet“, maa jeg bede erindret, at der er mange Mellemled mellem Historie og vilkaarlig Opdigtelse, og at historisk-poetiske Sagn er et af disse Mellemled, som man ikke uden videre optager i Historien efter at have afklædt dem det bevisligt uhistoriske; jeg kan her minde Hr. Steenstrup om Paludan-Müllers gyldne Ord om saadanne Sagn[3]): „Naar et Folk gjennem en lang Aarrække har

[1]) Sml. Gjessings Fortale, S. III.

[2]) Frnm. S. I p. 117—18 sml. Harald haardraades Saga hos Snorre (Hskr. p. 614) eller Jarlasaga (Flat. III 423).

[3]) C. Pal.-Müller: Hvad var Saxo Grammaticus? og hvor er hans Grav? (Nykjøb. 1861) p. 11.

ladet en Fortælling gaae fra Mund til Mund alene, er Beretningens oprindelige Kjærne saaledes sammensmeltet med det Til- og Omdigtede, det Objective med det Subjective, at det Virkelige ikke mere lader sig udsondre fra Tilsætningerne. Subjectivitetens Ild har sammensmeltet det Oprindelige med det Tilsatte til en saa fast Eenhed, at intet nok saa sindrigt Opløsningsforsøg kan skille Bestanddelene, saalænge Sagnet ikke kan prøves imod et Objectivt. Den Kritiker, som troer at kunne udføre en saadan chemisk Sondring af Sagnet, skuffer sig selv og Andre; han kommer aldrig videre end til Formodninger, aldrig til Erkjendelse. Heri er det, at saa mange af vore Dages Kritikere have feilet: istedetfor at tage Sagnet som Sagn og give det som Sagn troe de at kunne udfinde hvad de kalde det Sande, det Historiske i Sagnet. Denne Kritik har forvirret mere end den har klaret."

Til Slutning kan jeg ikke undlade at beklage den iltre og personlige Tone, Hr. Steenstrup bruger i sine Bemærkninger om mig; jeg opgiver nødigt det Haab, at en videnskabelig Diskussion om saa fjerne Forhold som i 9de og 10de Aarhundrede kunde føres humant og lidenskabsløst, og ialfald har jeg Ret til at fordre, at man i Polemik mod mig citerer mine Ord ordret og i Sammenhæng, og at man sætter sig ordentlig ind i mine Meninger, førend man angriber dem.

SMAASTYKKER.

1.

Fra Holbergs Skoletid.

I Professor L. Daaes Optegnelser til Ludvig Holbergs Biografi (Histor. Tidsskr. II S. 241 ff.) anføres, at Holberg, før han forlod Bergen, synes at have begyndt paa Latinen, hvilket bestyrkes ved et Citat af hans epistola ad virum perill. De Oplysninger om Bergens Skole, der findes i de Kapitelsbøger, der endnu haves, beviser Rigtigheden af denne Forfatterens Antagelse, da det sees, at Holberg ved Udgangen af 1694 — altsaa før Moderens Død og hans Rejse til Gudbrandsdalen — var Discipel af Latinskolens 2den Lektie. Det heder nemlig: „1694, 12 December var scholen forsamlet paa Bispegaarden angaaende schole-Klædernes distribution, og blev derefter følgende Disciple forundt Klæder: — — — — — af 3die Lectie Peder Holberg (NB denne Person blev forundt af det bedste Klæde) — — — — af den 2den Lectie Fredericus Christian Holberg (NB nyder af det bedste Klæde) — — — — — — Ludovic Holberg (iligemaade af det bedste Klæde).“ Det synes efter dette, som Holberg allerede i sit 9de Aar 1693 (ved Paasketid?) er bleven optagen i Latinskolen, hvis 2 nederste „Lektier“ han har faaet gjennemgaa, før han blev sendt til Gudbrandsdalen. Den oven nævnte Begunstigelse, der ikke sees at være bleven nogen anden end de 3 Brødre tildel, har formodentlig sin Grund i Faderens Rang som Oberstlieutenant. Af Holbergs Klassekammerater, der fik sin Del ved den nævnte Uddeling, nævnes Jakob Olufsen, Aarent Olufsen, Christian Thonning, Jens Splidzer (?), Johannes Nielssøn, Cimon Nielsøn, Aarent Tønnessen, Hans

Jakobssøn, Anders Tollufsøn, Otte Jonæsøn. Af Skolens Lærerpersonale var den gamle Rector Claus Bleking traadt tilbage 1689, da han sidste Gang mødte i Consistorium 20 Decbr. Allerede flere Aar iforvejen havde han en vice Rector Søren Pedersen, der fra 1690 ogsaa fungerede i Consistorium. 1687 sees Lærerpersonalet at have bestaaet foruden disse 2 af Conrector Udvard Edvardsen († 1694), Hørerne Søren Kock (4de Lektie), Ludvig Munthe, Søren de Fine og Jon Knudsen. 1692 aftraadte Søren Kock sin Lektie til Petter Trojel, og Jon Knudsen, over hvem der blev ført Klager for megen Forsømmelighed, er rimeligvis bleven fjernet, før Holberg kom ind i Skolen. Han sees siden at fungere som Klokker i Nykirken.

Der er Tegn til, at Skolen under Claus Blekings Alderdom var kommen i Forfald, og den har neppe i Holbergs 2 første Skoleaar været i den bedste Tilstand. 22 Januar 1694 blev der „holdt Capitel angaaende scholen", og der blev ved denne Lejlighed afgivet en Anordning baade for Lærere og Disciple, i hvis Indledning det heder, at „adskillige Enormiteter befindes at være paa nogen Tid indkomne mod det, som andre velbeskikkede scholer sømmeligt er". Indholdet af denne „Anordning" er hovedsagelig følgende: a) angaaende Lærerne: 1) Hvis nogen Hører „absenterer sig fra Lektien bøde derfor 2 m℔ danske". 2) Da Ligbegjængelserne borttager meget af Skoletiden, paalægges det Hørerne at tage Disciplene paa sit Kammer Fredag og Lørdag Eftermiddag „og der paa nogle Timer dennem lære". 3) De sædvanlige Timer, naar Bøn holdes i Domkirken Formiddag og Eftermiddag, bør Hørerne følge sine Disciple og „Agt have, at de ikke undervejs bortløbe". 4) De 3 Hørere, som til sine visse Kirker ere beskikkede, bør til Froprædiken, Højmesse og Aftensang selv opvarte og forblive i Kirken, medens Gudstjenesten varer. De skal selv forrette Bønnen i Kordøren, og kun under Tilfælde af Sygdom eller andet lovligt Forfald kan de lade den udføre ved „en sædelig Discipel af den øverste Lektie, som togatus

maa være fremkommen“. De skal ogsaa „enten selv eller ved andre bekvemme Personer forrette de Prædikener om Eftermiddagen, som bør at ske Dagen før Højtiden“. 5) Til Onsdagsprædiken skal alle Hørere med sine Disciple søge Domkirken. 6) Det er ikke tilladt nogen Hører „den Stund han Skolen betjener“ at gaa med Kaarde paa Gaden eller udi nogen Samkvem. De formanes derhos alvorligen til at „entholde sig fra offentlig Kro eller Drikkehus“. — Disciplene tilholdes 1) fra Paaske til Mikaeli „at comparere udi Skolen før og efter Froprædiken, Højmesse og Aftensang, men om Vinteren alene til Højmesse og Aftensang“. Dette gjælder især dem, som vil „holdes for at være beneficiarii“. De, der sogner til Nykirken og der opvarter, fritages for at møde paa Skolen paa Grund af Vejlængden. 2) Disciplene i øverste Lektie skal „altid udi Skolen, Kirken og paa Lektie comparere togat“. Overtrædelse af denne Bestemmelse straffes med en Mulkt af 4 Skilling, der aftrækkes fra deres Ligpenge og skjænkes til „de andre skikkelige“. 3) Naar nogen Discipel af Skjødesløshed forsømmer Læsetimerne „udi Skolen eller paa Lektie eller naar Lig skal opvartes“, straffes han efter Forseelsens Beskaffenhed, naar han er af øverste Lektie, „første Gang med Hug“, de andre Gange med 4 Skillings Mulkt. Disciple af 4 og 3 Lektie straffes første og anden Gang med Hug, siden med 2 Skillings Mulkt, — de af 2 og 1 Lektie ligesaa med Hug og siden 1 Skillings Mulkt. Samme Straf dikteres for Forsømmelse eller Bortløben af Kirke, naar Bøn eller Prædiken skal holdes. 4) Naar Dimission er skeet, skal Rector afgive til Lector Fortegnelse over de Disciple, der bør søge hans lectiones, og Lector har at føre Bog over dem og deri „notere hvad Flittighed enhver præsterer, at de derefter kan ansees“. 5) „Disciplene, som gaar paa Lectie,“ skal indfinde sig Kl. 9 i Domkirken, gaa uden Bulder og Støj ind i Kapitulet og der i en Bog „excipere og annotere hvad dennem bliver dikteret under Straf som i 3 Artikel“. 6) „Eftersom Disciplene haver ikke alene til Festerne og

udi Hundedagene, men og deres ugentlige ferias, hvorved de udi deres information hindres, da bør ingen af scholarcherne være tilladt uden efter sær fornemme Mænds intercession og det ikke over 3 eller 4 Gange om Aaret at give dennem nogen extraordinarie Lovdage". Rector indretter en Bog, hvori indføres 1) de, som allerede er i Lektierne, 2) de, som herefter introduceres, ved Dag og Datum, naar de kommer til Skolen, 3) enhver Discipels „ugentlige Forhold".

Fra Holbergs senere Skoletid findes intet af Interesse Skolen vedkommende i Kapitelsbogen.

D. Thrap.

2.

Den Bergenske Biskop Arnes Bibliothek.

Medens jeg Høsten 1873 opholdt mig i Upsala, viste Hr. Overbibliothekar Styffe mig en gammel Membran fra 13de Aarhundrede, paa hvis sidste Side var skrevet en Række Optegnelser dels paa Latin, dels paa Oldnorsk; ved Hr. Styffes Hjælp har jeg siden faaet udlaant Membranen til vort Rigsarkiv for at studere det omtalte Skriftstykke nærmere, og dette har vist sig at være en Katalog over Bøger, der ligesom Membranen selv har tilhørt en norsk Geistlig. Membranen er en Afskrift af et bekjendt kirkeretligt Arbeide fra 1ste Halvdel af 13de Aarhundrede, den saakaldte „Summa Gaufredi" (Fortolkning over Dekretalerne), forfattet af Kardinalen Goffrido fra Trani († 1247) og trykt flere Gange, tidligst i Basel 1487. Haandskriftet er fra 2den Halvdel af 13de Aarhundrede, rimeligvis skrevet i Frankrige eller Italien; det begynder paa 1ste Blad med Ordene „Incipit summa super titulis decretalium compilata a magistro Gaufredo de Thrano domini Pape subdiacono et capellano", og efter dette Værks Slutning med „explicit summa magistri Goffridi de Trano domini Pape subdiacono et capellani" begynder paa sidste Blad et nyt Arbeide med Overskrift „Incipit liber de proverbiis sancto-

rum", der imidlertid stanser med 2den Spalte. Paa selve Bindet er klistret et Blad, hvor de Eiermanden vedkommende Notitser staar skrevne med Skrifttræk, der ganske ligner norske Breve fra Aarene om 1310. Disse Notitser staar i 3 Afdelinger og lyder saa:

hos libros possidet b Aquila vel Arni . eundem sive summam Gaufridí . summam Ræimundi glosatam . | veritatem theologi(cam) quam malogh appellavit . Omelias beati Gregoríí jn uno volumíne | excerpta de sententiis sub forma lata . cujus tegumentum pellis vitulata discolor . | enchiridíon Agustíní ad Laurentium . Flores doctorum sub asseribus quem librum desertum vocavit . | Petrus Blecensis super vitam Job. Summa dictaminum Bernardi . Poenitentiarium quem dominus Arno episcopus Scalotensis | dedit sibi . librum domini Bonaventure super arborem ligni vite et Lotharium de miseria condicionis humane in vno volumine . | Item poenitentiarium quem emi de sorore Peters sacerdotis dicti abbatis.

Gramaticales libros . Flores gramatice metricos. Thobiam metricum glosatum . deriuaciones mínores sub coopertori | onigro . Compotum cum tabulis . Item compotum manualem in parua forma . Brutum sub coopertorío nígro | Item librum de officiis ecclesie secundum usum Romanum et in eo Zozimas et Prudencius sychomachíe . Item de modis significandi | partium orationis et in eo glosa super Donatum . Item tractatus logicales . Item opera super veterem logicam . Item fallacie logicales . Item versus de exidio Troie.

Norrôno bôkr . logbok forn oc logbok . truíía saga oc brutus mz . saga þiðræk a bærn . orvar oddz saga . thomas saga ens helga chantuariensis arkiepiscopi . sopdyngium oc þar a margar sagur.

Eieren af denne Bogsamling kalder sig altsaa b Aquila eller Arni. Da Arni kommer af Ørn, er Aquila en Slags Latinisering af hans virkelige Navn; men det er aabenbart, at han heri har fulgt et udenlandsk Forbillede, nemlig den bekjendte Biskop Arn i Salzburg paa Karl den stores Tid,

der i Alcuins Breve afvexlende kaldes Arno og Aquila.[1]) Bogstaven b kan, uagtet den staar foran det latinske aquila, ikke være Latin, da det isaafald blot kunde være Forkortelse for beatus, hvilket Manden dog umulig i levende Live kunde kalde sig; det maa saaledes være oldnorsk, forkortet enten for broðer eller biskup. Men broðer er kun Titulatur for Klostermunke, og en Munk skulde jo ikke besidde nogen personlig Ejendom; ialfald er det utænkeligt, at han skulde holde et saa stort Bibliothek efter sin Indtrædelse i et Kloster; paa Chorsbrødre, af hvilke man i Diplomer finder flere i Besiddelse af Bogsamlinger, kan man heller ikke tænke, thi de benævnte sig selv og benævntes (ligesom Presterne) sira, ikke broðer. Det bliver altsaa nødvendigt at læse b som „biskup", hvad der ogsaa passer bedst til dette Bibliotheks Størrelse og Indhold, og isaafald bliver det saagodtsom vist, at Bøgernes Eier er den bekjendte myndige Biskop Arne i Bergen (1304—14), om hvem man netop ved, at han ligesom Katalogens Arne stod i Forbindelse med Biskop Arne Helgessøn i Skaalholt (1303—20). Ja jeg tror endog at kunne paavise, naar Bergensbiskopen modtog den i Katalogen nævnte Bog til Gave fra sin islandske Medbroder; thi i et Brev af 22 Juni 1308 takker Arne af Bergen for den „fagre og hæderlige Sending", som Arne af Skaalholt har sendt ham, og sender Gaver tilbage.[2]) Vi bør altsaa anse det for sikkert, at Bogfortegnelsen er optaget i et af Aarene mellem 1308 og 1314.

Biskop Arne Sigurdssøn har været en ganske mærkelig Personlighed og har selv sørget for at efterlade os Vidnesbyrd herom ved sin literære Virksomhed. Han var Chorsbroder i det bergenske Capitel allerede ved 1292, og han har været et af de mere ansete Medlemmer af Kapitlet, thi han blev dette Aar brugt til en kongelig Sendelse til Skotland,[3]) og i 1297 beskikkedes han af Paven sammen med Biskopen Narve til at undersøge Sagen mellem Erkebiskop

---

[1]) Monumenta Alcuiniana. [2]) Dipl. Norv. II 91. [3]) Munch f 198.

Jørund og hans Domkapitel.[1]) Rimeligvis har han studeret udenlands og da nærmest i Paris, da man af hans Brev til hans yngre Broder (og Efterfølger) Audfinn, der c. 1308 opholdt sig „ved Studium" i Paris, ser, at Arne havde flere Forbindelser her og endog ved Pavehoffet.[2]) Efter Biskop Narves Død blev Arne valgt til Biskop i Bergen 14 Dec. 1304, bekræftet af Erkebiskopen 14 Sept. 1305 og indviet 5 Dec. s. A.[3]). Arne havde allerede ved sin Embedstiltrædelse og før sin Indvielse ladet indrette den mærkelige Kopibog,[4]) hvori han lod indføre alle Kapitlets ældre Brevskaber og alle Dokumenter, i hvis Udstedelse han selv deltog. Denne Kopibog, der ved Mængden af sine Aktstykker er et af de righoldigste Kildeskrifter til Norges og Nordens Historie i Middelalderen, kom i Begyndelsen af 17de Aarhundrede med Henrik Høyers Bogsamling til Kjøbenhavn og blev der heldigvis afskrevet af Arne Magnussøn, før den brændte i 1728; nu er dens vigtigste Indhold trykt i det norske Diplomatarium. Kopibogen har hidtil været det vigtigste Vidne om Biskop Arnes Person og Virksomhed; den har vist os i ham en kraftig og ivrig Kirkestyrer, der vaagede over Præsternes og Klostermændenes moralske Vandel og var fuldt optaget med Domkirkens Bygning og Forskjønnelse, men ogsaa som en herskesyg Prælat, der altid vaagede over sine Rettigheder og altid var rede til ikke blot at forhindre Overgreb, men ogsaa til at gjøre Overgreb; hans Kopibog er fuld af Breve om de bergenske Tyskeres Tiende, Protester mod Erkebiskopen, naar han udnævner en Biskop i Færøerne, der ikke hørte til Bergens Kapitel, eller naar han overdrog at indkræve Palliehjælp i Bispedømmet til andre end Biskopen. Det vil da tjene til at fuldstændiggjøre dette Billede af en norsk Kirkefyrste fra omtr. 1300, naar vi betragte hans Bibliothek efter den bevarede Bogliste.

Han har selv delt sit Bibliothek i 3 Afdelinger. Af de theologiske Bøger i 1ste Afdeling er de fleste bekjendte. Af ældre Litteratur findes Pave Gregor d. stores Homilier

[1]) Dipl. VI 64. [2]) Dipl. X 10. [3]) Dipl. VII 31. [4]) Dipl. X 6.

og Kirkefaderen Augustinus's „Haandbog" om Tro, Haab, og Kjærlighed; af middelalderlige Theologer gjenkjender vi Bernhard af Clairvaux († 1153), Peter af Blois, Archidiacon i London († c. 1198), Dominikanergeneralen, Kardinal Bonaventura († 1274), Kardinalen Goffredo af Trani († 1247) og Dominikaneren Raimundus de Penna forti († 1275).[1]) Mindre tydelige er Titler som „den theologiske Sandhed" eller „Lærdoms-Blomster"; den Karakteristik, som Biskoppen giver af den første Bog, „malogh", betyder neppe andet end det latinske „disertum" (feilagtig skrevet desertum), som han kalder den anden.[2])

Den 2den Afdeling, som Biskoppen opfører under Rubriken „grammatiske Bøger", skal vel betegne Bøger, der brugtes ved Studierne i det artistiske Fakultet. Man delte, som bekjendt, artes liberales i to Afdelinger: trivium (Grammatik, Rhetorik og Dialektik) og quadrivium (Astronomi, Geometri, Arithmetik og Musik). Biskop Arnes „grammatiske" Bøger hører fornemmelig til første Afdeling. Til den egentlige Grammatik maa vi regne hans „Flores Gramaticæ" paa Vers, hans „derivationes minores" og Afhandlingen om Taledelene med Noter til Donat. Til Rhetoriken regner jeg Digtet om Trojas Undergang (rimeligvis en af de i Middelalderen saa udbredte Bearbeidelser af den saakaldte Daris Phrygius); desuden Brutus, der rimeligvis ikke er Ciceros Brutus, thi den var ikke kjendt i Middelalderen, men et Digt om den ældste britiske Konge Brutus, Sønnesønssøn af Æneas (Bearbeidelser efter Geoffroi af Monmouth) samt den romerske Digter Prudentius's store kristelige Digt „Psychomachia", kanske ogsaa Bogen om den romerske Kirketjeneste. Til Dialektiken hører de „logiske Afhandlinger", Værket om „den gamle Logik" og de „logiske Feilslutninger". Til Astronomi — det 1ste Trin af Quadrivium — henfører jeg de to „computi", der

[1]) Hans „Summa Remundi" ejedes ogsaa af Oslo-Kanniken Gerlak († 1304), se Dipl. II 75.

[2]) Nogen Forfatter Lotharius kjender jeg ikke.

vel maa være Kalendarier med Anvisning til at benytte saadanne. Om „Zozimas“ og „Thobias“ ved jeg ingen Oplysninger at give; Zozimas kan nemlig ikke godt være nogen af de bekjendte Mænd af Navnet Zozimus, hverken den græske Historiker Zozimos, der aldrig vides at være oversat paa Latin, eller Pave Zozimos († 418), af hvem man kun har 2 Breve, eller Alchymisten Zozimos (5te Aarhundrede), thi hans Værker har heller ikke været oversatte paa Latin.

I Biskop Arnes norrøne Bibliothek har flere Hovedarter af den norrøne Litteratur været repræsenteret. Af Lovbøger har han eiet den gjeldende Lovbog (Landsloven), samt den „gamle Lovbog“ d. e. den ældre Gulathingslov. Af islandsk Litteratur nævnes kun et Værk, Orvarodds-Saga, der skildrer en national Sagnhelt; Sagaen om Troja og Brutus (ɔ: Trojanernes Udvandring til Britannien), Thidrik af Berns Saga og Sagaen om Thomas Becket er alle Oversættelser, dels fra Latin, dels fra Tysk. De efter denne sidste Bog følgende Ord „sopdyngium oc þar a margar sagur“ betegner vel, at disse Bøger laa sammen uden Orden med andre norrøne Bøger af historisk Indhold, som Biskopen ikke har fundet det Umagen værd at nævne særskilt.

Om dette temmelig store Bibliotheks senere Skjæbne er det endnu muligt at bringe nogle Oplysninger, thi Dele deraf existerer fremdeles. Nedenunder Boglisten i „Summa Gaufridi“ staar skrevet „Nicolaus díuína míseracione archiepiscopus“ og „salutem in domino“ med en øvet Skriverhaand fra 2den Halvdel af 14de Aarhundrede; den, der har skrevet dette, er rimeligvis den Kopist, der skulde indføre i Kopibogen et Brev fra Erkebiskop Nicolaus i Nidaros († 1386). Dengang har altsaa Membranen aabenbart været i Norge og rimeligvis tilhørt Bergens Kapitel. Til Upsala Universitetsbibliothek er den, efter hvad Hr. Styffe har oplyst mig om, kommen fra Brigittinerne i Vadstena; det rimeligste er da at antage, at Brigittinerne i Munkeliv har sendt den til sine Brødre i Vadstena, og jeg

anser det for sikkert, at Oversendelsen er skeet i Munkeliv-Brigittinernes Velmagtstid før Klostrets Brand (1425—55), thi inde i Bogen fandtes indlagt en Lap Papir, hvorpaa stod skrevet med Haand fra Midten af 15de Aarhundrede: hustru Sigrid byfogatins i swderköping ær i stolenom bak ydhart høgsæte[1]) et affectat vos loqui"; da denne Lap lagdes ind i Bogen, har saaledes denne været i Vadstena. Dette er os vigtigt som Vidnesbyrd om den Vei, ad hvilken i det 15de Aarhundrede norske Bøger vandrede til Sverige, idet vi nu maa se Brigittinerne i Bergen som Mellemledet. Det er altsaa paa Forhaand rimeligt, at flere af Biskop Arnes Bøger er vandrede sammesteds hen, og jeg tror at kunne gjøre det meget sandsynligt, at ialfald hans Thidreks-saga findes i Sverige. Den bekjendte Membran af Thedrikssage i Stockholms Bibliothek (No. 4 qv.), der er skrevet i Norge i den senere Del af 13de Aarhundrede, har paa Bindet en Paaskrift fra Begyndelsen af 14de Aarhundrede: Þidreks sagha a Bernn.[2]) Denne Titel er urigtig, thi i Sagaen selv kaldes Helten overalt Þidrekr af Bern; men den samme urigtige Titel gjenfindes i Biskop Arnes Katalog, hvor det da er naturligt at antage, at den er ligefrem afskrevet efter den bevarede Membrans Titel. Denne Codex kom, som man ved, før 1449 til Sverige, og det ligger da nær at antage, at den ligesom „Summa Gaufredi" er kommet i de bergenske Brigittineres Besiddelse og fra dem sendt til Vadstena. Dette kunde være en Antydning af, at andre oldnorske Bøger, som i Midten af 15de Aarhundrede optræder i Sverige, er kommet samme Vei, saaledes Olav den helliges Saga (Stockh. Bibl. No. 4 fol.) og den tabte Karlamagnus-Saga, der blev oversatte paa Svensk i Midten af 15de Aarhundrede; selv disse kunde have været blandt de „mange Sagaer", som laa sammen i Dynger i Biskop Arnes

[1]) Orthografien i disse svenske Ord tør jeg ikke ganske garantere, da jeg har mistet min Copi deraf.

[2]) Se Ungers Fortale S. XIII.

Bibliothek. Ogsaa den „Troja Saga og Brutus", som Arne ejede, kunde muligens være kommen til Sverige, thi i Johan Bures Bibliothek fandtes i 1651 en „Trojumanna Saga" og „Breta sogur".[1]) Derimod er troligvis andre af Biskop Arnes oldnorske Bøger bevarede paa anden Maade, forsaavidt det er tilladt at formode, at de nu bevarede Exemplarer har tilhørt ham. Den Orvaroddz-saga, som i Fortalen til Udgaven i Fornaldarsögur kaldes 76 b 4to, har Arne Magnusson faaet i Norge af den bergenske Præst Otte Ottesen, og dens forrige Ejermand var den bekjendte Præst Geert Milzow († 1688) paa Voss; den synes saaledes at stamme fra Bergen. Usikrere er dette om det Haandskrift af Thomas Beckets Saga, som kom til Stockholm fra Island;[2]) men som Unger gjør opmærksom paa, har dette Haandskrift endnu i 14de Aarhundrede været i Norge, og ialfald dets Alder taler ikke imod, at det har været Biskop Arnes Eiendom, thi det er skrevet i Norge i 2den Halvdel af 13de Aarhundrede. Omtrent det samme gjælder „Codex Ranzovianus" af den ældre Gulathingslov (den eneste bevarede Haandskrift af denne); den er skrevet i Norge omtrent i Midten af 13de Aarhundrede og synes efter en Paaskrift af 1555 endnu at have været her, uden at man kan bestemme Stedet.

Denne Bogliste har saaledes Betydning i forskjellige Henseender; dels tjener den til at belyse en norsk Kirkefyrstes Studier og literære Interesser, dels bringer den Bidrag til at forklare, hvorledes den norrøne Litteraturs Levninger første Gang kom udenfor sit ældre Omraade og virkede befrugtende paa den svenske Litteratur.

---

[1]) Hyltén-Cavallius' Indledning til Didrikssagan p. 6.

[2]) Nu trykt i Ungers „Thomas saga erkibyskups" S. 1–282.

Gustav Storm.

ARMFELDTS TOG NORDENFJELDS 1718.

AF O. A. ØVERLAND.

Om krigen nordenfjelds under kong Fredrik IV findes der tidligere trykt to beretninger, den ene af J. W. Klüwer i Rahbeks Ny Minerva 1806, s. 19—73, den anden af H. A. Tønder, udg. af H. & E. Huitfeldt i Norske samlinger II, s. 517—49. Ihvorvel begge disse fremstillinger er forfattede af øienvidner, er de dog langtfra nøiagtige i enkelthederne, hvilket jo heller ikke kan være at vente, da de er nedskrevne længe efter de fortalte begivenheder.

Nærværende afhandling er væsentlig bygget paa samtidige aktstykker, der for den største del findes i det norske rigsarkiv og i Trondhjems stiftsarkiv. Foruden de ovennævnte to fremstillinger er tillige benyttet oberst Krafts beretning om hans forhold i krigens tid under Fredrik den fjerde, der findes i universitetsbibliotheket (mskr. 438. 4.), samt de mange værdifulde oplysninger, som findes i Nordbergs Karl XII's historia, II, og som ialfald for denne krigs to første maaneder er hentede fra dokumenter i de svenske arkiver. — Derimod er de af Jahn i Magazin for militær videnskabelighed, 6te aarg. s. 584—98, meddelte oplysninger altfor løse og forvirrede til, at man kan fæste den ringeste tillid til dem.

Af de benyttede dokumenter i rigsarkivets militære afdeling fremhæves: breve fra generalmajorerne Wind og Budde 1718—19 (pk. 163 og 164), fra stiftsbefalingsmand I. v. Ahnen (pk. 119), fra kommandant, oberst v. d. Osten (pk 531), fra oberst Motzfeldt (pk. 266), fra direktør Tax og foged Juel (pk. 152), samt fra major Kraft (pk. 478).

Desuden maa nævnes slotslovens kopibøger, forhandlingsprotokoller og indkomne memorialer, rentekammerets breve, samt Wedels og Cicignon og Arnoldts kopibøger for 1718. Hvad de oplysninger angaar, som jeg har hentet fra Trondhjems stiftsarkiv, findes de spredte i forskjellige dokumentpakker. Her skal kun fremhæves kopier af I. v. Ahnens breve til fogderne og andre, samt borgerskabets ansøgninger, der ligeledes findes i kopi.

Hvilke kilder jeg ellers har benyttet vil findes anført i noter under texten. Af traditioner om dette indfald, hvoraf jeg har samlet ikke faa, er kun nogle benyttede; de øvrige vil maaske i sin tid andensteds blive offentliggjorte.

I.

Da Karl XII i 1715 vendte tilbage til Sverige, stod hele Nordeuropa i vaaben mod ham. Russerne havde underlagt sig hele Finland og Østersøprovinserne, Sveriges tyske provinser var erobrede af de allierede magter, og de engelske og danske flaader beherskede søen. Men det var først efter det mislykkede angreb paa Norge 1716, da nøden paa grund af de overordentlige ofre, han krævede, var stegen til en næsten utrolig høide, at han begyndte at lytte til sit folks ønsker om at søge at faa tilveiebragt fred i det mindste med nogle af sine mægtigste fiender.

Görtz, i hvis hænder ledelsen af den svenske udenrigspolitik var lagt, havde allerede med de for hans tid eiendommelige diplomatiske kunstgreb forstaaet at indlede underhandlinger derom. Med klog beregning vidste han nu at drage nytte af den uenighed og mistro, der ved Wismars erobring var opstaaet mellem de allie-

rede, og ved sin ankomst til Holland i sommeren 1716 knyttede han paa en gang underhandlinger med England og Rusland og tillige med kong Georgs personlige fiender Jakobiterne, hvem han ved list vilde bevæge til at ophjelpe de svenske finantser og udruste krigsskibe til Sveriges understøttelse. Men saasnart den engelske konge kom under veir med dette, afbrød han disse fredsforhandlinger, idet han lod Görtz og hans medhjelpere arrestere og deres papirer beslaglægge og offentliggjøre. Som bekjendt vakte dette skridt ikke ringe opmerksomhed hos samtiden, og som det senere vil sees, havde det ogsaa et slags betydning for den episode af den store nordiske krig, som her skal fremstilles.

Efter igjen at være kommen paa fri fod vendte Görtz sig med sine underhandlinger til Rusland, hvor czaren paa grund af de forskjellige omstændigheder, der truede hans verk med undergang, gjerne ønskede at slutte fred og forbund med Karl. Kongressen paa Loføen kom istand i mai maaned 1718. Hvorvidt Görtz virkelig haabede at bevæge Karl til at slutte fred med Rusland, eller om det var hans mening senere med større held at kunne gjenoptage forhandlingerne med England, hører ikke hid at besvare. For os har dette fredsmøde kun for saa vidt betydning, at det holdt de to magter England og Danmark i ængstelig spænding og uvirksomhed paa samme tid, som det standsede Russernes fremtrængen saa længe det varede. Karl kunde derfor anvende den hær, der skulde bevogte Ruslands bevægelser, til udførelsen af sine planer.

Thi medens Görtz foretog sine operationer paa poli-

tikens omraade, havde Karl truffet sine foranstaltninger til Norges erobring, det maal, han engang havde sat sig. Kun vaklede han en tid med hensyn til valget af maaden, hvorpaa dette kunde foregaa, om Norge skulde erobres ved landgang paa Sjælland eller ved okkupation af landet selv. Forskjellige tilstødende omstændigheder nødte ham til at vælge det sidste.

Allerede i 1716 havde Karl tænkt paa at angribe det nordenfjeldske Norge, der dengang var næsten blottet for tropper. Veien over Ruten til Røros var allerede istandsat[1]; da lod han denne plan falde, maaske paa grund af de forestillinger, som fra flere hold gjordes ham, og vendte sig mod det søndenfjeldske. Nu gjenoptog han den. Inden den svenske hovedhær trængte ind i det søndenfjeldske for at afgjøre kampen om landets besiddelse, skulde en mindre hærafdeling rykke ind i det nordenfjeldske og erobre denne del af landet. Det er dette sekundære angreb, og hvad dermed staar i forbindelse, som i det efterfølgende skal belyses.

Anførselen over den hær, som skulde foretage dette indfald, var anbetroet generallieutenant Karl Gustav Armfeldt. Han var født i Ingermanland d. 9 novbr. 1666. I en alder af 19 aar gik han i fransk krigstjeneste, hvor han deltog i flere felttog. Ved udbruddet af den store nordiske krig vendte han med hæderlige vidnesbyrd til-

[1] Relationer om de svenskes campagne og marsch udi Norge 1716—18 (T.hjems videnskabsselskabs bibl. mskr. 192. 4.), cfr. Tønder, Norske saml. II, s. 522.

bage til fædrelandet og fik ansættelse som kaptein i den finske hær. Han tildrog sig snart opmerksomhed ved sit uforfærdede mod, sin sjeldne raskhed og dygtighed, og hans bedrifter dannede en skjærende modsætning til den feige og uduelige overgeneral Lübeckers hele krigsførelse. Da denne omsider blev afsat, var det efter hele hærens inderlige ønske, at Armfeldt af rigsraadet blev udnævnt til hans eftermand. Han kastede sig nu med sin lille hær mod de overlegne Russer; men det var for silde at standse deres fremtrængen. Efter den tapreste modstand dreves han skridt for skridt tilbage; men under ulykken udfoldede han sine store egenskaber som feltherre. — En samtidig siger om ham, at han „var som skapt och skuren att med distinction göra krig norrut“. I denne ros vil man ikke finde noget overdrevet, naar man tager hensyn til, hvad han havde at overvinde med de yderst sparsomme hjelpemidler, der stod til hans raadighed, og han indtager visselig en høi rang blandt Karl XII's generaler. Mod de overvundne viste han sig som en skaansom seierherre, og selv fienden talte med beundring om den strenge disciplin, der herskede i hans hær.

Kjernen af hans hær bestod af resterne af de finske tropper, som nys havde deltaget i Finlands forsvarskamp. De udgjorde nu neppe meget over 5000 mand infanteri og kavalleri. Navnene paa regimenterne og deres førere opregnes af Norberg saaledes:

Af rytteriet:

Det åbo- og björneborglenske regiment under generalmajor Otto Reinhold Yxkull.

Det nylandske og tavastehuslenske under generallieutenant Reinhold Johan de la Barre.

Det viborglenske under oberst Rehbinder[1] og de karelske dragoner under major Thorwigge.

Af fodfolket:

Det åbolenske regiment under oberstlieutenant Taube.

Det bjørneborglenske under oberst Nils Wrangel.

Det tavastehuslenske under oberst Maidel.

Det nylandske under Armfeldt selv, men kommanderedes sedvanlig af oberstlieutenant Taube.

Det viborglenske under oberstlieutenant Bildstein.

Det savolaxiske under oberstlieutenant Güllenecker[2].

Det österbottenske regiment under generalmajor Vittinghof, men skal efter Norbergs udsagn være efterladt i Jemtland[3].

Den karelske bataillon under major Wrigt og Långströms frivillige kompagni.

Hertil kom endnu det helsinglandske regiment under oberst Nummers og bataillonen af samme navn under oberstlieutenant Skog, det jemtlandske regiment under generalmajor Reinhold Henrik Horn og generaladjutant oberst v. Gerdten og det jemtlandske rytterkompagni under kaptein Rickmann.

Disse regimenters styrke kan neppe have beløbet

[1] I en samtidig optegnelse i rigsarkivet nævnes det viborglenske regiment som blot bestaaende af en eskadron under oberstlieutenant Jung.

[2] I samme optegnelse nævnes oberst Stiernschantz som chef for dette regiment (cfr. bilag til Buddes brev af 1 oktbr. 1718).

[3] Sammesteds siges en bataillon deraf under oberstlt. v. Essen at have fulgt med hæren.

sig til mere end 8000 mand. Men Armfeldt selv opgiver d. 12 oktober sin hærs oprindelige styrke til 13,921 mand og d. 30 novbr. (gl. st.) til 14,540 mand, og hæren maa følgelig have bestaaet af flere regimenter. E. M. Fant siger, at den foruden de finske tropper tillige bestod af de nordlandske samt de nys oprettede tre- og femmænnings regimenter[1]. De norske breve og relationer nævner desuden Dalregimentet, ligesom det udtrykkelig heder, at der strax efter indfaldet skulde komme forsterkning fra det sydlige Sverige, blandt andre en bataillon af generalmajor Zøges dragoner[2].

Af denne hær havde vistnok alene de finske tropper nogen krigsøvelse; de øvrige bestod af nyudskrevne og lidet øvede soldater. Paa grund af landets udpinte tilstand var der kun sørget daarligt for hærens fornødenheder, saa at den var lidet skikket til at foretage et vinterfelttog.

Blandt officererne maa generalerne de la Barre, Horn og Yxkull nævnes som tapre og dygtige mænd, der med hæder havde kjæmpet ved Armfeldts side i Finland; men med undtagelse af den første spiller de dog i dette felttog en mindre fremtrædende rolle. Deri-

---

[1] E. M. Fant, Utkast til svenska historien II, s. 122, cfr. Tønder, N. saml. II, s. 526.

[2] Major Meyers relation af 29 septbr. 1718. Dalregimentet nævnes desuden blandt de ved Gefle i 1719 staaende tropper, der havde deltaget i dette tog. — Det var almindelig troet blandt Svenskerne i den første tid efter indfaldet, at generalmajor B. F. Zøge medfulgte denne hær, og ved overløbernes beretning kom denne feiltagelse over i Buddes rapporter af 24 septbr. og 1 oktbr. Tønder, N. saml. II, s. 526. Klüwer s. 65.

mod forringede den feige oberst Stiernschantz, som vistnok ogsaa indehavde en regimentschefs stilling, heller ikke ved sin optræden her den skjændsel, som klæbede ved hans navn efter hans flugt fra slaget ved Stor-Kyro.

Siden det forløbne aar var der paa Frøsøen og ved Dufve skanse i Jemtland oprettet større magaziner, og i juni maaned 1718 begyndte de forskjellige regimenter at drage sig sammen til egnen om Dufve skanse, fem mile fra den norske grænse.

Herfra kunde indfaldet i det nordenfjeldske foregaa ad fire forskjellige veie. Den mindst besværlige, der førte til Værdalen, blev valgt, og man paabegyndte strax arbeiderne med at sætte den i farbar stand. Men for at holde Nordmændene i uvished om, hvor indfaldet vilde ske, og derved tvinge dem til saa meget som muligt at splitte sine stridskræfter, foretoges ogsaa udbedringer af de veie, der førte til Tydalen, Meraker og Snaasen. Ihvorvel det vaade veirligt lagde arbeidet mange hindringer i veien, blev det dog udført med en for de tider sjelden omhyggelighed, hvorom de endnu den dag idag bevarede rester bærer vidnesbyrd.[1]

II.

Den nordenfjeldske hær bestod i begyndelsen af 1717, da generalmajor Ove Wind efter brigader Halches død overtog kommandoen, endnu af 2 regimenter infan-

---

[1] Tønder, N. saml. II, s. 523—24. Klüwer s. 53. Budde til Lützow 20 juli. Kundskaber fra Sverige 8 og 16 aug. Peder Thorkelsens brev til kaptein Schulz om Lars Østbys beretning 5 aug. 1718.

teri, hvert paa 2000 mand, fordelte paa 12 kompagnier, og et regiment (5 kompagnier) dragoner paa 505 mand. Hertil kom et frivilligt garnisonskompagni paa 160 mand, artillerikompagniet paa 40 mand og et landværn — de saakaldte landdragoner — paa 2,150 mand. Hæren bestod saaledes af 6,900 mand; dog kunde den i nødsfald ved opbud af mandhusingerne, byens borgervæbning (200 m.) og bjergkompagnierne drives op til en langt større styrke. De sidste maatte dog alene benyttes til sit hjemsteds forsvar, og mandhusingerne kunde paa grund af sin daarlige udrustning liden eller ingen nytte gjøre[1].

Af de regulære tropper havde det andet regiment strax efter oprettelsen i nogle aar deltaget i krigen i Danmark og Tyskland, ligesom ogsaa nogle hundrede mand af det første regiment en ganske kort tid; men disse var ogsaa de eneste, der havde nogen krigsøvelse. Dragonerne derimod havde i de forløbne aar kun forrettet vagttjeneste langs grænserne og lagde ved flere leiligheder baade feighed og opsætsighed for dagen.

Hvad officererne i denne hær angaar, var vel flere af dem baade tapre og dygtige mænd, der havde faaet sin uddannelse blandt hjelpetropperne i Brabant, og som senere med de nordenfjeldske regimenter havde deltaget i krigen mod Sverige. Saaledes maa nævnes de tre oberster Meitzner, Storm og Myhlenpfort, major Jens Emahusen, fortifikationsofficererne Coldewin og

---

[1] Regimenternes lister. Motzfeldts brev til Lützow 31 oktbr. 1718. Major Ramms brev til Wedel 8 febr. 1718. Lister over Trondhjems borgervæbning (28 novbr. 1718) i T.hjems stiftsarkiv.

Klüwer m. fl. Men det er lige saa sikkert, at en stor del af dem var uduelige, ja blandt dem, der indehavde de lavere grader, endog adskillige, som var rent affældige [1]. Ved flere anledninger viste det sig, at der herskede kun liden enighed blandt de forskjellige regimenters officerer, og ved den foreløbige inddeling til det tredie trondhjemske regiment [2] skal det endog have gaaet saa vidt, at enkelte af de dygtigere yngre officerer gjorde sig skyldige i forseelser mod subordinationen [3].

Festningsverkerne Munkholmen, Kristianssten, Skaanes og Stene var endnu ligesom ved krigens udbrud i en meget forfalden stand. Man havde vel i 1714 tænkt paa at underkaste dem en gjennemgaaende reparation. Overslag paa omkostningerne blev indgivet; — men dermed faldt ogsaa det hele hen. Man tænkte dengang ogsaa paa at anlægge en befestning paa Lille-Fosen

---

[1] Blot som exempler anføres: Premierlieutenanten ved garnisonskompagniet Tejelgaard var 80 aar gammel, og sekondlieutenanten led af sten og podagra. Af artillerikompagniets officerer var ingen under 70 aar. Den ene, Koplow, døde 1719 af alderdomssvaghed, den anden, Hiorth, havde i flere aar været sengeliggende, og den tredie, Balsløw, var kun nu og da istand til at forrette tjeneste. Flere af officererne, f. ex. J. W. Klüwer (den ældre) og Fredrik Oldeslohe, havde deltaget i Gyldenløvefeiden. Den store afgang blandt officererne nordenfjelds efter den ved kgl. skrivelse af 11 novbr. 1718 paabudne undersøgelse viser bedst, hvorledes forholdene var.

[2] Dette regiment, der stod under Myhlenpfort, blev først i januar 1719 virkelig oprettet; men Myhlenpforts bestalling som oberst er dateret 24 decbr. 1717 og 4 marts 1718.

[3] Kgl. skrivelse til Wedel 20 mai 1718 med vedlagte breve fra oberst G. F. v. Myhlenpfort af 16 april s. a.

(det senere Kristianssund) til handelsfartøiernes forsvar mod de fiendtlige kapere; men de følgende aars begivenheder bortdrog ganske opmerksomheden fra disse nordlige, endnu ikke truede egne[1].

Uagtet almuen havde lidt meget ved flere mindre heldige aaringer i rad, var dog indtil 1717 de stedse voxende skatter og extraskatter i rette tid bleven betalte, og de saaledes indkomne penge blev for den største del førte ud af landet til soldaternes underhold. Men paa grund af de herved opstaaede trykkende omstændigheder gik det siden kun langsomt med skatternes betaling, uagtet militær exekution blev anvendt i den største udstrækning. Soldaterne maatte som følge heraf længe vente paa sin løn, og naar den endelig blev betalt, maatte de nøies med at faa den ene halvdel i penge eller madvarer og modtage resten i anvisninger paa de resterende skatter. Endnu værre var det for officererne, der tildels maatte vente et helt aar eller længere, inden de fik sin løn[2].

Det var under disse vanskelige forhold, at den syge generalmajor Wind skulde virke. Da der i løbet af 1717 begyndte at gaa rygter om store rustninger paa den anden side af Kjølen, om hvilke man bestemt vilde vide, at de gjaldt disse egne, gjorde han alt, hvad der

---

[1] Breve i Trondhjems stiftsarkiv og forskjellige skrivelser i rigsarkivet i en pakke med paaskrift: De trondhjemske festningsverker vedkommende.

[2] O. F. v. d. Osten til Sverdfeger 26 decbr. 1716. Myhlenpfort til Cicignon og Arnoldt 1718. Meitzner til samme 30 septbr. 1718. Brev fra Erik Madsen til I. v. Ahnen 8 juni 1718 (i T.hjems stiftsarkiv).

under disse omstændigheder stod i hans magt for at være forberedt paa at møde fienden med eftertrykkeligt forsvar. Han lod anlægge forhugninger paa alle de passager ved grænserne, hvor der kunde være rimelighed for, at fiendtligt indfald kunde ske, og traf tillige endel foranstaltninger til i en hast at kunne faa alle tropper samlede. Han udvirkede ogsaa, at der blev bevilget penge til at paabegynde forskjellige fornødne reparationer ved festningsverkerne.

Det lykkedes ham efter længere underhandlinger og paa haarde vilkaar at faa kredit hos borgerskabet paa endel levnetsmidler til magazinernes forsyning, ligesom der i løbet af høsten og vinteren hos almuen blev udskrevet betydelige naturalydelser, der blev inddrevne med saa ubønhørlig strenghed til trods for alle forestillinger, som stiftsbefalingsmanden Iver v. Ahnen gjorde ham, at den vakte almindelig forbitrelse mod Wind, især da det sidste aars høst var falden meget mislig ud[1].

For nu ogsaa at raade bod paa pengemangelen i de offentlige kasser gjordes der et forsøg paa at reise et laan paa 20—30,000 rdlr. hos byens borgerskab. Dette gik imidlertid ikke paa grund af den fortrykte stilling, hvori Trondhjem nu befandt sig. Handelen med Sverige var

---

[1] Brev fra v. d. Osten til Lützow 18 juli 1718. Wedel til Wind 13 novbr. 1717 (kopi). v. Ahnen til Wedel 25 decbr. 1717 og 26 marts 1718. D. Sverdfeger til Wedel 15 jan. 1718. v. Ahnen til fogderne 21 oktbr. og 6 novbr. 1717, samt 27 febr. 1718 (kopier i T.hjems stiftsarkiv). Klüwer s. 35, 26. Tønder, N. saml. II, s. 522—24.

ophørt, Nordlandshandelen var under krigen vedbleven mere og mere at gaa over i Bergensernes hænder, og byens øvrige næringsveie havde ligeledes lidt meget ved krigen. Allerede tidligere havde borgerne været nødte til at forstrække statskassen med lignende laan. Hertil kom ogsaa, at en stor del af byen i det samme aar ved 2 ildebrande var lagt i aske, og i den paafølgende strenge vinter standsede skibsfarten for længere tid og mislykkedes fiskerierne aldeles, saa at dyrtid og hungersnød stod for døren. Uagtet alle v. Ahnens bestræbelser strandede saaledes dette forsøg, og i begyndelsen af 1718 kom det da endog saa vidt, at de offentlige kasser ei formaaede at udrede saa mange penge, som udfordredes til speidernes afløndning, hvorfor Wind herefter maatte lade sig nøie med de sparsomme og usikre kundskaber, som ved leilighed kunde indbringes [1].

De skadelige følger, som dette nødvendigvis maatte drage efter sig, udeblev da heller ikke længe. Paa et saadant løst rygte om forestaaende fiendtligt indfald i Indhered i begyndelsen af marts 1718 maatte alle kompagnier rykke ud til sine posteringer ved grænsen. I slutningen af maaneden kom vistnok et svensk parti under kaptein Hamarschöld over fra Jemtland for at rekognoscere og opsnappede paa gaarden Sul i Værdalen en norsk patrouille paa 12 mand; men uagtet en afdeling skiløbere, som under Emahusen og v. Heinen

[1] Slotslovens skrivelse af 17 decbr. 1717 til Trondhjems magistrat og stiftsbefalingsmand (i T.hjems stiftsark.). Wind til Wedel 1 og 8 jan. 1718. Trondhjems borgerskabs memorial af 24 marts 1718 (kopi i stiftsarkivet).

trængte frem til egnen om Dufve skanse, kunde berette, at der endnu intet fiendtligt var paa færde, blev dog soldaterne staaende ved grænsen indtil udgangen af april maaned, da den største del af dem paa Wedels ordre hjemforlovedes.

Allerede før dette var det imidlertid gaaet op for Wedel, hvor lidet skikket den syge og lidenskabelige general Wind maatte være for sin plads, naar stemningen var ham saa ugunstig. Da han selv gjorde forberedelser til at fratræde sin stilling som høistkommanderende over den norske hær, ansaa han det for sin pligt at anvende al sin indflydelse paa at faa Wind fjernet og hans plads besat med en anden dygtigere general. Hans valg faldt paa generalmajor Vincens Budde, dengang kommandant i Fredriksstad. Denne havde allerede ved flere leiligheder lagt stor besindighed og dygtighed for dagen og var endnu til trods for sine 57 aar i besiddelse af en sjelden legemsstyrke og sundhed. Han var derhos ved forskjellige private interesser knyttet til det nordenfjeldske, hvor han havde tilbragt en stor del af sin kraftigste alder, og hvor han havde vundet almuens og soldaternes tillid og kjærlighed.

Endnu medens forbitrelsen mod Wind var paa det høieste, fik han den 15 april hel uventet kongelig befaling om at bytte stilling med Budde[1].

Med stor glæde modtog Budde budskabet om denne udnævnelse, der gav ham selvstændig kommando, og han

---

[1] Kgl. skrivelse til Wedel af 21 marts 1718. Wind til Wedel 16 april og 2 mai.

nærede ikke smaa forhaabninger om, hvad han maatte komme til at udrette. I april havde man fra Sverige faaet underretning om, at et korps paa 4000 mand den følgende maaned vilde gjøre et indfald i det nordenfjeldske; han paaskyndede derfor sin reise og ankom til Trondhjem d. 12 mai. Her fik han med egne øine forvisse sig om sandheden af beretningerne om stiftets sørgelige tilstand. Der var endnu intet tegn til vaar; sneen dækkede markerne omkring byen, og høiere tilfjelds var veiene aldeles ufremkommelige. „Jeg forsikrer naadige herre", skriver han til Wedel ved ankomsten, „at jeg ei havde forestillet mig det saa slet at være". Der kunde saaledes endnu ikke være at frygte for fiendtligt indfald, og for at afhjelpe fodermangelen, saa vidt det stod i hans magt, udlaante han til almuen det hø som fandtes i magazinerne, mod tilbagebetaling om høsten. Nogle skibe ankom i samme maaned til byen og medbragte kornvarer fra Holland og England, saa at tropperne i den nærmeste fremtid var sikrede mod at lide nød[1].

Saasnart Budde havde overtaget kommandoen, sørgede han først og fremst for at skaffe sig paalidelige efterretninger fra Sverige om fiendens rustninger og foretagender, og Røros kobberverks participanter gik ham heri til haande med ikke ringe opofrelser, saa at speidervæsenet snart bragtes paa en meget god fod.

Efter en inspektionsreise, som han nogen tid efter sin ankomst foretog langs grænserne, drev han i løbet af sommeren med iver paa fuldendelsen af de forsvars-

---

[1] Budde til Wedel 6 april, 14 og 21 mai 1718.

anstalter, som af Wind var paabegyndte. Paa Skaanes og Stene blev forskjellige større reparationer foretagne, forhugninger anlagdes i Snaasen, Vuku sogn omkring Stene skanse, Meraker, Forbygden, Selbo, Tydalen og Aalen. Paa veien til Røros var der allerede i krigens første aar paa verkets bekostning opført en skanse mellem søerne Aursund og Røragen.

I midten af juli maaned forsterkedes disse posteringer lidt efter lidt ved rygtet om fiendens fremrykning; men først i slutningen af august maaned, da Budde havde faaet tilforladelig underretning om den fiendtlige hærs anmarsch mod grænsen, stod alle regulære tropper og den største del af landdragonerne under vaaben [1].

III.

Efter indløben ordre fra kong Karl begyndte de svenske tropper, som skulde falde ind i Trondhjems stift, og som efter samlingsstedet almindelig kaldes den jemtlandske hær, henimod udgangen af august at sætte sig i bevægelse op mod fjeldet.

For at indhente efterretning om de norskes stillinger udsendtes den fra krigen i Finland bekjendte kjække partigjænger Peder Långström med 50 mand af hans frivillige kompagni. Han tog veien til Snaasen hvor oberstlieutenant Huitfeldt med to kompagnier havde besat de derværende forhugninger og udstillet poster langs

---

[1] Budde til Lützow 2, 16, 20 og 29 juli, 5 aug og 7 septbr. 1718. Hjort, Beskrivelse over Røros kobberverk, s. 160—62. Klüwer s. 36. Tønder, N. saml. II, s. 524—25.

grænsen. Paa gaarden Hyllen tog han den 76-aarige prest Nils Muus tilfange, om hvem man vidste, at han skaffede den norske general efterretninger fra Sverige, og længere nede opsnappedes en korporal og nogle soldater af en paa gaarden Stenkjer hensat post, hvorpaa han med disse fanger lykkelig vendte tilbage til hæren[1].

Uagtet hæren ikke medbragte mere artilleri end 4 smaa feltstykker, foregik dog marschen over fjeldet meget langsomt paa grund af de besværligheder, som veien frembød, og da Armfeldt fik underretning om de i Sulelvens dalføre anlagte forhugninger, bøiede han ved Skarsstuen af fra den alfare vei og lod hæren bygge en ny nedover Kåckstenslien gjennem det saakaldte Mærraskar til Færen vand i Meraker.

Denne marsch staar vistnok uden sidestykke i hele den nordiske krigshistorie.

Inden han overskred den norske grænse, udstedte han et patent, dateret Skarsstuen d. 24 august (gl. st.), hvori han opfordrede Nordmændene til at blive ved sine fredelige sysler, da der i saa fald ei skulde tilføies dem nogen overlast fra hans side, men advarede dem tillige paa det strengeste mod at søge at tilføie hans hær den ringeste afbræk[2].

Fra egnen om Færen vand, hvor Armfeldt blev staaende henved en uges tid, kunde han gjennem de forskjellige dalfører trænge ind i Merakerbygden, Stjør-

[1] Buddes brev til Lützow 1 septbr. med vedlagte demonstration fra oberstlieutenant Huitfeldt af 29 aug. Tønder, N. saml. II, s. 524.

[2] Bergmans kundskaber af 28 septbr. Armfeldts brev til kong Karl 2 septbr. (gl. st.) i „kildeskriftfondets“ samlinger.

dalen over Skjelstadmarken og Forbygden, Skognen eller Værdalen, og han vidste vel at benytte sig af denne omstændighed, idet han af og til udsendte forskjellige regimenter og bataillоner i disse retninger. Budde blev herved nødt til at lade enkelte kompagnier foretage en del bevægelser for at komme de truede punkter til undsætning. Men i stilhed byggede den svenske hær vei ned mod Sulelvens dalføre ret over for Stene skanse[1].

Alfarveien fra Sverige over Sul gik dengang langs det mellem Værdalselven og Sulelven liggende høidedrag. Paa sletten ved disse elves sammenløb laa Stene skanse. Her stod den norske hovedstyrke, 410 mand infanteri, 2 kompagnier dragoner og tre feltstykker. 3—4000 skridt derfra i sydøstlig retning var der over aasen helt ned til gaarden Holmen ved Værdalselven paa den ene og ved gaarden Molden ned til Sulelven paa den anden side anlagt en meget lang forhugning. Ved Holmen stod 140 mand under major Aussig, og den mest udsatte del af forhugningen mellem gaarden Molden og Sulelven var besat af 300 mand under oberstlieutenant Wauwerts befaling[2]. I vest for Stene laa den farlige Tromsdal, hvor Budde havde lagt en del forhugninger paa de nogenledes tilgjængelige steder. Ved forhugningerne omkring gaarden Tromsdalen laa 100 mand under lieutenanterne Tønder, Pristed og

[1] Af denne vei sees endnu tydelige spor i Kraaklierne, ved foden af Hermanssnasen, i Faanetdalen og flere andre steder.

[2] I Buddes relation til kongen (N. saml. II, s. 549) staar der ved feillæsning møllen og Wolla for Molden (i daglig tale Molla). Ved denne gaard sees spor af forhugningen. En evje i elven nedenfor kaldes endnu til minde om disse begivenheder Svenskehullet.

Schrøder, ligesom forhugningerne paa Medieaasen bevogtedes af 250 mand under major Lorens Brun. Ogsaa i nord for Stene var der ved Kvelmoen lagt en forhugning.

Den 11 september fik Budde efterretning om, at den fiendtlige hær havde begyndt at sætte sig i bevægelse mod Stene. Ved mørkets frembrud lod han varderne antænde, og disse bragte hurtigt budskabet om fiendens indfald over hele Trondhjems stift.

Tidlig den følgende morgen sammenkaldte Budde obersterne Meitzner og Myhlenpfort, oberstlieutenanterne Fien og Wauwert samt major Peter Lund til krigsraad. Ved anlægget af de forskjellige forhugninger havde man blot regnet paa de sedvanlige veirforhold; men siden begyndelsen af august maaned var det raa og kolde veirligt bleven afløst af en saa sterk hede, at hverken myrer eller elve vilde lægge den fremrykkende fiende nogen hindring i veien. Ihvorvel det saaledes maatte synes dem umuligt i længden at hævde denne stilling, besluttede de dog ikke at forlade den uden kamp. Enhver gik derpaa til sin anviste post.

Paa samme tid rykkede Armfeldt med en del af kavalleriet ned gjennem skoven, medens den øvrige del af hæren langsomt fulgte efter. Hans hensigt var at omgaa Nordmændenes stilling og angribe dem i ryggen. Men hel uformodet kom han lige ned til Sulelven ret over for forhugningen ved Molden, hvor Wauwert netop var kommen tilbage fra krigsraadet. For at sysselsætte besætningen her og drage dens opmerksomhed hen paa sig efterlodes 175 mand, medens de øvrige trak sig ind i skoven igjen for at finde en anden vei, hvorved de kunde naa sit maal.

Budde studsede lidt, da han fik underretning om, at fienden nedenfor Molden var beskjæftiget med bygningen af flaader. Baade udenfor og indenfor forhugningen var elven paa grund af tørken saa liden, at man kunde gaa og ride over den, hvor man vilde. Han nærede frygt for, at Wauwert skulde afskjæres, og sendte ham befaling til at trække sig indenfor Stene skanse, og han anede vel ogsaa, hvad Armfeldt egentlig havde i sinde.

Denne havde med de øvrige fortropper og efter Norbergs sigende med en opsnappet norsk dragon som veiviser rykket op mod Tromsdalen. Over en ellers ganske ufremkommelig myrstrækning lykkedes det ham ubemerket at trænge ned mellem forhugningerne paa Medieaasen og Tromsdalen, — om hvilke han maaske heller ingen kundskab havde, — og allerede var han Buddes stilling nær paa 3000 skridt, da han ved Tromsdals bro uventet stødte paa en vagt paa 20 mand under lieutenant Ludvig Conders, som lod sine folk give ild og flygtede ind i skoven.

Disse skud underrettede Budde om, i hvilken fare han svævede. Han lod strax det halve livkompagni og kaptein Collins dragoner rykke frem for at møde fienden ved broen, medens oberst Meitzner med nogle kompagnier infanteri ilede til gaarden Levringen for at dække tilbagetoget. Oberstlieutenant Wauwert, der var paa retraiten fra forhugningen, skulde tillige føre den paa Stene efterladte besætning i sikkerhed paa den anden side af Værdalselven. Ogsaa til de øvrige besætninger sendtes der paa samme tid befaling om at tiltræde tilbagetog. — Saasnart dragonerne saa og

hørte den fremstormende fiende, der paa sletten ved broen var stillet i slagorden, vendte de øieblikkelig om og flygtede henimod skansen. Her mødte de oberstlieutenant Wauwert, hvem det lykkedes at bringe dem i orden, og som opmuntrede dem til igjen at vove et anfald. Men efter et kort sammenstød kom de atter i uorden og flygtede henimod gaarden Levringen, bag hvis skigard Meitzners infanteri stod opstillet. Han lukkede omsider grinden op for dragonerne, som i største forvirring jagede igjennem, medens den eftersættende fiende blev modtaget med tre salver, der standsede forfølgelsen og tvang ham til at trække sig tilbage. Paa samme tid rykkede resten af den svenske hær frem over den forladte forhugning ved Molden og tog stilling paa sletten ved Stene, og den detacherede afdeling sluttede sig nu til den. Her tilbød Armfeldt Budde ved trompeter og pauker slag; men denne følte sig for svag til at modtage udfordringen og var glad ved at faa tiltræde tilbagetoget uden forfølgelse. Af Nordmændene var 20 af dragonerne faldne og saarede, samt endel tagne tilfange, medens Armfeldt kun havde en død og to saarede. Desuden mistede livkompagniet sin standart, og de paa Stene efterladte tre feltstykker og endel proviant- og ammunitionsvogne faldt i fiendens hænder[1].

[1] N. saml. II, s. 549 fg. Enslydende skrivelse til Lützow 16 septbr. Armfeldt til Karl 2 septbr. (gl. st.). v. Ahnen til slotsloven 14 septbr. (kopi). v. d. Osten til Lützow 14 septbr. Klüwer s. 38—40. Tønder, N. saml. II, s. 526—27. L. D. Klüwer (Norske mindesmerker, s. 69) fortæller det endnu almindelig kjendte sagn om dragonen Stor-Ingvald.

Medens Budde førte sine tropper til Stjørdalen og de forskjellige afdelinger underveis sluttede sig til ham, lod Armfeldt paa Stene oprette magaziner af de medbragte forraad og sendte vognene tilbage til Jemtland for at hente ny forsyning. Han oprettede ogsaa strax en ordentlig postforbindelse med Sverige. Ved et nyt patent af 2 septbr. (gl. stil) gjentager han de tidligere givne løfter og opfordrer bønderne til at forsyne hans hær med levnetsmidler, for hvilke han lover dem betaling i rede penge.

Efter at have ordnet alt dette efterlod Armfeldt her sine syge og tillige en besætning af 400 mand under oberstlieutenant Bildstein og fortsatte marschen mod Trondhjem [1].

Paa en fremstikkende odde mellem Værdalen og Skognen, 2 mile fra Stene, laa Skaanes skanse med den tilhørende Stjerneskanse. Da der her fandtes betydelige forraad af levnetsmidler og ammunition, var det Armfeldt af stor vigtighed at faa den i sin magt. Kommandoen over skansen indehavdes af en invalid, Liflænderen J. F. v. Wahlen, og besætningen bestod af 138 dragoner under den gamle kaptein Fredrik Oldeslohe samt nogle soldater af garnisons- og artillerikompagniet under den gamle skrøbelige lieutenant Hiorth. Det var vistnok Buddes mening, at denne skanse maatte være istand til at holde sig i længere tid. Men saasnart

---

[1] Norberg, Karl XII's historia II, s. 670, sp. 1. Tønder nævner (N. saml. II, s. 528) med gode grunde oberstlieutenant Junge som kommandant. Han afløste maaske i slutningen af oktober Bildstein i hans stilling.

de svenske fortropper nærmede sig, sprang 50 af bønderne over pallisaderne og gav sig paa flugten, og da generaladjutant Marcks v. Würtemberg opfordrede kommandanten til overgivelse, gjorde han vel først et svagt forsøg paa at bevæge de tilbageværende til forsvar, men da de erklærede sig uvillige dertil, gik han selv ud og overleverede nøglerne til skansen. Armfeldt lod officererne og soldaterne gaa hjem med paalæg om ei tiere at lade sig finde med vaaben i haand mod ham, men alene skjøtte sit gaardsbrug. Blot kommandanten blev efter sit derom udtalte ønske sendt som fange til Sverige. Foruden de betydelige forraad, som fandtes i de derværende magaziner, blev ogsaa 4 kanoner fiendens bytte. Forsvaret af skansen blev overdraget til major Faber med 100 mand[1].

I Aasen sogn havde Budde ladet major Lorens Brun med 300 mand besætte den besværlige defilé Langstenen, hvor der kunde være udsigt til i det mindste i nogen tid at opholde fienden. Da Armfeldt d. 19 septbr. kom herhen, nødtes han til at standse, medens mindre afdelinger udsendtes for at søge en gjenvei, hvorved Nordmændene kunde anfaldes i ryggen. Alle baade, som fandtes i omegnen, var paa Buddes foranstaltning ødelagte, saa at fienden ei tilsøs kunde omgaa dette farlige punkt. Men de udsendte partier vendte tilbage med uforrettet sag. Da gik Armfeldt selv med nogle mand op mod den fiendtlige stilling, drog siden nogle tropper til sig og gjorde med dem mine til at klavre

[1] Armfeldt til Karl 6 septbr. (gl. st.). Budde til Lützow 16 septbr. Klüwer s. 40 fg. Tønder, N. saml. II, s. 529.

op ad bjerget ovenfor Nordmændene. Brun havde fra Budde faaet ordre om at trække sig søveien tilbage, ifald han blev omgaaet. Han frygtede for, at Svenskerne vilde knuse hans folk ved at rulle stene udover, og da han ansaa ethvert forsvar for umuligt, ilede han til Stjørdalselven, hvor den norske hær stod. — Dette var den besværligste vei, Armfeldt endnu havde stødt paa, og han forsikrer kong Karl i sin skrivelse derom, at hverken Alperne eller Pyrenæerne frembød saa store vanskeligheder, som denne $^1/_2$ mil lange veistrækning, hvor hæren maatte gaa mand for mand, og hvor kanonerne maatte bæres af soldaterne. Først efter tre dages anstrengelser var denne vei tilbagelagt. Budde havde allerede d. 20 septbr. trukket sig tilbage til Trondhjem.

Her havde der i de første dage efter Svenskernes indfald været udspredt et falskt rygte om, at de med stort tab var drevne tilbage over fjeldet. Men da nu efterretningen om Nordmændenes tilbagetog naaede til byen og rygtet naturligvis i betydelig grad forstørrede deres tab, blev alle betagne af den største forskrækkelse. Kvinder og børn samt de kostbareste eiendele sendtes til søkanten og øerne. Borgerne var forbitrede over hærens slette forsvar. Overalt hørte man dem klage over de daarlige officerer og soldater, som ei havde passet paa fienden, men ladet ham komme ind i landet. „I gamle dage slog bønderne fienden ihjel; nu kan ei engang soldaterne gjøre det.“ Ja, da man fik vide, at Budde vilde trække hæren ind i Trondhjem, skrev byens raad til slotsloven og bad om at maatte forskaanes herfor,

da ethvert forsvar mod den overlegne fiende jo vilde være frugtesløst.

Saasnart Budde var kommen til byen, begyndte han strax at sætte den i forsvarsstand. Husene og søboderne paa Baklandet skulde nedrives og bryggerne langs elven indredes til forsvar. Paa Bratøren og langs elven skulde nye volde opkastes. Ledelsen af disse arbeider blev anbetroet den dygtige fortifikationskaptein Coldewin, og de indkaldte mandhusinger sattes strax ifærd dermed. Oberst Storm, der stod paa Røros, efterlod under kaptein Mentzonius et kompagni infanteri, hvilket i forening med de derværende bjergkompagnier efter hans antagelse maatte være tilstrækkeligt til verkets forsvar, og vendte over Selbo og Mostadmarken tilbage til Trondhjem[1].

Da efterretningen om Armfeldts indfald d. 20 september kom til Kristiania, viste det sig, hvor lidet landets styrelse var forberedt paa et fiendtligt angreb, uagtet man længe maatte have været vidende derom. Det syntes en tid, som scenerne fra 1716 skulde gjentage sig. Saaledes fremsatte Lützow et forslag om at foretage et indfald i Sverige for derved at tvinge fienden til at trække sig tilbage. Til alt held viste vicestatholder Kragh en langt sindigere holdning. Han forestillede Lützow, hvor lidet rustet man i enhver hen-

---

[1] Buddes breve til Lützow 24 og 28 septbr. samt 1 oktober (med vedlagte journalextrakter). Armfeldt til Karl 23 septbr. (gl. st.). Brev fra Inset (direktør Tax) 13 og 25 septbr. Nils Krogs brev af 17 septbr. (militært tidsskrift b. 25). Trondhjems raad til slotsloven 24 septbr. Klüwer s. 41, 48 fg. Tønder, N. saml. II, s. 529 fg.

seende var til et saadant foretagende. Desuden havde man sikker kundskab om, at en langt overlegen hær stod beredt til indfald i det søndenfjeldske, og at hele landets skjæbne saaledes vilde sættes paa spil. Dette forslag blev da lykkeligvis forkastet, og man nøiede sig med at sende Budde 2 batailloner infanteri under oberst Brockenhuus og oberstlieutenant Rappe samt 4 kompagnier af Kruses dragonregiment under oberstlieutenant Fredrik Budde. Da Kruse endnu var syg, kunde han ikke, som man først havde paatænkt, modtage kommandoen over dette korps, som derfor blev overdragen til Brockenhuus. Görtz's underhandlinger med Jakobiterne i det forløbne aar var endnu i frisk minde, og man følte sig forvisset om, at de vilde yde Svenskerne en virksom hjelp ved Trondhjems forestaaende beleiring ved at indeslutte byen fra søsiden. For at hindre dette skulde der fra Kjøbenhavn afgaa en eskadre af krigsskibe med en større konvoi af førselsfartøier til Trondhjem, og Bergens magistrat og kommandantskab fik derhos befaling til fra de derværende magaziner at sende proviant og krigsfornødenheder opover og at drage omsorg for transportens forsvar. — For at berolige gemytterne udstedte vicestatholder Kragh d. 24 septbr. til overflod et høitravende opraab til Trønderne om at ihukomme sine gjæve forfædres tapperhed og trodse fiendens trudsler og fagre løfter[1].

---

[1] Breve fra Kragh til Lützow 20, 22 og 26 septbr. Forhandlinger mellem Lützow og generalerne i anledning af Armfeldts indfald (et hefte med forslag og resolutioner). Slotslovens forhandlingsprotokol under 23 og 30 septbr. (skrivelser til Bergens magistrat),

Da Budde nærede frygt for, at et svensk korps skulde gjøre indfald i egnen omkring Røros, marscherede Brockenhuus med sin styrke først derhen og tog stilling i de tilstødende bygder[1].

IV.

Armfeldt stod i 12 dage ved Stjørdalselven. Allerede i de første dage efter ankomsten gjorde han forberedelser til at slaa bro over elven, medens enkelte mindre kavalleriafdelinger udsendtes for at rekognoscere paa den anden side. Men soldaternes blussende mod og stridslyst var kjølnet under de sidste dages strabadser, og man vidste, at der endnu, før man naaede Trondhjem, stod en passage over Gevingaasen tilbage, der var ligesaa besværlig, som veien over Langstenen havde været. Tilførselen fra Skaanes og Stene kom kun langsomt til hæren, og for at skaffe føde til mennesker og dyr maatte en del af soldaterne sættes til at indhøste det korn og hø, som endnu stod ude. Paa samme tid brød der ogsaa løs et sterkt uveir, hvorved broarbeidet umuliggjordes, og i hæren begyndte der at rase en ødelæggende sygdom, af hvilken Armfeldt selv efter overløbernes udsagn skal være bleven angreben.

Budde lod dragonerne rykke ud og tage stilling ved Gevingaasen. Han udspredte derhos det rygte, at

10 oktbr. og 9 decbr. (til Trondhjems magistrat). Bergens magistrat til slotsloven 14 oktbr. Brev fra Kruse til Cicignon og Arnoldt 27 septbr. Brockenhuus til Lützow 27 septbr.

[1] Budde til Lützow 11 oktbr. Brockenhuus til Lützow 17 oktbr.

han fra det søndenfjeldske ventede undsætning af 4000 mand, og at det var hans hensigt, saasnart den var ankommen, at levere fienden et afgjørende slag. Men i hemmelighed lod han udruste 200 lette baade, hvormed han i Stjørdalen vilde landsætte nogle batailloner, der skulde anfalde fienden i ryggen ved hans opbrud mod byen.

Hvorvidt Armfeldt havde faaet nys om denne plan, er uvist; men det lader dog forøvrigt til, at han har havt god kundskab om Nordmændenes foretagender og raadslagninger. Saaledes skal han have faaet besked om den fra det søndenfjeldske kommende undsætning og hvad der i det ovenfor omtalte krigsraad derom var forhandlet, paa samme tid eller maaske endog før Budde. Mere troligt er det dog, at han fandt sin stilling mellem Langstenen og Stjørdalselven under de forhaandenværende omstændigheder altfor udsat, og da han ei uden underholdning for hæren kunde fortsætte marschen mod Trondhjem, besluttede han d. 2 oktober at trække sig tilbage til Skognen og Værdalen[1].

Da Budde fik efterretning om dette tilbagetog, rykkede han med obersterne Meitzner og Myhlenpfort ud af byen til Stjørdalselven, hvorfra han lettere kunde have øie med fiendens bevægelser. I Trondhjem efterlodes oberst Storm med 2000 mand for at fuldføre de befestningsarbeider, som endnu stod tilbage, og for at

[1] Buddes breve til Lützow 28 septbr., 1 og 4 oktbr. v. d. Osten til Lützow 3 oktbr. Armfeldt til Karl 23 septbr. (gl. st.). Tønder, N. saml. II, s. 530. Klüwer s. 55 og 70 fg., hvor Buddes plan med urette henføres til en senere tid.

forsvare byen i paakommende tilfælde. Thi af nogle spørgsmaal, som Armfeldt havde rettet til presten Johan Grøn i Stjørdalen, var Budde bleven fuldstændig overbevist om, at Jakobiterne i Skotland var ifærd med at udruste krigsskibe for at bistaa fienden i erobringen af byen.

Nogle dage efter Nordmændenes komme til Stjørdalen fandt et lidet sammenstød sted mellem to afdelinger, og ihvorvel det var af mindre betydenhed, bidrog det dog ikke lidet til at hæve Nordmændenes mod. Ved opbruddet fra Stjørdalen sendte Armfeldt den ilde berygtede oberst Stiernschantz med en betydelig sum penge og 200 mand i forveien for at træffe de fornødne anstalter til hærens forpleining underveis. Tvert imod Armfeldts udtrykkelige befaling samlede han endel baade, som var undgaaet Nordmændenes opmerksomhed, og tog med sit mandskab over til Ytterøen. Her slog de sig ned paa prestegaarden og de omliggende gaarde og gjorde sig tilgode med, hvad de forefandt. De havde alt været her paa tredie dag, da Stiernschantz ved at se ud af prestegaardens vinduer pludselig fik øie paa en sort masse ude paa fjorden, som nærmede sig øen. Han spørger presten, Peder Leth, hvad dette vel kunde være. Presten vidste det ikke, men antog, at det var skyer, som trak op langt ude. Obersten staar endnu lidt, men udbryder saa med et: „Det är, för tusan, icke skyr, det är Jutan.“ Han lod trommen røre og ilede med alle de soldater, han i hastverket kunde faa samlet, til baadene og lod ro i retning af Skaanes skanse.

Han tog ikke feil. Det var 200 Nordmænd under major Lund, som Budde paa underretningen om Sven-

skernes ophold paa Ytterøen havde sendt derhen. Efter nogen tids forfølgelse indhentedes nogle af baadene, hvori kapteinerne Falch og Tørne med 55 mand befandt sig. Da Nordmændene hævede geværerne, raabte de strax: „Skyd ikke, kjære herrer! giv os kvarter!" De udleverede sine vaaben og blev tagne tilfange. Lund forfulgte endnu en tid de baade, hvorpaa Stiernschantz og hans oberstlieutenant var; men de undkom dog, idet obersten med kaarden i haand tvang sine mænd at ro til af yderste kræfter.

Paa Ytterøen var 26 soldater og en fænrik ladte i stikken ved oberstens flugt. De blev nogle dage efter angrebne af Nordmændene og overmandedes efter en kort træfning, hvori tre af dem blev haardt saarede[1].

Fra det sydlige Sverige skal der i begyndelsen af oktober være dragen en betydelig troppestyrke opover for at forene sig med Armfeldts hær. Fra Jemtland ventedes dag for dag tilførsel, men den udeblev, og snart kunde der kun være liden sandsynlighed for, at den vilde komme frem før paa vinterføret. Armfeldt var derfor ogsaa i Skognen og Værdalen nødt til at lade sine soldater indhøste, tærske og male kornet. Det sidste havde sine store vanskeligheder, da Nordmændene havde ødelagt alle de møller og haandkverne, de kunde overkomme. Ikke destomindre lyk-

---

[1] Budde til Lützow 11 og 18 oktbr. v. d. Osten til Lützow 10 oktbr. Brev fra Trondhjem (oberst Storm?) 10 oktbr. (vedlagt skrivelse fra Gaffron til Lützow 15 oktbr.). Armfeldt til Karl 29 septbr. og 5 oktbr. (gl. st.). David Thomessøn til oberbergamtet 14 oktbr. Klüwer s. 42—44. Tønder, N. saml. II, s. 528.

kedes det ham at forsyne magazinerne saa vidt, at han kunde haabe at holde sig, indtil han fik tilførsel fra Sverige.

Det blev dog snart endnu værre, da pengene i den medbragte krigskasse begyndte at slippe op. Den svenske mynt havde paa denne tid og senere langt fra den værdi som i Sverige, og krigskassen strakte derfor ikke til saa længe som paaregnet. Armfeldt blev nu nødt til at tage fra almuen, hvad han behøvede til hæren, uden at give nogen erstatning derfor, og i løbet af nogle faa maaneder var disse ellers saa rige bygder aldeles udarmede.

Der herskede allerede stor nød og elendighed i hæren. I september fortalte overløberne, at de daglig kun fik 3 kavringer og ¼ kande mel, og siden indskrænkedes rationerne end yderligere. Før indfaldet var soldaternes beklædning kun i maadelig forfatning; blot nogle af regimenterne var forsynede med kapper. Efter de mange strabadser var klæderne kun for pjalter at regne, og fodbedækningen var aldeles udslidt. Desertionerne tiltog i foruroligende grad, og i det forholdsvis bedst stillede helsinglandske regiment brød den længe ulmende misfornøielse ud i mytteri, som dog ved Armfeldts kraftige optræden kvaltes i fødselen. Der blev sat en pris paa hver deserteurs hoved, og det helsinglandske regiment sendtes til Stene skanse, da det ved sin opsætsighed og ubehjelpsomhed var hele hæren til byrde.

Rundt omkring sværmede norske streifpartier i stort antal, der baade tillands og tilsøs foruroligede fienden i alle hans foretagender, og der hengik ikke en eneste dag, uden at flere svenske fanger indbragtes til hoved-

kvarteret. Trondhjems borgere var nu ogsaa komne sig af den første skræk, og paa Buddes opfordring udrustede de et armeret skjærgaardsfartøi, som gjorde meget god nytte. Føreren, Peder Storch, en af Trondhjems borgere, omtales som en heldig og kjæk partigjænger[1].

For at hindre fienden fra at trænge ind i den til Værdalen stødende bygd Inderøen tog Budde selv stilling der med 1000 mand og bortførte det hø og korn, som han kunde overkomme; endel blev opbrændt, forat det ikke skulde falde i fiendens hænder[2].

Det var Armfeldts hensigt, saasnart transporten fra Sverige var naaet til hæren, at rykke mod Trondhjem, som han vilde angribe baade fra land- og søsiden. Han satte endel af soldaterne til at bygge baade i dette øiemed; men dette uvante arbeide gik kun langsomt fra haanden.

Det er paafaldende, hvor lang tid der hengik mellem Armfeldts indfald og den svenske hovedhærs angreb. Samtidige norske optegnelser siger, at grunden hertil er at søge i den modsigelse og uvillie, som Karl XII overalt i Sverige mødte. — Han var tillige meget misfornøiet over den ringe fremgang, Armfeldt hidtil havde gjort, da han havde ventet, at han strax skulde have

[1] Peder Storch levede endnu i 1728, men hans livsomstændigheder forøvrigt er aldeles ubekjendte.

[2] Budde til Lützow 11, 18, 22 og 28 oktbr., 5 og 7 novbr. v. d. Osten til Lützow 8 oktbr. David Thomessøn til oberbergamtet 14 oktbr. Klüwer s. 45—49, 57. Relationer om de svenskes campagne og marsch 1716—18. Kundskaber fra Høland 10 oktbr. Brev fra Fredrikshald 12 oktbr. Armfeldt til Karl 5 og 16 oktbr. (gl. st.).

foretaget angrebet paa Trondhjem. Paa samme tid, som hovedhæren begyndte at tiltræde marschen mod det søndenfjeldske Norge, afsendtes generaladjutant grev Dohna til Armfeldt med den strenge befaling „att bryta igenom alla svårigheter, hvilket väl strax kunnat lyckas, om man i rättan tid sett sig visligare före och brukat mera drift än hittills skett“.[1]

V.

Da Armfeldt modtog denne ordre, indsaa han, hvor nødvendigt det var for det hele felttogs udfald, at han rykkede hastigt frem mod Trondhjem. Tilførselen fra Jemtland var endnu ikke ankommen og maaske heller ikke den omtalte undsætning; men ikke desmindre brød han op d. 10 novbr. efter at have samlet 14 dages proviant for sin hær og satte lige til fjelds. Han havde ladet det rygte udsprede, at han havde faaet befaling om at vende tilbage til Sverige; men hans hensigt var at undgaa Langstenen, der tidligere havde voldet ham saa meget besvær, passere Stjørdalselven oppe i Forbygden, omgaa Gevingaasen og tage Trondhjem ved overrumpling, inden Budde, der igjen var vendt tilbage til Stjørdalen, kunde faa tid til at naa til byen. I de første dage begunstigedes hans forehavende af klart koldt veir, saa alle myrer og bække var tilfrosne; men Budde fik dog i tide ved sine streifpartier nys om hans marsch og ilede tilbage til Trondhjem.

[1] Karl til Armfeldt 16 oktbr. i K. af Lundblads Karl XII's historia II, s. 503.

Her var imidlertid alt sat i forsvarsstand. Langs elven var søboderne indredede til forsvar, paa kongsgaarden og i mælene, langs stranden og paa Bratøren var der opkastet volde. I byen og paa festningerne fandtes der over hundrede stykker tildels svært skyts. De søndenfjeldske tropper var i de foregaaende dage efter Buddes ordre rykket ind i byen, og da han saaledes havde en styrke af henved 8,500 mand samlet, lod han den største del af mandhusingerne af Stjørdals fogderi drage hjem, dog med paalæg om ved de anlagte forhugninger at tilføie fienden al mulig afbræk. Saa vidt det lod sig gjøre inden fiendens komme, blev alle møller ødelagte og høet og kornet, som fandtes paa de i byens nærhed liggende avlsgaarde, samt tømmeret af husene i Ilen og paa Baklandet ført til byen. Kristiansstens festning fik en besætning paa over 1000 mand, som udtoges af de forskjellige korps og kommanderedes af oberst Myhlenpfort, og paa Munkholmen lagdes 400 mand under major Frants Brun. Langs elven posteredes de tvende trondhjemske regimenter, det første under oberst Meitzner i strøget mellem Bratøren og broporten, det andet under oberst Storm mellem kongsgaarden og skanseporten. Til de to søndenfjeldske bataillоner under oberst Brockenhuus overlodes forsvaret af skanserne ved byens port. De søndenfjeldske dragoner stod i reserve paa torvet for i paakommende tilfælde at ile de truede punkter til undsætning.

Da det var at forudse, at fienden saa snart som muligt vilde forsøge at gaa over elven, blev forsvaret af passagen ved Tiller bro anbetroet det nordenfjeldske

dragonregiment under dets nye oberst Peter v. Motzfeldt[1].

I de følgende dage ankom ogsaa den længe ventede eskadre, der fra Danmark var sendt opover til Trondhjems forsvar. Den bestod af orlogsskibet Sønderman-land med 46 kanoner og 300 mands besætning, ført af kaptein H. J. Rostgaard, fregatten Søridderen, 28 kanoner og 120 mand under kapteinlieutenant K. Wessel, og hukkerten Landsort, 14 kanoner og 44 mand under lieutenant L. de Ferry. Bergens borgerskab havde paa slotslovens befaling udrustet fregatten Haab Gallei med 24 kanoner og 80 mands besætning, og som førtes af Jan Barth. Den ankom ogsaa paa samme tid. De to første skibe blev lagt ude paa Ilsvigen til forsvar for skanseporten, Haab Gallei østenfor Munkholmen og hukkerten i elvemundingen. — I følge med disse ankom endel transportskibe, og ihvorvel tilførselen ei var saa stor som paaregnet, havde dog Budde nu proviant for sin hær i fem maaneder og kunde med lettet hjerte imødese fiendens komme for Trondhjem[2].

Da Armfeldt efter overgangen over Stjørdalselven fik underretning om Buddes tilbagetog, rykkede han kun

---

[1] Budde til Lützow 12 og 15 novbr. Brockenhuus tilsamme 5 novbr. Klüwer s. 49—53. Desværre er præsident Collins brev af 8 decbr. 1718 (vid. selsk. bibl. fol. 57), der vilde have givet den bedste oplysning om troppernes postering, bortkommet af biblioktheket.

[2] Budde til Lützow 19 novbr. Tønder, N. saml. II., s. 532, hvor „Hvide Ørn" maaske er forvexlet med „Hvide Falk", der først var bestemt derhen (cfr. slotslovens brev til v. Ahnen 10 oktbr.). Klüwer s. 50, hvor hukkerten Leoparden maa bero paa misforstaaelse. Garde, Efterretninger om den danske og norske sømagt II, s. 388.

langsomt frem mod byen ad den almindelige landevei. Et heftigt regnskyl, der varede flere dage, gjorde veiene ganske ufremkommelige, saa at han først om aftenen d. 15 novbr. stod Trondhjem paa en halv fjerding nær.

Den følgende dag red de svenske generaler med en del af kavalleriet frem for at tage byen og dens festningsverker i øiesyn. I nærheden af Bakke gaard stødte de paa en rytterafdeling under kaptein Collin, der dog strax trak sig ind under Kristianssten. Kavalleriet blev holdende et kort stykke fra festningen, hvor de fandt ly under en bakke, medens officererne red op paa en nærliggende høide.

Under sagernes nuværende stilling kunde byen kun erobres fra denne side, naar Kristianssten faldt i deres hænder, men med de 7 smaa feltstykker, hvoraf hele deres artilleri nu bestod, kunde der naturligvis intet udrettes mod dette faste punkt, ligesom enhver mulighed for at angribe byen fra søsiden var dem afskaaren efter krigsskibenes ankomst. Derimod kunde der være haab om, at et angreb paa byens mindre vel befestede vestre og søndre side vilde krones med held, især naar kulden islagde elven. Det synes derfor, som om de svenske generaler allerede nu fattede beslutning om saa snart som muligt at iverksætte overgangen. — Ved mørkets frembrud vendte de tilbage til hæren.

Svenske streifpartier drog i de følgende dage om paa Strinden for at plyndre, hvad Nordmændene havde levnet. Nu og da vovede de sig helt ned til Baklandet, ja en nat maalte nogle ryttere endog elvens dybde udenfor en paa kongsgaarden opkastet skanse. Der findes i de samtidige breve ingensomhelst antyd-

ning til, at Armfeldt skal have gjort noget forsøg paa at anlægge batterier mod Kristianssten. At han dvælede saa længe paa denne side af elven, havde maaske sin grund i, at han oppebiede tilførsel eller forsterkning; rimeligere er det vel at antage, at elven efter de sidste dages regnskyl var saa opsvulmet, at overgangen endnu var umulig.

Allerede strax efter ankomsten for Trondhjem rekognoscerede en kavalleriafdeling ved elven i Tiller. Her havde oberst Motzfeldt posteret sine dragoner paa forskjellige steder langs bredden og ladet stikke ild paa broen. Men det viste sig ogsaa ved denne leilighed, hvor lidet dragonerne var at stole paa. Det gevorbne kompagni, som stod længst nede, flygtede ved det blotte syn af fienden og slog sig ned paa en høide ovenfor, hvorfra de trods oberstens gjentagne befalinger ikke var at bevæge. Heldigvis afviste dog en afdeling af livkompagniet under lieutenant Brun fienden, som denne gang maatte vende om med uforrettet sag.

Den 19 novbr. fik Budde underretning om, at større fiendtlige afdelinger havde sat sig i bevægelse op mod Tiller over gaardene Stene og Udler. Han lod da sin broder oberstlieutenant Fredrik Budde og kapteinlieutenant Fritzner med 50 af Kruses dragoner rykke ud for at indhente efterretninger om fiendens forehavende. De havde allerede passeret Sundlandsbroen, 1½ fjerding fra byen, da de pludselig blev var, at en større svensk kavalleritrop havde indtaget broen og afskaaret dem tilbagetoget. Budde vendte om; da han kom i nærheden af Svenskerne, opfordrede disse ham til at overgive sig. „Jeg har ikke lært at give mig fangen, men at

slaas!“ raabte Budde, sprængte i spidsen for sine mænd ind paa fienden og hug sig igjennem med tab af 9 mand døde og fangne. Buddes hest blev haardt saaret; men han undkom dog, da Kristiansstens kanoner snart hindrede enhver videre forfølgelse.

Nogle dage efter var den svenske hær i fuldt arbeide med at bygge flaadebro over elven. Tømmeret, som udfordredes hertil, fandtes i overflod ved Lerens store sagbrug, som laa lidt nedenfor. For paa samme tid at holde Nordmændene i aande streifede større og mindre afdelinger hver dag omkring byen, og da Budde frygtede for, at fienden skulde sætte sig fast paa de i Trondhjems umiddelbare nærhed liggende gaarde Bakke og Helgeseter, lod han dem afbrænde. Det vilde naturligvis være umuligt for Motzfeldt i længden at hindre overgangen; men paa grund af Svenskernes truende holdning vovede Budde ei at lade soldater af de regulære regimenter rykke ud, men opbød mandhusingerne af de nærmeste fogderier. Bønderne af Fosen negtede at adlyde; derimod kom 300 mand af Strindens og Guldals fogderi Motzfeldt til undsætning. Men det gik da ogsaa, som det kunde være at vente. Armfeldt kastede ved nogle kanonskud den største del af mandhusingerne paa flugten; de øvrige var med hensyn til terrain for ugunstigt stillede til at være istand til at udrette noget. Da broarbeidet d. 28 novbr. var fuldført, lod Motzfeldt, der i alt havde lidt et tab af 10 mand døde og saarede, bønderne gaa hjem, medens han selv med dragonerne drog op til Nyhuskleven i den hensigt at anlægge forhugninger der[1].

[1] Budde til Lützow 19, 22, 26 og 29 novbr. samt 20 decbr. Motz-

Maaske har de svenske generaler allerede før overgangen fattet beslutning om, hvor og paa hvilken maade forbindelsen skulde aabnes med Sverige og hovedhæren, der var falden ind ved Fredrikshald. For at fordrive de nordenfjeldske dragoner og siden udføre dette hverv satte de la Barre, Armfeldts næstkommanderende, først over med 10 kompagnier kavalleri, medens Armfeldt med resten af hæren i de nærmest paafølgende dage tog stilling paa Leinstranden, men derefter slog leir i bygderne Melhus og Flaa.

Strax efter overgangen opsnappede de la Barre en bonde, som Motzfeldt havde udsendt for at indhente kundskab om fiendens foretagender, og tvang ham til at være veiviser. Dragonerne nødtes til at vige for overmagten. Da Svenskerne kom til Kletbroen i Horg, fandt de den afbrudt; men en forræder, en norsk lieutenant, der var opvoxet der i egnen, viste dem et vadested over elven nedenfor kirken, hvorved de atter blev istand til at fortsætte forfølgelsen. Et forsøg, som Motzfeldt gjorde paa at anlægge forhugninger ved gaarden Soknes i Støren, maatte opgives, og han sendte nu i forveien befaling til almuen i Rennebo, Opdal, Kvikne og Inset samt til bjergverksfolkene paa de sidste steder om at samles i Vangsgraven i Rennebo for at yde ham hjelp. Almuen i den førstnævnte bygd flygtede paa rygtet om fiendens komme, medens direktør Tax vel opbød bjergverksfolkene og bønderne i Kvikne og Inset, men inden han endnu var brudt op, var Motz-

---

feldt til Lützow 3 og 21 decbr. Direktør Tax til foged Kristian Juel 1 decbr. Kläwer s. 54—61. Tønder, N. saml. II, s. 532 fg.

feldt allerede kommen til Bjerkaker. Da han her ikke fandt en eneste mand fremmødt, og han syntes, det var umuligt at fortsætte retraiten længere, udmattet, som hans korps var, opfordrede han sine officerer til at oppebie fiendens ankomst. Men da disse erklærede som med en mund, at de ei vilde kjæmpe mod en saa stor overmagt, maatte han strax drage videre for at naa Vangskleven samme aften. Svenskerne var da saa nær, at de i kleven angreb hans arrieregarde; men til al lykke for Nordmændene var de selv aldeles udmattede og derhos for uheldigt stillede til for alvor at indlade sig i kamp. De vendte da om til de nærmeste gaarde, medens Motzfeldts skare for den største del tilfods ilsomt flygtede over Dovrefjeld, hvor de afbrændte de fire fjeldstuer, Drivstuen, Kongsvold, Fokstuen og Jerkind, med den derværende fourage, og kom d. 4 decbr. til Sell i Gudbrandsdalen. De la Barre fortsatte forfølgelsen til Kongsvold, men nødtes af sterkt snedrev og mangel paa fourage til at trække sig tilbage til Opdal. Han ventede, at dragonerne med det første vilde komme igjen; men heri tog han feil. Motzfeldt havde mere end nok med at holde orden i sit udisciplinerede korps og at sørge for dets underholdning. Derhos svækkedes det ogsaa ved sterk sygdom og dødelighed, og strax over nytaar gik han i kvarter efter at have lagt nogle forhugninger i de mest udsatte egne af dalen. Forøvrigt lader det ikke til, at han har gjort det ringeste forsøg paa at tilføie fienden nogen skade [1].

---

[1] N. saml. II, s. 554 fg. Motzfelds breve til Lützow 3, 10, 15 og 30 decbr. med vedlagte efterretninger om fiendens foretagender og dra-

De la Barre udskrev imidlertid i Opdal betydelige kontributioner af fourage og levnetsmidler, der siden førtes til hæren i Melhus, og i et patent dateret d. 24 novbr. (gl. st.) gjorde han ganske de samme løfter for fjeldbygdernes vedkommende som Armfeldt ved sine universalier af 24 august og 2 september. I Opdalspresten, den ryggesløse Nils Holby, fandt han en meget villig haandlanger.

Da Armfeldt nærede frygt for, at Motzfeldt i Rennebo skulde være istand til at byde de la Barre spidsen, havde han allerede fra Melhus sendt oberst Stiernschantz med et finsk regiment gjennem Orkedalen og Meldalen til Rennebo, dels for at angribe de nordenfjeldske dragoner i ryggen, dels for at dække de la Barres fremtrængen mod Røros og den svenske grænse[1]. Saasnart han var kommen til sit bestemmelsessted, brød de la Barre op fra Opdal.

I Kvikne havde direktøren for kobberverket Brostroph Tax ladet almuen i Tønset og Kvikne opbyde og Næverdalskleven forhugge, saasnart han havde faaet underretning om, at de la Barre agtede sig derhen, og at en svensk afdeling rykkede opover Orkedalen. Da fik han uventet bud fra presten Ole Tønder i Meldalen om, at det var et norsk korps paa 2000 mand, som Budde havde beordret at marschere til Rennebo for at afskjære og fange de la Barre med hele hans detache-

gonernes og bøndernes forhold. Motzfeldt til Bertouch 28 decbr. Tax til Juel 2, 4 og 7 decbr. Juel til Lützow 7 og 15 decbr.

[1] At det var de la Barres bestemmelse at vende sig mod Røros, saasnart Motzfeldt var fordrevet, fremgaar af Motzfeldts brev til Lützow 15 decbr. (bilag) og Tax's til Juel 7 decbr.

ment. Hvorledes sammenhængen hermed egentlig har været, lader sig neppe nu oplyse. Men Tax følte sig fuldt forvisset om, at denne efterretning var overensstemmende med sandheden, sendte i sin glæde strax budskab herom til den paa Røros kommanderende kaptein Mentzonius og bad ham om understøttelse, for at han kunde blive istand til at yde Nordmændene en saa meget virksommere hjelp ved deres forehavende. Ihvorvel Mentzonius en stund synes at have næret nogen tvivl, besluttede han dog efter at have raadført sig med bjergfolkenes officerer at drage med soldaterne og kaptein Tønders bjergkompagnier ned til Holtaalen, hvor de med almuens hjelp skulde lægge forhugninger paa Dragaasen; thi der kunde nu ikke være anden fare for bjergverket, end at streifpartier fra den i Melhus staaende fiendtlige hær maaske vilde forsøge at trænge opover gjennem Guldalen. Derimod skulde hytteskriveren paa Tolgen, Henrik Flor, med det af ham kommanderede bjergkompagni og almuen af Tolgen og Dalsbygden gaa over Vingelfjeldet til Kvikne for at bringe Tax den forlangte undsætning.

Denne havde imidlertid ikke været istand til at vente saa længe. Efter at have bragt det tilvirkede kobber og verkets forraad i sikkerhed i gruben drog han med sine folk ned til Rennebo i det visse haab i forening med de ankommende Nordmænd at „knibe de store, sikre Svensker“, som laa i Opdal. Men til sin forfærdelse fik han nu se, hvor han var bleven narret. Det var Stiernschantz's regiment. Hans folk kastede sig paa vild flugt. Der blev hverken tanke eller tale om at besætte forhugningerne. Tax og endel Tønset-

bønder søgte tilflugt i gruben, medens de øvrige ilede hjem til sine gaarde.

Nogle dage efter, d. 14 decbr., kom de la Barre med 500 mand op til Kvikne. For lettere at finde underholdning til folk og heste i fjeldbygderne havde han ladet resten af sit kavalleri slutte sig til Stierschantz's korps. Da han havde faaet vide, hvor Tax var at finde, begav han sig op til gruben og truede med at lade verket afbrænde, ifald han ei kom ud. Der var intet andet at gjøre. Tax og 32 Tønsetinger blev tagne tilfange, og forvalteren truedes til at paavise, hvor det tilvirkede kobber og de forskjellige forraad af levnetsmidler og ammunition var skjulte, og maatte med ed love at tage vare derpaa, indtil Svenskerne lod dem afhente. Efter at have været i Kvikne paa sjette dag tog de la Barre veien over fjeldet til Vingelen, hvor han lod fangerne gaa hjem[1].

Paa veien til Kvikne havde hytteskriver Flor af en flygtning faaet underretning om fiendens komme og hvad dermed stod i forbindelse. Bønderne fra Tolgen og Dalsbygden forlod ham strax, og da han ei fandt det raadeligt at binde an med de i enhver henseende overlegne Svensker, lod han sine mænd gaa hver hjem

---

[1] Budde til Lützow 14 decbr. Juel til Lützow 20 og 21 decbr. Henrik Flor til kapteinlieutenant Bonde 21 decbr. Tax til Juel 4 og 11 decbr. Brev fra Røros (direktør Bergmann?) 18 decbr. Abr. Drejer til rentekammerat 21 jan. 1719. David Thomessøn til oberbergamtet 2 april 1719. Presten Johan Buschmanns brev af 15 juli 1722 (vedl. Østerdalens fogedregnskab for 1719). Examen og inqvisition paa tab af gods og eiendom samt dets værdi, foraarsaget ved de svenskes indfald 1718—19 (Orkedals fogderi).

til sit og tog selv sin tilflugt til Tønset. — Paa grund af bjergkompagniernes opsætsighed havde Mentzonius, siden han forlod Røros, lidet eller intet kunnet udrette. Da han nu hel uventet fik høre, at fienden stod i Vingelen, var der intet andet for ham at gjøre end at lade skansen og de kongelige magaziner paa Røros opbrænde og kanonerne fornagle; men han tænkte fremdeles at holde sig en tid paa Dragaasen. Men nu forlangte bjergfolkene med saadan haardnakkethed at faa gaa hjem, at Mentzonius tilsidst maatte give efter, og da han ei kunde holde sig med sit ene kompagni her, hvor han havde fienden baade i front og ryg, opgav han forsvaret af Dragaasen og trak sig over Sælbo tilbage til Trondhjem.

Saaledes kom de la Barre uden at møde nogensomhelst modstand d. 21 decbr. til Røros, hvor han selv tog ind i direktør Bergmanns hus, medens hans mænd indkvarteredes paa bjergstaden[1].

Direktør Bergmann havde i det forløbne Aar ved flere leiligheder vist fædrelandet store tjenester. Men de sidste dages bratte omvexlinger og den spændende uvished, de medførte, berøvede ham al fatning, og da Svenskerne kom, viste han blind lydighed mod alle deres befalinger. Da de opsætsige bjergfolk strax efter

---

[1] Juel til Lützow 22 decbr. Bonde til Lützow 22 decbr. Bjergverkkommissionens (F. W. v. Gabel, O. Schielderup og E. Must) betænkning dat. Røros 4 mai 1719. Cfr. Hjorts fremstilling i de af Aas udgivne „Efterretninger om Røros", s. 162 fgg., der er aldeles urigtig med hensyn til de norske troppers forhold. Mentzonius og Tønder arresteredes strax efter og underkastedes forhør; men det omtales ei, at de stilledes for krigsret.

vendte hjem, lod han saaledes paa generalens ordre deres vaaben og faner udlevere, ja sendte endog hytteskriver Flor bud om at gjøre det samme for sit kompagnis vedkommende. Allerede før ankomsten til Røros skal de la Barre have faaet nys om, at direktøren havde ladet 18 sk℔ kobber nedsænke i en af vand opfyldt schurf i Storvarts grube. Det udleveredes ogsaa, da Svenskerne truede med i modsat fald at lade verket dele den samme skjæbne, som det to gange tidligere under Gyldenløvefeiden havde fristet.

For at tilveiebringe forbindelse med Sverige befaledes bjergfolkene og bønderne af de tilstødende bygder at optrampe veien over Ruten til Herjeådalen, og det var den almindelige tro blandt Nordmændene, at der ad denne skulde fremføres beleiringsskyts til Trondhjem. Hele Guldalen var nu rømmet af de norske tropper, og posten til Sverige sendtes over Røros.

Det var vistnok de la Barres hensigt at opnaa kommunikation med den svenske hovedhær gjennem Østerdalen. Men her var der imidlertid dukket op en fiende, der var mægtig nok til at holde ham stangen. Da han nemlig nogle dage efter ankomsten til Røros sendte nogle ryttere hen for at afhente det i Kvikne grube efterladte bytte, fik de til sin store forundring høre, at de søndenfjeldske skiløbere dagen i forveien havde været der og bortført alt, hvad de kunde bringe med sig.

Det søndenfjeldske skiløberkorps var i begyndelsen af december maaned marscheret ned til Kristiansfjeld; men paa veien nedover blev det beordret at vende om for at forsvare Østerdalens nordligste prestegjeld.

Samme dag, som Svenskerne ankom til Røros, naaede det til Tønset, og dagen efter stødte dets major, den bekjendte kjække partigjænger Even Kraft, der havde været i Kristiania, til det. Saasnart han af fogden Kristian Juel havde faaet besked om det i Kvikne efterladte bytte, drog han strax afsted med en del slæder og lod det føre til Kristiansfjeld. — Da han paa grund af det daarlige skiføre nærede frygt for at blive omgaaet i den aabne Tønsetbygd, trak han sig ned til den saakaldte Femmilsskov i Tyldalen, hvor han ved Midtskoven lod anlægge en forhugning, og ved opbud af bønderne fra de nærmeste bygdelag fik han her en styrke paa 500 mand samlet.

Da de la Barre modtog underretningen om skiløbernes komme, sendte han 250 mand under major Ramsay (Rumsee) til Tønset for at omgaa og afskjære dem. Af de forskjellige partier, som drog ud i dette øiemed, kom nytaarsaften 70 ryttere til gaarden Øverby i Tyldalen. Kraft fik bud herom, og da der tillige meldtes, at de havde ladet sig forlyde med, at de den følgende dag vilde angribe hans forhugning, besluttede han sig til at komme dem i forkjøbet. Han sendte da kapteinlieutenant Bonde og lieutenant Michael Meldahl med 50 skiløbere og ligesaa mange bønder opover med befaling om at overrumple de svenske ved midnatstid. Men disse nødtes af den gjennemtrængende kulde til at søge hus underveis, og angrebet skede derfor ikke før ved daggry, da fienden allerede var paa benene. I den korte kamp, som nu udspandt sig, blev den svenske ritmester Stockmann dødelig saaret, og hans mænd tog snart flugten med et tab af nogle dræbte og saarede.

Skiløberne fulgte dem et stykke paa veien, men vendte saa om til gaarden, hvor de slog sig til ro og hvilede ud efter nattens anstrengende marsch. Men da det led ud paa eftermiddagen, kom Svenskerne tilbage med en betydelig forsterkning under major Ramsay, og nu var det ikke langt fra, at Nordmændene var blevne overrumplede og tagne tilfange. I største hast kom de dog i ly bag et ovenfor gaarden staaende gjerde. Nu blev kampen alvorligere. Skiløberne fik 6 saarede, men ogsaa paa Svenskernes side blev nogle sadler tomme. Tilsidst maatte dog fienden trække sig tilbage, og paa veien til Tønset nedsænkede han oppe paa Kjølen sine døde i Tvebottentjernet. Ritmester Stockmann førtes til Røros, men døde, inden han naaede did. Om aftenen vendte skiløberne tilbage til posteringen, hvor major Kraft ikke var synderlig tilfreds med deres færd. Men han holdtes ved en haardnakket sygdom i uvirksomhed, saa at dette blev det eneste sammenstød mellem de søndenfjeldske skiløbere og de svenske, ihvorvel Ramsay stod i Tønset indtil de la Barres opbrud og vedblev sine rekognosceringer gjennem Østerdalen.

Da veien til Herjeådalen var opbrudt, lod de la Barre ved generaladjutant Diedron det paa Røros tagne kobber og bjergkompagniernes vaaben og faner føre til Sverige. Verkets folk maatte gjenoptage sit arbeide i gruberne, medens de svenske soldater med god orden i de nærmeste bygder inddrev betydelige kontributioner af hø og levnetsmidler[1].

---

[1] Kraft til Lützow 31 decbr. 1718, 1, 2 og 3 jan. 1719. Gaffron til Lützow 3 og 7 jan. 1719. Oberst Krafts beretning om hans

Vi vender os nu til den svenske hær, som havde leiret sig 2 mile fra Trondhjem. I de første dage efter overgangen havde Budde antaget, at den vilde vove en storm paa byen; men Armfeldt vilde vente, til isen ved den indtrædende kulde dannede bro over elven.

Det tryk, som øvedes paa byens næringsveie, ved at fienden saaledes okkuperede dens bedste opland, tjente visselig ikke til at bestyrke Buddes agtelse blandt borgerne. „Hvorfor gaar vore soldater ikke ud for at slaa fienden?“ hørtes der allevegne. „Nei, de har ikke hjerte nu som i gamle dage. Gud give, at Holger danske eller Roland eller Sterkodder havde levet! Det var karle, som kunde slaa ned for fode!“ — Man kan ei undres over, at borgerne var af den mening; den deltes ogsaa af flere af Buddes officerer, ja selv general Lützow lod falde ord i samme retning. Men Budde vidste godt, at han mod en saa overlegen feltherre som Armfeldt ved et udfald kun vilde være den tabende part. „Skulde jeg nu,“ skriver han til Lützow som svar paa en saadan bebreidelse, „have gaaet ud imod hans armé med et chor af 2000 mand og de herværende 300 dragoner, saa havde jeg herved ei andet profiteret, end at jeg af fiendens kavalleri fra byen var bleven coupperet, som siden havde kommet mig til stort ansvar.“

---

forhold i Krigens tid under Frederico quarto (univ. bibl. makr. 438. 4.). Sandsynligvis er det til sammenstødet paa Øverby, B. Deichmann sigter i sit forsvarsskrift for det norske folk (Saga II, s. 228). Michael Meldahl († 2 marts 1719) var søn af presten Even Meldahl paa Tønset. Han havde før i ganske kort tid været ansat som fænrik ved det nordenfjeldske dragonkorps. Mindet om træfningen lever endnu i traditionen i Tønset og Tyldalen.

Der var dog en af de høistkommanderende generaler, som forstod at vurdere Buddes fremgangsmaade efter fortjeneste. Det var den senere af det norske forsvarsvæsen saa høit fortjente feltmarschal Arnoldt. — Budde laa nemlig langtfra uvirksom i byen. Han søgte ved talrige mindre partier „at gjøre fienden madkurven tynd“. Den svenske hær foruroligedes ikke lidet ved dem, og patrouillernes styrke maatte stadig forøges. Smaa skjærmydsler hørte til dagens orden, og medens Nordmændene gjorde et stort antal fanger, var deres tab forholdsvis kun ringe. — Saaledes stødte lieutenant Mentzonius af Rappes bataillon i de første dage af december maaned paa en mindre svensk rytterafdeling, der dels blev nedlagt, dels tagen tilfange[1].

Strax efter overgangen udsendte Armfeldt den tidligere omtalte kaptein Långström med 24 ryttere for at bringe posten til Sverige. For saa meget som muligt at undgaa sammenstød med de norske streifpartier holdt han sig langs fjeldsiden og kom d. 6 decbr. om aftenen til Hegre i Stjørdalen. Et lidet stykke ovenfor laa forhugningerne i Forbygden, der i den senere tid bevogtedes af 62 mandhusinger, som skulde hindre kommunikationen mellem de erobrede skanser og Armfeldts hær. Da Långström den følgende morgen i graalysningen skulde gaa over elven strax nedenfor forhugningerne, gav bønderne ild, og Långström sank dødelig saaret af hesten; men forinden kastede han dog en pakke vigtige breve i vandet. Hans ledsagere undkom,

[1] Budde til Lützow 22 novbr., 6, 20 og 24 decbr. Cicignon og Arnoldt til Budde 28 decbr. (kopi). Klüwer s. 61, 62.

men han selv døde nogle timer efter og blev af sine banemænd begravet i Hegre kirke. Brevpakken blev opfisket og bragt til Budde, som herved fik nøiagtige oplysninger om fiendens stilling[1].

De nordenfjeldske skiløbere foretog under sin major, Emahusen, forskjellige atreiftog langs den svenske grænse i Selbo og Tydalen og gik stundom over til Holtaalen. Her var den mandige Johan Lobes prest. Han havde fra prædikestolen opfordret bønderne til at vise troskab mod konge og fædreland og af bedste evne at stræbe at tilføie fienden al den skade, de kunde. Da Armfeldt ved juletider sendte tre ryttere med breve til de la Barre paa Røros, underrettede han skiløberne derom, som da opsnappede dem. Men da de la Barre fik høre, hvad der var foregaaet, lod han presten føre i fangenskab til bjergstaden, hvor han maatte udstaa meget ondt af sult og kulde[2].

I begyndelsen af december skal der være gjort indfald i Snaasen af nogle regimenter, som efter fogden Helsings udsagn medbragte et større antal kanoner og mørsere. Men det er kun lidet sandsynligt, at de sluttede sig til Armfeldts hær, da man savner enhver underretning derom i de norske breve. Heller ikke nævnes der noget om, at det kom til sammenstød mellem dem og de partier, som Budde lod drage derhen.

Da det oftere hed, at Svenskerne var paa veien til Meldalen for at sætte sig i besiddelse af det dervæ-

---

[1] Budde til Lützow 10 decbr. Klüwer s. 61 fg. Tønder, N. saml. II, s. 584.

[2] Magnhild Lobes's ansøgning af 29 april 1721 (i T.hjems stiftsarkiv).

rende kobberverk, udsendtes 4 partier fodfolk og rytteri, hvert paa 30 mand, vistnok for den største del af de søndenfjeldske tropper. Hukkerten „Landsort" og nogle skjærbaade, bemandede med søvante mandhusinger under den kjække, men ubesindige lieutenant H. A. Tønder, gik paa samme tid indover fjorden for at forurolige fienden paa Skaanes og i de omliggende prestegjeld, og det lykkedes dem at holde søen ren for fiendtlige baade[1].

I leiren omkring Melhus begyndte nøden snart at vise sig i den rædsomste skikkelse. I den haarde vinter kamperede soldaterne paa den aabne slette langs Gulelven, og den beskyttelse, som deres udslidte uniform afgav mod kulden, var kun ringe. Man ved endnu at fortælle om, med hvilken begjærlighed soldaterne greb ethvert slags klædningsstykke, som de kunde overkomme paa gaardene. De okkuperede bygder var snart aldeles udsugede for levnetsmidler og fourage, og Armfeldts befaling i hans aabne brev af 26 november (gl. st.) havde vel neppe stor frugt. Af de afdelinger, som udsendtes til de omliggende bygdelag, kan foruden de omtalte under de la Barre og Stiernschantz nævnes en, som tog stilling paa Bynesset, og en anden paa 400 ryttere under oberst Maidel, der skulde trænge frem til Surendalen, men som, forinden den naaede derhen, blev aldeles opreven af Buddes udsendte partier og bønderne af Nordmøre fogderi. Formodentlig har disse afdelinger ogsaa været detacherede i andre øiemed end at sørge

[1] Budde til Lützow 14 decbr. Examen og inqvisition paa tab af gods og eiendom, foraarsaget ved de svenskes indfald 1718—19 (Orkedals fogderi).

for tilførsel alene, men i hvilke kan man ei sige med sikkerhed[1]. De forraad, som saaledes bragtes tilveie, kan dog ikke have forslaaet til at skaffe hæren selv nogenlunde nødtørftig underholdning. Da alle kverne og møller var ødelagte af Nordmændene, maatte soldaterne nøies med at udbløde kornet i vand og æde det helt, som det var. Det kan saaledes ikke være at undres over, at de bortreves i stort antal af de grasserende sygdomme. Da Armfeldt anden gang rykkede frem mod Trondhjem, bestod hans hær vistnok af henved 12,000 mand. Den 11 decbr. havde han af friske kun 5,320 mand tilbage. Kavalleriets og trotsets heste styrtede i masse af sult og overanstrengelse.

Ikke desmindre forstod dog Armfeldt under disse ulykkelige forhold at opretholde ordenen og disciplinen. Klüwer fortæller saaledes et ret betegnende træk af hans retfærdighed. Paa marschen mod Trondhjem brød en marodeur af et af de finske regimenter ind paa en plads i Hummelvigen, hvor han dræbte konen og røvede, hvad der fandtes i huset. Armfeldt lod nogle bønder af bygden føre forbryderen ind til Trondhjem med anmodning til Budde om at lade ham straffe efter lan-

[1] Examen og inqvisition etc. (Strindens og Orkedalens fogderi). — I Børseskogn fortælles et sagn, der maaske maa henføres til denne Maidels expedition. Da han kom til gaarden By, havde lensmanden Ole By drevet sine kreaturer ned i et graneholt i nærheden af gaarden for at redde dem. Det blev opdaget, og obersten gav ham med egen haand en dragt prygl. Nogle kjør blev strax slagtede; men da lensmandens kone helbredede oberstens hest for en sygdom, hvoraf den led, blev de øvrige skaanede. — Ogsaa paa Bynesset findes der flere traditioner om den afdeling, som sendtes derhen.

dets lov. — De bestemte kontributioner inddreves med strenghed; men forøvrigt behandledes almuen meget mildt, hvorom de samtidige breve og beretninger samt de endnu opbevarede sagn bærer vidnesbyrd[1].

Man skulde vente, at tilstanden blandt besætningen i Trondhjem var meget bedre end i den svenske hær, da den ved den omtalte store tilførsel og den uhindrede søfart maatte synes at være sikret mod at lide hungersnød. Dette var dog ingenlunde tilfældet. Den nys ansatte krigskommissær, Peter Holst, havde allerede i den korte tid, han havde virket, lagt sin uduelighed for dagen. Til trods for den gode høhøst havde han ei sørget for at faa de af bygderne udskrevne naturalydelser inddrevne, og hvis ikke stiftsbefalingsmanden, I. v. Ahnen, havde taget sig af sagen, vilde rytteriets heste have staaet i fare for at styrte af sult. Heller ikke havde han draget den ringeste omsorg for at tilveiebringe sulvarer, og Budde, som først fik efterretning herom, da han med sine tropper rykkede ind i byen, kunde naturligvis i den korte tid før fiendens komme ikke faa samlet nok til hærens behov under en maanedlang beleiring. Stort bedre bevendt var det heller ikke med proviantforvalter Aage Hagens duelighed, og det var derfor ikke at undres over, at baade officerernes og soldaternes forbitrelse vendte sig mod disse mænd, ja det gik endog saa vidt, at den hidsige kaptein Coldewin, formodentlig i harme over en forsømmelighed fra Hagens side, tildelte ham en saadan korporlig revselse,

---

[1] Fryxell XXIX, s. 148. Klüwer s. 57. Budde til Lützow 6 decbr. 1718.

at han blev nødt til at holde sengen i længere tid; men selv Budde syntes, at det blot var straf som fortjent[1].

I løbet af november maaned slap pengene i de offentlige kasser op, saa at soldaterne ei kunde faa sin løn udbetalt. I sin nød henvendte Budde sig til byens borgerskab med bøn om at faa optaget det laan, som det i begyndelsen af aaret havde afslaaet. Men generalens popularitet var nu ganske forsvunden, og han modtog derfor kun det lidet trøstelige svar, at først maatte de i de foregaaende aar optagne laan betales, inden et nyt kunde faaes. Et forsøg paa at erholde kredit paa sulvarer til besætningens underholdning strandede ogsaa, og det nag og had, som tidligere havde været mellem byens borgerskab og den høistkommanderende for de nordenfjeldske tropper, opvaktes paany. Det eneste, som Budde nu kunde gjøre, var at angribe regimenternes lægdskasser, forat soldaterne kunde faa anledning til at skaffe sig kraftig føde paa den haarde aarstid; thi fra magazinerne udleveredes nu alene brød, mel og salt. Det var kun med stor vanskelighed, at flaaden blev forsynet med, hvad den behøvede, og besætningen paa den af Bergens magistrat udrustede fregat gjorde allerede i begyndelsen af december forberedelser til at vende hjem, da den her maatte frygte for at omkomme af hunger.

En stor del af byen laa efter de sidste ildebrande endnu i aske, og desuden var de øvrige huse aldeles overfyldte ved, at forstædernes befolkning var flyttet

[1] Generalkommissariatet til Lützow 19 novbr. Budde til Lützow 15 novbr. Cicignon og Arnoldt til Budde 28 decbr. Breve fra Holst til Bertouch 3 og 31 decbr. o. fl. Bertouch til Lützow 29 oktbr.

ind. Soldaterne maatte derfor kampere paa de aabne pladse i byen. Da elven først i december begyndte at tilfryse, sattes de til at holde den aaben ved isning. Alt dette i forening fremkaldte snart en epidemi, der bortrev mangfoldige af bybefolkningen og besætningen. Klüwer fortæller, at af den sidste døde 1,500 mand, og deri er der visselig ingen overdrivelse, da Budde d. 31 decbr. beretter, at han havde over 2000 syge, og at der ei hengik nogen nat, uden at 50 mand angrebes af epidemien. Flere kompagnier havde 40 døde; den gevorbne garnison mistede 60 mand. Størst var dog dødeligheden blandt landdragonerne, af hvilke over halvdelen skal have tilsat livet i Trondhjem. Flere af officererne afgik ved døden i aarets sidste maaneder; mest beklagedes tabet af den dygtige oberst Meitzner og oberstlieutenant Dietrichsen. — Denne sterke afgang blandt tropperne var Budde den farligste fiende; det hjalp ham ei stort, at magazinerne endnu var forsynede for 3—4 maaneder, og denne ellers saa jernfaste mands mod begyndte at vakle under disse tryk. „Gud se i naade ned til os!“ er den stadige slutning paa hans breve henimod aarets udgang. Men sikkert er det dog, at fienden endnu vilde have fundet i ham en haardnakket modstander, inden Trondhjem faldt i hans hænder.

Det er ei utænkeligt, at Armfeldt i den nærmest paafølgende tid vilde have vovet en storm paa byen. I leiren ved Melhus arbeidedes der nemlig paa stiger og andre dertil fornødne redskaber, og ifølge de norske beretninger skal han daglig have ventet beleiringsskyts fra Sverige eller hovedhæren. Men af dennes foreta-

gender og fremrykken var den jemtlandske hærs skjæbne aldeles afhængig[1].

VI.

Den svenske hovedhær var i de første dage af november i tre afdelinger rykket ind i det søndenfjeldske og havde leiret sig udenfor Fredrikssten. Denne festning var i Karl XII's øine landets nøgle, og naar den først var erobret, haabede han, at Norges erobring skulde foregaa uden større vanskeligheder. — Det gik imidlertid ikke saa hurtigt som paaregnet. Først d. 8 decbr. faldt fortet Gyldenløve efter et heltemodigt forsvar. Arbeiderne i løbegravene stødte paa hindringer; men da de omsider var komne festningen paa 280 skridt nær, saa at anlægget af batterier kunde paabegyndes, rammedes kongen om aftenen d. 11 decbr. (30 novbr. gl. st.) af den kartetschekugle, der gjorde ende paa hans eventyrlige og daadrige liv. — I de følgende dage trak den svenske hovedhær under prins Fredrik af Hessens kommando sig ud af Landet, saa at der d. 20 decbr. ikke fandtes en eneste fiende i det sydlige Norge.

Saasnart Lützow d. 23 decbr. fik budskab herom, udkastede han strax følgende plan for at afskjære Armfeldt og hans hær fra tilbagetog. Generalmajor Gaffron beordredes med 4 batailloner infanteri og 100 mand kavalleri opover til festningen Kristiansfjeld i Elverum for at gjøre en ende paa de la Barres udsendte rytterpartiers streiftog ned gjennem Østerdalen. Imidlertid

[1] Budde til Lützow 14 og 17 decbr.

skulde generallieutenant grev Sponneck saa snart som muligt samle et korps ved Skjeberg, og deres samlede styrke, der i alt vilde løbe op til 6000 mand, skulde gjennem Østerdalen rykke op til det nordenfjeldske for at møde Armfeldt paa tilbagetoget, medens Budde paa samme tid rykkede ud af byen og fulgte ham i hælene for at true hans ryg og flanke.

Lützows skrivelse kom Budde i hænde d. 30 decbr. Men allerede 2 dage i forveien havde Armfeldt fra Sverige faaet efterretning om kongens død og maaske tillige rigsraadets befaling af 9 (ɔ: 20) decbr. om at vende tilbage[1].

I et krigsraad, som Armfeldt strax skal have sammenkaldt, blev det besluttet, at man skulde holde kongens død hemmelig for soldaterne, og sandsynligvis fattede man her tillige bestemmelse om at lægge til-

---

[1] Det har almindelig været troet, at Armfeldt i Tydalen skal have opsnappet en norsk post og derigjennem først have faaet kundskab om kongens død. Men posten fra Kristiania gik efter fiendens overgang over Nidelven gjennem Gudbrandsdalen til Vebblungsnes, hvorfra den søveien førtes til Trondhjem (Buddes brev til Lützow 24 septbr. (bilag) og 3 decbr.). Sandsynligvis er denne formodning opstaaet ved, at soldaterne holdtes i uvidenhed om kongens død, som de først erfarede ved ankomsten til Jemtland (Fryxell XXIX, s. 148). Forresten var der ogsaa flere af Nordmændene, som troede, at Budde selv havde givet fienden underretning derom. Saaledes beskyldte den ovenfor omtalte lieutenant Michael Meldahl i en til generallieutenant Sponneck indgiven klage Budde for, at han ved en tambour havde sendt Armfeldt en del svenske breve, som kaptein Lossius havde opsnappet. Naturligvis var det ei vanskeligt for Budde at paavise det taabelige og usandfærdige i dette rygte (Budde til Lützow 31 jan. 1719).

bagetoget ad den nærmeste vei over Tydalen til Handøl i Jemtland[1].

Den følgende dag brød hæren op fra Melhus og Horg og tog veien opover Guldalen medbringende hele bagagen, hvorimod de forarbeidede stormstiger blev efterladte.

Generaladjutant Marcks v. Würtemberg sendtes fra Melhus med befaling til de paa Skaanes og Stene staaende besætninger om at tiltræde tilbagetoget. Disse solgte først ved auktion til de omboende bønder, hvad de havde samlet i magazinerne, krævede tilbage som brandskat de rede penge, hvormed de modtagne varer var betalte, sprængte kanonerne, stak ild paa befestningerne og trak sig d. 9 januar over Sul tilbage til Sverige. Øverst oppe i Værdalen stødte et regiment under oberst Stålbue (?) til dem. Denne afdeling skal paa veien

[1] At de svenske soldater holdtes i uvidenhed om kongens død, fremgaar af flere samtidige breve. I Melhus og omliggende bygder er følgende sagn almindelig kjendt og bærer præg af at være fuldkommen troværdigt. Armfeldts kvarter var Nyhus i Flaa sogn. En ung gut, generalens page, havde under opholdet paa gaarden vundet folkenes kjærlighed og derfor nydt meget godt hos dem. — En dag i julen kom der saa usedvanlig mange høitstaaende officerer tilgaards, at det vakte folkenes opmerksomhed. Da konen om kvelden gik til fjøset og gutten efter sedvane fulgte med, spurgte hun ham om aarsagen til dette. Længe vilde han intet sige, da det under dødsstraf var ham forbudt at røbe, hvad officererne havde raadslaaet om. Men tilsidst tog han løfte af hende om taushed og hviskede i hendes øre: „Konungen vår är död.“ Dagen efter brød Svenskerne op og marscherede sydover (cfr. O. Stv. Hansens „Bygdefortælling. Optegnelser fra Tydalen, annex til Selbu“, s. 47).

over fjeldet have lidt adskilligt tab, dog naturligvis langt fra saa stort som 2000 mand; thi de herværende besætninger udgjorde neppe en saa stor styrke[1].

I de første dage foregik Armfeldts marsch kun meget langsomt, forat de forskjellige detacherede afdelinger kunde slutte sig til hæren. Veiret var koldt og klart, saa at elve og myrer var tilfrosne, og markerne var ganske fri for sne. „I mands minde,“ heder det i Buddes rapporter, „er der ingen vinter falden saa liden sne som nu.“ Der kunde saaledes ikke være mulighed for Budde at angribe fienden med sit hele korps, der var saa medtaget i løbet af vinteren; men han nøiede sig med at udsende streifpartier i større antal end nogensinde før for at allarmere fienden og opsnappe efternølerne. Et saadant parti under lieutenant Beufre opsnappede paa gaarden Fossum i Horg en svensk trop paa 20 mand under lieutenant Ulfsparre.

Der var dog intet, som mere græmmede Budde, end at skiløberne af mangel paa føre maatte holde sig i uvirksomhed. De havde i slutningen af decbr. maaned taget stilling i Tydalen i en ikke langt fra Hillemo bro opkastet skanse. Den 4 januar kom en svensk afdeling paa 200 mand fodfolk og rytteri under major v. Fieandt derhen, som over fjeldene skulde føre en del slæder med proviant og brændevin til Armfeldt og sandsynligvis ogsaa havde opbrudt veien fra Handøl til Tydalen. De blev angrebne af skiløberne; Fieandt blev saaret; hans mænd flygtede tilbage over fjeldet og efterlod nogle slæder og den medbragte post i fiendens hænder.

[1] Tønder, N. saml. II, s. 535 fg. Budde til Lützow 10 og 14 jan. 1719. Relationer, som kundskaberne har indbragt 21 novbr. 1719.

Hvorvidt Armfeldt har faaet underretning om den af Lützow udkastede plan, eller hvorvidt han har forudseet disse foretagender fra Nordmændenes side, lader sig vel vanskeligt nu afgjøre. Saa meget fremgaar dog af de forhaandenværende norske breve, at han neppe — som almindelig antaget — fra først af har tænkt at lægge tilbagetoget over Røros og Rutefjeld ind i Herjeådalen. Denne vei var næsten dobbelt saa lang og i det mindste lige saa besværlig, som veien over Tydalsfjeldene under sedvanlige forhold pleiede at være, og der er slet ingen rimelighed for, at han har tænkt paa at vende tilbage over Værdalen, alene af den grund, at denne marsch vilde gaa gjennem øde og aldeles udarmede bygder[1].

Allerede paa veien opover Guldalen sendte han de la Barre befaling om at støde til hæren med sin afdeling. Det sagdes siden, at denne ei havde billiget planen om at foretage retraiten over den ubefolkede og uveisomme strækning; men han drog dog hurtig de til Tønset sendte ryttere til sig og brød om morgenen d. 6 januar op fra Røros. For direktør Bergmann skal han have ladet nogle ord om sine mørke anelser falde. „Hellere vilde han have kjæmpet med de ankommende

---

[1] Cfr. Schønings reise I, s. 58 fg. Først d. 12 januar brød grev Sponneck og Gaffron op fra Kristiansfjeld. De la Barre maa allerede d. 5 januar have faaet Armfeldts ordre om at støde til hæren, altsaa inden rygtet om deres komme kunde være naaet saa vidt (Gaffron til Lützow 11 jan., Kraft til Lützow 5 jan.). At grev Sponneck kom til Røros samme dag, som de la Barre brød op, er aldeles urigtigt (cfr. Budde til Lützow 17 jan. Brev fra Røros 21 jan. o. fl.).

Nordmænd end gaa tilfjelds i den sterke kulde og finde en mere haard død.“ Ved Dragaasen stødte han til Armfeldts hær, som netop var ankommen, og sendte presten Johan Lobes til hans hjem.

Fra Holtaalen gik hærens marsch over fjeldet Bukhammeren til Frolen i Selbo. Avantgarden kommanderedes af generalmajor Horn og oberstlieutenanterne Glansberg og Cronstedt. En af de svenske ryttere i bagtroppen blev skudt af en bonde, og da Armfeldt frygtede for, at almuen vilde forurolige hans tilbagetog, vilde han føre presten Lobes, hvis dristige prædikener han ansaa for at være ophavet hertil, med sig i fangenskab til Sverige. Men da de udsendte ryttere fandt presten i en saa sørgelig forfatning, at han neppe kunde udholde en saadan reise, nøiede de sig med at udpresse en betydelig sum penge i brandskat[1].

Paa den tre mile lange strækning fra Holtaalen til Frolen skal hæren have mistet 200 mand ved, at en afdeling gik vild og for den største del omkom af sult og kulde. Skiløberne trak sig ved fiendens ankomst til Frolen tilbage til Selbo, og den af dem opførte skanse blev ødelagt.

Allerede dagen efter stod Armfeldt i Tydalen ifærd med at træffe foranstaltninger til at iverksætte overgangen over fjeldet. Fra Østby, den øverste gaard i denne bygd, til Handøl i Jemtland er der fem norske eller, som man almindelig regner, noget over otte fjeldmile. Veien var vistnok meget besværlig, dog langt fra i den grad, som man gjerne forestiller sig. Under

---

[1] Magnhild Lobes's ansøgning af 29 april 1721.

Gyldenløvefeiden havde general v. Hoven i høsten 1677 ad denne vei rykket ind i Jemtland, og i det følgende aar kom generallieutenant Karl Sparre ligeledes herover paa sit berygtede herjetog mod Røros, der søger sin lige selv blandt denne krigs rædsler. Mindet herom levede endnu i dalen og drev bygdens folk bort til de langt afsides liggende setere. Kun med nød- og neppe fik man fat paa to bønder, som blev tvungne til at være veivisere. Den ene af dem var Lars Østby, en graahærdet mand, der fra barnsben af havde vanket om paa fjeldene paa jagt og falkefangst, og som i det forløbne aar havde bragt Nordmændene efterretninger om fiendens foretagender.

Hærens fortropper satte sig d. 11 januar (nytaarsaften efter gl. stil) i bevægelse fra gaarden Østby opover fjeldet og leirede sig om aftenen ved foden af Øifjeldet paa en myr, som endnu bærer navn af Svenskemyren eller Svenskeleiren. Den følgende dag rykkede den øvrige del af hæren efter. Neppe var den kommen op paa fjeldet, før der brød løs et forfærdeligt uveir med storm og kulde, der slog soldaterne lige imod. Veien gik ind under Øifjeldet, som de havde paa høire haand, over en høide til Sankaadalen, ned gjennem denne til Øisandsøen, der ligger 2 mile fra Østby, hvor der blev slaaet leir. Underveis var flere omkomne af kulden, og i løbet af denne nat skal især rytteriet have lidt adskilligt. Alle de norske fanger, som fulgte med fortropperne, døde der med undtagelse af 5 dragoner, som var tagne tilfange i træfningen ved Sundlandsbro. Disse blev den følgende morgen frigivne af Armfeldt og fik tilladelse til at

vende tilbage fra fjeldet, hvilket de og lykkelig gjorde. „Om morgonen i dagningen, när resan vidare skulde anträdes, funnos några hundrade ihjelfrusna, af dem en del stodo tät inntill hvarandra, liksom lefvande, men när man stötte litet på dem, ramlade de döde öfver ända likasom stoder.“ — Uveiret rasede lige voldsomt og var nu saa meget farligere, som marschen gik over den vidstrakte og 2 mile lange slette Enbogen. Her kunde man paa grund af snedrevet ikke se de opsatte varder, og saaledes forvildede nogle afdelinger sig bort fra hæren; enkelte soldater kom endog ned i de norske bygder Selbo, Klæbo og Meraker, hvor de efter sagnet skal have lidt en grusom død under de forbitrede bønders hænder. Hestene styrtede i stort antal, og en mængde bagage- og ammunitionsvogne samt de medbragte feltstykker maatte her efterlades. Den ene af veiviserne døde den første nat, og Lars Østby skal efter sigende have gjort alt, hvad han kunde, for at lede de svenske vild. Den anden aften slog hæren leir paa Enaelven, hvor optrinene fra den foregaaende nat gjentog sig. — Da de faa gaarde, som fandtes i Handøl- og Wallombygden, langtfra vilde være tilstrækkelige til at yde hele hæren ly, besluttede Armfeldt sig den følgende morgen til at dele hæren i to afdelinger. Medens den ene fulgte Enaelvens løb til Handøl, skulde den anden (formodentlig under generalmajor Yxkull) gaa over Snasahøgarne forbi Annsjøn til de mere tætbyggede dele af Åre sokn. Armfeldt og Horn førte den første afdeling og kom om aftenen frem til Handøl. Men selv til disse soldater fandtes der ikke rum nok paa disse gaarde, og mange tilsatte livet i den strenge kulde

udenfor husvæggen. Men allerede nogle dage efter var den største del af hæren samlet i egnen omkring Dufve skanse, og herhen kom lidt efter lidt ogsaa forskjellige smaa afdelinger, der havde vanket om paa fjeldet i 4—6 dage[1].

Da uveiret havde lagt sig lidt, kom Emahusen med sine skiløbere op paa fjeldet. Af et brev, som han kort efter skrev, hidsættes:

„— — Jeg er ikke istand til at skildre den svenske hærs undergang saaledes, som jeg har seet den. — — Paa hele fjeldet er der ingen ved at finde, og da de sidste marscherede op paa fjeldet, begyndte uveiret, som vedvarede paa fjerde dag. Det var et sørgeligt og gyseligt syn! Menneskene laa døde i hobe paa 30, 40, 50 og flere, i fuld mundering med randsel paa ryggen, nogle med geværet i armen; andre laa døde ved veien med mad i haanden, ja endog i munden; rytterne stod paa hovedet i sneen langs veien, saaledes som de var kastede af hestene, mange havde slaaet kolberne af sine geværer for at gjøre op ild med — nei, jeg kan ikke beskrive det! Jo længere man kom op paa fjeldet, des flere døde mennesker og heste fik man at se. Blot faa saavel af kavalleriet som infante-

---

[1] Emahusen til Bertouch 28 januar 1719. Buddes rapporter til Lützow 31 decbr. 1718, 3, 7, 10, 14 og 17 januar 1719 samt Tønders og Beufres demonstration af 20 febr. De 5 søndenfjeldske dragoners beretning, der var vedlagt Buddes brev til Lützow af 24 januar, er desværre ikke at finde. — Da Idmans prædiken „Folkets rop på norska fjällen" ei har været at overkomme, er det korte uddrag, Hagström har meddelt i sin „Jemtlands beskrifning", s. 67—72, benyttet.

riet kan være komne over fjeldet; de, som er det, maa være forfrosne, hvad rang de end indehar; thi uveiret og kulden var altfor gjennemtrængende — —"[1].

Endnu 22 aar senere stod dette syn levende for hans øine. „Jeg saa — skriver han — vel den halve del af folkene og en hoben heste ligge død paa fjeldet og nogle hundrede heste omkringløbende med sadél og fuld eqvipage, hvilke ikke andet kunde end maatte krepere. Man kan tænke, til hvad yderlighed nøden gik, at, da fjeldet var bart uden skov, havde den gemene mand af mangel paa brænde slaget skjæfterne fra deres gevær, lagt dem i dynge tilsammen og gjort en ild op deraf for at varme sig ved; jeg fandt sommesteds folkene, ligesom de havde lagt sig om ilden, døde."

Skiløberne medbragte fra fjeldet flere læs geværpiber, sabler og andre gjenstande. De efterladte kanoner, deriblandt de tre, som var tagne ved Stene, blev ogsaa Nordmændenes bytte. Efter dem kom bønderne fra de tilstødende bygder for at plyndre, og paa flere gaarde skal der endnu findes forskjellige værdifulde sager, som hidrører fra denne begivenhed.

Paa Enbogen, næsten helt nede ved grænsen mod Meraker, fandtes liget af en høitstaaende officer, hvis forgyldte kaarde og breve bragtes til Budde. Hvem det har været, ved man ei med bestemthed at sige. Sandsynligvis har det ikke været nogen anden end Armfeldts næstkommanderende, generallieutenant de la Barre[2]. Af andre officerer omkom oberst v. Gerdten,

---

[1] Emahusen til Bertouch 28 januar 1719.

[2] Relationer, som kundskaberne fra Sverige har indbragt 21 novbr. 1719. De la Barre nævnes ikke senere. Det af ham komman-

overkommissær Werling og fortifikationskaptein Oxenstierna.

Under almindelige veirforhold vilde Armfeldts tilbagetog have været lige saa beundringsværdigt, som hans indfald havde været. Det har dog væsentlig kun vakt opmerksomhed ved de overdrevne forestillinger, man har havt om det tab, som hans hær skal have lidt paa veien over fjeldet. Saaledes har man i almindelighed anslaaet det til 4000 mand, ja enkelte har endog paastaaet, at kun 5—700 mand vendte uskadte tilbage fra Norge. Norberg opgiver tabet af soldater til 600 døde, 200 af kulden skadefrosne og 300 syge foruden den største del af trotskuskene. Sandsynligvis har han havt authentiske dokumenter at støtte sig til. Dette bestyrkes end mere ved en liste, som findes i det norske rigsarkiv, og om hvis paalidelighed der ikke kan være tvivl, naar man sammenligner den med de af I. Manckell i „Uppgifter rörande svenska krigsmagtens styrke etc.“ meddelte oplysninger. Efter den stod der i juli eller august maaned 1719 ved Gefle 871 mand kavalleri og 4,504 mand infanteri[1]. En nøiagtigere undersøgelse med hensyn til, hvilke tropper hørte til den

derede nylandske kavalleriregiment førtes 1721 (og maaske ogsaa tidligere) af hans broder, Robert Fredrik de la Barre, der som frivillig med oberstlieutenants rang fulgte med hæren til Norge. Ennes henfører (Minnen af Karl XII's krigare I, 224) generalens død til 1724, men dette er maaske kun en antagelse bygget paa, at der i det nævnte aar foretoges en omorganisation af regimentet. Heller ikke er hans øvrige opgaver her ganske nøiagtige.

[1] Af kavalleri: Åbolens regiment 402 og Nylands 469 mand. Af infanteri: Åbolens 203, Bjørneborgslens 71, Dalregimentet 1,175, Tavastehuslens 245, Helsingens 766, Viborglens 63, Savolax med Nyslotslens 325, Nylands 193, Østerbottens 415 og Jemtelands re-

jemtlandske hær, vil maaske end bedre bevise sandheden af Norbergs udsagn.

Det er paafaldende, hvorledes rygterne i Sverige fra tid til anden forstørrede denne hærs tab. Medens det i marts maaned berettedes fra Stockholm til Norge, at den største del af den var vendt tilbage, hed det henimod aarets udgang, at 7000 mand var omkomne paa fjeldet. Det er derfra, at de misvisende underretninger er komne over i de norske og danske fremstillinger, og derfra igjen over i de svenske. Strax efter tilbagekomsten fjernedes Armfeldt fra overkommandoen, men ihvorvel han udnævntes til landshøvding i Viborg, tiltraadte han dog aldrig dette embede, men blev staaende som chef for sit regiment, hvor han under general Hamilton det samme aar deltog i Sveriges forsvar mod Russerne. Medfører Fants sigende sandhed, at Armfeldt og den jemtlandske hær var Karl Fredrik hengiven, har man maaske i alt dette et vidnesbyrd om, paa hvilken maade den nye regjering søgte at vinde terrain.

---

giment 1048. Paa grund af de nylige og store udskrivninger til dette tog kan der ei godt antages, at nye har fundet sted i Sverige og naturligvis heller ikke i det af Russerne okkuperede Finland. — De saakaldte tre- og femmænnings regimenter var i følge norske kundskaber hjemforlovede i slutningen af februar eller begyndelsen af marts maaned.

VIKINGETOGENES TIDLIGSTE UDGANGSPUNKTER.

AF DR. GUSTAV STORM.

Det i Høst udkomne 2det Bind af Hr. Joh. Steenstrups „Normannerne"[1] leverer saa mange og nye Bidrag til de nordiske Rigers Historie i Vikingetiden, at den fuldt fortjener en nøiere Drøftelse, end hidtil er skeet i videnskabelige Tidsskrifter. Skjønt Forf. fremdeles staar paa samme Standpunkt i sin Behandling af sprogvidenskabelige Spørgsmaal, og skjønt han endnu ikke helt synes at have tilkjæmpet sig faste Principer i Behandlingen af de historiske Kilder, vil dog enhver uhildet ogsaa paa disse Punkter indrømme en absolut Fremgang ligeoverfor 1ste Bind.

Paa flere Punkter kan allerede ved Hr. Steenstrups Bog Undersøgelsen siges at have bragt et Resultat eller ialfald Holdepunkter for en frugtbar videnskabelig Diskussion; paa andre er han, synes mig, altfor tidligt bleven staaende ved tidligere Paastande eller hurtigt fremkastede Hypotheser, og han synes ofte ligesom at mangle Bøielighed til at kunne gaa ind paa andres Ræsonnement. Jeg skal i det følgende optage til Drøftelse

---

[1] under særskilt Titel: Vikingetogene mod Vest i det 9de Aarhundrede, af Johannes C. H. R. Steenstrup. Kjøbenhavn 1878 (Klein).

hans 2det Kapitel, „De første Vikingefarter“, der forekommer mig mest at tiltrænge en Revision, fornemmelig de to første Afsnit (I. Vikingetogene til 813, II. Hvorfra kom Vikingerne), idet jeg dog inddrager i Undersøgelsen hvad Forf. leilighedsvis i senere Afsnit bemærker vedkommende samme Gjenstande.

I. Vikingetogene til 813.

I det 1ste Bind (1876) udtalte Steenstrup om Normannernes første Indfald kun den tidligere Lære, at „tydske og frankiske Annaler omtale dem for første Gang paa Plyndringstog ved Frislands Kyster 810, efter at de Danske i de to Aar forinden havde ligget i Krig med Obodriterne. Paa de engelske Kyster træffe vi dem 787, da 3 scipu Norðmanna af Häreðalande gjorde et Plyndringstogt; Anglo-Saxon Chronicle betegner dem senere som „þa ärestan scipu Deniscra manna“. Den wales'ske Krønike the Gwentian Chronicle henfører de Danskes første Anfald paa Kymrerne til Aar 795. I Følge de irske Annaler kom Hedningerne først til Erin 794 (795).“ Efterat jeg imidlertid havde fremført min Kritik og min Opfatning af disse Forhold,[1] har Hr. Steenstrup underkastet Sagen en ny Drøftelse, og Resultatet heraf er da, at det første Anfald skede i 793 (8 Juni) i det nordlige Northumberland paa Øen Lindisfarne, at Vikingerne gjentog sit Angreb paa Northumberlands Kyst 794, da de overfaldt Klostret ved Donemouth, men blev slagne, og at der „i de samme Aar“ skede et mindre Anfald paa Englands Sydvestkyst i Wessex. „795 hærge Normanner i Glo-

[1] i Nyt norsk Tidsskrift I (og i „Kritiske Bidrag til Vikingetidens Historie“ I).

morganshire i det sydlige Wales og gaa derpaa til Irland, hvor de plyndre Øen Rechru (nu Lambey ved Kysten af Grevskabet Dublin). 798 overfalde de Man og brænde Patricks Ø (Peel) vest for Man og borttage Dachonas Skrin, hvorefter de tage Bytte paa Søen mellem Irland og Skotland. Fra disse Tider, dog uden nøie Angivelse af Aaret, haves Efterretning om, at Vikinger plyndre paa Øen ved Frislands Kyst (Einhardi Vita Caroli c. 17), ligesom ogsaa at der 799 hærges paa Øerne i Havet ved Aquitanien, hvor dog 105 Vikinger falde. 802 vove Hedningerne sig længere mod Nord og brænde den vidt berømte Ø Jona" osv.

Noget af dette maa jeg fremdeles anse for absolut urigtigt. Med Rette fremhæver han nu, at de første Tog til England skede til Lindisfarne 793 og Mundingen ved Done (Wear) 794, og at Streiftoget til Wessex ikke er tidligere. Men naar han samtidig mener, at Ulster-Annalernes Ord ved 793 (= 794): *vastatio omnium insularum Britanniæ a gentibus* „maa sigte til Anfald paa Englands Kyst", saa finder jeg den Fortolkning utilladelig. Jeg havde fremsat den Mening, at ved „alle Britanniens Øer" fornemmelig tænkes paa de skotske Øer, og jeg er ved Hr. Steenstrups Citat bleven opmærksom paa, at ligeledes Skene har forstaaet Stedet om de „Western Isles",[1] hvad Steenstrup S. 12 kalder „urigtigt", medens han S. 305 kalder min dermed overensstemmende Tydning „meget tvivlsom" og tilføier: „alt kommer naturligvis an paa, hvad Ulsterannalerne forstaa ved Britannia. Nu er uheldigvis Britannia en Benævnelse, der forekommer sjældent i disse Annaler. Folkenavnet Britter findes oftere og betyder Britterne

[1] Celtic Scotland I, S. 304.

fra Strathclyde, men disses Land kaldes aldrig Britannia. Derimod viser dette Navn snarere hen til England; saaledes heder det i disse Aarbøger, at Theodorus, Britannias Bisp, dør 690, men han var Ærkebisp af Canterbury, og 648 siges Furseus død „in Britannia", men han virkede i England (hvorimod han ikke døde der, men i Frankrige). [Note: Optegnelserne ved 663: „terre motus in Britannia", og ved 872 om Ivar, „rex Nordmannorum tocius Hibernie et Britannie", ere utydelige]. Annalforfatteren har altsaa ikke valgt det Udtryk, der betegner særligt de skotske Øer, men han benytter en Betegnelse, som snarest bringer Læserens Tanke hen paa England, og Udgiveren af denne Kilde har derfor heller ikke tænkt paa andet end at sætte hin Notits i Forbindelse med Overfaldene paa England i disse Aar (Lindisfarne, Wearmouth, Dorsetshire)." Hr. Steenstrups Mening er altsaa, at naar der staar, at alle Britanniens Øer plyndredes i Aaret 794, betyder dette egentlig, at nogle af Englands Kyster blev plyndrede i dette og de nærliggende Aar; naar man behandler Kildestederne saa vilkaarligt, kan man jo bevise, hvad man vil. Intet af de citerede Udtryk i Ulster-Annalerne strider mod her at tillægge Britannia samme Betydning, som Ordet overalt har i den lærde Litteratur, nemlig Øen Storbritannien,[1] og istedenfor at citere Udtryk

[1] Som Exempel paa denne stadige Sprogbrug skal jeg nøies med at henvise til Adamnans Vita Columbæ (ed. Reeves p. 9) om Columbas Reise fra Irland til Skotland (Iona): hic anno ætatis suæ 42 de Scotia ad Britanniam enavigavit, og til Bedas Ord om Oswald (III, 6): Denique omnes nationes et provincias Britanniæ, quæ in quatuor linguas, id est Brittonum, Pictorum, Scottorum et Anglorum divisæ sunt, in ditione accepit.

fra forskjellige Tider i Ulster-Annalerne, hvis Forfattelse strækker sig gjennem flere Aarhundreder, havde vistnok Hr. Steenstrup gjort bedre i at studere nærmere det Sted hos den samtidige irske Forfatter Dicuil (som Steenstrup selv citerer), som netop bruger Udtrykket „insula Britannia“ om Storbritannien: „Ved Øen Britannia er mange Øer, nogle store, nogle smaa, nogle af middels Størrelse, nogle i det sydlige Hav, endel i det vestlige, men de fleste mod Nordvest og Nord“.[1] Disse Dicuils Ord og de virkelige Forhold er naturligvis Grund nok for baade Skene og mig til ved alle Britanniens Øer „fornemmelig at tænke paa de skotske Øer“. Fastholdes dette Punkt, at de skotske Øer blev besøgte i 794, vil det stille sig ganske naturligt, at Togene i 795 naaede til en Ø udenfor Irlands Kyst, Rechru,[2] at Vikingerne i 798 kom til Man og 802 til Iona. Hvad der er vigtigt at lægge Mærke til, er at de ogsaa her væsentlig holder sig i de nordlige Farvand og først 807 angriber Irlands Fastland.

Dermed stemmer det da, at inden de danske Tog fra 835 af begyndte, er de før omtalte paa Nordenglands Kyst i 793 og 94 de eneste Herjetog i disse Tider til England. Thi det Besøg, som de saameget omtalte „3 Normændsskibe fra Hæredaland“ (se nedenfor) aflagde i

---

[1] Dicuil, de mensura orbis, VII, 2: Juxta insulam Brittanniam multæ [insulæ], aliæ magnæ, aliæ parvæ aliæque mediæ, sunt aliæ in australi mari et aliæ in occidentali, sed magis in parte circii et septentrionis illius abundant.

[2] Om denne er Rathlinn paa Nordkysten (som jeg mener) eller Lambey paa Østkysten, N. O. for Dublin (som Steenstrup foretrækker), er ganske ligegyldigt og vel umuligt at afgjøre ad direkte Vei.

Beorhtrics Dage paa Wessex's Kyst — efter en enkelt Kilde ved Portland,[1] — var intet Plyndringstog, snarere en Forsøgsfart i ukjendte Farvand: Vikingerne lander paa Englands Sydkyst uden at herje, og først da Greven vil „drive dem til Kongens Gaard", sætter de sig til Modværge og dræber ham. Og Plyndringen i England 795, som engelske Kilder ikke kjender, omtales under saa mistænkelige Forhold, at jeg trods Hr. Steenstrups Protest maa anse den for mere end tvivlsom. I de paalidelige Ulster-Annaler heder det ved 794 (= 795): „Øen Rechru [ved Irland] blev brændt af Hedninger, og dens Skrin opbrudte og plyndrede", og hermed stemmer det, naar den ældste wæliske Krønike (Annales Cambriæ, der ender 954) siger ved Aar 795: „Hedningernes første Ankomst til Hibernia",[2] ligesom ogsaa de ældre Haandskrifter af *Brut y Tywysogion* nøier sig med at sige ved Aar 790 (= 795): „Hedningerne kom 1ste Gang til Irland".[3] Efterhaanden er denne Notits bleven udvidet; et senere Haandskrift af Annales Cambriæ har: „Hedningernes første Ankomst hos Sydboerne i Irland",[4] hvor derefter „Sydboerne" er forstaaet om Indbyggerne af det sydlige Wales, og fra en irsk Kilde er i senere Haandskrifter af *Brut y Tywysogion* tilføiet: „og Rechru blev plyndret".[3] Endelig er begge disse

[1] Assers Annaler (hos Gale): eo etiam tempore primum 3 naves Normannorum [id est Danorum] applicuerunt in insula quæ dicitur Portland. Steenstrup anser dette for upaalideligt, væsentlig fordi der 2 Aarhundreder senere (ved 982) forekommer en lignende Notits om, at 3 Vikingeskibe kom til Dorset og herjede paa Portland!

[2] Primus adventus gentilium Hiberniam (A) eller Gentiles venerunt ad Hiberniam (C). Monum. Brit. p. 834.

[3] Brut y Tywysogion, ed. by Williams ab Ithel. (Lond. 1860) S. 9.

[4] primus adventus gentilium apud dextrales ad Hiberniam (B).

Tillæg kombinerede og videre udviklede i den senere Form af „Brut y Tywysogion“, der kaldes „Gwentian chronicle“ og ender ved 1196; her staar nemlig: „De sorte Hedninger kom først til Øen Britannia fra Danmark og gjorde store Plyndringer i England; derpaa trængte de ind i Glamorgan (sydl. Wales), hvor de dræbte og brændte stærkt, men tilslut overvandt Kymrerne dem, drev dem ud i Søen og dræbte overmaade mange af dem; derfra gik de til Irland og plyndrede Rechren og andre Steder.“ Allerede Beretningens gradvise Væxt gjør den mistænkelig, dertil kommer dens Forskjel fra de samtidige Kilder: her høre vi ikke som paa de engelske og irske Kyster om Anfald paa Øer og Næs, ikke om mindre Skarers heldige Overfald, ikke det almindeligere Navn „Hedninger“, men vi har som i senere Tider en Flaade, der gjør „store Plyndringer“ først i England, saa i Wales og Irland; vi har en Hær, som kun egte Walisere formaar at drive tilbage, medens Englændere og Irer bliver udplyndrede, og endelig har vi det bekjendte Navn de „sorte Hedninger“, der ellers først dukker op i Midten af 9de Aarhundrede — altsammen Tegn nok til, at Beretningen er upaalidelig og ubrugelig til at bevise Vikingers Plyndringer i England og Wales i 795. Kun paa et eneste Sted optræder i disse Tider en Skare Vikinger udenfor de britiske Øer, nemlig i 799 ved Aquitanien, men ogsaa her rettes Angrebet kun paa de yderste Øer, ogsaa her er Vikingerne en ringe Skare.[1]

---

[1] Naar Steenstrup hermed vil kombinere Simeon af Durhams Ord ved 799: „Mange Skibe blev overfaldte af Storm i det britanniske Hav og sank med en Mængde Mennesker“, kan jeg ikke se an-

Sammenfattes disse Resultater, vil det sees, at fra Sluten af 8de Aarhundrede kan disse Anfald paavises: 793 Øen Lindisfarne, 794 Kysten ved Wearmouth og „alle Britanniens Øer", 795 Øen Rechru ved Irlands Kyst, et ubestemt Aar (mellem 793 og 802) Øen eller Halvøen Portland ved Wessex, 798 Øen Peel ved Man og 799 Øer ved Aquitanien. Det værste ved disse nye Fiender synes ikke at have været Anfaldene selv, thi disse gik hidtil kun ud over de yderste Øer, men den Usikkerhed, som nu Havet frembød: Handelsskibene, som i de sidste Aarhundreder havde passeret i Fred mellem de kristelige Nationer paa Fastlandet og de britiske Øer, var fra nu af udsat for at plyndres eller kapres af Vikingerne. Derfor hører vi af Alcuins Klager, at Hedningerne beseilede Havet om England, af de irske Annaler, at de Hedninger, som 798 plyndrede Peel, bagefter[1] tog Bytte paa Havet (ɔ: af Handelsskibene) mellem Irland og Skotland, og af de frankiske Annaler ved Aar 800, at Havet var usikkert. Den eneste, som greb til Foranstaltninger mod dette Onde, var Karl den store. Han forlod i Midten af Marts Maaned (800) Aachen, var den 26de Marts i St. Omer, reiste derfra sydover

det, end at her tales om kristne (engelske eller frankiske) Handelsskibe.

[1] Deraf, at Ulster-Annalerne først fortæller, at Vikingerne plyndrede Patriks Ø ved Man, og bagefter, at de tog Bytte paa Søen mellem Irland og Skotland, formodede jeg, at det ved denne Tilføielse „antydes, at de vare paa Hjemveien", — nemlig fordi Ulster-Annalisten ikke hørte mere til dem og de saaledes kunde antages at være vendt hjem Veien Nord om Skotland. Men ogsaa heraf har Hr. Steenstrup taget Forargelse og tilføier den velvillige Insinuation: „Paa den Maade vilde man ved en lille Smule Behændighed kunne faa et „vi ere fra Norge" ud af hvert Kildested."(!)

langs Kysten af Kanalen, feirede Paaske (19de April) i St. Riquier ved Somme[1] og fortsatte derefter langs Vestkysten til Rouen. Denne Reise gjør han for at undersøge Forholdene ved Kysterne af det galliske Hav, for at lægge Befæstninger og bygge Skibe mod Sørøverne. Det „galliske Hav" betegner her, som sees af Sammenhængen, den britiske Kanal, men kunde ogsaa indbefatte Atlanterhavet, derimod bruges Udtrykket i Modsætning til „det germaniske Hav" (Nordsøen). Naar Hr. Steenstrup siger, at „de Flaadestationer, som Karl har indrettet, have været ved de flanderske og østfranske Kyster; begge Dele maatte jo hedde littus Gallicum", saa citerer han urigtigt; der staar nemlig „littus oceani Gallici, og Flandern ligger vistnok ved „littus Gallicum", men ikke ved „oceanus Gallicus". Baade Flandern og Frisland er saaledes ved Udtrykket udelukkede fra at nyde godt af Karls Foranstaltninger fra Aar 800. Rigtignok paastaar Hr. Steenstrup, at i de samme Tider som de før omtalte Plyndringer i det irske Hav „haves Efterretning om, at Vikinger plyndre paa Øer ved Frislands Kyst", og citerer Einhards Vita Caroli Kap. 17. Men læser man Einhards Ord i Sammenhæng, bliver det strax klart, at han mener Begivenheder i 813. I Kap. 14 fortæller Einhard om Krigen mod den danske Konge Godfrid i 810 saaledes: „Den sidste Krig blev ført mod de Nortmanner, som kaldes Daner, der først øvede Sørøveri og dernæst

[1] Da jeg tidligere ikke kjendte Brevet af 26de Marts 800, har jeg i „Kritiske Bidrag" med Urette sagt, at Karl ikke kom længer nord end til St. Riquier, hvilket herved berigtiges. Derimod faar Hr. Steenstrups Formodninger S. 32—33 om mine mulige Misforstaaelser staa for hans egen Regning.

med en større Flaade angreb Galliens og Germaniens Kyster". Man maa altsaa adskille almindeligt Sørøveri, som gjorde Seiladsen paa de nordlige Have usikker, og den „større Flaade". Af sligt Sørøveri er et enkelt Tilfælde fra Aar 809 noteret: Diakonen Aldulf blev paa Havet under Overfarten fra England fangen af Sørøvere, som førte ham tilbage til England, hvor han blev løskjøbt af en Landsmand.[1] Ved den „større Flaade", som angreb Frankernes Lande, menes tydeligvis Toget til Frisland Vaaren 810, og dette skulde altsaa efter Einhards Ord have naaet endog søndenfor Frisland til Gallien, det vil vel sige Flanderske Egne. I Forbindelse hermed staar derpaa i Kap. 17: „Han udrustede ogsaa en Flaade mod den Nordmanniske Krig, idet der byggedes Skibe ved de Elve, som fra Gallia og Germania flyder ud i det nordlige Ocean, og da Nortmannerne herjede den galliske og germaniske Kyst med stadige Anfald, lod han ved alle Havne og Flodmundinger, hvor Skibe kunde opsættes, lægge Besætninger. Det samme gjorde han ogsaa paa Sydgrænsen ved Kysten af Narbonensis og Septimanien og hele Italiens Kyst indtil Rom mod Maurerne, som nylig havde begyndt Sørøveri, og derfor led i hans Dage hverken Italien fra Maurerne eller Gallien og Germanien fra Normannerne nogen større Skade, undtagen at Centumcellæ (Civita vecchia) i Etrurien blev tagen og ødelagt af Maurerne og i Frisland nogle Øer ved den Germaniske Kyst blev plyndrede af Nortmannerne." Sammenhængen viser her, at Keiseren tog denne Foranstaltning i Anledning af Krigen med Godfred Vaaren

[1] Ann. Einh. 809 (cfr. 808).

810, hvad der baade stemmer med Rigsannalerne[1] og med Astronomens Beretning fra Aar 810.[2] Naar der altsaa siges, at tiltrods for disse Foranstaltninger blev Civita vecchia ødelagt af Maurerne og frisiske Øer plyndrede af Normannerne, maa disse Begivenheder være hændt efter 810. Dette bekræftes ogsaa paa det stærkeste af de frankiske Annaler: Civita vecchia blev brændt 813,[3] og Plyndringen i Frisland forefaldt samme Aar![4] Desuden er det ikke tvivlsomt, at Frisland har været frit for Vikingeplyndringer til Aar 809; derfor borger os Udtrykkene i Vita Liudgeri (forf. c. 840), at saalænge Liudger levede († 26de Marts 809), var disse Lande i Ro og Fred, men efter hans Død næsten hvert Aar hjemsøgte af Sørøverne.[5]

Det vil saaledes sees, at der er en betydelig Forskjel paa Forholdene øst- og vestenfor Nordsøen. I de vestlige Farvand var Kystanfald og Plyndring af Handelsskibe begyndt allerede fra 793, men ved Flandern, Frisland og Saxen var endnu alt roligt; i Nordsøen viser sig kort før 810 Sørøvere, men saa begynder den

---

[1] Ann. Einh. 811: classem quam anno superiori fieri imperavit.

[2] Vita Hludowici imperatoris, Pertz II, 614: Præceperat namque tunc temporis fabricari naves contra Nordomanicas incursiones in omnibus fluminibus quæ mari influebant.

[3] Ann. Einh. Pertz I, 200.

[4] Chron. Moiss., Pertz II, 259: Exierunt autem Nortmanni cum navibus suis in Frisia, et fecerunt ibi grande malum, capuerunt viros, mulieres et prædam magnam.

[5] Pertz II, 413: Nam omnibus diebus quibus idem Dei famulus in hoc seculo vixerat, pax fuit undique læta, ut nullus putaret hiis regionibus aliquam perturbationem a Northmannis evenire posse; sed post obitum ejus a gente sevissima Northmannorum innumerabilia pene annis singulis perpessi sumus mala.

store Søkrig i 810 mod det frankiske Rige, og da efter et kort Fredsforhold atter det fiendtlige Forhold fornyes ved, at Keiserens Forbundne i Danmark fordrives, afsætter dette atter et Herjetog i 813.

II. Hvorfra kom Vikingerne (S. 14—34).

De sydligere Folk, Franker, Angelsaxer og Irer, som nu ved Vikingetogene første Gang gjorde Bekjendtskab med de nordiske Folk, kunde naturligvis ikke strax have Rede paa, hvorfra disse Folk udgik, og lærte det først efterhaanden at kjende. Oprindelig nøiede man sig med at kalde dem „Hedninger“, siden optog man hos Frankerne som Fællesnavn Udtrykket Nortmanni („Mænd fra Nord“), der nok oprindelig er det norske Folks Navn;[1] derimod synes de frankiske Rigsannaler ved Dani kun at tænke paa Danerne, det Frankerne nærmeste Folk blandt Nordboerne, hvad der naturligvis ikke forhindrer, at Navnet Dani ogsaa blandt Frankerne kan af geografisk Usikkerhed bruges, hvor Fællesnavnet heller burde været anvendt. Hos Engelskmænd synes omvendt Navnet „Norðmenn“ at betyde „Mænd fra Norge“, „Daner“ derimod dels at betyde Mænd fra Danmark, dels at omfatte de nordiske Vikinger i Almindelighed.[2] Man har saaledes sjelden fuld Sikkerhed om Forfatternes geografiske Kundskaber; hvert Kildested maa derfor underkastes en streng Kritik, samtidige Efterretninger nøie adskilles fra senere og de geografiske Forhold komme med i Betragtning.

En vigtig Plads i denne Diskussion maa det Sted i

[1] Kritiske Bidrag S. 16. Om Hr. Steenstrups Misforstaaelse af mine Ord, se Tillægget.

[2] se Krit. Bidrag S. 20.

den engelske Krønike indtage, hvor Nordmannernes 1ste Optræden i Sydengland omtales, thi her nævnes ikke alene de to nordiske Nationer, men ogsaa det Landskab, hvorfra Vikingerne kom. Opfatningen af de engelske Krøniker som historisk Kilde er ikke uvæsentlig forandret efter de Undersøgelser, som Grubitz og efter ham Theopold har anstillet.[1] Det fremgaar heraf, at det saa meget roste Haandskrift fra *Corpus Christi College, Cambridge,* (A) ikke er Original, men en Afskrift, der i mange Punkter maa berigtiges og suppleres fra de to andre Haandskrifter af samme Klasse (B og C); videre, at Kronologien for Sluten af 8de Aarh. og 1ste Halvdel af 9de Aarh. maa berigtiges, og endelig er Earles Resultat bekræftet, at de Tillæg, som findes om Begivenheder fra Sluten af 8de og Begyndelsen af 9de Aarhundrede i de øvrige Haandskrifter (D, E, F), skriver sig fra samtidige og ægte northumbriske og merciske Annaler. Stedet om de første Vikinger lyder efter den rigtige sydengelske Text (BC)[2]: 787 (= 789): I dette Aar fik Kong Beorhtric Offas Datter Eadburg. Og i hans Dage (ɔ: 785—802) kom først 3 Normænds-Skibe, og Greven red ned til dem og vilde drive dem til Kongens Gaard, thi han vidste ikke, hvem de var,

[1] Grubitz, Kritische Untersuchungen über die angelsächsischen Annalen bis zum Jahre 893. (Göttingen 1868). Theopold, Kritische Untersuchungen über die Quellen zur Angelsächsischen Geschichte des Achten Jahrhunderts. (Lemgo 1872). Paa disse Værker, som ikke fandtes paa vort Universitetsbibliothek, er jeg først bleven opmærksom ved Citater hos Hr. Steenstrup.

[2] Skriveren af A har udeladt „Norðmanna“, aabenbart fordi Skriveren kjendte Forskjellen mellem Daner og Nordmænd, men derved bliver den første Sætning meningsløs.

men de slog ham ihjel. Det var de tidligste danske Mænds Skibe, som søgte til England.“ Stedet er, derom er alle enige, fra den senere Tid, da Daner herjede i store Skarer i England, da Daner her var de almindeligste Vikinger; men Traditionen har altsaa alligevel fastholdt, at de første Vikinger, som landede i Sydengland, var Nordmænd. Denne sydengelske Notits har nu i de samme Haandskrifter, som indeholder Indskuddene fra Nordengland (deriblandt ogsaa om Vikingeanfaldene ved Northumberland i 793 og 94), efter „Nordmanna scipu“ faaet den mærkelige Tilføielse „of Hæreðalande“, som har givet Forskerne saa meget Stof til Diskussion. Häreða er Gen. (pl.) af Häreðas, der efter en bekjendt Omlydsændring svarer til oldn. Hörðar (opr. Harudas)[1]; Häreða-land er altsaa en sprogrigtig engelsk Gjengivelse af oldn. Hörða-land, deri vil enhver Sprogmand give mig Ret. Dette Hordaland har man dels søgt i Danmark (Hardesyssel), dels i Norge (Hordaland); men da Skibene fra Häredaland ogsaa i den oprindelige Beretning kaldes „Norðmanna scipu“, maa Maurer have Ret i at foretrække det norske Hordaland.[2] Steenstrup søger i sin sidste Bog at gjøre dette „Kildested saa mistænkeligt, at der ikke ret vel kan

---

[1] Paa samme Maade svarer Mandsnavnet Hæreð (Beow. 1929), sax. Harid, med Afledningsendelse -iþ til oldn. Hörðr (ht. Harud) med Afl. -uþ, eng. hæleð (ht. helit) til oldn. hölðr osv.

[2] Bekehrungsgeschichte I, S. 66. Rigtignok gjør Steenstrup opmærksom paa, at Hardesyssel i Jylland ogsaa engang kaldes „Hörðaland“ (Fornm. S. I, p. 114), men paa vedkommende Sted — et Haandskrift fra 14de Aarhundrede! — er Hörðaland tydeligvis kun Afskriverfeil for „Hörð á Jotlandi“, som alle andre Haandskrifter har.

være Tale om at ønske det bevaret i den Form, hvori det foreligger.“ Hans første Indvending: „Det ligner for det første ikke ret noget nordisk Navn“, er løierlig nok. Hr. Steenstrup, der ikke er Sprogmand, vil vel atter kalde det en kategorisk Dom, naar jeg hævder, at den Omstændighed, at det (ikke blot ligner, men) sprogrigtigt svarer til et nordisk Navn, er et sprogligt Bevis for, at Navnet Hæreðaland er optegnet i England i tidlig Tid, d. v. s. den Tid da man endnu temmelig sprogrigtigt overførte det ene germaniske Sprogs Navne til det andet, saaledes som i de oldengelske Digte fra Tiden før Danernes Anfald,[1] medens man ellers i den engelske Krønike fra Sluten af 9de Aarhundrede og engelske Diplomer fra 10de Aarhundrede finder de nye nordiske Navne enten gjengivne efter Lyden uden Forsøg paa Overførelse eller uheldigt overførte (f. Ex. Sydroc og Hareld a. 871, Guðrum a. 874, Hæsten a. 893 o. s. v.). Hr. S.s 2den Indvending er ikke mindre eiendommelig: „At ville fortolke det om Hordaland i Norge maa dernæst vække den høieste Grad af Betænkelighed. Det vilde dog være altfor besynderligt, at første Gang nogen europæisk Annal fortæller om Vikingeanfald, det da skulde være Skibe fra en nordlig norsk Provins, Skibe fra Bergenskanten, som halvandet Hundrede Mile Syd paa gjøre Indfald paa Eng-

[1] f. Ex. Personsnavnene Scild (Skjold), Healfdene (Halvdan), Beovulf (Bjolv), Onela (Aale), Folkenavnene Geátas (Gauter), Reámas (Raumer), Eótenas (Jyder), Sveón (Svenske), Þróvende (Thrønder), Rugas (Ryger), Hæðnas (Heiner), se Beovulf og Widsid. I Verset „mid Hæðnum and mid hæleþum and mid Hundingúm“ (Widsið v. 81) retter Grein sindrigt hæleþum til Hæreþum o: Horder.

lands sydlige Kyst helt inde i Kanalen.“ Besynderligheden ved dette fremkommer kun, naar man stiller Modsætninger op, som Hr. Steenstrup gjør. Han har selv vist, at dette Anfald ikke var det første, men at Togene til Nordengland gaar forud; allerede derved formindskes det besynderlige i, at Vikingerne vover sig paa egen Haand ind i Kanalen. End yderligere svinder det, naar man erindrer, at Hordaland ikke er en nordlig, men en sydlig eller sydvestlig norsk Provins,[1] hvorfra Afstanden til de nordligste britiske Øer er dobbelt saa kort som fra Jylland.

Hr. Steenstrups tilsyneladende vigtigste Indvending er, at de fleste latinske Aflæggere af den engelske Krønike (Ædelwerd, Florentius af Worcester, Henrik af Huntingdon, Mathæus af Westminster, Wallingford, Ricard af Cirecester, Bartholomæus Cotton og endelig den franske Rimkrønike af Geffrei Gaimar) „alle have Beretningen om dette samme Indfald, men ikke een af dem om Hæredaland. Dette ubekjendte Land er med andre Ord aldeles svundet ud af den engelske Historieskrivning, hvad der er forbausende, da enhver af disse Krønikeforfattere med Glæde vilde have anført en saadan geografisk Optegnelse, om den fandtes.“ Ogsaa her har jeg at anke over Hr. Steenstrups Misbrug af Argumenter, da han dog ikke burde være uvidende om, at flere af disse Forfattere kun afskriver sine nærmeste Forgjængere uden at have seet den engelske Text. Hr. Steenstrups „Forbauselse“ vilde kanske ikke have været saa stor, hvis han havde tænkt paa, at de stakkels

[1] mellem $59\frac{1}{2}$ og 61° n. Bredde, medens Norge i 9de Aarhundrede var beboet mellem 58° og 69°!

Krønikeskrivere fra 12te Aarhundrede ikke forstod det ubekjendte Navn og derfor kunde have god Grund til at udelade det eller rette det. At saa er Tilfælde, kan sees netop af Henry of Huntingdon, som Hr. Steenstrup vil benytte til at bevise sin Sats, at Stedet er interpoleret. Det er sikkert nok,[1] at Henriks engelske Original har været af samme Stamme som D, E, F, (maaske nærmest E), der alle har disse omstridte Ord: of hæreða lande. Naar nu han paa tilsvarende Sted oversætter „prædationis causa", vil enhver med Originalen i Haanden forstaa, at han har misforstaaet de oldengelske Udtryk, hvad han jo ogsaa ellers er berygtet for. Men Hr. Steenstrup stiller Sagen paa Hovedet: naar Henry of Huntingdon i 12te Aarh. har læst „ofer hærian þæt land", saa maa Texterne fra 11te Aarhundrede (dér har: of hāreða lande) rettes herefter! En Parallel er kanske her paa rette Sted for at vise, hvor vilde Hr. Steenstrups kritiske Principer er. I den saakaldte Jens Mortensens Norske Kongers Krønike [Oversættelse fra 16de Aarhundrede af Snorres Kongesagaer efter Haandskriftet Kringla] kaldes den svenske Kong Olav Erikssøn stadig med Tilnavnet Fønske eller Fynsche, medens han i Sagaen kaldes Sœnski (ɔ: svenske). Hvis nu en moderne Forsker vilde give sig til i Overensstemmelse med den slette Oversættelse at rette „Sœnski" i Texten til „Fynski" (hvorved man jo vilde faa den værdifulde Oplysning, at denne svenske Konge oprindelig var dansk og født paa Fyen),. hvad vilde man da have at sige om denne Forskers kritiske Holdning? Svaret er ikke tvivlsomt, men Tilfældet er aldeles parallelt med Hr. Steen-

[1] se Earle's Two of the Saxon Chronicles, Introduction, p. LXI—III.

strups Textrettelse, hvorfor han dog har faaet Lovord af danske Anmeldere.

Vi kan efter dette ikke finde andet, end at Hr. Steenstrups Forsøg paa at mistænkeliggjøre Kildestederne er fuldstændig mislykket; det maa saaledes fremdeles staa fast, at ifølge de engelske Annaler var det Nordmænd fra Hordaland, som i Tiden mellem 793 og 802 landede paa Kysten af Wessex. Og dette Vidnesbyrd staar ikke ganske alene; om Vikingernes første Optræden i England 793 foreligger ogsaa Ytringer, som nærmest henviser deres Hjemstavn til Norge, ikke til Danmark: Alcuin citerer om dette Overfald Jeremias's Ord „Fra Norden kommer al Ulykke“ og mener altsaa, at Vikingerne har nærmet sig Nordengland langs Skotlands Østkyst, og Simeon af Durham, der excerperer ældre Kilder, siger ligeledes om samme Begivenhed, at Hedningerne kom med Skibshær til Britannien og til Lindisfarne fra de nordlige Egne („ab aquilonari climate).[1] Naar dette sees i Forbindelse med, at de i disse Aar angrebne Steder er de skotske Øer, Kysten af Nordengland, Øer ved Irland og ved Aquitanien, medens det sydøstlige England, Nordgallien, Flandern og Frisland ikke bliver angrebet, tør det vel medgives, at jeg havde Ret til at henvise til de naturlige geografiske Forhold mellem de nordiske og de sydligere Lande: „Det hàr allerede før været paastaaet, at selve Naturen har anvist Nordmænd og Daner forskjellige Veie for deres Vesterviking. Neppe 35 Mil i Vest for Hordaland ligger Shetlandsøerne; fra deres Sydpunkt kan man se over til den temmelig høie Fairhill og derfra

---

[1] Hist. Regum ed. for the Surtees society I, 33.

over til North Ronaldsay, den nordligste af Orknøerne. For Nordmændene paa Vestlandet — Firdafylke, Sogn, Hordaland og Rogaland — skulde der ikke stort mere end et Døgns heldig Seilads for at naa over til de skotske Øer; naar de her havde taget fast Station, kunde de følge Kysten sydover enten langs Skotlands Østkyst til England eller langs dets Vestkyst til Irland. Her maa man altsaa vente at finde Nordmændenes (Vestlændingernes) ældste Søvei, og her maatte man søge deres Spor. De Danske har Naturen derimod anvist en anden Vei: selv om man antager, hvad der er sandsynligt, at Limfjorden i 9de Aarhundrede var aaben mod Vest, kunde man ikke vente, at Danerne (Jyderne) skulde søge direkte over den 70 Mil brede Nordsø til England, især naar man erindrer, at deres Tog leilighedsvis allerede før var gaaet til Frisland og den britiske Kanal; for de danske Vikinger var den naturlige Søvei at følge langs Kysterne af Saxland, Frisland og Frankrig, hvorfra de bagefter vilde naa til England og selve Atlanterhavet.“

Naar Hr. Steenstrup gjengiver Meningen af disse mine Ord med, at jeg heraf har villet udlede, at „nordnorske Mænd skulde have givet de Danske Ideen til det syndige Vikingeliv“, kan jeg naturligvis ikke acceptere denne Gjengivelse som korrekt; thi for det første er jeg ikke saa ukyndig i Norges Geografi, at jeg regner Indbyggerne af Rogaland, Hordaland, Sogn og Firdafylke til „nordnorske Mænd“,[1] dernæst gjør jeg jo netop opmærksom paa Modsætningen mellem de to Vi-

---

[1] S. 24 bruger Hr. Steenstrup det tvetydige Ord „nordenfjeldske Norge“ for rigtig at fjerne Hordaland saa langt Nord som muligt!

kingeveie, Nordmændenes over Nordsøen til de skotske Øer, Danernes langs Nordsøens østlige Kyster, og paapeger ogsaa, at langs Nordsøens Østkyst laa Danernes ældre Søvei. Hans Maade at gjengive mine Ord stemmer ganske med hans unøiagtige Maade at opfatte Kilderne paa: „Kilderne sige saaledes netop lige mod Storms Fremstilling, at Anfaldene ske fra Syd mod Nord. 798 plyndres Man først og derpaa længere mod Nord ved Skotlandskysten. 802 brænde de endog saa høit oppe som Jona, og derpaa gaar det i de følgende Togter mod Vest, til de næsten have omgaaet hele Øen. Altsaa ere Vikingerne gaaede op gjennem det irske Hav og bøie derpaa mod Vest og Syd ned om Irlands Kyst — hvad der navnlig vil blive tydeligt, naar vi tænke os (!) alle disse Hærgninger foretagne i samme Aar (!); Toget tegner sig da af sig selv; Vikingerne ere komne ind gjennem Kanalen, gaa gjennem det irske Hav og derpaa i en Bøining Nord om Øen Sydpaa. Vi véd jo desuden, at der netop i disse Aar blev plyndret ved Aquitaniens Kyst, inde i den engelske Kanal og paa Frisland (!), for ei at tale om Englands Østkyst.“ Hvis man har Ret til at „tænke sig“ hvad man vil med de historiske Kilders Ord, saa staar det jo Hr. Steenstrup frit for at tænke sig de Hærgninger foretagne i samme Aar, som Kilderne beretter i forskjellige; men dette Tankeexperiment kan ikke bruges som Argument mod min Fremstilling efter Kilderne. Hr. Steenstrup vil benytte min Argumentation mod mig, idet han siger: „Skal det, at et nordligt Punkt plyndres for et sydligt, bevise, at Vikingerne kom fra Nord, maa dette gjælde overalt“; men denne Slutning er neppe rigtig, thi saasnart Vikingerne først kjendte Farvandene, stod det selvfølgelig

i deres Magt at vise sig snart sagt overalt. Det er derfor det forsigtigste kun (som jeg har gjort) at benytte de allerførste Beretninger paa denne Maade.

Jeg forlader her de britiske Farvand for at gaa over paa Nordsøens Østkyst, idet jeg minder om, at intet Hærtog foregik til Frisland før 810. Vi skal nu se, hvorledes Hr. Steenstrup tiltrods for dette faar bygget en Forbindelse til disse Lande fra Danmark, idet jeg her maa citere længere Stykker af hans Fremstilling:

„Det tør næsten siges, at der alt ved vor historiske Tids Morgen var som en begyndende Udvandring til Frisland og var forberedt en Erobring af dette Land. Saaledes er det jo bekjendt, at de Danskes Konge Harald ved sin Daab [826] blev forlenet med Rustringen ved Jahdebugten, for at han kunde trække sig tilbage dertil, om han blev foruroliget i sit Rige. Han blev nødt til at søge ned til dette Tilflugtssted og fik senere Dursted i Forlening, tilsidst af Lothar Walcheren [841]. Men allerede paa et tidligere Tidspunkt synes Danske at have Besiddelser ved Rhinen. Vi véd, at i Aaret 807 en dansk Høvding Halvdan kom til Keiser Karl med en stor Skare og hyldede ham. Hans senere Skjæbne er ukjendt, men 30 Aar efter dræbe Normannerne paa Walcheren en dansk Høvding Hemming, Halvdans Søn; det er vel ikke urimeligt at anse disse for Fader og Søn. Ja endnu længere op ad Rhinlandene kunne vi forfølge de Danskes Spor. Saaledes er det eneste, som historisk sikkert vides om Holger Danske, den Kriger hos Karl den Store, der skulde blive en saa berømt Sagnfigur, en Notits, der findes fra Martins-

klostret ved Køln, at han med Keiser Karls Hjælp skal have gjenopført dette Kloster."

Hvad der i disse Ord skulde tyde paa tidligere Forbindelser mellem Danmark og frisiske Egne kan ikke være Kong Haralds Skjæbne, thi hans Historie falder ifølge de af mig tilføiede Aarstal efter Vikingetogenes Begyndelse, men Halvdans og Olger Danskes. Men intet Ord i Kilderne siger os, at Halvdan har havt noget i Frisland at bestille; at hans mulige Søn Heming, efter at Vikingetogene til Frisland var begyndt, her kjæmper mod sine angribende Landsmænd, kan dog ikke bevise, at hans mulige Fader var sat til Landværnsmand i Frisland, før Togene begyndte hid. Og med Olger danske staar det endnu værre til; udenfor Danmark tænker jeg neppe nogen tror paa hans Virksomhed i at gjenopbygge Martinsklostret ved Kølln, som neppe blev brændt i 778[1], og det er vel fremdeles rettest at forvise denne Helt fra den danske Historie til den franske Poesi.

„Hvad der drog Nordboerne ned til Rhinlandene var for det første Handelen og dernæst Kristendommen. — — Fra disse Rhinegne udgik en stærk kristelig Paavirkning paa Norden. Saaledes vide vi fra Ansgars Levnet, hvorledes i Midten af 9de Aarhundrede en svensk Kvinde sender sin Datter til Dursted, for at hun ret kan lære Kristendommen at kjende, og da den første Kirke reistes i Slesvig, fandtes der alt mange Kristne endog blandt Byens fornemme Folk, som vare døbte i Dursted eller Hamburg. Ligesaa erklærer en gammel Mand paa Tinget i Birka, at paa en tidligere

[1] se Abel, Jahrbücher des frankischen Reichs unter Karl dem Grossen I, 253.

Tid. Mange droge til Dursted og bleve kristnede, men nu var der stor Vanskelighed derved, da Havet var overfyldt af Vikingerne. Saaledes kan der anføres ikke faa Exempler paa Forbindelser af al Art mellem Norden og de flanderske [skal være: frisiske] Lande."

Det gjælder om alle disse Vidnesbyrd, at de er fra Midten af 9de Aarhundrede, efterat danske Kongesønner havde faaet Len i Frisland (826), og de har saaledes ingen Betydning for Tiden før Vikingetogene. Ikke stort større Betydning vilde det efter min Mening have, om det med det følgende Exempel, Hr. Steenstrup fremfører, var lykkedes ham at bevise, at i Aaret 834 2 danske Mænd var naturaliserede i Frisland. Han gjør opmærksom paa, at i et Brev af dette Aar 6 „Salmænd" overdrager efter Saxeren Wibrechts (Widukinds Søns) Ønske noget Jordegods ved Rhinen til Utrechts Kirke, og at to af disse Mænd hedder Bern (Bjørn) og Knut, som Hr. Steenstrup bestemt hævder som danske Navne. „Bern forekommer ganske vist i Tydskland, men dog ikke meget hyppigt; det tydske efter Bjørnen dannede Personnavn hedder Bero, og Berno er snarest en senere Tids Forkortning af Bernhard, — hvorimod Bern er den stadige Betegnelse for Vikingekonger med Navn Bjørn, saa at Sandsynligheden afgjort er for, at vi have med en Dansk at gjøre. Afgjort er det i hvert Fald, at Knut er et dansk Navn og aldeles ikke forekommer i Tydskland." Her har atter Hr. Steenstrup streifet ind paa et Omraade, hvor han er usikker.[1] Man kan ikke være forsigtig nok med at hævde, at et germanisk Navn

[1] han henviser bl. A. til Førstemanns Namensbuch, hvorfra man netop kan hente Argumenter mod ham.

hører ind under et bestemt mindre Sprogomraade, thi det viser sig meget hyppigt, at vor Kundskab her er ufuldstændig. Skjønt Navnene Knut og Bjørn nu gaar og gjælder for nordiske, har de dog begge tidligere havt et videre Omraade. Knut findes i høitysk (alemannisk) Form Chnuz allerede i 8de Aarhundrede, hvilket viser, at en (nedertysk) Franker eller Friser godt kunde hedde Knut; vi kan paavise en engelsk Ealdorman Beorn i Northumberland († 779)[1] og en saxisk Greve Bern omkr. 800—820,[2] altsaa ogsaa dette Navn er fællesgermanisk; og da de to nævnte Salmænd fra 834 ikke udtrykkelig kaldes Danske og netop optræder blandt Franker og handler efter frankisk Ret, er der for mig ikke Tvivl om, at de var Indfødte.

Disse tidligere Forbindelser mellem Frisland og Danmark er saaledes fuldstændig imaginære, og naar Hr. Steenstrup altsaa vil „benytte dette Resultat paa to Maader", kan en nøgtern Kritik ikke følge hans Fantasier: „Det synes da for det første klart, at naar Handelsskibene stadigt (!) have søgt over (!) Nordsøen, saa maa Krigsskibene være gaaede samme Vei; naar vi altsaa finde Lindisfarne, Wearmouth og Dorchester plyndrede paa de første Togter, saa maa det være af Afstikkere fra denne Route".

„Det er tilmed netop alle de berømte Byer og Klostre, hvis Ry de kunde have hørt om i Frisland, som hjemsøges i Vikingetidens første Periode, saaledes Lindisfarne, Quentovic (!), Jona, Bangor (!)" osv.

Naar Hr. Steenstrup og jeg ser disse første Far-

---

[1] Saxon Chronicle ved 779.

[2] Dümmler I, 311.

ter paa saa forskjellig Maade, synes det mig, Modsætningen kommer af, at han ikke har rigtig aabent Øie for, hvilken Udvikling i Søfartens Historie her foreligger. Der er intet overleveret om direkte Handelsforbindelser mellem Danmark og nordlige frankiske Lande (Frisland osv.) inden Sluten af 8de Aarhundrede: vi ved, at omkr. 500 nogle jydske Høvdinger deltog i de angelsaxiske Tog til England, at omkr. 515 en gøtisk Høvding seilede op ad Rhin, og vi hører om, at Angelsaxeren Willibrord fra Frisland — rimeligvis paa et frisisk Skib — seilede til Danmark (Jylland) omkr. 700, men det er ogsaa Alt: nogen stadig Handelsforbindelse langs Østkysten af Nordsøen i 8de Aarhundrede er der ingen Spor til, ja det har ikke lykkedes f. Ex. ad archæologisk eller numismatisk Vei at paavise tidlige danske Sø-Handelsforbindelser mod Sydvest. Medens Hr. Steenstrup mener, at Kjøbmandskab over Søen ledede til Vikingetog, taler nok alt snarere for det omvendte Forhold: Handelen mellem Daner og Franker sker (saavidt man kan se) i den tidligere Tid (omkr. Aar 800) overland med Vender og Friser som Mellemmænd,[1] Gesandter mellem Danmark og Keiseren reiser overland gjennem Saxen,[2] ja den danske Konge bruger endog over Saxen reisende Kjøbmænd som Diplomater,[3] — altsaa, de tidligste Tilknytninger mellem Danerne og deres sydlige Naboer, man kan paavise, er skede overland; først fra 810 af forandres dette Forhold ved de hyppige Krigsforhold mellem Daner og Franker. Men i Begyndelsen føres disse Slag fra Danernes

[1] Dehio, Gesch. des Erzbistums Hamburg-Bremen, S. 58.
[2] Ann. Laur. 782, 798. Ann. Einh. 804, 808.
[3] Ann. Einh. 809.

Side ligesaa meget tillands som tilsøs: Krigen begynder 808 med Godfreds Overfald paa Abotriterne, og først da Keiseren anlægger en Borg i Holsten, gjør Godfred Gjengjeld ved at sende 810 en Flaade til Frisland, medens han samtidigt forbereder et Hovedangreb (som dog ikke blev af) tillands over Saxen; i 817 drager en dansk Flaade opad Elben og Stør, men samtidig en dansk Hær gjennem Holsten, i 828 føres Grænsekrig ved Eideren, og i 829 truer atter de Danske med Indfald i Holsten. Vistnok ser man, at i 820 13 Skibe vover sig ud paa en Forsøgsfart langs de frankiske Kyster (Flandern, Seinemundingen, Aquitanien); men først de frankiske Borgerkrige i 833 og 34 var det, som for Alvor lokkede Danerne ud paa stadige Anfald: i 834 seilede de første Gang opad Rhin til Dorestad, i 835 viste de sig ved Themsens Munding, og samtidigt dukkede de op ved Loire. Har der forud for denne Tid gaaet en Periode af rolig Søhandel (over Frisland), maa det have været i Tiden efter 819, da Forholdet mellem Nabostaterne atter var blevet fredeligt, og den har udviklet sig efter Krigstogene, ikke forud for dem. Men om Seilads tvers over Nordsøen — fra Danmark til England — kunde der neppe være Tale, førend Danerne lærte dette aabne Hav nærmere at kjende, og deraf, at Anfaldene paa England i den første Menneskealder stadig sker ved Themsen og Kanalen, medens Nordostengland først angribes 866, og at selv da Danerne kommer did fra Ostangeln, har man vel ialfald en vis Ret til at slutte, at disse nordlige Farvand i Begyndelsen var ukjendte, at Danerne lærte dem at kjende lidt efter lidt paa Kystfarter og først senere vovede sig ud paa den farlige Fart tværs over det aabne Hav.

Noget anderledes forholder det sig med Nordmændenes første Reiser over Nordsøen. For at naa til de britiske Øer maatte de seile over Nordsøens smaleste Punkter til Shetlandsøerne og Orknøerne, og først derfra kunde de følge Kysterne. Om Opdagelsen af denne Søvei foreligger der ingen Oplysning; den kan enten være skeet ved et Tilfælde — ved at et Skib er drevet vestover og derved fandt Veien, saaledes som da Island blev opdaget — eller ogsaa kan irske Paper have ufrivilligt vist sine Fiender Veien. Men at denne nye Vei er funden, derom kan der ingen Tvivl være; dels viser sig jo allerede før 800 Hørder ved Englands sydlige Kyst, dels er det jo efter Dicuil sikkert, at Nordmænd allerede adskillige Aar før 825[1] havde vist sig paa Færøerne og skræmt de irske Eneboere væk. Og den sidste Kjendsgjerning er efter min Mening tilstrækkelig til at afvæbne enhver Indvending mod, at de om 790—800 seilede over Nordsøen til de britiske Øer, thi saa lange Farter som til Færøerne gaar man ikke til paa de første Aar efter Aabningen af denne Havfart, og paa den anden Side: kan man saa tidligt vove sig ud paa det aabne Verdenshav, forudsætter dette en tidligere Øvelse i Seiladsen over Nordsøen. Det samme Folk, som før 825 kom til Færøerne, maatte allerede tidligere have opdaget Veien over til de skotske Øer og Skotlands Kyster.

---

[1] jeg har i „Kritiske Bidrag" sagt „om 800". Steenstrup paastaar S. 305, at Dicuils Ord henviser os netop til Tiden om 815—20.

TILLÆG.

Hr. Steenstrup har i sin sidste Bog viet en hel Række Noter til Behandling af mit seneste Skrift „Kritiske Bidrag til Vikingetidens Historie“ (I); navnlig har han havt den Fornøielse at opdage og paapege en hel Række saakaldte Selvmodsigelser hos mig. For at dette ikke skal staa uimodsagt, finder jeg det her nødvendigt at gaa nærmere ind paa disse og paavise, hvorledes hans Polemik beror paa ganske besynderlige Misforstaaelser, og jeg tvivler ikke om, at den begavede Forfatter ved nærmere Studium af min Bog selv vil indse dette. De af dette Tidsskrifts Læsere, der ikke interesserer sig for Detailspørgsmaal i videnskabelig Polemik, advarer jeg paa Forhaand mod at fordybe sig i det følgende, hvor jeg Skridt for Skridt er nødt til at citere og gjennemgaa Hr. Steenstrups Bemærkninger.

S. 26. „I nyt norsk Tidsskrift I, 149 ff. hævdede Storm bestemt, at Dani i de frankiske Annaler indbefattede ogsaa Norske, og at jeg havde stor Uret i min Antagelse, at det var Danske alene. Et halvt Aar efter udtalte Storm, uden at omtale sin tidligere Mening (Norsk historisk Tidsskrift II R. I, 411), „i de frankiske Annaler tro vi neppe der skal paavises noget Sted, hvor Dani bruges som skandinavisk Fællesbetegnelse ligesom Normanni“. Hvorledes Storm nu vil faa Norske med paa hint Irlandstog [Aar 812], véd jeg ikke, da Enhardi Fuldenses Annales 812 have classis *Danorum* Hiberniam aggressa.“ Hermed hænger det saa sammen, at jeg paa første Sted ikke taler om D a n e r, men om Normanner [Hr. Steenstrup synes at have gjengivet min Mening efter Hukommelsen], saa der ingen Modsigelse er. En Forfatter som Enhard — den eneste, som kalder de tidligere Vikinger Daner — sætter jeg selvfølgelig ganske ud af Betragtning, hvor vi har hans Original; thi han er ikke p r i m æ r Kilde, men afskriver og (hyppigt) forvansker *Annales Einhardi*, der paa tilsvarende Sted har classis *Nortmannorum*. (At dette er

Forholdet mellem disse to Annaler, indrømmer ogsaa Hr. Steenstrup indirekte ved S. 13, Note 5, at citere Einhard, ikke Enhard). S. 324 varierer Hr. Steenstrup atter dette: „Dani i de frankiske Annaler betyder Beboere af Danmark. Denne Sætning er da ogsaa endeligen (!) bleven tiltraadt af Professor Storm, efter at denne Forfatter først havde bekjæmpet den“(!). Og i Noten: „Prof. Storm udtalte i Nyt norsk Tidsskrift I, S. 154 som Resultat af en Undersøgelse om dette Spørgsmaal: at de sydligere Folks dunkle geografiske Forestillinger gjør, at de bruger Normanner og Daner om hverandre, snart som Fællesnavn, snart som Navn paa den enkelte Nation. I norsk historisk Tidsskrift II R. I, S. 411 udtaler samme Forfatter dog, at man næppe skal kunne paavise noget Sted i en frankisk Annal fra 9de Aarhundrede, hvor Dani bruges som Fællesbetægnelse; i Optrykket i Kritiske Bidrag S. 68 hedder det omtrent ligeledes: „og i de frankiske Annaler fra 9de Aarh. bruges neppe Dani som skandinavisk Fællesbetegnelse ligesom Normanni“. — Hvor glædeligt det end er, at denne Sætning altsaa synes at ville blive godkjendt, kunde jeg dog have ønsket, at Prof. Storm havde udtalt, at det Resultat, hvortil han endelig kom, og som er saavidt forskjelligt fra Historikernes tidligere Anskuelser, var hævdet og først fremsat af mig, og at han selv tidligere havde bekjæmpet det.“

Hvis nogen skulde ønske et iøinefaldende Exempel paa Steenstrups Maade at citere og fortolke Modstanderes Ord, saa kan dette benyttes. Min Bekjæmpelse af Theorien om, at Dani er = Danske, existerer kun i min ærede Modstanders Fantasi, Selvmodsigelsen altsaa ogsaa; hvis han havde citeret det første Sted i Sammenhæng, vilde enhver kunne se, at der omhandles Fællesnavnet Normanner, og naar jeg taler om de sydlige Folks dunkle geografiske Forestillinger, viser den foregaaende Udvikling, som er for vidtløftig til her at citeres, at jeg ikke sigter til de frankiske Rigsannalers Forfattere, hvis Kundskaber og Evne til at beherske sit Stof jeg oftere har fremhævet.

Naar Hr. Steenstrup vil hævde for sig den mageløse Opdagelse, at Dani er = Danske, og er misfornøiet over, at jeg ikke har citeret ham som Opdager, maa jeg beklage fremdeles at være uenig med ham. Hvis dette er en Opdagelse, er ialfald ikke Hr. Steenstrup den første Opdager, thi det har dog været Forudsætningen ogsaa hos tidligere Forfattere, og jeg agter slet ikke at gjøre Fordring paa nogen Opdagerret, naar jeg gjør opmærksom paa, at denne Antagelse ligger til Grund for min Afhandling i 1873 „om Ynglingatal og de norske Ynglingekonger i Danmark", men at jeg ingensteds fastholder den saa ensidigt som Hr. Steenstrup.

S. 325: „Storm bemærker, at fordi Vestfold (Grevskabet Laurvig) 813 hørte ind under Danmark, derfor behøver det ikke at være dansk 843, og at Westfaldingi, der plyndre Nantes i dette Aar, altsaa ikke af mig bør opfattes som Danske. Hertil skal bemærkes, at Vikingerne, som plyndre Nantes 843, vistnok (dette antager i alt Fald Storm, Bidrag S. 62) ere de samme som dem, der plyndre i Aquitanien 844, og disse vare i Følge Prudentius (se 844, 845) Dani, altsaa Danske, saa at ogsaa her Storm kommer i Modsigelse med sig selv." Ogsaa denne Selvmodsigelse tænker jeg vil bortfalde, naar jeg citerer mine Ytringer S. 62 i Sammenhæng: „Disse Vikinger kaldes dels med Fællesnavnet Normanni, dels med de mere specielle Navne Dani og Wesfaldingi (ɔ: Mænd fra Vestfold i Norge); man ser saaledes ogsaa her, at i fremmede Farvand ligesom i sine Hjemland optræder i denne Tid Daner og norske Mænd i Fællesskab."

S. 93. „Prof. Storm har i sine nye Bidrag til Vikingetidens Historie S. 67 kategorisk erklæret, at Raghnall „gjengiver paa Irsk ikke Ragnar, men Ragnvald; den Kongesøn Raghnall mac Albdan, som et irsk Annalfragment omtaler i Forbindelse med Yorkslaget 867, kan altsaa ikke, som jeg har paastaaet, være Ragnar Lodbrog. Storms Skrift frembyder imidlertid den Mærkelighed, at dets Forfatter udtaler den Formodning, at Halfdan fra Northum-

berland er den Halfdan Ragnvalds (læs: Raghnalls) Søn, som en irsk Annal siger dræbt paa Irland 877. Det maa fremdeles erindres, at Storm ikke i mindste Maade tvivler om, at det er Lodbrogs Søn Halfdan, der hersker i Northumberland. Saaledes har Prof. Storm været nødsaget til at fremdrage et Kildested, hvori en irsk Annal gjengiver Ragnar (Lodbrog) ved Raghnall — og har kun yderligere bragt Bevis for Rigtigheden af min Formodning, at Raghnall betyder Ragnar og særlig den berømte Viking.“ Jeg skal ikke opholde mig ved Tonen i dette Indlæg, der er saameget mindre klædelig, som Forf. har komplet Uret, heller ikke ved Udtrykket „har været nødsaget“, hvad der naturligvis er komplet usandt; jeg skal blot atter og atter gjøre opmærksom paa, at den Kong Raghnall, hvis Sønner gjorde Tog til Afrika [Forbindelsen med Yorkslaget er meget tvivlsom], kaldes Konge i Lochlann og hans Sønner „Lochlannaig“ — hvilket i denne Krønike overalt ellers betyder Nordmænd —, medens den Halvdan Raghnallssøn, der faldt i 877, kaldes dansk Høvding[1]; saalænge Hr. Steenstrup ikke har præsteret Bevis for, at „Lochlannaig“ i denne Krønike eller endog overhovedet i irske Krøniker fra 9de Aarhundrede betyder „Daner“ eller ialfald „Nordboer“, saalænge maa den norske Ragnvald Halvdanssøn, hvis Sønner for til Afrika 858, adskilles fra den danske Ragnvald, hvis Søn Halvdan faldt i Irland 877. Og saalænge der ikke er præsteret ialfald sproglige Analogier for, at Raghnall betyder Ragnar (at Endelsen ar f. Ex. i Ivar paa Irsk gjengives med all), saalænge vil vel enhver Sprogmand fastholde, at det her som ellers betyder Ragnvald.

S. 158. „Naar Prof. Storm endelig fortolker [Roric] nepos Herioldi saaledes, at Rorik var en Ætling af en dansk Konge Harald, der havde levet i det foregaaende Aarhundrede, da kan jeg fremdeles kun anse denne Fortolkning for yderst kunstlet.“ Jeg skal endnu engang re-

---

[1] se Steenstrup S. 92.

petere Hovedstederne: ved 812 nævnes Anulo nepos Herioldi quondam regis, derpaa hans Brødre Reginfrid og Heriold, som altsaa ogsaa er *nepotes Herioldi.* Ved 850 beretter endvidere Rudolf af Fulda om Røriks Forhold efter sin Broder Haralds Død — altsaa ogsaa Rørik var nepos af den „ældre“ Harald. At denne ældre Harald endnu erindres ved 850, fremgaar af 1) at Ann. Xantenses kalder Rørik Broder af den føromtalte yngre Harald, og af 2) at Prudentius udtrykkelig kalder ogsaa Rørik „nepos Herioldi“. Til yderligere Sikkerhed for, at Rørik var Haralds Broder, ikke hans Brodersøn (som nu Steenstrup gjetter paa), henvises til, at Haralds Søn Rodulf udtrykkelig kaldes i Annales Xantenses ved 873 nepos af Rorik, — og efter de karolingiske Annalers Sprogbrug betyder nepos fortrinsvis Brodersøn. Det kan altsaa ikke „indrømmes, at Kilderne her ere dunkle“, undtagen naar man vil afvige fra dem.

S. 299—301 findes en lang Polemik mod min Opfatning af Sagnet om Luna, hvoraf jeg blot skal anføre: „Beretningen om Lunas Indtagelse findes nemlig hos Dudo, der øste af Traditionen i Normandiet, og hos en stor Mængde andre normanniske Forfattere, og det gaar ud paa, at Normannerne paa deres store Middelhavstog, der vitterlig fandt Sted 859—61, ved en bestemt List erobrede Luna. Denne Tradition om at Luna paa et bestemt Togt, til en bestemt Tid, paa en bestemt Maade er bleven erobret af en bestemt Anfører, vil Storm redde ved at paavise, at Luna ganske vist erobredes, men paa en anden Tid, af en anden Nation, under en anden Anfører og paa andre Maader.“ Jeg gjentager det: naar man har Hr. Steenstrups Talent til at arrangere Modsætningerne, har man paa Forhaand Spillet vundet. Men Sagen kunde ogsaa fremstilles anderledes, f. Ex. saa: Dudo, der kun øste af usikre Traditioner, dels normanniske, dels almindelige nordfranske, og levede halvandet Hundrede Aar senere end Middelhavstoget, er den eneste Kilde til denne Beretning, thi alle andre Berettere har

laant fra ham: han henfører alle Normanners Bedrifter, (tidligere end Rollo) til Hasting og overlader ham naturligvis ogsaa denne Bedrift; han beretter, at Hasting efterat have forladt Gallien (hvilket denne gjorde 882) drog ud for at erobre Rom, men kom til Luna (som efter samtidige Kilder blev plyndret af en afrikansk Hedningehær i 849) og indtog denne By ved den bekjendte List og derpaa drog tilbage til Gallien (medens Hasting var borte i 8 Aar). Af Hr. Steenstrups „bestemt Tog, bestemt Tid, bestemt Maade" lader saaledes kun det sidste sig redde, og Beretningen er og bliver et Folkesagn, som ikke har Støtte i nogen samtidig Kilde, men kun findes hos en Sagnkræmmer, der er overbevist om at have dynget paa sin Helt Bedrifter, der er udførte af andre.

S. 306. „Uagtet nu Prof. Storm har for at forklare de allerførste Vikingetog og for at paavise deres Retning fremstillet Orknøerne som en fast Station, hvorfra de førete Hærgefarter udgik, fremsætter han dog i samme Skrift den Sætning, at Orknøerne omkring 844 vare ubeboede, idet Indbyggerne vare flygtede eller bortførte som Trælle, medens Nordmændene endnu ikke havde nedsat sig her. Disse to Theses synes bestemt at modsige hinanden, og ligesom den førstes Urigtighed alt er paavist, saaledes har den anden neppe nogen Grund at støtte sig til."

Ikke destomindre kommer Hr. Steenstrup paa næste Side (307) netop til samme Resultat som jeg, nemlig „at de skotske Øer ere blevne hjemsøgte af Vikinger fra Begyndelsen af 9de Aarhundrede, og at navnlig norske Vikinger have benyttet dem som Mellemstation paa deres Farter fra Norge til Irland". Saa lyder virkelig hans Ord, og derfor synes det mig ikke Umagen værd at optage til Drøftelse det vigtige Punkt, enten jeg har Ret til at sige „fast Station" eller (som Hr. Steenstrup) „Mellemstation"; jeg aner ikke Forskjellen. Ligesaa liden Anledning til Diskussion giver Hr. Steenstrups Bemærkninger S. 314 om Ragnvalds Ophold paa Orknøerne. Han gjengiver mine Ord „slog sig ned der" med „bosatte sig der", protesterer

mod denne [hans egen] Udlægning og forlanger, at der skal staa „opholdt sig nogen Tid paa Orknøerne“! Gjerne for mig; men naar han tilføjer „ja der antydes i Annalen, at han var der kort og strax efter blev dræbt“, skal jeg her kun bemærke, at saa forstaar jeg ikke Ordene. Hvad Hr. Steenstrup forøvrigt her fortsætter om, viser kun, at han ikke har givet sig Tid til at sætte sig ind i mit (kanske noget kortfattede) Ræsonnement, hvilket jeg for hans egen Skyld beklager, da derved hele det vittige Bombardement S. 314—16 bliver virkningsløst.

Hr. Steenstrups „Efterskrift“ kan jeg lade uberørt: den er et Hastværksarbeide, der lider dels af Unøiagtigheder, dels af urigtige Citater og tillægger mig Meninger, som jeg aldrig har udtalt. Den er forøvrigt livligt skrevet og kan læses med Fornøielse, navnlig har jeg havt stor Fornøielse af hans Slutningsprædiken til mig, som forøvrigt derved ikke er bragt til at angre mine Synder. Forsaavidt hans Bemærkninger indeholder Holdepunkter for en videnskabelig Diskussion, skal jeg komme tilbage til disse, saasnart Leiligheden tilbyder sig.

SMAASTYKKER.

3.

Uddrag af Bergens kongsgaards regnskaber 1516—23.

De i det danske geheimearkiv opbevarede regnskaber for Bergens kongsgaard 1516—1523, aflagte af høvedsmanden Jørgen Hanssøn selv eller paa hans vegne af forskjellige andre, ved kongsgaarden ansatte personer, ere de ældste norske offentlige regnskaber, som kjennes; en afskrift deraf er taget for vort rigsarkiv. Professor J. E. Sars har i Meddel. f. d. norske rigsarkiv I, 221—246 gjort et uddrag af dem for indtægtens vedkommende. Men regnskaberne indeholde desforuden meget, som har stor historisk og sproglig interesse. Rummet tillader dog ej at tage alt dette med, og jeg vil derfor paa et andet sted meddele, hvad der indeholdes i regnskaberne angaaende kongsgaardens bygninger, som netop i Jørgen Hanssøns tid bleve betydelig forøgede og udbedrede, men her kun gjengive, hvad jeg ellers har fundet af betydning i en eller anden henseende, saaledes at der for kontrollens skyld tilføjes det pagina, hvor de meddelte notiser finnes i vedkommende regnskab. Hvad pengenes værd angaar, kan vel med Sars (anf. st. s. 185) 1 ℔ sættes = $2^1/_4$ spd. eller 9 kroner, og $1^1/_2$ mark = 1 lod sølv.

Indtægtsregnsk. f. 14 april—14 oktbr. 1518. — S. 43 anføres, at „128 mark 5 ß gave garpekoner [d. e. Tydskernes skjøger, N. Mag. I, 155, 599], som de have betalt i skat, før Jørgen [Hanssøn] for af Bergen, foruden den restans, som gjenstod, som register udviser derpaa“. —

S. 49 nævnes en person, som havde kjøbt slagt i Ryfylke for kongsgaarden, med navnet Hoghen og det besynderlige tilnavn „rwnemandt“.

Udgiftsregnsk. f. samme tid. — S. 19 anføres „18 rinske gyllen, som Jørgen fik Hans gullsmed udi 12 ungerske gyllen at forgylle det monstrans med, som kom til Valders“. Denne Hans gullsmed nævnes ogsaa s. 48 og 49. Saaledes fik han „$22^1/_2$ mark i arbeidsløn for det monstrans [formodentlig nysnævnte], han gjorde til Bø Valdris“. Han havde givet Jørgen „et stølebelte“ paa $11^1/_2$ lod sølv, hvilke „Dirik Birckmegher, foged udi Dalen [Dalerne?], fik at kjøbe slagter for til gaardens behov“. $1^1/_2$ mark fik samme gullsmed „for en bondering af sølv, han gjorde“, $2^1/_2$ mark 2 ß „udi gerningsløn for ovennævnte stølebelte“, og 6 ß „for en rem til et sølvbelte og for han satte sølvet paa samme rem“. Her sees saaledes spor til, at sølvsager, som brugtes af bønderne i stiftet, allerede dengang bleve arbeidede i Bergen, i modsætning til, hvad der finner sted i fjellbygderne paa østlandet, hvor saadanne gjenstande forfærdiges paa selve landsbygden. — S. 124 og 287 nævnes „hr. Gregorius, den tydske prest“, som kjøbte 60 vaager raaskjær paa kongsgaarden, vaagen for 22 ß. — S. 247: „300 mursten gav Jørgen hr. Per i Fane at bygge sig en skorsten med den tid, det var brænt for hannem“. — S. 287: „12 vaager raaskjær givet for et skønefarsejl, som blev kjøbt til gaardens behov“, nemlig for kongsgaardens jagt.

Indtægtsregnsk. f. 14 apr.—14 oktbr. 1519. — S. 2: „3 mark af Beritte Klubbæ for Jørgen gav henne lov at smørje“ [kurere venerisk syge?].

Udgiftsregnsk. f. samme tid. — S. 1: „1 ß for et lys blev snoet [altsaa tortis], som kom til det hellige kors [?] i Søndhordland, som Jørgen [Hanssøn] lovede for den flaade tømmer“. — S. 7: „Las harniskvisker 2 mark for et harnisk, som var kreff [krave?], ryg og en armskene“. — S. 7 nævnes „flytmand“ [færgemand], et navn, som her træffes første gang. — S. 8: „1 mark for 3 jernsleve, kok-

ken fik til stegerhuset". — S. 9: $^1/_2$ mark for 2 kompasser i Helsingør. — S. 11: $10^1/_2$ mark 2 ß for 9 hellebarder. — S. 14: „$^1/_2$ mark, Jørgen gav dem, som sunge messe st. Rochi[1] confessoris dag" [16 august], og „3 ß i smaapenge, som folket ofrede eodem tempore". — S. 90: „$^1/_2$ løb smør fik Hielmickæ kok for han kogede her paa gaarden der legaten var Jørgens gjest". Hvem var den legat, som her menes? det kan ikke have været den bekjente afladskræmer Arcimbold, som ej nogensinne kan have besøgt den kant af landet, men mulig er der her en forvexling med hans fuldmægtig mester Konrad, der, som bekjent, var i Bergen paa hans vegne. — S. 91: „$^1/_2$ løb talg gav Jørgen til apostelkirken til lys 2ª feria post Bartholomæi apostoli" [altsaa 29 august]. — S. 233 nævnes „Bertel Olsøn, prest og gaardsskriver" paa kongsgaarden. Dette er den første kapellan, som kjennes der, jfr. N. Mag. I, 412.

Udgiftsregnsk. f. 14 oktbr. 1519 – 14 apr. 1520. — S. 21: „3 ß for 3 copercula [bind] til bøger", og „1 ß, som remmer kjøbte bleve for". — S. 32 nævnes: „Hans glasmester". — S. 34: „1 pund vox, Jørgen gav til det hellige kors i Fane" [enten selve kirken, der var viet til korset, eller det derværende meget omtalte sølvkors, jfr. N. Fornl. 412], og s. 35: „2 mark vox, Jørgen gav til st. Clemet i Utver vigilia pasche [7 apr. 1520] af vragvox, [som] der blev fundet"; her menes Utvers kapel paa Nordhordland, hvis indvielseshelgen ej hidtil har været kjent.

Indtægtsregnsk. f. 14 apr.—14 oktbr. 1520. — S. 12: „$26^1/_2$ lod sølv antvorded mig Mattis Fynbo, foged udi Røsten [Lofoten] udi sagefall af den kjætters [?] gods, som her er paa gaarden". — S. 18 nævnes „Kanikebjerg" [yderst paa Bergenhus, her for første gang]. — S. 48 anføres som gods, der „kom fran Færøen og var legatens [d. e. det for nysnævnte Arcimbold ved aflandshandel ind-

---

[1] helgen for pestsyge. Skede ofringen, fordi man frygtede for en sig nærmende pest?

samlede] gods": „53 løb fersk talg 1170 færisk faareskinn [er igjen overstrøget og tilføjet „alibi scriptum"] item 8 kringle bast". — S. 53 anføres „7 lispund ny grydekobber", som Jørgen „annammede af sagerstygenn [sakristiet?] af legatens gods infra octavas corporis Christi" [altsaa 14 Juni]. — S. 55: „et stykke brunt Ledisk [klæde fra Leyden] antvordet hid udi toll af skipper Boy's skib for de Hollænder have sin kjøbenskab paa Stranden", jfr. N. Mag. I, 51.

Udgiftsregnsk. f. 14 apr.—14 oktbr. 1520. — S. 18 anføres $1^1/_2$ mark 2 ß 2 alb., som vare udlagte for Jørgen Hanssøn „til fattige folk, til tavlepenge og til kollats i byen". — S. 35: „5 alb. den karl, som fiørdre [sic], som fran legaten kom". — S. 51 nævnes Niels kapellan paa kongsgaarden, altsaa den ovennævnte Bertel Olsøns eftermand. — S. 80, 85 og 90 træffes for første gang indvielsesdagen for Bergens kathedral (den store kristkirke) som dateringsdag, og tillige kan det sees, hvad hidtil har været ubekjent, naar den indtraf. Der anføres nemlig flere udbetalinger, som følge paa hinanden i denne orden: 1) „die Kanuti regis", 2) „tirsdag efter dedicationis ecclesiæ cathedralis", 3) „sancte Marie Magdalene aften". Da nu, som bekjent, den første dag faller paa 10 juli (i 1520 en tirsdag), og den tredje paa 21 juli (i 1520 en lørdag), maatte den mellemliggende tirsdag følgelig være 17 juli og kathedralkirkens dedikationsdag 15 juli, den samme, som ellers kalles dies divisionis apostolorum eller st. Svituns translation.

Indtægtsregnsk. f. 14 oktbr. 1520—14 apr. 1521. — S. 3 nævnes „Christine udi Knipenborg", hvor hun havde et hus, uden at stedets beliggenhed i Bergen kan sees. — S. 11 anføres „2 mark, Magge klobbe gav for Jørgen [Hanssøn] lod henne lægge pokker".

Indtægtsregnsk. f. 14 apr.—14 oktbr. 1521. — S. 14: „8 lod sølv gav en garpekone for hun gik med dannekone ham [kappe? oldn. *høfn*] etc.", jfr. N. Mag. I, 555 f. — S. 14—15: „Disse efterskrevne penninge annammede jeg

[Jørgen Hanssøn] i Stavanger efter Orm Erikssøn [til Vatne paa Stordø, jfr. S. t. d. n. F. S. o. Hist. VI, 255], og fik hans hustru ligesaa meget, hæderlige mand hr. Claus Røø, erkedegn i Stavanger, og hr. Per Finde, kanik ibidem, overværendes: 496½ lod allehaande sølv, 3 rinske gyllen, 1 ungarsk gyllen, 8½ norske lod gull i en kjede og agnus dei, 24 mark 3 ß, 7½ mark 7 ß 2 alb. i sues [?], item hvis sølv, han havde paa sig, indsegl og daggert og penninge gav jeg svennene, som grebe ham". — S. 20: „28½ lod sølv Jetmund for det barn, hans kone havde i ovnen og blev dødt". — S. 40: „30 rinske gyllen af hustru Magdalene i Hollænderboderne for falkeleje paa en mynn falkeners vegne". — S. 125—149 anføres „tienden af fattige kvinner", og deriblandt træffes blandt andre følgende gaarde i denne orden: Kaneberget [Kanikebjerget?] og først i mester Gelofs gaard . . . paa Øvrestrædet . . . udi vor frue gaard i Dreggen . . . Pedssen, Aarisborg, gamle Baghus, Haralds hus, Kohus [jfr. N. Mag. I, 438], Anne islendskes gaarden, Paltegaarden, Paulsgaarden, Thoregaarden, Blankeborg, Arnegaarden, Skurstenshus, Testhus, Nygaarden, sancte Mortens hus, Klokkerhus, Murengaarden, Knippenborg [se ovenfor]. Alle disse gaarde hørte vel til strøget udenfor korskirken; thi dernæst kommer en ny afdeling med overskrift „Her beginnis korskirkes quartier", og heri træffes blandt andre følgende gaarde: Groffhus, Faneskoff, Harbag, Ulf raadmands gaard, Vigskardtgaarden, sancte Haldors [Hallvards?] hus, Johan Kobsgaarden, Toften, Bendsgaard, Korsgaarden, abbedens gaard af Lyse, Hundredmarksgaarden, Kallevegen [jfr. N. Mag. I, 298], Peder Belterisgaarden. Endelig „over Strand" [d. e. over paa Stranden] og her nævnes Rige Tostens gaard, Erik Helsings gaard, „hr. Jons gaard i Seløen", bispens gaard af Stavanger. — S. 155: „1600 aasmundjern, som blev tildømt af Sven skrivers jagt over Strand, for han kjøbslog i Jørgens len uden hans minne". — S. 222 nævnes 70 knabefad, som kjøbtes til kongsgaarden. — S. 241—244: „Dette efterskrevne er det gods, som fallt min herres naade

til af Orm Erikssøns hemel [bo], som hængt blev anno domini 1521". Iblandt dette gods nævnes: 2 tinfade vog 1 pund 6 mark, 1 tinkanne, en liden „thynthe" [kar] voge $1^1/_2$ pund, 1 stounike [?], 3 røde fad, 1 malet fad, 9 røde tallerkener, 7 formalne tallerkener, 1 lysekrone, 1 „mollinghe" [mullaug = vaskevandsbækken] af messing vog 12 mark, 2 malne bonede [veggtepper, *búnaðr*] med tydsk verk, 4 gamle norske bonede, 2 „fernytzse" [?] drikkeskaale, 3 tintallerkener, 1 „stannycke" [?], 1 „thynt", 1 „saltsercken" [saltkar], 1 „bordt bingh" af messing, 3 røde fade, 5 smaa gule støber, 1 foldebord [klappebord], 1 lysestage, 1 morter med sin tilhøring, 1 „stynghesag" [stiksag], 3 „helgbordher", 3 benkedyner, 1 brun engelsk kjortel, underforet med gult vareklæde, 1 blaa „møsterfele kjortel" [?], underforet med „eliken" [?] skin, 1 brun ledsk [leydensk] kjortel, underforet med graaverk, 1 rød damaskes trøje, 1 blaa fløjels trøje, 1 „ørnegad" [hovedpude] af silke, 4 smaa „ørnegader" af lerred, 1 gliddet [?] borddug, 1 spranget [frønset] dug, 1 ny „knyfuedug" [?], noget usømet sprang, 7 benkeklæder, 1 skjorte med en borde.

Udgiftsregnsk. for samme tid. — S. 7 nævnes Sandviken, her for første gang (jfr. N. Mag. I, 550). — S. 7 og 24: „1 ß til terpentin, som jeg gjorde grønt indseglevox med"; „1 ß Truls skriver fik, som han kjøbte vox for, som de breve bleve beseglede med, som lagmændene udgave paa den dom, de sagde om Hallvor foged, som slagen blev"; „1 ß for terpentin og spanskgrønt at gjøre indseglevox med". — S. 26: „1 mark provstens [ved apostelkirken] prester for st. Rochi messe, de sunge, som Jørgen lod holde". — S. 27: 30 mark danske, blev given i fragt for 10 tusend tagsten. — S. 28 anføres en udbetaling „til Kirstine i Knipenborg [se foran] for folk, hun havde lægt" paa gaarden. — S. 28: „$4^1/_4$ mark for Christiern gude, som kom til Nordland, og blev han huggen, der Hallvor foged blev slagen i Nordhordland". — S. 29 nævnes „Kongshavns mølle". — S. 35: „$4^1/_2$ mark for en oxe, Jørgen skjenkede bispen af Hamar [Mogens Lauritssøn], der han

var i Bergen og viede den islandske bisp" [Øgmund Paalssøn]. Herved berigtiges R. Keysers formodning (den n. Kirkes Hist. I, 644) baade med hensyn til vielsestiden og den viende biskop. — S. 36 og 124: „4 alb. for nogen ljus bleve snodde, som Jørgen havde med sig, der han var ude blandt bønderne", og „6½ mark vox kom til ljus, som Jørgen havde med sig, der han for til lagthing iblandt bønderne". — S. 52 nævnes endnu Niels kapellan paa kongsgaarden. — S. 114: „2 al. 1 kvart islandsk Sten arbeidskarl til 2 knehusser" [knæhoser]. — S. 115: „1½ al. deventer Niels segelstikker af Kjøbenhavn, for han stukket segel til segel til gaardens behov". — S. 117: „8 al. færisk vadmel kom til tjelding til jagten, der Jørgen for til lagthing til Nordhordland". — S. 123, 132 og 175: 1 løb smør, ½ tønne hvalspek og 1 kvarter røget kjød, Jørgen gav til sti. Johannis prest af Verne kloster [som bekjent viet til st. Johannes] for guds skyld". — S. 124: „1 løb smør blev given for aarer til jegten" (nemlig kongsgaardens). — S. 135: „1 tønne dansk malt, Jørgen gav til st. Karine hospital", og „1 tønne korn, Jørgen gav til st. Georgii hospital" (jfr. N. Mag. II, 71 og 263). — S. 196: „10 mark gav jeg [Jørgen Hanssøn] garden [gardianen, Henrik Monssøn] i graabrødrekloster i Tønsberg for noget jordegods, som jeg kjøbte af hans moder paa min herres vegne paa regnskab".

Udgiftsregnsk. f. 14 apr.—14 oktbr. 1522. — S. 20 anføres 4 ß, som „verkmesteren fik til garn til hornbuer". — S. 38: „2 mark gav jeg Lasse Leling murmester paa Hans Fyllers vegne, som død blev her paa gaarden, og skulde han lade sige messer for hans sjel derfor". — S. 50: „1 ß for peber til kurff [pølse] til Jørgens behov". — S. 149: „en brun ledisk kjortel gav Jørgen hr. Mats kapellan paa gaarden [altsaa nysnævnte Niels's eftermand], og skal han have messe for hans sjel". — S. 154: „½ mark vox, som kom til strænge paa hornbuer". — S. 155: „1½ pund smør, Jørgen gav Lasse fogedsven, der han lod smørje sig"; „½ løb smør, Jørgen gav til graabrødreklo-

ster" [i Bergen, jfr. Langes Klosterhist. 2den udg. s. 343]. — S. 186 nævnes hr. Hans, vor frue [st. Mariekirkens] kapellan". — S. 188: „1 stykke mel mester Niels Benn, som han lovede Jørgen tilforn udi Selje kloster" (altsaa dengang endnu ved magt, jfr. Langes Klosterhist. 2den udg. s. 348).

Indtægts- og udgiftsregnsk. for 14 oktbr. 1522—14 apr. 1523. — S. 2: „2 mark 4 ß annammet jeg af Hans timmermand i Arisborg [? som det synes paa Øvregaden, jfr. ovenfor] og var grundleje". — S. 6: „5½ lod sølv i sagefall i 2 skeer, og den ene af Bernt i Bredesgaarden for Endrit arbeidskarl at han maatte fange orlov af gaarden, og var han fordærvet i baade benene og kunde intet arbeide, thi gav Jeppe hannem orlov og tog forskrevne ske af hannem, og den ene [anden ske] af en bonde i sagefall, for han bandt en pige ved rumpen paa sin hest og lod henne løbe med sig ½ mil en aften han red af Bergen, og dertil skal han give 3 læster kul". — S. 21—28: „Dette efterskrevne er leding af Bryggen, som de aarligaars udgive anno 1522". Ledingens samlede beløb var 51 mark 10 ß 2 alb. Den erlagdes af „den nederste baskerbod, mester Jochum, mester Henning", „den øverste baskerbod, mester Jørgen, mester Gert", samt af de nuværende 16 gaarde paa Bryggen, undtagen Belgaard (jfr. N. Mag. II, 52), og af følgende senere nedrevne gaarde: „Skeggen", „Bremergaarden", „Vettherleffuenn", „Rodmandsgaarden". — S. 66: „1 mark for 2 messer, Jørgen lod synge, en de st. Sunniva, altera de st. Blasio". — S. 67: „70 mark antvordede jeg Jørgen Stygge for de penninge, den islandske bisp [forannævnte Øgmund Paulssøn] misted i Kjøbenhavn, som Cibrit [Sigbrit] fik, og skal Jørgen korte saa mange penninge i sit regnskab, naar gud vil han kommer til Kjøbenhavn. — S. 139: „Dette efterskrevne fik Laurits Perssøn der han laag nedsmurt: 1 pund smør, ½ tønne øl".

N. N.

4.

Ravnebryllupet i Kraakelund.

En af de folkesange, som ikke blot er mest kjendt i vore bygder, men som ogsaa har naaet til Sverige, er den saakaldte fuglevise eller „Ravnebryllupet i Kraakelund“.[1] Allerede i forrige aarhundrede var den flere gange særskilt trykt, uden at dog noget exemplar deraf vides at være bevaret, optoges derpaa i Hallagers norske ordsamling (Kbh. 1802) og gik derfra over i Landstads folkeviser (Kra. 1853). En af disse uafhængig optegnelse findes i „Norske viser og stev“, 3die udgave ved H. Ross (Kra. 1869).

Naar Landstad antager, at digtet i sin nuværende skikkelse skriver sig fra Sogn i Bergens stift, er dette neppe ganske rigtigt, da flere kjendetegn ubetinget peger hen paa, at det har Nordhordland og Bergens nærmeste omegn til hjemstavn. Landstad selv — ligesom ogsaa Ross — har antydet dette ved nogle af de mest karakteristiske udtryk.

I en samling af forskjellige stykker i bunden og ubunden stil, som er nedskrevne i Østerdalen omkring midten af forrige aarh., fandt jeg for nogen tid siden visen i lidt fuldstændigere form end den hidtil kjendte. Hvad der imidlertid giver denne gjengivelse af visen den største interesse, er følgende korte notits, hvoraf den ledsagedes: „Denne vise er komponeret af hr. Anfind, prest til Sunds prestegjeld ved Bergen“.

Om Anfind Johannessøn Breder ved man kun meget lidet. Født omkring aar 1600 blev han 1630 medtjener og 1635 sogneprest til Sunds prestegjeld. Han afstod i 1674 embedet til sin søn Søren Breder og døde i aaret 1677. Fra ham nedstammer den endnu blomstrende familie Breder.

Til trods for den anerkjendelse og udbredelse, visen har faaet, har den dog unegteligt sit største værd ved, at den under eventyrets maske leverer et virkeligt billede af forskjellige optrin, som fandt sted ved deslige festlige sam-

[1] Med Hieronymus Ranchs fuglevise har den neppe andet end navnet tilfælles.

menkomster, der i mere end en henseende slaaende minder om sagatidens sammenskudslag. Formodentlig har dette ogsaa været grunden til, at Landstad har henført den til en mere fjern fortid, end den virkelig tilhører. Den slutter sig med hensyn til indhold i flere punkter til de af Nicolaysen i Folkevennen 8de aarg. s. 263 fg. meddelte optegnelser fra Nordhordland, som ikke er meget yngre end visen.

Jeg har troet, det kunde have sin interesse at hidsætte visen overensstemmende med min original, da det vistnok er den ældste optegnelse, som findes af den, om den end bærer præg af dialekten paa det sted, den er optegnet.

O. A. Ø.

1. Langt i auster i Kraakelund
Dar æ so fager ein by;
Adle dei dyr, i væra æ,
Dei saankast dar uti.
Biødnen han æ yppaste kar uti skogin.

2. Biødnen sat i backa,
Mangt so monne han hugsa:
„Ska æg sømja dan breia fjor,
Vaat so værte mi bugsa."
Biødnen vista ingen raa uti skogin.

3. „Sute hæve æg dan heila nat
Mæ graat aa idla laat;
Søte Halvar, laane mæg skuta di,
Mæg bær slet ingen baat.
Æg æ baaen te brudlups uti skogin.

4. Æg æ baaen te brudlop
Uti Rabnabur.
Rabnen ska han brugom væra,
Trana vær' has brur.
Æg ska væra kiøkiamester uti skogin."

5. Sia kom ulven laupande,
Spodde sæg so ein pil.
„Giva villa æg inqvart godt
Æg vore tvert øve ein mil.
Di æg ska værta klokkar uti skogin."

6. Ottrin smaug han i ein grov,
Vart han vaer ein fisk.
Dan so skienkte han brugommen
Da va deira ottebisk.
Ottrin va deira fiskar uti skogin.

7. Kiøtmeisa kom ho fykande
Mæ ein væsal molle kjøt,
Dan la ho te gjestabos,
Da smagte hadla søt.
Kiøtmeisa ho va teenostpika i skogin.

8. Jasen kom han bygsande,
Dat han paa si nosa.
Han skudne sig utaa backine,
Han haur'e ikodne blaasa,
Ikodne blees i luren uti skogin.

9. Aarren kurra punde biørkerot,
Fadn ein væsal mack.
Da so skienkte han brugommen
Han fæk Gudslæ-go-tak.
Aarren han var kockin uti skogin.

10. Ein feit smørklack bar høno fram,
Ho va deirra kockataus,
Dan laante ho aa heimate.
Kietta gav ei mus;
Kietta ho va dyreskytter uti skogin.

11. Houkin gav ein kiuckling,
Dan stal han som ein tiov.
Kraaka svara: „Staalin kost
Hæve me inkie behov“.
Brugommen sa: „Os vantast kost i skogin.“

12. Hanen gav ein flabrøleiv,
Kom utor stabur,
Spaanka, sparka, gjore sæg te,
Goel han kukulur.
Han va deira saangamester uti skogin.

13. Sporvin skulle han drickia skaffa,
Da la dei haano paa;
Fadn han sæg eit maltakodn,
Dar giore han mungaat aa.
Sporvin han va mungaatsman uti skogin.

14. Ein søtmelkkees paa deira fát
Dan monne svole bringa.
Dan kjøbte ho taa en danch ju mat;
Dei toke mæ, qva dei finge.
Svola ho va bruropika i skogin.

15. Suggo gav et kamshove
Komparuter aa supa,
Havresupa, kidnakling,
Søte drik aa blænda;
Dar va baae saup og syra i skogin.

16. Reven gav ein lepsekling,
Levragraut aa gumba,
Levrakaka, kalvedans,
Kiesa, skiør aa dravle,
Riomesold aa møssebrim i skogin.

17. Krossbrø, kabretta, søtebrø
Dei te bryllups gav;
Rògnakaka, lefrakling,
kieseost aa rav
Da gav geita, boriskslikkar uti skogin.

18. Knøost, tvibrygga aa brendevin,
Brim aa rømmagraut
Da gav lerko, saangafugl,
Gaukin gáv eit naut.
Gaukin han va slagter uti skogin.

19. Ulven sto i kiørkele,
Stødde sæg paa sit svær,
Siaar han sæg aat stranda ner
So fager ei fuglafær:
Han siaar trana trinande i skogin.

20. Han saag trana trinande
Mæ si høga bein;
Hegrin mæ sin langa hals
Va henna leiasvein.
Steindulpin buldra paa tromma uti skogin.

21. Da vart mykie glira,
Halva meira gamma,
Ulvin skul han klockar væra
Kunne icke ringa samma.
Revin va dan treskaste kar uti skogin.

22. Souvin va deira førisman,
Kadla va han te prest,
Gick han i kiørko in,
Las so fager ein text.
Nu tog paa at qveldast uti skogin.

23. Nu tog paa at qveldast,
Dei kunde icke lenger bia;
Dei skunde sæg te bryllupsgar,
Magin bar paa at svia.
Dar gjorest so ei slupsing uti skogin.

24. Jasin utaa sin dristigheit
Fæk han sæg ein bran,
Skaut han tryor styckir aav,
Dar reddast quar ein man;
Han giore so ein fnysing uti skogin.

25. Brurgommin tæk si brur mæ sæg,
Sætte sæg i høgsæte;
Mydlo hina giestane
Yppast stor skitlæti,
Da va alt om høgheite i skogin.

26. Spurven sætte sæg manna høgst,
Han tyckst icke væra liten,
Kiøtmeisa bygste ho haano nest
Aa sette sæg i bricken.[1]

[1] Sidste linie i denne strofe er udeladt. Landstad: Gaasa hon var klevekona uti skogin.

27. Skiora skulle ho skienka
I mykin manna trang,
Ho kunne sæg icke paa golve snu,
Di vele va for lang.
Nu beit mungaati gilt paa i skogin.

28. Uglo drog ut tassakin,
bygste ho øve bore;
Hogga ville ho kiøtmeisa,
di tog ho so te ore:
Di skitlaat me finst ret om i skogin.

29. Ulvin drack taa sølverskaal,
Slengde han henne mot golv.
In so kom han bamse bonde:
„Æg trur, du raar dæg siølv,
Var herreste famen, halt mæg icke i skogin!"

30. Op sprang spurven lustig aa gla,
Dansa han mæ mærra;
Han tala te henne: „Vogta dæg,
Æg bygsa di har forderva."
Hiortin han tuta i buckahodn uti skogin.

31. Ind kom kraaka hoppande
Mæ si svarta hætte:
„Sittia no alle hæl aa sæl!
Æ de braat adle mætte?
Villia de braat halda op aa æta uti skogin?"

32. Te svara Ørna gamla gomor
I bricka dar ho sat:
„Oss hæve icke skorta idag
Korkje øll elle mat.
Guslæ hæve de, so 'te hæve kosta i skogin."

33. Biødnen vart han rusande,
Kuk han i si brok:
„Somme hæve da laata paa sæg,
Dei fæ ret aldrig nok.
Jamnen æ da yppaste gras uti skogin."

34. Da vart mykin elskogin
Uti Ravna-bur;
Ravnin tæke trano i fagn,
Ho vart has vænaste brur.
Nu drog qver te sino uti skogin.

35. Fore dei icke vel i denne fær
Uti Ravnabur,
Gud late os fara ævindelig vel!
Skai i brurgom aa brur,
Gud late dei aldrig dagen trivast uti skogin!

5.

Om en paatænkt restauration af Trondhjems domkirke i begyndelsen af det 18de aarhundrede.

Man ved af Schønings beskrivelse over Trondhjems domkirke, at der et par gange i begyndelsen af forrige aarhundrede var paa tale at sløife de tilbagestaaende mure af kirkens vestre del for at benytte de tilhugne stene til opførelsen af Vor Frue kirkes taarn og en bygning paa kongsgaarden, samt at dette hindredes ved kongelige resolutioner. Derimod har det hidtil været upaaagtet, at der paa samme tid arbeidedes alvorlig i Trondhjem for at faa hele kirken istandsat, saa at dens fremtidige ødelæggelse kunde hindres.

Det var maaske biskop Krog, som udvirkede de ovenomtalte resolutioner. Han blev imidlertid ikke staaende derved, men indgik strax efter (1706) til regjeringen med andragende om, at halvdelen af de finmarkske kirkers aarlige indkomst maatte skjenkes til domkirkens reparation. Ved reskript af 5 oktbr. s. a. fik stiftsbefalingsmand Iver v. Ahnen opfordring til at lade kirken besigtige af sagkyndige mænd og indsende deres beregning over, hvormeget en saadan istandsættelse vilde koste. Under synsforret-

ningen, som afholdtes i løbet af vinteren, blev der da udtalt ønskeligheden af, at den vestre del af kirken „for sit rare arbeides skyld“ maatte komme under tag igjen, selv om den ikke skulde tjene til andet end begravelsesplads for byens rige og fornemme borgere. Den jevne stiftsbefalingsmand anbefalede d. 31te decbr. 1706 sagen paa en maade, som viste, med hvor stor interesse han omfattede den, men tillige, at han ei turde nære haab om dens lykkelige fremme. I virkeligheden var ogsaa de bekostninger, som udkrævedes hertil (over 13000 rdlr.), alt for store til, at regjeringen skulde forhaste sig med at fatte nogen beslutning. Først d. 4de juni 1708 blev biskopens andragende indvilget saaledes, at 1000 rdlr. aarlig af de finmarkske kirkers indtægter skulde komme Trondhjems domkirke til gode.

Men sagen var nu engang bragt paa bane og havde fundet adskillig tilslutning blandt domsognets lemmer, saa at man kun ventede paa en gunstig leilighed til at faa den sat igjennem.

D. 2den august 1708 hjemsøgtes byen af en frygtelig ildebrand, hvorved hele strøget mellem Munkegaden og elven lagdes i aske. Blandt de afbrændte bygninger var baade Vor Frue kirke og domkirken, men den første havde dog uden sammenligning lidt mest. Da ulykken indtraf, var biskopen og stiftsbefalingsmanden netop fraværende paa en kirkeinspektionsreise i Nordlandene. Men domkirkens prester, Gert Bonsach og Niels Juell, tog sagen i sin haand, og inden en uges forløb havde de faaet istand et andragende fra domsognets menighed til kongen om, at Vor Frue kirke maatte sløifes og den vestre del af domkirken indredes til brug for dens menighed, da man derved kunde have haab om, at denne del af kirken med tiden igjen vilde blive en pragtfuld bygning. Paa grund af Vor Frue kirkes beliggenhed var den ødelagt af enhver større ildebrand, som havde overgaaet den del af byen, som omgav den. Domkirken, som laa ganske isoleret, var mere sikker, og sandsynligheden for, at den skulde ram-

mes af en saadan ulykke, blev end mindre ved den nye regulering af gaderne, som nu skulde foretages. Man fremhævede ogsaa meget sterkt som en grund, der ganske vist maatte finde et villigt øre hos høieste vedkommende, den store besparelse for kongens kasse, som ved disse foranstaltninger vilde finde sted. — Generallieutenant Johan Wibe, som dengang boede paa Lade ved Trondhjem, var meget gunstigt stemt for planen, saa det saa ud til, at man kunde vente sig det bedste udfald.

Men da Vor Frue menighed fik nys om, hvad der var igjære, blev der ikke liden fortrydelse over, at byens fornemste og rigeste borgere ikke længere skulde have nogen egen kirke og dertil opgive sine familiebegravelser i den nys afbrændte. Man overhængte nu generalen om, at han maatte forandre sin indstilling. Menigheden skulde selv gjerne bære omkostningerne ved sin kirkes opførelse, ikke blot denne gang, men ogsaa, hvis kirken i fremtiden skulde rammes af ildebrand. Men generalen blev ved sit, og menigheden indgav derfor med sine prester, Sebastian White og Peter Lund, i spidsen d. 10de august et bønskrift til kongen om, at ogsaa Vor Frue kirke maatte gjenopbygges. Paa samme tid opkjøbte nogle rige kjøbmænd for sikkerheds skyld alle de materialier, som var udseede til domkirkens gjenopførelse, forat hindre, at der skulde blive gjort noget ved sagen, før den kongelige resolution faldt; men ogsaa her traadte generalen imellem ved at lægge beslag paa dem. — Ved stiftsbefalingsmand v. Ahnens tilbagekomst fandt domsognets menigheds forslag en meget kraftig støtte i ham. Han paaviste tillige, hvorledes de fornødne midler til arbeidets iverksættelse bedst lod sig tilveiebringe. Kort efter indløb regjeringens resolution, at domkirken først og fremst skulde istandsættes; for Vor Frue kirkes vedkommende lød den derimod noget ubestemt. Da nu dennes menighed neppe kunde være i tvivl om, hvad det endelige udfald vilde blive, gav den sig strax ifærd med at gjenopbygge sin kirke paa egen bekostning. D. 24de oktbr. holdtes der for første gang efter branden gudstje-

neste i domkirken, skjønt den endnu ikke paa langt nær kan have været færdig. Men at arbeidet ved Vor Frue kirke maaske har gaaet end raskere fra haanden, synes at fremgaa af menighedens bønskrift til kongen af 6te oktober, hvori den søger at forsvare sin fremgangsmaade mod forskjellige beskyldninger, som var fremkomne mod den.

Det var vel neppe regjeringen ukjært, at sagen fik dette udfald, og omendskjønt den endnu et aars tid vakte nogen splid og røre i byen, døde den lidt efter lidt hen under den paafølgende række af krigsaar. Paa v. Westens foranstaltning henlagdes ved reskript af 20de novbr. 1716 den indtægt, domkirken hidtil havde nydt af de finmarkske kirker, til missionsverkets fremme, saa at dens økonomiske stilling især efter dens brand 1719 var altfor maadelig til, at man kunde tænke paa at gjenoptage planen. Men ihvorvel det maaske var til held for kirken, at denne restauration ikke kom istand, fortjener det dog vor opmerksomhed, at der i denne nedbrydelsens tid fandtes dem, som havde sands og interesse for vort lands skjønneste mindesmerke.

O. A. Ø.

SLAGET I HAVRSFJORD.

AF DR. GUSTAV STORM.

Om den Maade, hvorpaa Harald haarfagre underlagde sig hele Norge, er egentlig kun meget faa Beretninger bevarede. Naar undtages Snorres Beretninger om Kampe i Throndhjem, der ikke er videre paalidelige, kanske endog opdigtede, og om Kampe med Kongerne i Mørerne og Fjordene, der ialfald er vilkaarligt bearbeidede af ham, staar kun tilbage det afgjørende Slag ved Havrsfjord. Sagn herom synes fuldstændigere overleverede, som knytter sig til gamle Digte; vi skal i det følgende nærmere undersøge, i hvilket Forhold Snorres saavel som andre Forfatteres Beretninger staar til disse Digte.

Det første af disse Digte (maaske kun et Brudstykke) findes overensstemmende i Fagrskinna og i Heimskringla; det henføres paa 1ste Sted (og i Snorre Edda) til Thjodolv af Kvin, paa 2det til Hornklove[1].

Digtet lyder i lidt fri Oversættelse saaledes:

Hørte du, hvor hist
i Havrsfjord kjæmpede
Kongen den ætstore
med „Kjøtve“ den rige.

---

[1] se Fagrsk. C. 13 og Heimskr. S. 62.

Knerrer kom østenfra
kamp-lystne
med gabende Hoveder
og gravne Smykker.

Ladte var de med Hølder
og hvide Skjolde,
med vesterlandske Spyd
og med valske Sværd.
Berserker brølede,
Kamp de haabede,
Ulvhedner hylede,
og Jærnene gjaldede.

De fristed den fremdjærve,
som lærte dem flygte,
— Østmænds-Kongen,
som paa Utstein bor —:
sit Skib han førte frem,
da Strid han vented:
Hug lød paa Skjolde,
til „Haklang“ segned.

Lysten at værge Landet
for „Luva“ han tabte,
den halsdigre Konge
bag Holmen skjulte sig.
De saarede styrted
ned under Sæderne,
vendte Halen i Veiret,
stupte i Dækket.

Paa Bagen lod de blinke
de blanke Skjold,
de kløgtige Svende,
da Stenene rammede.
Østmændene ræddedes,

løb over Jæderen
hjem fra Havrsfjord,
deres Hu stod til Mjøden.

Vi skal i det følgende søge at drage de Slutninger, som kan drages af Digtet selv uden at blande de senere Beretninger ind. Det er for det første tydeligt, at i Slaget ved Havrsfjord repræsenteres de stridende Partier af hver sin Konge: Det ene Parti har en Konge, der fører Navnet „Luva“; han bor paa Utstein (i Stavangerfjorden, en Milsvei Nord for Tungenæs) og er af en anseet Kongeæt *(konungrinn kynstóri)*. Det andet Partis Konge har det ligesaa besynderlige Navn „Kjøtve“· han kaldes den rige og halsdigre, og hans Skibe kommer østenfra til Havrsfjord, ligesom hans Mænd efter Slaget flygter hjem over Jæderen (ɔ: til Agder). Det skulde saaledes synes, som om dette Slag stod mellem Kongen i Ryfylke og Kongen paa Agder; men paa den anden Side kalder Digteren Kong Luva „*allvaldr austmanna*“, hvilket vel vil sige Østlændingernes Konge, og ligeledes kaldes Kong Kjøtves Mænd „*austkylfur*“ [1], hvilket vel vil sige Bønder fra Østen; begge disse Udtryk peger paa større Forhold end et Sammenstød mellem de to Fylkeskonger i Ryfylke og Agder. Dertil passer det fortrinligt, at Kong Kjøtves Hærmænd har Spyd fra Vesterlandene *(vigra vestrønna*, thi *vestrønn* betyder irsk eller skotsk) og Sværd fra Gallien *(valskra sverða)*, hvilket maa betyde, at han i sit Følge havde Vikinger, der havde herjet paa disse Lande. Hvem „Haklang“ er,

[1] Haandskrifterne af Fagrskinna og af Heimskr.-haandskrifterne ialfald Kringla har *austkylfur;* Læsemaaden i Ungers Udg. af Heimskringla *auðkylfur* er laant fra Cod. Frisianus og bør neppe følges.

kan ikke af Sammenhængen sees, undtagen at han maa være en mægtig Høvding, der understøtter „Kjøtve", thi det er hans Fald, der afgjør Slagets Udfald; han kan ikke være Konge over et andet Fylke i Norge, thi i 1ste Vers siges det udtrykkelig, at Luvas egentlige Modstander er Kjøtve, der ogsaa i 3die Vers udmærkes med Prædikatet Konge *(hilmir)*.

Hvem er nu disse Høvdinger, der betegnes med Ø͏genavnene *lúfa* („Lurven"), *kjötvi* („den fede") og *haklangr* (Lang-hage)? At Luva er Harald haarfagres ældre Navn, førend hans Haar klippedes, er et saa udbredt og gammelt Sagn, bekræftet ogsaa af Skaldevers, at om dets Rigtighed kan ikke tvivles. De to andre er derimod mindre bekjendte: Forf. af Fagrskinna kalder dem blot „to Konger ovenfra Landet"; kun Haandskr. B nævner dem, men da kun med deres Tilnavn, der tages som Navn. Andre Forfattere har dog Følelsen af, at ialfald *haklangr* er Tilnavn; Egilssaga, Snorre, Landnáma og Grettissaga — alle fra 13de Aarhundrede — kalder ham *Þórir haklangr*, medens Kjøtve vedbliver at betragtes som Navn; først i Vatnsdølasaga er dette forandret til *Asbjörn kjötve.* Men denne Saga kjendes kun fra Haandskriftet Vatzhyrna, der ikke er ældre end c. 1400, og dets Autoritet som Vidnesbyrd for en levende Tradition fra 9de Aarhundrede er uhyre ringe, især naar det staar imod mange Vidnesbyrd fra 13de Aarhundrede. Jeg tror derfor, at Navnet Asbjørn uden videre maa lægges tilside som uægte, og da ialfald Fagrskinna heller ikke foran Haklangr kjender Navnet *Þórir*, bliver ogsaa dette tvivlsomt; og Tvivlen stiger til Vished, naar man undersøger, hvilke Efterretninger der forøvrigt har bevaret sig om Slaget ved Havrsfjord.

Fagrskinna har ogsaa bevaret Brudstykker af et andet Digt, der handler om Slaget; da disse $2^1/_2$ Strofer er digtede i næsten fuldt udviklet Drotkvæde og angives forfattede af Hornklove, kan de vel med Sikkerhed henføres til de dermed ganske overensstemmende Viser, som findes i Heimskringla af hans „Glymdrápa", der har handlet om Haralds Kampe tilsøs, først indenlands, derpaa mod Gøter og i de skotske Farvande[1]. Meningen af Versene kan gjengives saaledes: (1) Den kraftige unge Søkriger *(harðráðr barnungr, hrjóðr bárufáks ins bleika)* lod under gode Varsler Skibene sætte ud tilhavs. (2) Han førte sin Flaade sydover til Kampen mod to „Døglinger"; de kjække Konger hilsede hinanden med Pileskud. (3) Kongen vakte Kamp mod Mændene, Saarene strømmede af Blod, da Svendene segnede døde for Kongen i Bagstavnen; Krigeren raaded for Seieren". Dette Digt giver flere Detaljer i Kampen, som det forrige ikke omtalte, men som stemmer godt dermed. Vi faar høre, at Harald er endnu ung, men allerede en prøvet Søkriger; der tilføies, at hans Flaade kom nordenfra, hvilket ganske passer til, at Kjøtve kommer østenfra (ɔ: søndenfra) til Havrsfjord. Det oplyses videre, at hans Modstandere er „to Døglinger", hvilket enten betyder „to Konger" i Almindelighed eller ogsaa Konger af Døglingeætten. Det sees endelig, at Udslaget gjør Haralds Entring af et eller flere fiendtlige Skibe, da hans Fiender faldt for ham paa Bagstavnen *(„á rausn")*. Imidlertid kom dette Digt ikke til at have Indflydelse paa Sagaernes Fremstilling af Slaget, thi allerede Snorre har splittet disse aabenbart sammenhørende Vers, idet han

[1] Hskr. S. 54, 56, 60, 64.

henførte 2den Strofe til Kampe mod K. Hunthjov paa Nordmøre[1] og 3die Strofe til Kampen mod de forenede Konger af Søndmøre og Fjordene. De prosaiske Beretninger synes derimod alle at stamme fra det førstnævnte Digt. Egilssaga fortæller saaledes: Kong Harald bød ud stor Leding og stevnede til sig Folk vide om Land; han drog fra Throndhjem syd i Landet, thi han havde spurgt, at en stor Hær var dragen sammen om Agder og Rogaland og Hørdaland og videre, baade oven fra Landet og østen fra Viken, og at mange Stormænd var komne sammen at værge Landet mod Kong Harald. Denne styrede sydover med sin Hær. Han havde selv en stor Hær og ordnet sin Hird. I Stavnen var Thorolv Kveldulvssøn og Baard hvide og Berdle-Kaares Sønner; men Kongens 12 Berserker var i Bagstavnen. Slaget stod syd paa Rogaland i Havrsfjord. Det var den største Kamp, Harald havde havt, og stort Mandefald paa begge Sider. Kongen lagde sit Skib langt frem, og der var Striden haardest, men den endte med Haralds Seier. Der faldt Thore Haklang, Konge af Agder, men Kjøtve flygtede og hans Hær, undtagen de, som underkastede sig efter Kampen.“ Det hører til Sagaens Emne at udhæve Thorolv, Baard og Kaares Sønner, saa at de nødvendigvis maatte nævnes; ligeledes behøver man ikke at dvæle ved, at Rogaland og Hørdaland omtales, thi dette var nødvendigt for Sammenhængen, da Egilssaga tidligere har forfulgt Erobringens Enkeltheder indtil Sogn og saaledes

[1] For at faa det til at passe har han derfor maattet skabe en Konge i Romsdalen Nøkkve, som ikke forekommer i den ældre Beretning i Egilssaga og vistnok er fremkommet af Fortolkning af et af Hornkloves Strofer (se Hskr. 54[10]).

ikke kunde gaa Hørdaland og Rogaland forbi; Indbyggerne fra disse Fylker maatte altsaa være med ved Havrsfjord, men Forf. kjender ikke mere om dem, allermindst deres Konger. Men alt det øvrige gjenfindes — Ord til andet — i Thjodolvs Digt, og dette maa saaledes være Egilssagas Hovedkilde.

Ligesom Egilssaga synes den ældre islandske Fremstilling kun at kjende (Thore) Haklang og Kjøtve som Haralds Modstandere, hvad der jo stemmer med Digtet. Derfor nævner Landnáma S. 174 som saadanne kun *„þeir Þórir haklangr“* ɔ: han og Kjøtve, og S. 317 endog kun Kjøtve; alene S. 122 er Fremstillingen paavirket af Snorre, der ogsaa regner Hørders og Rygers Konger med. Snorre skulde jo — ligesom Egilssaga — søge at skildre Erobringen i Sammenhæng; for de nordre Dele havde han de samme Sagn, som ogsaa Egilssaga benytter, men ligesom denne fandt han et øde Rum for Hørdaland og Rogaland, som maatte udfyldes. Nu kjendte Snorre fra Sagnet om Gyda Eriksdatter[1] en Konge Erik han kunde altsaa til Nød bruges blandt Haralds Modstandere, skjønt det jo ikke er videre rimeligt, at hans Svigerfader forenede sig med hans Modstandere. Hvor Snorre har faaet de øvrige Navne fra, ved jeg ikke, rimeligvis fra en Vise, thi ialfald de fleste af dem er af poetisk Herkomst, da Sote er et saa almindeligt Vikingenavn[2] i halv- eller hel-romantiske Sagaer, og saavel han som Thelemarkingerne Hadd den haarde med hans Broder Hroald hører ialfald ogsaa hjemme i et uhisto-

[1] Hskr. S. 50.

[2] *Sóti víkingr* i den leg. Olavssaga Cap. 8, i Harðarsaga Grimkelssonar Cap. 14 ff., i Orvaroddssaga Cap. 8, i Halfdanarsaga Brønufóstra Cap. 1-3 o. s. v.

risk Digt, Starkadsvisen om Braavoldslaget[1]. Snorre maner dem ogsaa kun frem for at „fylde Tallet" og lader dem derpaa falde i Slaget. At dette er Hensigten sees ellers af Beretningen selv, der iøvrigt kun — i rigere Ordelag – gjengiver Tjodolvs Digt: „De Tidender spurgtes sønden fra Landet, at Hørder og Ryger og Egder og Theler samledes sammen og beredte sig til Kamp, baade med Skibe og Vaaben og Mandskab. Disse var Ophavsmænd: Kong Erik i Hordaland, K. *S*ulke af Rogaland og hans Broder *S*ote Jarl, K. Kjøtve den rige af Agder og hans Søn Thore Haklang, af Thelemarken to Brødre *H*roald *H*rygg og *H*add den *h*aarde. Da K. Harald fik vide dette, drog han Hær sammen og satte Skibe paa Vandet; drog siden med stor Hær syd langs med Land og fik mange Mænd fra hvert Fylke. Men da han kommer syd forbi Stad, faar K. Erik dette at vide, som havde samlet alt det Folk, han kunde vente; han drog dermed syd imod den Hær, som han ventede til Hjelp østenfra. Hele Hæren mødtes nordenfor Jæderen, og de lægger ind til Havrsfjord. Der laa allerede Harald med sin Hær. Strax begyndte en stor Kamp, som baade var haard og lang, men endte med, at Harald fik Seier; og *der faldt Kong Erik* og Kong *Sulke og hans Broder Sote Jarl.* Thore Haklang havde lagt sit Skib mod Haralds, han var en stor Berserk, og Kampen var haard, inden Thore faldt. Da blev hans Skib ryddet, og Kjøtve flygtede til en Holme, hvor der var godt Forsvarssted. Siden flygtede hele deres Hær, nogle til Skibs, andre løb op paa Land og videre Landveien over Jæderen. Saa siger Hornklove o. s. v."

---

[1] Fa S. I 381, 83.

Det vil let sees, baade at denne Fremstilling er laant fra Digtet, og at Tillæggene kun tilsyneladende stemmer dermed; thi at Kongen af Hørdaland drager sydover for at møde sine Forbundne, staar der ikke et Ord om i Digtet, som ikke har Rum for ham. Alt, hvad der saaledes gaar ud over Digtet, er mere end usikkert; som historisk Resultat kan vi kun opstille, at Haralds Modstander i Slaget ved Havrsfjord var Kong „Kjøtve“ paa Agder, og at i hans Følge befandt sig en anden Konge med Tilnavn Haklang, hvis Fald afgjorde Slaget, samt Skarer af Vikinger fra Vesterlandene.

Førend jeg gaar videre, skal jeg gjøre opmærksom paa, at Are frode har sat Haralds Død som ottiaarig til Aar 931 eller 32[1] og regnet, at han herskede i 60 Aar efter Slaget ved Havrsfjord, der saaledes maatte være forefaldet 871 eller 72; den senere islandske Historieskrivning har slaaet fast Aaret 872, uden at vi nu har Adgang til at bestemme, om dette Aarstal er laant fra Are, hvilket nok er troligt. Der er i den sidste Tid gjort Forsøg paa at rokke derved, som mig forekommer uden Grund; jeg tror nemlig i irske Kilder at have fundet et vægtigt Argument for dets Nøiagtighed.

I Irland havde de norske Vikinger efter mange Kampe vundet en fast Station i Dublin; her herskede fra 853 af Olav (Amlaib) og hans Broder Ivar (Imar), Sønner af Gudrød (Godfred) Ragnvaldssøn, Konge i „Lochlann“.[2] Disse Fyrster, til hvem senere ogsaa slutter sig deres yngste Broder Auisle (Ey-gisl eller Ey-isl[3]), gjorde hyp-

---

[1] se Islendingabok Cap. 1 – 3.

[2] se f. Ex. Joh. Steenstrups Normannerne, 2det Bind.

[3] S. Bugge, Røkstenen S. 68.

pige Røvertog til alle Dele af Øen; de synes ogsaa at have hersket paa Hebriderne, og derfra har deres Magt vendt sig ogsaa mod Skotland, hvor de efter flere Herjetog endelig i Vinteren 870—71 indtog Dunbarton. Der er endog Spor til, at de har deltaget i Vikingetog til Gallien, thi Olavs Søn, som faldt 868, kaldes i irske Skrifter „Karlus“, et Navn, som hverken er irsk eller norsk, men det frankiske Kongenavn; man har vistnok af Navnet Ret til at slutte, at han (og hans Fader?) har deltaget i en af de mange Vikingekampe mod Karl d. skaldede, og at Olavs Søn under sit Ophold i Gallien er døbt med den frankiske Konges Navn, kanske holdt over Daaben af ham[1]. Det sidste, man har fundet om Kong Olav i de irske Annaler, var tidligere hans Tog til Skotland 870—71; men i de nylig (1860) fremdragne „Three fragments of Irish annals“ — en Samling, der leverer mange nye og værdifulde Oplysninger om Nordmændene i 9de Aarhundrede — siges ved 871 efter Omtalen af Olavs Tilbagekomst fra Skotland: „I dette Aar gik Amlaib fra Erin til Lochlann [Norge] for at føre Krig mod Lochlannaig [Nordmændene] og hjelpe sin Fader Godfrid, thi Lochlannaig havde begyndt Krig mod Godfrid, og denne var kommen for at bede sin Søn om Hjelp.“ Denne Efterretning er af stort Værd, thi ved Sammenligning med senere Data viser det sig, at Olav ikke senere kom tilbage til Irland og altsaa maa være død paa Toget; hans Rige i Irland og Skotland arves nemlig af hans Broder Ivar, der ved sin Død 873 kaldes

[1] Jeg har allerede før paapeget, at en af de norsk-irske Høvdinger Ivar Baardssøn synes at være den samme som den „Baretus“, der i 865 trængte frem paa Loire forbi Orleans til Klostret Fleury, — se Kritiske Bidrag til Vikingetidens Historie S. 63.

Konge over alle Nordmænd i „Irland og Skotland“[1]. Men dette Tog, som en Konge fra Lochlann forbereder ved at samle Tropper i Irland, kan, saavidt jeg forstaar, ikke være andet end det, som islandske Kilder omtaler i de samme Aar, og som endte med Slaget ved Havrsfjord. Forener man Navnet Gudrød med Tilnavnet Kjøtve og Olav med Haklang, vil man finde, at det norske Digt stemmer overens med Efterretninger fra Irland i følgende Punkter:

En gammel norsk Konge („Kjøtve“) har faaet Hjelp fra en yngre Konge („Haklang“) og fra Vikinger, der har færdedes i Vesterlandene. Ligesaa faar Gudrød, K. i Lochlann, Hjelp fra sin Søn Kong Olav i Dublin, der naturligvis fører sine Mænd med sig.

Haklang falder i Kampen, Olav maa ligeledes være falden, thi han kommer ikke tilbage til sit Rige.

Olav drager fra Irland til Norge i 871, men Slaget i Havrsfjord staar efter Ares Regning i 871 eller 72.

Den irske Beretning forudsætter endvidere en stor Fare for den gamle Kong Godfred, siden han selv kommer til Irland for at anraabe om Hjelp mod sine Fiender; men en saadan Fare maa jo netop være indtraadt for Kong „Kjøtve“, efterat Harald var bleven Herre baade østenfor og nordenfor.

Endelig maa det paa Forhaand ansees for det sandsynligste, at den norsk-irske Kongeæt stammer fra den sydligste Del af Norge: det er den Landsdel, som ligger Irland nærmest; fra Agder sagdes de mægtigste Slægter af Nybyggerne, som i 9de Aarhundrede befolkede Skotland og Irland og derpaa drog til Island (Ølve Barne-

---

[1] Ann. Ult. 872: rex Normannorum totius Hiberniæ et Britanniæ.

karls og Ketil Flatnevs), at stamme, ligesom ogsaa senere netop Agder længst vedligeholdt sine Forbindelser med de vestlige Øer: den manske Runerække stammer, som Prof. Sophus Bugge har paavist, fra Jæderen[1], og den Sidegren af den orknøske Jarleæt, hvortil Ragnvald Jarl hørte, kom fra Agder.

Jeg vil saaledes i det følgende betragte min Hypothese, at Haklang er = Olav Gudrødsson, for bevist og paapege Slagets Resultater fra dette nye Synspunkt. At Harald med dette Slag blev Enekonge i Norge eller fordrev den sidste Fylkeskonge, som Sagaen siger, derom nærer heller ikke jeg Tvivl; men jeg tror, at dets Følger strækker sig videre, nemlig til de irsk-skotske Farvand og derfra til Island. Det er navnlig aabenbart, at der efter Olav Gudrødssøns Bortreise og Død indtræder en Svaghedstilstand i det norske Rige i Dublin, der betegnes for det første ved at alle Herjetog derfra stanser og dernæst indre Stridigheder udbryder (877), der synes at have varet, indtil Nordmændene endelig blev fordrevne i 902 fra Dublin, som de ikke fik tilbage før 916; det er denne Tid, som i den irske Fortælling om „Nordmænds og Irers Krige“ kaldes de 40 Aars Hvile. Forklaringen af dette Forhold søger vi i det Slag, som havde rammet den dublinske Kongeæt i dens Hjemland. Kong Olav, der herskede over Dele af Irland og Skotland som over de skotske Øer og befalede over alle

---

[1] Røkstenen S. 121.

[2] sml. Vigfussøns Timatal S. 229: þvi þat lítr svo út sem öll stórmenni af Øgðum hafi ríki haft fyrir vestan haf, að minnsta kosti koma þeir fyrst til sögunnar þar allir, sem vèr nú þekkjum, svo sem ættmenn Ölvis Barnakarls, sem þar áttu börn og buri, aðr en Haraldr berðist í Hafrsfirði.

Vikinger ved de irske og skotske Kyster, var falden i Norge, og den bedste Del af hans Mænd med ham, hans Hjemland Agder og dettes Nabolande var undertvunget af en fremmed Hersker og saaledes Koloniernes Forbindelser med Moderlandet brudte. Maatte ikke dette i sig selv lede til det dublinske Riges Svækkelse? Desuden havde Nederlaget i Norge efter Kongesagaerne videre Følger: „I den Ufred, da Harald gik til Land i Norge, fandtes og bebyggedes Udlande: Færøer og Island; da var og megen Færd til Hjaltland, og mange mægtige Mænd flygtede for Kong Harald og for i Vesterviking, var om Vinteren i Orknøerne og Sudrøerne, men herjede om Somrene i Norge“, indtil K. Harald blev kjed heraf og „en Sommer“ drog vest over Havet, underkastede sig Hjaltland, Orknøerne, Sudrøerne og Man, herjede i Skotland, rensede disse Farvande for Vikinger og indsatte sine Jarler paa Øerne[1]. Dette Tog, som saaledes yderligere maatte svække Riget i Dublin og maa sees i Forbindelse med Slaget ved Havrsfjord, kan ikke være foregaaet længe efter. Sagaen fortæller videre, at da Kongen drog hjem og efterlod Sigurd Eysteinssøn som Jarl paa Orknøerne, forbandt denne sig med Thorstein, Søn af den dublinske Kong Olav, og i Forening erobrede de „Katanes og Sudrland, Moray og Ross“, men omkom kort efter, Sigurd ved et Ulykkestilfælde i Sutherland, Thorstein ved Skotternes Svig[2] paa Katanes. Nu fortæller den piktiske Krønike, at under Kong Constantins Regjering (863—77) og kort før hans Død „tilbragte Nordmændene et helt Aar i Pictavia (ɔ: Nord-

[1] Hskr. 64, Jarle-Sagaen i Flat. I 221.

[2] Landn. S. 109, Laxdølasaga Cap. 4 (efter Are frodes større Islendingabok).

skotland)“[1], og Ulster-Annalerne knytter dertil den Oplysning, at i 875 blev „Oistin, Søn af Olav, Nordmændenes Konge, dræbt af Albanerne ved Svig“[2]. Oistin svarer vistnok ikke til Thorstein (gjengiver nærmest Eystein); men da iøvrigt alle Omstændigheder (Tid, Sted, Fadersnavn) ganske falder sammen, er man berettiget til at identificere Personerne. Thorstein (eller Eystein) og Sigurd Jarl er altsaa døde i 875, deres Anfald paa Nordskotland er foregaaet Aaret forud, og da Haralds Tog aabner Angrebene paa Skotland (hvorom Hornklove vidner)[3], har vi her Aarstallet for dette Tog, som er bleven fortsat af hans Jarl Sigurd og dennes Forbundsfælle. Saaledes er der netop i Aarene 872—74 foregaaet mægtige Forandringer i Forholdet mellem Norge og dets vestlige Udlande: Kong Olav er falden ved Havrsfjord, hans Fædrenerige erobret af Harald, Flygtningerne fordrives fra de skotske Øer, og her oprettes norske Jarlsriger. Olavs Søn, som rimeligvis efter sin Fader har arvet hans Station i Stratclyde, slutter sig til den nye Tingenes Orden og søger at skabe sig et Rige i Katanes, men dræbes, og hans Slægt maa flygte ogsaa fra dette Tilholdssted. Hvad skulde hans talrige Frænder, hvad skulde de fra de skotske Øer fordrevne Vikinger tage sig til? Sagaerne er enige om, at de flytter ud til de nyopdagede Øer i Vesterhavet og koloniserer Island, og Forholdene i Irland vidner for, at dette var deres eneste Udvei, hvis

[1] Chron. of the Picts and Scots S. 8: Normanni annum integrum degerunt in Pictavia.

[2] Ann. Ult. 874: Oistin mac Amlaiph regis Nordmanorum ab Albanensibus per dolum occisus est.

[3] en Strofe af Glymdrápa om Angreb paa Skoter, se Hskr. 64.

de ikke fremdeles vilde gjøre forgjæves Forsøg paa at hævde sig mod Overmagten.

Jeg skal til Slutning gjøre nogle kritiske Bemærkninger ved de fra hinanden og fra ovenstaaende afvigende Opfatninger af disse Forhold, som nylig er komne til Orde gjennem Dr. Vigfusson og Joh. Steenstrup.

Dr. Vigfussons Fremstilling af de irsk-skotske Lande som Nordmændenes *stepping-stone* paa Veien til Island og Paavisning af dette Opholds Betydning for den norrøne Kultur vil vi gjerne være med at godkjende, saa meget mere som han her kun gaar i P. A. Munchs Fodspor[1]. Derimod er jeg hverken enig i hans nuværende Kronologi for Slaget i Havrsfjord, som han sætter til c. 885, eller i hans Opfatning af Digtet om Slaget. Jeg antager, at mine Grunde mod hans Kronologi er tilstrækkelig belyste i det foregaaende. I Digtet foreslaar Vigfusson i 1ste Strofe istedenfor „austan" at læse „vestan",

---

[1] Vigfusson opfatter selv Sagen anderledes: „For the Western Isles being the stepping-stone between Norway and Iceland see the Editor's Essay on the Chronology of the Icelandic Sagas (written 1854—5), where this wiew is for the first time set forth and expounded. It became known in England trough the Chronicon Manniæ of Munch (1859), who adopted it in that work, though writing from memory at Rome, far from books, he of course does not give quotations". Dette er ikke rigtigt, Chronica regum Manniæ er fuld af Citater. Om Munch har læst Vigfussons Timatal, førend han skrev, ved jeg ikke; men det er ialfald øiensynligt, at hans Kronologi ikke er paavirket af Vigfusson. Ligesaa sikkert er det, at Munchs Opfatning af de britiske Øers Betydning for Island ikke er laant fra Vigfussons Timatal, thi hans Meninger herom findes, tildels endog med de samme Ord som i Chronica regum Manniæ, udtalt i hans Norske Folks Historie, 1ste Bind (1852), f. Ex. S. 544.

„which reading is proven by the following *Western* spears and *Welsh* swords, as also by the Norse king being kalled allvaldr Austmanna". Det vil imidlertid være indlysende af hvad ovenfor er sagt, at „austan" er det rette, da netop Kjøtves Mænd flygter over Land til sit Hjem østover. Paa den anden Side kan jeg neppe tro, at „Austmenn" i Digtet staar i den Betydning, hvori senere Islændinger og „Vestmænd" brugte Ordet. Hvad enten Digtets Forfatter er Tjodolv fra Kvin eller Hornklove, hvis Fødested ikke kjendes, men som vel snarest er fra Vestlandet, kan i Digterens Mund „Austmenn" om Haralds Mænd og „austkylfur" om Kjøtves Mænd bruges om østligere boende; thi i Norge har jo Austmaðr aldrig havt den ethnografiske Betydning, som Islændingerne og de øvrige Vestmænd gav det, Austmenn kan derfor i Landsloven (VII, 60) bruges om Svenske eller Gøter, Eyvind Bjørnssøn kaldes i Norge austmaðr, fordi han er fra Gøtaland, og Austmenn bruges endnu den Dag idag i Bergens Stift som geografisk Betegnelse for Østlændingerne. Sikkert er det ialfald, at Brugen af Ordet „Austmenn" ikke kan bevise, at Haralds Fiender er komne vestenfra, thi ogsaa disse kaldes jo „austkylfur" (se ovenfor S. 315). Mindre vigtigt er det, om *valskr* (i 2den Strofe) oversættes „welsh", som Vigfusson gjør, eller „fransk"; men da det er fast Sprogbrug i den norrøne Litteratur baade at *Valir* betyder Franskmænd, *valskr* fransk og *Valland* Frankrige, indser jeg ikke Berettigelsen til her at afvige derfra, saa meget mindre som det er lidet tænkeligt, at Nordmændene allerede ved 880 skulde have optaget den engelske Benævnelse paa Indbyggerne af Wales; hvis de allerede da havde gjort Bekjendtskab med disse, er

det skeet direkte eller over Irland, og i begge Tilfælde maatte de have optaget det Navn, hvorunder de altid siden gaar i den norrøne Litteratur, Bretar.

Hr. Steenstrup fremhæver stærkt Modsigelserne mellem hvad de islandske Sagaer beretter om Olav hvite og de irske Krøniker om Olav Godfredssøn. Ganske vist er det urigtigt, at Sagaerne udlede hans Herkomst fra Ynglinger og Skjoldunger, men det er dog let forstaaeligt, at de islandske Genealoger, som stammede fra Olav og vidste, han var af norsk Kongeæt, lagde Sagen saaledes til rette, da de jo havde tabt Erindringen om de norske Fylkeskonge-ætter; derfor ser man endog Snorre gjøre Thorgils, den 1ste Konge i Dublin († 845), til Harald haarfagres Søn. Men ligeoverfor saa gamle og troværdige Annaler som de irske i 9de Aarhundrede kan en islandsk Slægttavle fra 12te og 13de Aarhundrede selvfølgelig ikke staa sig; man faar lægge Kombinationerne tilside og tage hvad Kilderne byder, en Slægtrække af Konger paa Agder: Godfred, Godfred, Ragnvald og Godfred, Olavs Fader († 872); det er kanske ogsaa værd at lægge Mærke til, at den 2den i Rækken, Olavs Oldefader, udhæves ved Tillægget „konung“, som om han var den 1ste Konge i Slægtrækken. Derimod kan jeg ikke, som Hr. Steenstrup, finde nogen Modsigelse i, at Olavs Hustru efter Sagaerne er *Auðr*, Datter af Ketil Flatnev, men efter de irske Annaler en irsk Kongedatter. Kunde Harald haarfagre have flere Dronninger paa engang, kunde vel ogsaa hans ældre Samtidige og Landsmænd have det; og det har ialfald Sandsynlighed for sig, at Olav havde samtidig flere Hustruer. Det før omtalte Annalfragment beretter ved Aar 862, at Olav var Svigersøn af den irske Smaakonge Aed Finn-

liath[1], men ved 869 at Olav var gift med Kenneths (den skotske Konges) Datter[2]. Begge Giftermaal er naturligvis politiske, det ene en Følge af Olavs Forbund med Aed mod hans Overkonge Malsechnail, det andet er knyttet til Opholdet i Skotland, da Skotterne havde maattet give ham Gisler (866)[3]. Nu havde i Mellemtiden, efterat Aed var bleven Overkonge i Irland 863, Olav brudt med ham, saa det er jo ialfald muligt, at han kan have sendt Aeds Datter tilbage til Faderen; men egentlig er der intet iveien for at antage, at Olav havde én Hustru i Irland og én i Skotland, og iallefald har man ikke Ret til som Hr. Steenstrup at foretrække den ene Beretning for den anden, da de er hentede fra samme Kilde.

Ogsaa ligeoverfor den Efterretning, at Olav var Broder til Ivar, de senere norsk-irske Kongers Stamfader, stiller Hr. Steenstrup sig tvivlsom[4], idet han siger, at „det er kun Annalfragmentet, som gjør dem til Brødre, medens de andre Kilder vel berette, at der var to Brødre med ham, men ikke netop sige, at de vare Olavs Brødre“. Det er ikke Tilfældet. Annalfragment skildrer ved 869, hvorledes den yngste Broder Auisle blev dræbt af sine Brødre Ivar og Olav; men den samme Historie findes jo baade i „Irernes og Nordboernes Krige“ (S. 33: Amlaib dræbte derefter sin egen Broder, Osill) og i Ulsterannalerne (Auisle, Hedningernes 3die Konge, blev myrdet af sine Brødre).

---

[1] Three fragments S. 151. [2] ss. Side 173.

[3] Ann. Ulton. 865: Amlaf et Auisle iverunt Pictaviam cum Alienigenis Hiberniæ et vastaverunt Pictos omnes et abstulerunt obsides eorum.

[4] i 1ste Bind gjorde han Ivar til den samme som den danske Ivar Lodbrokssøn.

Hr. Steenstrup dvæler ogsaa ved den irske „40 Aars Hvile“, men finder Forklaringen hertil i en af ham opdaget Eiendommelighed ved Nordmændene i det 9de Aarhundrede, at „der fattedes dem Lyst til at erobre bebyggede Lande“ (!) og „de foretrak at kolonisere ubeboede Øer“ (!), — nemlig de skotske Øer, Færøerne og Island. Hr. Steenstrup har lagt Mærke til, at man i de irske Krøniker „hører intet om, at de Norske erobrede sig Landstrækninger, som de toge i Besiddelse som agerdyrkende Fredens Mænd“, og har deraf gjort den noget raske Slutning, at saa kan Nordmændene heller ikke i Irland have været „agerdyrkende Fredens Mænd“. Som om de irske Annaler, der kun dvæler ved Dødsfald, Overfald, Kampe og Ulykkeshændelser, skulde være forpligtet til at oplyse noget om sine Fienders Levesæt i de erobrede Landsdele! Desuden, af de „ubeboede“ Øer, som Hr. Steenstrup opregner, var dog ialfald Øerne vest for Skotland (Hebriderne) befolkede, hvilket ikke hindrede Nordmændene fra at bemægtige sig dem og nedsætte sig paa dem sammen med den tidligere Befolkning; og i de samme Tider, som de befolkede de øde Ølande mod Nord, koloniserede de jo ogsaa Katanes, som da ialfald ikke var ubeboet, for ikke at tale om Northumberland. Denne Theoris Grundlag er altsaa luftigt nok, ligesom en saadan Tilbøielighed til at foretrække ubeboet Land for beboet i sig selv er temmelig utrolig. De norsk-irske Rigers Svækkelse efter 870 kan efter dette ikke forklares af Lysten til Udvandring til Island, thi denne selv trænger til en Forklaring, og en saadan tror vi i Overensstemmelse med de hjemlige Kilder at have fundet i det foregaaende.

ERIK AF POMMERNS, DANMARKS, SVERIGES OG NORGES KONGES, GIFTERMAAL MED PHILIPPA, PRINDSESSE AF ENGLAND.

AF

DR. L. DAAE.

I.

Efterat Foreningen mellem Danmark og England var opløst i det ellevte Aarhundrede, vedblev vistnok det danske Kongehus med en saadan Seighed at fastholde Paastanden om sine Rettigheder til det sidstnævnte Rige, at endog Valdemar Atterdag for Alvor tænkte paa at gjøre disse gjeldende,[1] men de virkelige Berøringer mellem de to Lande bleve uden Tvivl snart af underordnet Betydning. Vistnok ser man, at danske Kjøbmænd endnu meget længe bevarede visse Forrettigheder i England,[2] et Forhold, der paa en Maade kunde sammenlignes med den fra Unionstiden hidrørende indbyrdes Toldfrihed mellem Danmark og Sverige, der varede lige til Brømsebrofreden, men at Handelssamkvemmet derfor virkelig har været udstrakt og levende lader sig neppe bevise. Familieforbindelser mellem Kongehusene fandt aldrig Sted, og Englands geistlige Indvirkning paa

---

[1] F. Schiern, Nyere historiske Studier, I, S. 31—64.

[2] J. J. A. Worsaae, Den danske Erobring af England og Normandiet, Kbhvn. 1863, S. 414—415.

Danmark kan neppe forfølges ud over det tolvte Aarhundrede. De danske Interesser vendte sig nemlig nu hovedsagelig mod Tydskland og Østersøen, medens Englands mest betingedes af dets Forhold til Frankrige.

Derimod er det sandsynligt, at Forbindelserne vare større og hyppigere mellem England og Norge. Den norske Kirke var en Datter af den engelske, den paavirkedes af denne endnu et godt Stykke ned i Middelalderen, og man behøver i denne Henseende kun at erindre om, at det var en engelsk Kardinal, der ordnede Norges Kirkeforfatning, om at to af Norges Hovedklostre, Lyse og Hovedøens, anlagdes af engelske Munke og et tredie, Nidarholms, endnu i trettende Aarhundrede reformeredes af den berømte Matthæus Paris, og om den store Mængde engelske Helgener, som St. Albanus, St. Svithun, St. Eatmund og maaske især St. Thomas i Canterbury, der ivrigt dyrkedes i Norge. Berøringer mellem begge Landes Konger savnes heller ikke, ligefra Johan uden Land, der sendte Sverre Hjelpetropper og Inge Baardssøn Gaver, indtil Edvard I, hvis Søn skulde ægte den saakaldte Pige fra Norge. I særlig Grad maatte den Omstændighed, at Norge længe bevarede Besiddelser i Vesterhavet og derved naturligvis stod i livlig Berøring med Skotland, bidrage til at gjøre dets Navn kjendt ogsaa i England, og selv efterat Norges Kræfter havde begyndt at aftage, vedligeholdt der sig endnu Sagn og dunkle Forestillinger herom.[1] Men hvad der

[1] Den af Absalon Pederssøn i hans Norges Beskrivelse bevarede Spaadom om „*the black fleet of Norway*", der engang skulde blive Skotlands Skræk. P. A. Munch, D. n. Folks Hist., IV, 2, S. 204, samt N. Nicolaysen (Norske Magasin, I, S. 106, hvor Munchs Bemærkninger ere overseede) gjøre opmærksom paa, at denne Thomas

dog fornemmelig maa tages Hensyn til, var den ældgamle og aldrig afbrudte Handelsforbindelse. Det store Fiskemarked i Bergen, paa Engelsk almindeligvis benævnt *Northberne*, var navnlig stærkt besøgt af britiske Kjøbmænd, hvem det ikke lykkedes Hanseaterne, trods den bedste Vilje fra disses Side, at holde borte. Staden Lynn, en nu næsten forglemt, men i Middelalderen anselig Handelsplads i Norfolkshire, var ved Siden af Hull og Berwick den Havn, hvorfra man især seilede paa Norge.[1] Dengang Vitaliebrødrene i 1393 hjemsøgte Bergen, var det derfor ikke alene Tydskere og Nordmænd, som det gik ud over, men ogsaa Englændere, og det maa forbause, naar man erfarer, at ikke mindre end en og tyve Huse, der angives at have været engelsk Eiendom, skulle have været opbrændte ved denne Leilighed og engelske Varer røvede til et Beløb af 1815 Pund Sterling.[2] Stundom hørtes ogsaa Klager over, at Kjøbmændene fra Lynn kunde opføre sig i Norge med et Overmod og en Raahed, der ingenlunde stod tilbage for Tydskernes, og et herpaa bevaret Exempel viser, at Englændernes norske Handel i det fjortende Aarhundrede ikke indskrænkede sig til Bergen alene, men at de ogsaa i det Sønden-

---

Rhymers Propheti ikke findes i Samlingerne af hans Poesier. At Sagnet om den sorte Flaade imidlertid har været kjendt endog i England, sees af et gammelt engelsk Digt „*The Pilgrims Tale*“ (Francis Thynnes animadversions upon Speghts first edition of Chaucers Works, publ. for the Chaucer Society, London 1876, p. 97, hvor *the blak flet of Norweg* nævnes som en gjængs Fortælling).

[1] Lappenberg, Geschichte des Hansischen Stahlhofes in London, Hamburg 1851, S. 40.

[2] Lappenberg, l. c. (Hidtil overseet af denne Begivenheds nordiske Fortællere).

fjeldske optraadte som Tydskernes Konkurrenter. Det var dengang, da en kongelig Sysselmand og Ridder med ti andre fornemme Herrer omtrent 1312 lokkedes ombord paa et engelsk Handelsskib og samtlige myrdedes midt under Maaltidet.[1]

For et saa mægtigt Rige som England vare imidlertid disse merkantile Berøringer med Norge dog vistnok af temmelig underordnet Betydning, og de fik i politisk Henseende end mindre at sige, efterat Unionen med Danmark havde fundet Sted. I Dronning Margretes tidligere Regjeringstid spores derfor ikke megen Forbindelse med England. Man hører kun, at den nordiske Dronning i 1392 søgte og erholdt Tilladelse hos Kong Richard II til at leie nogle Skibe i England til at forsvare sig mod Vitaliebrødrene,[2] der forøvrigt ogsaa hjemsøgte Englands Kyster.[3]

---

[1] P. A. Munch, D. n. Folks Hist., IV, 2, S. 574—575.

[2] Munch, D. n. Folks Hist., 2. Hovedafd., II, S. 340. Suhm, Hist. af Danmark, XIV, S. 574—575.

[3] I den indholdsrige Samling af engelske Krøniker Chronica Monasterii S. Albani, ed. by Henry Thomas Ritley, (Rer. Britanniae Med. Aevi Scriptores) vil man (p. 186) under Aaret 1395 finde følgende Beretning: „Hoc anno sensit Anglia damna gravia per piratas Reginae Danmarchiae, qui nautas et mercenarios saepe depraedabantur, praecipue autem, qui erant de Norfolchia, qui ausi sunt collecta multitudine congredi cum eisdem. Quibus praevalentibus barbaris multi perempti, plurimi vero ad redemptionem gravissimam sunt servati, amissis viginti millibus librarum, quas comportaverant ad marcandizandum", — men at her foreligger en Forvexling fra Klosterannalistens Side mellem Margretes og hendes Fienders, Vitaliebrødrenes, Skibe, er neppe til at betvivle. Cfr. Lappenberg, Gesch. d. Hansischen Stahlhofes, S. 40.

For en Tid indtraadte imidlertid et nyt og nærmere Forhold mellem Landene paa begge Sider af Nordsøen, efterat Richard II i Aaret 1399 var bleven afsat af sin Fætter Henrik Bolingbroke, der nu besteg Thronen som Henrik IV. Ikke længe efter at denne Thronrevolution var gaaet for sig, møde vi Forhandlinger om Forbund mellem England og de nordiske Riger og fremfor alt om en Familieforbindelse, ja endog en dobbelt, mellem Englands og det forenede Nordens Kongehuse. De Efterretninger, som det har været mig muligt at tilveiebringe om denne Sag, ere næsten alle hentede fra samtidige engelske Dokumenter og Krøniker. Man vil nedenfor finde dem sammenstillede, og skjønt de unegtelig i flere Henseender ere mangelfulde, give de dog ogsaa af og til velkomne Oplysninger om en hidtil dunkel og lidet bearbeidet Del af vor Historie. En Undersøgelse af dette Emne er ogsaa saa meget mere betimelig, som det fra engelsk Side kun er blevet lidet paaagtet og i Norden ikke har været behandlet siden 1774, da Svensken Paul Erik Boberg i Göttingen udgav en Disputats derom, der forsvaredes for Doctorgraden under Professor Murrays Auspicier, et Arbeide, der, skjønt for sin Tid grundigt og fortjenstligt, dog nu efter Udgivelsen af saamange dengang ukjendte Kilder forlængst har tabt næsten al Betydning.[1]

[1] Commentatio de Philippa, Regina Sveciae, Daniae atque Norvegiae, Angliae principe, qvam in Academia Georgia Augusta, praeside Io. Philippo Murray, Phil. Prof. Ordin., disputationi publicae pro summis in philosophia honoribus habendae, subjecit Paulus Ericus Boberg, Upsalia Svecus. Gottingae 1774. 54 pagg. 4.

II.

Henrik IV, en Søn af Edvard III's bekjendte Søn Johan af Lancaster, der efter sin Fødeby Gent ogsaa kaldtes Johan af Gaunt, havde som ganske ungt Menneske og paa en Tid, da Ingen i ham saa Englands vordende Konge, ægtet den tolvaarige Maria Bohun, Datter af Humfrey Bohun, Earl af Hereford. Denne hans Hustru, der døde 1394, fødte ham først fire Sønner, Henrik (siden berømt som Henrik V), Thomas (siden Hertug af Clarence), Johan (Bedford) og Humfrey (Glocester), og derpaa to Døtre, Blanche og Philippa. Af disse var ved Faderens Thronbestigelse den ældste, Henrik (født 1387), tolv og den yngste, Philippa (f. 1393), sex Aar gammel.[1]

Englands nye Konge havde gjennem sin hele Regjeringstid en vanskelig Stilling. Hans Throne hvilede nemlig ikke paa nogen legitim Grundvold, og i Manges Øine gjaldt han derfor kun for en Usurpator. Ikke alene havde den afsatte Richard fremdeles sine Tilhængere, og da han var ryddet af Veien, var der fremdeles mange, som laante Øre til opdigtede Fortællinger om, at han fremdeles var ilive og i sin Tid vilde lade høre fra sig, men, selv bortseet herfra, maatte Henriks Farbroders, Lionel af Clarences, Efterkommere paa Spindesiden ansees for at have bedre Rettigheder til Englands Krone end han. Hertil kom ogsaa andre Farer. Mellem dem, der havde staaet paa Henriks Side under Revolutionen,

---

[1] R. Pauli, Geschichte von England, B. 5, Gotha 1858. (Stamtavlen ved Enden af Bindet). Smnlgn. ogsaa J. Endell Tylor, Memoirs of the life and character of Henry the fifth, Vol. I, London 1838, p. 7—8.

dannede der sig som sædvanligt snart et misfornøiet Parti, der ikke fandt sig tilstrækkelig belønnet, og i det med England endnu løst forbundne Wales blussede den keltiske Nationalfølelse endnu engang op med stor Kraft under den indfødte Oprørshøvding Owen Glendower.

Idet Henrik nu saa sig om efter Allianeer, søgte han samtidig at bestyrke disse ved Familieforbindelser. Først henvendte han sig til Frankrige, hvor han før sin Ophøielse havde tilbragt nogen Tid som landflygtig Mand, idet han strax lod sig forlyde med, at han ønskede et Parti mellem sin ældste Søn, der endnu kun var en Dreng, og en fransk Prindsesse. Da Richard var død i Fængslet (i Begyndelsen af 1400), erklærede han, at han ønskede at se Sønnen gift med Richards barnlige Enke, den franske Konge Carl VI's Datter Isabella, der fremdeles opholdt sig eller rettere holdtes tilbage i England, men herimod protesteredes der paa det bestemteste fra fransk Side, og Frankrige indtog endog i længere Tid en bestemt fiendtlig Holdning mod Henrik.[1]

Heldigere var Henrik med de samtidigt indledede Forhandlinger med Churfyrst Ruprecht af Pfalz, der just nu blev tydsk Konge, idet den ældste af de engelske Kongedøtre, den niaarige Blanche, 1401 blev forlovet og 1402 gift med Churprindsen Ludvig.[2]

Allerede 1400 om Høsten, altsaa efterat Forsøget paa en fransk Forbindelse var mislykket, finde vi Underhandlinger i Gang med de tre forenede nordiske Riger.

I disse var den bagpommerske Hertugsøn Erik

[1] R. Pauli, Gesch. Englands, V, S. 14 (efter Proceedings and Ordinances of the privy council of England, ed. by Harris Nicholas, I, S. 117).

[2] Aktstykkerne findes i Rymeri Foedera. Se ogsaa L. Häusser, Gesch. d. Rheinischen Pfalz, 2. Ausg., Heidelberg 1856, I, S. 220, 240, 314.

som et ungt Barn bleven kaldet til en glimrende Fremtid, idet han ved sin Bedstemoders Søster, den store Dronning Margareta, var bleven hævet først paa Norges, dernæst tillige paa Danmarks og Sveriges Throner. Han var nu, i 1400, sandsynligvis omtrent 18 Aar gammel. Der var altsaa Grund til at tro, at han skulde komme til at indtage en Magtstilling, som ingen nordisk Fyrste i Aarhundreder havde besiddet, og det saa meget mere, som han udentvivl gjaldt for at være en baade legemlig og aandelig veludrustet Yngling. „Han var en deilig Dreng, da han kom til Danmark", saaledes lød Sagnet i Danmark endnu hundrede Aar efter,[1] og den senere Pave Enea Silvio Piccolomini beskriver ham ligeledes som en Mand af et meget fordelagtigt Ydre. „Han havde gult eller rødligt Haar, store Øine, blond Teint, en bred og snehvid Nakke".[2] At hans Opførsel og Fremtræden gjorde et godt og lovende Indtryk, skal paa sit Sted blive godtgjort ved engelske Øienvidners Beretninger derom. Men allerede tidlig synes han rigtignok ogsaa at have givet Prøver paa den Hidsighed og Fremfusenhed, der senere blev ham saa fordærvelig,[3] og dette har vistnok været Hovedgrunden til, at Margareta endnu flere Aar efter, at han i 1397 var bleven kronet, fremdeles saavidt muligt beholdt Regjeringsmagten i sine egne

[1] Christiern Pedersens Danske Skrifter, udg. af C. J. Brandt, V, S. 474.

[2] Erat corpore pulcher, capillis aureis, oculis grandioribus, facie rufa cervice larga atque nivea. Aen. Sylvii de viris aetate sua claris, cap. 25 (Scr. Rer. Svec., III. 1, p. 325). Et Billede af Erik skal ifølge C. F. Ljungmans Beskr. over Gripsholms Slot, Stockholm 1790, S. 5 findes paa det nævnte Slot. Jeg ved ikke at have seet nogen Gjengivelse af det.

[3] Nye danske Magazin, VI, S. 246.

Hænder. Angaaende den Maade, hvorpaa Erik var bleven opdragen, savnes enhver Oplysning. Vistnok har man seet det udtalt, at han skulde have modtaget en lærd Dannelse,[1] men denne Antagelse har neppe havt anden Støtte end den forlængst opgivne Tro, at han skulde have havt noget at gjøre med det saakaldte Chronicon Erici regis eller endog været dets Forfatter. Skjønt han endnu i Drengeaarene var kommen til Danmark, vedblev han dog stedse at være en god Pommeraner, og hans oprindelig tydske Nationalitet er neppe nogensinde forsvunden.

Af Sødskende havde Erik kun en eneste Søster Katharina, hvis Fødselsaar ikke kjendes, men som dog sandsynligvis neppe har været meget enten ældre eller yngre end Broderen.[2] Ogsaa hende havde Margareta antaget sig og ladet komme til Danmark. Den oprindelige Plan med hende havde dog kun været at forsørge hende som fyrstelig Nonne i det af Dronningen saa høit elskede Vadstena Kloster, og der var allerede erhvervet pavelig Dispensation til at lade hende indklædes i den unge Alder af sex Aar.[3] Denne Plan var imidlertid atter opgiven, Katharina betragtedes tvertimod nu som

---

[1] F. W. Barthold, Geschichte v. Pommern u. Rügen, IV, 1 (Hamburg 1843), S. 47, 247.

[2] Faderen, Warteslav VII, hvis ustadige og urolige Liv minder noget om Sønnen Eriks senere Skjebne, havde 1392 villet gjøre en Reise til det hellige Land og havde 1394 i Krakau fundet en, som man antager, voldsom Død. Barthold, Gesch. v. Pommern u. Rügen, III, S. 520, 551.

[3] Dipl. Norv. VI, p. 401—402, hvor hun imidlertid er forvexlet med en holstensk Prindsesse, en Feiltagelse jeg allerede har paavist i norsk hist. Tidsskrift, 1 R. IV, S. 92, Anm. 2.

Prindsesse af de tre Riger, ja man har endog Exempler paa, at Lensmænd forpligtede sig til i Tilfælde af Kong Eriks Død at holde Lenene til hendes Haand, hvorved hun altsaa betegnedes som den, der i Tilfælde af hans Død skulde staa Thronen nærmest.

Disse to Personer, Erik og Katharina, bleve nu Gjenstand for Henrik IV's Opmærksomhed, og senest i 1402 paatænktes en Forbindelse mellem Katharina og den engelske Thronfølger og mellem Erik og Philippa af England. Fra hvis Side Forslag i denne Retning først er gjort, om det er kommet fra Henrik IV eller fra Margareta, siges intetsteds ligefrem. Skal jeg imidlertid vove en Gjetning, da forekommer det mig at ligge nærmest at tro, at snarere Henrik har søgt Forbindelsen med Norden, end omvendt. For Margareta, hvis Politik hidtil neppe havde strakt sig synderlig længere end til Østersølandene, Hansestæderne og Nordtydskland overhovedet, maa det synes at have maattet ligge fjernt at søge Erik en endnu saa aldeles barnlig Brud i England, hvis Konge tilmed, som vi have hørt, neppe nok kunde siges at sidde fast paa sin Throne. Ikke engang Haabet om en rig Medgift kan have været meget stort, thi dels var Henrik formedelst sin kritiske Stilling og sin deraf flydende Afhængighed af Parlamentet som oftest i Pengenød, dels var det kun den ældste Kongedatter, som efter engelsk Sædvane havde Krav paa at udstyres af Rigets Undersaatter,[1] og denne, Blanche, blev, som vi hørte, givet til Ludvig af Pfalz. Dertil kommer ogsaa, at Henrik uden Tvivl har kjendt bedre til de nordiske Forhold, end Margareta til de engelske. Den engelske Konge, til hvis Eiendommeligheder hørte en stærkt fremtrædende

[1] R. Pauli, Gesch. Englands, V, S. 63.

Tilbøielighed til lange Reiser og Korstogsfærd, havde nemlig i sin Ungdom (1390—91) med en stridbar Skare begivet sig til Preussen for i den tydske Ordens Tjeneste at kjæmpe mod Litthauerne og havde tilbragt et Aar i hine Egne. Ved et heldigt Tilfælde er hans Regnskabsbog fra dette Tog bleven bevaret,[1] og skjønt den ikke omtaler noget Besøg i Danmark, se vi dog, at Henrik har reist tilsøs baade frem og tilbage, og at han altsaa to Gange maa have passeret gjennem danske Farvande. Det var netop kort efter, at Margareta havde tildraget sig Nordeuropas Opmærksomhed og Beundring ved Seiren ved Falkøping og ved for første Gang at forene Herredømmet over de tre nordiske Riger paa en Haand, og det er umuligt andet, end at Henrik, medens han færdedes paa Steder, der stode i saa livlig Berøring med Norden, som Marienburg, Danzig og Kønigsberg dengang gjorde det, maa have hørt den kjække Dronning berømme og overhovedet erholdt nogen Kundskab om de nordiske Forhold. Omtrent ved samme Tid havde ogsaa Henriks Farbroder, Hertug Thomas Woodstock af Glocester, der nogle Aar senere blev tagen af Dage i Calais, gjestet Danmark og Norge, idet ogsaa han stevnede til Preussen, men vendte om, inden han var naaet saa langt som Brodersønnen, med hvem det havde været hans Agt at forene sig.[2]

---

[1] Den af Englands Historie i saa mange Retninger fortjente Forfatter, Professor Reinhold Pauli i Göttingen har i Monatsberichte der Königl. Preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin aus d. Jahre 1857, S. 406—417 meddelt denne Regnskabsbog i udførlige Uddrag. Se ogsaa Paulis Bilder aus Alt-England, Gotha 1860, S. 114—117.

[2] „Dux Gloverniae tandem post Daciam, post Norvegiam, post Scoticam barbariem non sine mortis pavore transcursam pervenit Northumbriam.“ Walsingham, Hist. Angliae (in Collect. Camden, p. 345).

III.

Fra 8de August 1400 er bevaret en høist interessant Indberetning til det engelske Raad om Forholdene i Norden, aabenbart affattet af Udsendinge fra England.[1]

De fortælle, at de tre Riger, som nu ere blevne forenede, befinde sig i en hidtil ukjendt fredelig Tilstand, medens de tidligere, som adskilte, havde lidt under Ufred og ulidelige Ulemper.[2] Den unge Konge, Erik, er i høi Grad elsket af sine Undersaatter formedelst sin vindende og værdige Personlighed.[3] Rigernes Venskab søgtes af Polen og af andre Stater, som dog ikke nævnes, og disse have maaske ogsaa til Hensigt at knytte en Svogerskabsforbindelse med den unge Konge.[4]

Men Hovedindholdet af Indberetningen er dog de Oplysninger, som Gesandterne have vidst at indhente om Thronfølgen i de skandinaviske Riger, altsaa om den mellem disse stiftede Unions Sikkerhed og om Eriks og hans eventuelle Efterkommeres Udsigt til at bevare Herredømmet over dem. Den Unionsakt, som forsøgtes istandbragt 1397, omtales ikke med et Ord, et Bevis blandt flere paa, at den aldrig er bleven anseet for fuld-

---

[1] Aftrykt efter Haandskriftet i British Museum (Bibl. Cotton. Nero) hos C. G. Styffe, Bidrag till Skandinaviens Historia ur utländska arkiver, II, S. 109—114.

[2] „Pax, qualem regna ante haec tempora a CC annis non senserunt nec habuerunt divisa, nec ipsa tria, nec eorum aliquod, sed continue opprimebantur querelis importabilibus."

[3] „Ipse dominus Ericus valde dilectus est a regnicolis et, ut speramus, etiam a dis et sanctis suis, propter elegantiam, quam habet in moribus et sua persona."

[4] „Poloni et nonnullae civitates tractant modo cum rege Erico pro liga et assistentia et forte pro liberis suis etiam."

gyldig, men derimod granskes Eriks Adkomst til hvert Rige særskilt. Danmark, heder det, er et Valgrige *(transit per electionem liberam)*, men det var dog en hævdet Skik at holde sig til Kongefamilien *(regales proximiores sanguine)* eller, om en Konge efterlod flere Børn, da at vælge den, som forekom de Vælgende at være dygtigst til Regjeringen. Kong Valdemar havde efterladt to Døtre, af hvilke den yngste, Margareta, havde ladet sin Ret gaa over til sin Søn og efter dennes Død til Erik, hvis Moder maaske har paa lignende Maade afstaaet sin Ret til hans Fordel. Sverige er ligeledes et Valgrige, men der hersker samme Vedtægt som i Danmark. Norge er derimod et Arverige *(transit per successionem et non per electionem)*. Der gives nu en tildels feilagtig, men alligevel interessant Forklaring over den Maade, hvorpaa Erik er bleven Konge i de to sidstnævnte Riger. Synderlig nok grundes nemlig Margaretas Herredømme i Norge efter hendes Søns Død paa *Senatusconsultum Tertullianum*, ligesom hun ogsaa i Kraft saavel af den samme romerske Retssætning som af et særligt Valg skulde være kommen i Besiddelse af Sverige og derefter i begge Riger have overdraget sin Ret til Erik. Denne var saa bleven antagen *(admissus)* til Norges Konge af alle Nordmænd og antagen og udvalgt *(admissus et electus)* til Sveriges af alle Svenske. Til Sveriges Rige antages derfor Erik at have livsvarig Ret, men da Norge er et Arve- og ikke et Valgrige, har han her ingen anden Ret end den, der kan udledes af Margaretas Afstaaelse til ham, altsaa ikke udover Margaretas Livstid, efter hvilken Kong Olafs Agnater atter indtræde i sin Ret.[1]

[1] Som allerede Aschehoug (Norges offentlige Ret, I, S. 27) har bemærket, maa der altsaa virkelig have været dem, der ansaa Eriks Ret

Men ikke destomindre er der neppe stor Fare for, at Eriks Familie skal fortrænges fra Rigerne eller endog han selv fra Norge. Thi efter en Konges Død pleie de to Valgrigers Fæstninger at komme i hans nærmeste Slægtninges Besiddelse, og man vilde altsaa ved at forbigaa disse ved Kongevalget udsætte sig for Borgerkrig og Stridigheder. Og om Eriks Ret til Norge skulde gjøres ham stridig efter Margaretas Død, vil hans Magt som Danmarks og Sveriges Konge saavelsom Besiddelsen af Norges Fæstninger sikre ham ogsaa dette Rige, og dets fremtidige Forening med de øvrige vil opretholdes, om disse, naar nye Valg skulle ske, holde sig til Eriks Familie. Dette er saameget sandsynligere, som Rigerne formedelst den nu stedfindende Forening befinde sig i lykkeligere og fredeligere Tilstand end tilforn.

Der siges i denne Beretning ikke med rene Ord, at Kongen af England har gjort noget Skridt til at træde i nærmere Forhold til de nordiske Riger, men man kan dog med Vished slutte, at dette maa have været hans Hensigt; thi ellers vilde han intet Brug have havt for disse aabenbart med stor Flid indhentede Oplysninger om Rigernes Statsret og om Kong Eriks Stilling og Personlighed. Men han har villet vide Besked, førend han indlod sig nærmere med Margareta og Erik. Der haves tilfældigvis et næsten samtidigt, omtrent syv Uger yngre Brev til Kong Henrik IV fra Befalingsmanden i Bergen, den norske Ridder Otte Rømer, angaaende de engelske Kjøbmænd i Bergen. Det aander en Forekommenhed mod England, som synes at være ham paalagt af Dronningen

---

i Norge for at staa paa saa svage Fødder, uagtet han dog vitterlig var erklæret for Rigets Arving og hyldet paa Ørething.

og at staa i Forbindelse med den skete Tilnærmelse mellem Rigerne.[1]

IV.

De Gesandter, som i 1400 have besøgt Danmark og skildret Forholdene i Norden, have sandsynligvis været Richard Yonge, Biskop af Bangor, og Adelsmanden John Paraunt. I April 1401 gav nemlig Kong Henrik disse to Mænd Ordre til at vende tilbage fra Danmark, hvor de da formodentlig have tilbragt Vinteren, thi det er ikke rimeligt, at de i Løbet af denne skulde have foretaget den i hine Tider saa besværlige Reise over Nordsøen. De svare i et bevaret Brev af 16de Juni, at de ikke have vovet at gaa ombord paa tydske Skibe *(navigia linguae Teutonicorum)*, da der i Danmark gaar slemme Rygter om de Farer, hvorfor Tydskerne og deres Venner ere udsatte i Søen (hvormed naturligvis sigtes til Vitaliebrødrenes endnu paa den Tid ikke ophørte Røvertog), og omtale forøvrigt den store Venlighed, hvormed de ere blevne behandlede af Biskoppen i Roskilde,[2] paa den Tid Dronning Margaretas bekjendte Ven Peder Jenssøn Lodehat. Men endnu inden dette Brev var skrevet, havde Henrik IV under 3 Mai 1401 udstedt et Leidebrev for en Gesandt fra Margareta, hvis Komme altsaa

---

[1] „De mandatis illustrissimae meae reginae habeo magis Anglicos prae ceteris quosque honorandos.“ Royal and historical letters during the reign of Henry the fourth, ed. by the Rev. C. F. Hingeston. Vol. I, London 1860. p. 46—47.

[2] Royal and historical letters, I, p. 67—68. Biskoppen af Bangor var dog kommen tilbage inden 5te Juli, paa hvilken Dag han var tilstede i Kongens Raad. (Ibid., preface, p. XLI).

har været anmeldt, nemlig for Peder Lykke, Archidiaconus i Roskilde, senere Biskop i Ribe og endelig Erkebiskop af Lund, en Mand, der den hele Tid spillede Hovedrollen i disse Forhandlinger.[1]

I Løbet af Sommeren 1401 har nu Erkedegnen af Roskilde indfundet sig i England, hvorfra han atter i Oktober s. A. var vendt tilbage, ledsaget af den ovennævnte John Paraunt og en anden Englænder, Henrik de Odem, og medbringende et desværre nu tabt Brev til Kong Erik, som denne igjen besvarede fra Gurre Slot den 15de Oktober 1401, uden at man dog af dette Svar faar vide andet, end at de engelske Gesandter atter skulde have Peder Lykke med sig tilbage, og at de ville meddele Kong Henrik fuldstændig Besked.[2] Med Creditiv saavel fra Erik som Dronning Margareta, daterede Søborg den 25de Oktober 1401, begav da Peder Lykke og Englænderne sig atter paa Veien.[3]

Men Kong Erik maa derhos have medgivet Gesandterne et andet, nu tabt Brev, hvori han ligefrem er gaaet ind paa Sagen og har begjæret Philippa til sin Hustru. I Anledning heraf skriver nemlig Henrik fra Windsor til sit Raad den 18de April 1402, og han lægger her tydelig for Dagen, at han ønsker, at dette Parti kommer istand, og udtaler, at der maa vises Imødekommenhed, da det ellers kunde befrygtes, at den anden Part ganske vilde trække sig tilbage.[4]

---

[1] Rymeri Foedera, ed. Holmes, IV, 1, p. 3. Pontop. Ann. eccl. Dan. II, p. 389. Regesta Diplom., I. p. 355.

[2] Royal and hist. letters, I, p. 78—79.

[3] Ibid. I, p. 80—82.

[4] Ibid. I, XLI—XLII, p. 97—98.

Dette Brev nævner kun Philippas, men ikke Prindsen af Wales's paatænkte Forlovelse, men kort efter vil man finde, at der er gjort Skridt til at bringe begge Partierne til Afgjørelse. Den 14de Mai lod man nemlig i Philippas Navn opsætte et Dokument, hvorved hun udvalgte sig Ridderen William Burchier, en af Prindsen af Wales's Kammerherrer, Kongens Kapellan, Mag. Richard de Derham, og Adelsmanden John Paraunt til sine Prokuratorer i Anledning af det foreslaaede Ægteskab med Erik. Tolv Dage senere, den 26de Mai, udstedtes et lignende Dokument i Prinds Henrik af Wales's Navn, hvorved de tre samme Mænd udnævntes til hans Prokuratorer under Forhandlingerne om hans Ægteskab med Katharina. Disse to Fuldmagter fra Kongens Børn vare naturligvis kun udfærdigede for et Syns Skyld, men de tre Mænd modtoge tillige en tredie af 28de Juni s. A., udstedt i Kongens eget Navn, til ogsaa at være hans egne Prokuratorer,[1] og saaledes havde nu Underhandlingerne endelig fra begge Sider faaet et fuldt ud officielt Præg.

Ved St. Jacobs Dags Tid (25de Juli) 1402 indfandt nu Biskop Richard af Bangor tilligemed de tre ovennævnte Prokuratorer, William Burchier, Richard de Derham og John Paraunt, sig i Danmark, men Tiden drog ud i halvtredie Maaned, inden Forhandlingerne der kunde aabnes. Dronningen var fraværende paa en Reise i Sverige for at underhandle med Udsendinge fra den tydske Orden, som i denne Tid havde besat Øen Gotland

[1] Rymeri Foedera IV, 1, p. 28–29, 31. Smlgn. J. Endell Tyler, Memoirs of the life and character of Henry the Fifth as Prince of Wales and King of England. London 1838. I, p. 123–125.

og gjorde store Vanskeligheder med at opgive den. Hertil kom ogsaa, at den bekjendte Bedrager, der udgav sig for at være den i 1387 døde Kong Olaf Haakonssøn, netop paa denne Tid var under Tiltale og derefter blev brændt. De engelske Gesandter fik saaledes først den 10de Oktober Dronningen, Erik og deres Raad i Tale.[1] Deres Møde med disse fandt derefter Sted i Helsingborg, og de fik, rimeligvis sammesteds, ogsaa Anledning til at tage Prindsesse Katharina i Øiesyn.

Det var imidlertid ogsaa paalagt disse Gesandter at forhandle om et Forbund mellem England og de tre Riger, men her opstod strax den Vanskelighed, at man i Danmark, hvor Dronning Margareta aabenbart har ønsket ikke at binde sig paa en saadan Maade, at hendes Riger kunde geraade i dem lidet vedkommende Krige, vilde tilføie væsentlige Reservationer. Navnlig vilde man ikke, at Kongen af Frankrige og „flere andre“

---

[1] Scire dignemini (heder det i Gesandternes Brev til Henrik IV), quod, licet in festo S. Jacobi feliciter partibus Daciae applicuimus, tamen propter absentiam Reginae, quae in finibus ultimis Sveciae cum Prucenis tractatum habuit, tam circa praesentationem personae illius, qui falso et ficto nomine asseruit se regem Daciae et Norwegiae et ejus combustionem, de quibus aliqvando vobis scripsimus, quam alia negotia, statum regnorum concernentia, cum rege Daciae seu cum ipsa vel eorum conciliis usque ad diem mensis Octobris loqui non potuimus. (Royal and hist. Letters, I, p. 117). Man ser heraf, at Gesandterne allerede før have indberettet udførligere om den falske Olaf, hvilket interessante Aktstykke dog rimeligvis er tabt. Se forøvrigt om Begivenheden H. C. Behrmann, Beretning om den falske Kong Oluf Hagensøns Død, Kbh. 1846, samt Chr. Langes Recension af samme Skrift i Litteraturtidende, Christiania 1846, S. 298 fgg.

skulde høre til dem, mod hvem Forbundet skulde være rettet, for Kong Henrik udentvivl en Sag af største Vigtighed, da det jo netop var Frankrige, hvorfra denne kunde trues. De engelske Gesandters Fuldmagt var imidlertid i dette Punkt meget indskrænket, og i Danmark blev der saaledes svaret nei til Forbundet, med mindre man fik Adgang til deri at optage saadanne Betingelser og Indskrænkninger. Til et Forbund i og for sig havde man derimod god Lyst, saavelsom til de to Giftermaal. Derfor foresloges det fra Dronning Margaretas og Eriks Side, at to af de engelske Gesandter, William Burchier og Magister Richard, skulde reise hjem til England for at indhente nærmere Besked, medens derimod Biskoppen af Bangor og John Paraunt skulde forblive i Danmark indtil de to andres Tilbagekomst.

Herpaa gik Englænderne ogsaa ind, for at ikke det Hele skulde gaa istaa, under Betingelse af, at alt, saavel hvad Forbundet som Giftermaalene angik, skulde blive staaende paa samme Punkt, som det nu stod, indtil næstkommende Mariæ Besøgelse (2den Juli 1403). Burchier og Mag. Richard vilde altsaa strax begive sig paa Veien.

Den usikre Succession i Valgrigerne Danmark og Sverige var imidlertid fremdeles Gjenstand for de engelske Udsendinges Opmærksomhed, og de gjorde derfor, skjønt der ikke var talt herom i Instruktionen, følgende Forestilling til Dronningen og Kong Erik: „Da det maa være af endnu større Interesse for Kongen af Danmark og Dronningen, end for os, at Successionen i hine Riger overgaar til deres Slægtninge end til fremmede og betingelsesvis ogsaa sikres Prindsesse Katharina og hendes Arvinger, forlange vi fra vor Side, at til yderligere Sikkerhed de, der raade for denne Sag, for det Tilfælde,

at Kong Erik, hvad Gud forbyde, skulde afgaa ved Døden uden Arvinger, skulle forpligte sig til at vælge et af de Børn, der, hvad Gud give, maatte fødes i Ægteskab mellem Prinds Henrik af Wales og Prindsesse Katharina, og at saavel alle Herrer, baade geistlige og verdslige, der nu ere tilstede, som ogsaa alle Herrer og Stænder, der maatte møde ved næste Rigsmøde *(parliamentum)*, skulle love og med sine Segl bekræfte, at ogsaa Kvinder skulle kunne have Arveret i Rigerne, saaledes som i England."[1]

Denne Besked blev afsendt til England fra Helsingborg den 2den November 1402, og Dagen efter blev der ogsaa skrevet fra Erik eller i hans Navn til Henrik IV. Erik omtaler deri, at han i Anledning af de vigtige Forhandlinger med England har havt Rigsraader hos sig fra alle tre Riger (et Rigsmøde, hvorom forøvrigt neppe nogen anden Besked haves), og han har ønsket 2den Juli til Termin for Forhandlingernes Fortsættelse i det følgende Aar, „fordi den Dag er Maria helliget, og fordi den indfalder Dagen efter St. Hans Døberens Dags Octave, idet han sætter denne Sag i den hellige Jomfrues og hendes Søns Hænder". Videre gjør han opmærksom paa, at han kan staa i Forbund med forskjellige Magter allerede fra en Tid af, da han ikke vidste, at Kongen af England havde nogen Datter, og derfor nødigt uden nogen Reservation vil indgaa et Forbund, der kunde komme til at rettes mod saadanne ældre Venner; forøvrigt vil han førend den angivne Termin ingen Disposi-

[1] Royal and hist. letters, l. c. De engelske Gesandter vedlagde ogsaa den Indberetning, hvoraf dette er uddraget, en *cedula*, der desværre er tabt.

tion træffe med Hensyn til sit eget eller sin Søsters Giftermaal og haaber, at der paa lignende Maade heller ikke i England fattes nogen Bestemmelse, der kunde staa i Strid med de indledede Forhandlinger, men under enhver Omstændighed, selv om Giftermaalsplanerne ikke komme til Udførelse, ønsker han inderlig at staa i nøieste Venskab med Kongen af England.

Derhos vedlagdes Brevet et Dokument, der indeholder Grundtrækkene til den forønskede Traktat, saaledes som Erik vilde foreslaa den:

1. Erik, Danmarks, Sveriges og Norges Konge, begjærer, til Guds Ære og for at befæste Freden mellem sig og sine Riger og Kong Henrik af England og dennes Rige, samt formedelst sin Hengivenhed for det ædle engelske Kongehus, af sit ganske Hjerte Prindsesse Philippa til Ægte. I denne Hensigt har han sendt Mag. Peder Lykke, Erkedegn i Roskilde, som sin Nuncius og Ambasiator, dog uden den i saadan Sag sædvanlige udtrykkelige Fuldmagt *(mandatum)*, men Mag. Peder har dog, fremført sit Ærinde og tilkjendegivet, at Kongen vilde vedstaa, hvad hans Gesandt herom fremsatte, hvorom John Paraunt kan vidne.

2. For at der kan blive knyttet et endnu fastere Baand mellem de ovennævnte Konger og deres Riger, ønsker Kongen af Danmark m. m., at Hr. Henrik, Prinds af Wales, skal tage hans Søster Prindsesse Katharina til Ægte. Til at forhandle angaaende et saadant Giftermaal har han bestemt ovennævnte Mag. Peder Lykke, der indestaar med sit Liv for, at Kongen af Danmark og Dronning Margareta ville overholde, hvad der i denne Sag besluttes.

3. Kongen af Danmark m. m. vil love at give Prind-

sesse Philippa Morgengave *(dotare)* overensstemmende med hvad en Dronnings Værdighed kræver, ligesom ogsaa Prindsen af Wales vil give sin Hustru, hvad der tilkommer hendes Stand og Hæder. Kongen af Danmark m. m. vil paa sin Bekostning overføre til England sin Søster, udstyret med Klæder og Smykker *(ornatam vestibus dotalibus paramentis)* og med andet efter sit Forgodtbefindende og overensstemmende med sin Værdighed, ligesom Kongen af England ligesaa paa sin Bekostning og med Udstyr vil sende sin Datter til Danmark.

4. Skjønt Kongen af Danmark m. m. kan have havt store Udgifter i Anledning af sit og sin Søsters Giftermaal, vil han dog, med Tilsidesættelse af enhver Gjerrigheds og Forfængeligheds Forblindelse, afslutte begge disse Forbindelser uden at forlange nogensomhelst Pengesum som Medgift eller Gave og uden at bebyrde noget af de nævnte Lande med nogen Forpligtelse i denne Retning. *(Præelegit maritagia prædicta mutuo sine aliquo interventu æris aut monetæ, seu dotis vel donationis propter nuptias ex una parte gratis contrahere et absque onere pactionali hinc inde partium prædictarum).*

5. Dersom Kongen af Danmark m. m. bliver anmodet om at bistaa Kongen af England eller hans ældste Søn Prindsen af Wales til at bekjæmpe hans Uvenner, enten tillands eller tilvands, skal han af al sin Magt gjøre for Kongen af England eller hans Søn, hvad han ønsker, at de, om det fornødiges, skulle gjøre for ham, og som en god Søn for sin kjære Fader eller en god Broder for sin kjære Broder. Og det samme skulle Kongen af England og hans Søn gjøre for Kongen af Danmark m. m.[1]

---

[1] Royal and hist. letters, I, p. 121 fgg.

Samtidig skrev ogsaa Dronning Margareta til Kongen af England et Brev af lignende Indhold som Eriks.[1] Man vil af de her meddelte Uddrag se, at der i det nordiske Hofs Udkast til Traktat iagttoges fuldstændig Taushed med Hensyn til en mulig Overførelse af Rigernes Kroner til Katharina som engelsk Dronning eller til hendes mulige Efterkommere i det engelske Kongehus, noget, hvortil ganske vist Danmarks og Sveriges Rigsraad ikke lettelig havde givet sit Samtykke. Hvad angaar Forbund mod fremmede Magter, da var den herhen sigtende Paragraf, som det vil bemærkes, affattet i den Grad svævende, at den ikke vilde kunne have nogen forbindende Kraft. Med hvor stor Krigsmagt Hjelpen skulde ydes, var aldeles ikke berørt, og det hele var nærmest kun en Phrase. Nogen egentlig Medgift for Philippa var vel ikke forlangt, men Erik og Margareta vilde, om Dobbeltgiftermaalet var kommet istand, havt den Fordel at se Katharina glimrende forsørget uden Udgifter for sig og Rigerne. Og den unge Unionskonge vilde under enhver Omstændighed vinde ganske anderledes i Anseelse ved et dobbelt Svogerskab med England, end ved de Forbindelser med smaa tydske Huse, hvortil han ellers nærmest havde været henvist.

Men det var ikke sandsynligt, at England vilde gaa ind paa saadanne Vilkaar, og allerede den 25de November 1402 se vi de to i Danmark tilbageblevne Gesandter, Biskoppen af Bangor og John Paraunt, atter udtale sig mindre fornøiet om Sagens nuværende Stilling.[2]

---

[1] Royal and hist. letters, I, p. 128.

[2] Ibid. p. 130.

V.

Paa dette Punkt er der et Hul i vore Kilder. Man har nemlig fra November 1402 og indtil Vaaren 1404 ingen Dokumenter bevarede om hele denne Sag.

Planen til et Ægteskab mellem Henrik og Katharina blev opgiven, formodentlig strax efter de sidstomtalte Breves Ankomst til England; den omtales i ethvert Fald aldrig mere. Derimod bleve Forhandlingerne om Eriks og Philippas Ægteskab fremdeles fortsatte.

I April 1404 sees atter, at en Gesandt fra Erik og Margareta, fremdeles Peder Lykke, har besøgt England, thi Raadet afgiver da den Mening, at der bør udsættes med endeligt Svar indtil Mikkelsdag s. A. eller ved den Tid af Aarsager, der mundtlig kunde tilkjendegives Gesandten.[1] Ikke destomindre maa dog Kongen allerede i Løbet af Sommeren have givet Peder Lykke bestemtere Tilsagn, og denne har derefter begivet sig hjem til Danmark, hvorhen han dog først efter en Reise fuld af mange, men ikke nærmere beskrevne Gjenvordigheder naaede frem i August Maaned. Kong Erik og Dronningen, der ved denne Tid opholdt sig i Sydsverige, traf nu strax Anstalter til at afsende et stort Gesandtskab til England for at bringe alt i Orden og hjemføre Bruden. Det bestod af sex Herrer, tre Geistlige og tre Verdslige. Formand for dette Gesandtskab var en norsk Biskop, Hr. Eystein Aslakssøn af Oslo, den samme, hvis Navn er knyttet til det uskatterlige Kildeskrift, som kaldes den røde Bog, og som nu endelig er gjort tilgjængeligt for Forskere i en fortræffelig Udgave. Bi-

---

[1] Proceedings and ordinances of the privy council of England, ed. by Nicolas, I, p. 222.

skop Eystein var udentvivl Datidens mest fremragende Geistlige i Norge, en Mand af fornem Byrd, fremtrædende Deltager i sin Samtids Begivenheder og i Besiddelse af en høi Dannelse, hvorom hans Breve bære Vidnesbyrd, og som ogsaa i England kom til at vinde megen Anerkjendelse. Dernæst kom den svenske Ridder Hr. Thure Bengtssøn Bjelke, saa atter en norsk Geistlig, Hr. Arnbjørn (Aubernus) Sunnulfssøn, Magister capellarum og Provst ved Apostelkirken i Bergen, saa Mag. Peder Lykke fra Roskilde, der allerede fra Begyndelsen af havde havt saa stor en Del i denne Sags Udvikling, og endelig to Riddere, Hr. Andreas Olafssøn, formodentlig en Svenske, og en anden, hvis Navn ikke ret kan skjønnes.[1] Disse Mænd vare eller angaves at være reisefærdige allerede i September, men hindredes i lang Tid ved uheldigt Veir fra at drage over Havet.

I November 1404 opholdt Gesandterne sig i Jønkøping, hvor ogsaa Dronning Margareta og Kong Erik vare tilstede, rimeligvis omgivne af endnu flere af Rigernes Raader. Fra den nysnævnte Stad blev nu skrevet over til England baade af Kongen, af Gesandterne og særskilt af Peder Lykke, der tillige havde paalagt Overbringeren af Brevene at gjøre Kong Henrik visse mundtlige Meddelelser, som han ikke vilde betro til Papiret. Kongen anfører i sin Skrivelse, at han vel ved, at der gives dem, som gjerne ville lægge Hindringer i Veien for

---

[1] „Andream Olavi . . . . . . Slevonis, milites". Royal and hist. letters, I, S. 407. Klevenfeldt, der i sin Tid har afskrevet dette Dokument i det Cottonske Bibliothek, hvilken Afskrift findes paa det st. kgl. Bibl. (N. K. Saml. 158, 4to) læser: „Andreas Olavi . . . . ne Stenonis milites", hvilket vistnok ere rigtigere.

dette Giftermaal (*nonnulli partis utriusque aemuli, quibus hujusmodi pacti complementum summe displiceret, oppositumque placeret)*, uden at han nærmere betegner, til hvilke Personer han sigter, men han nærer det Haab, at det ikke destomindre nu med Guds Hjelp snart skulde fuldbyrdes.[1]

Fra Jønkøping foretog imidlertid Kong Erik en Reise til Norge, der i flere Henseender er af megen Interesse, saavel fordi det er den eneste, han har foretaget i dette Rige uden sin Pleiemoders Ledsagelse, og fordi det blev den sidste Gang, han værdigede det Rige, der baade først havde skjænket ham Kongenavn og sidst opgav ham, sin personlige Nærværelse. Den 11te November underrettede Dronning Margareta fra Jønkøping Raadet i Lybek om, at hendes Søn agtede sig til Norge og hun selv til Danmark.[2] Hun medgav ham tillige en mærkelig Instruktion, der viser, i hvor høi Grad hun endnu selv beholdt alle Regjeringsanliggender i sin egen Haand.[3] Af dette, desværre kun i en yderst mutileret Tilstand bevarede Aktstykke fremgaar, at Philippa, der i det følgende Aar, 1405, ventedes fra England, først skulde komme til Bergen i Norge, hvor der skulde være baade Biskopper, Riddere, Fruer og Jomfruer samlede for at modtage hende, samt at der i den Anledning skulde udredes en „Hjelp“ (Skat) af Landet. Kong Erik selv skulde derimod, saavidt man kan forstaa, ikke her modtage hende, „thi det staar ei vel, at han fører hende

---

[1] Royal and hist. letters, I, p. 406—411.

[2] Styffe, Bidrag till Skandin. Hist. II, S. 132. Lüb. Urkunden-Buch, V, S. 112.

[3] Nye danske Magazin, VI, S. 241—264.

om Land med sig", men hun skulde under Ledsagelse af de nævnte Personer drage videre og blive paa „Huset" (ventelig Akershus) indtil videre.[1]

Om Eriks Reise haves forøvrigt ingen anden Efterretning end gjennem tilfældigvis bevarede Diplomer. Man ser, at han den 8de Marts 1405 var paa Akershus,[2] samt at han endnu ved Midsommerstid færdedes i Landet og da besøgte Tunsberghus.[3] At den paabudte Forsamling af fornemme Mænd og Kvinder i Bergen virkelig har fundet Sted, er sandsynligt, thi man ved, at der i hint Aar fandt et usædvanlig stort Bispemøde Sted i samme By, hvor den nys valgte Erkebiskop Askell med syv eller otte Lydbiskopper havde indfundet sig.[4]

Men Philippa kom hverken til Norge eller overhovedet til Norden i hint Aar. Naar Gesandtskabet er kommet til England, er ubekjendt; men i ethvert Fald gik Aaret 1405 næsten til Ende, førend Giftermaalssagen bragtes fuldt paa det Rene, og Gesandterne have derfor sandsynligvis tilbragt en rum Tid i England. Omsider vare i December Maaned alle Hindringer, hvori de nu have bestaaet, lykkelig overvundne. Alle Formaliteter maa da være bragte i Orden, thi paa Mariæ Undfangelsesdag (8de December) 1405 lod Henrik IV sin Datter Philippa høitidelig erklære for Danmarks, Norges og Sveriges Dronning.[5]

---

[1] Nye Danske Magazin, VI, S. 251.

[2] Dipl. Norv. II, S. 442.

[3] Dipl. Norv. VI, S. 405, cfr. V, S. 314—315.

[4] Islenzkir Annálar, S. 378.

[5] „In festo conceptionis Sanctae Mariae Domina Regis filia proclamata est regina Daciae, Norvagiae et Svaviae siue Suessiae in praesentia nunciorum, qui eam venerant petituri." Chronica Mona-

Den samme Dag udstedte Kong Henrik fra Westminster en Erklæring, hvis Foranledning og nærmere Omstændigheder det vilde have været af Interesse at kjende noget nøiere til. Det er, heder det, kommet for Kongens Øren, hvorledes visse Personer, der stræbe at forstyrre Fred og Enighed, og som ikke ere Guds, men det Ondes og Løgnens Faders Børn, have, saavidt det stod i deres Magt, med Falskhed og Svig søgt at bagtale og sværte Mag. Peder Lykke, Erkedegn af Roskilde, og hemmelig berettet for visse fornemme Personer, at Mag. Peder havde betinget sig af den engelske Konge en aarlig og livsvarig Pension for at istandbringe Giftermaalet mellem Kong Henriks kjære Søn, Kong Erik, og hans kjære Datter Philippa. Derfor vil Kongen herved have alle Konger, Grever, Baroner og alle andre, hvem dette Brev maatte komme for Øie, underrettede om, at et saadant Rygte er en fuldstændig Opdigtelse, og at Mag. Peder i denne Sag har lagt det ulasteligste og rosværdigste Forhold for Dagen.[1] Men det er ligesaalidt her, som ved den foregaaende Leilighed (1404), hvor der omtales hemmelige Modstandere af Ægteskabsplanen, muligt at komme paa Spor efter Sammenhængen.

Der er forøvrigt bevaret en samtidig, ret mærkelig Beretning om Gesandternes Ophold i England. Gesandtskabet bestod, heder det, af de bedste Mænd fra Kong Eriks Riger, men „den fornemste af dem var Biskoppen af Oslo.“ Denne Biskop, siger Fortælleren, en Klostergeistlig fra St. Albans, „talte meget

---

sterii Sancti Albani. Ed. by Henry Thomas Riley, London 1866. S. 412.

[1] Rymeri Foedera, IV, 1, p. 92.

med mig om St. Albanus, i hvis Legende han var særdeles godt bevandret; han vidste dog ikke Navnet paa hans Lærer, hvorom han da nu fik Besked." „Denne samme Biskop af Oslo," heder det videre, „prædikede for Kongen paa Latin, og man holdt ham for en fortræffelig Geistlig."[1]

Den Chronist, hos hvem dette forekommer, benyttede tillige Leiligheden til at erfare lidt af Nordens nyeste Historie og nedskriver ogsaa noget af hvad han hørte, hvilket rigtignok synes at være gjengivet med stor Frihed. Den gamle Dronning i de tre Riger, hvem han ikke kalder Margareta, men Amaronia, har været en farlig Fiende for mange Nationer, forsmaaet kvindelig Blødagtighed og iført sig den krigerske Rustning. Hun er kommen i Besiddelse af sine Riger dels ved Arv, dels ved Erobring, og Sammenhængen hermed er følgende. Hendes afdøde Ægteherre førte Krig med de Svenske, men faldt i et Baghold og mistede Livet.[2] Dronningen, der saa-

[1] „Fuerunt autem praefati nuncii praeelecti de cunctis illis regnis, qui et apparatu et facetia cunctos illarum partium antecellere videbantur. Qvorum praecipuus erat episcopus Solucensis, qvod vocabulum resolvitur lingva Danica „De Anselowe", qui mecum diu contulit de S. Albano, cujus peroptime novit historiam. Novit etiam, quod habuit doctorem & magistrum, sed fatebatur, se nescire nomen ejus, de quo petiit informari, quod et factum est. Iste episcopus ex post praedicavit in Latinis coram rege et pro maximo clerico reputabatur." Chron. monast. S. Albani, ed. by Henry Thomas Riley, London 1868. p. 412.

[2] „Maritus suus inferens bellum regi Suaviae, circumventus insidiis, ab eo peremtus est." Kong Haakon døde som bekjendt 1380, og at han døde i Oslo, berettes i de visbyske Minoriters Krønike. (Scr. R. D. I, p. 260. Munch, N. F. Hist. 2den Hovedafd., II, S. 115). Ogsaa Ericus Olai angiver samme Dødssted. Det er ogsaa bekjendt, at der

ledes blev Enke, forsmaaede at gifte sig paany. Hendes Søn var et lidet Barn, og hendes Undersaatter ørkesløse og usædelige Mennesker,[1] men hun vidste at faa Liv i sit Lands Ungdom og at indgyde den en krigerisk Aand, samlede en stor Hær og sagde, at det var hendes Hensigt at hevne sin Ægteherre. Ved store Løfter opflammede hun endmere sine Krigeres Mod, drog til Sverige, hvor der stod et stort Slag, i hvilket Kongen faldt, og kom saa i Besiddelse af dette Rige. „Om hun paa lignende Maade har faaet Magten i Norge, er mig dog ubekjendt, men saameget er vist, at hun hidtil har behersket de tre Riger og nu overdraget dem til sin Søn."[2]

Om nu det nordiske Gesandtskab, for hvilket Biskop Eystein af Oslo stod i Spidsen, har opholdt sig i England lige indtil Philippa forlod Hjemmet, eller om Sendemændene ere dragne hjem og atter nye Mænd have indfundet sig ved det engelske Hof, er uvist, men det sidste synes dog at fremgaa af en Krønike, ifølge hvilken „Hr. Thure", sandsynligvis den ovenfor nævnte svenske Ridder Thure Bjelke, „og to Adelsmænd fra

---

ganske kort før hans Død havde været gjort et Indfald af Norske og Danske i det vestlige Sverige, hvori Kongen har deltaget. (Munch l. c. S. 82). Det kunde derfor, naar man i denne engelske Krønike finder hans Død tilskreven de Svenske, ved første Øiekast ligge nær at ville forene denne Beretning med det tidligere kjendte ved at antage, at han er død i Oslo efter at have faaet Ulivssaar i Krigen, men, nærmere beseet, maa en saadan Slutning synes altfor usikker.

[1] „Gens sua socortiæ et otio dedita."

[2] Chron. monast. S. Albani p. 412 sqq.

Danmark“ i 1406 sendtes til England for at hente Kongedatteren.“[1]

VI.

Philippas Overreise fra England fandt Sted i Sommeren 1406. Kong Henrik ledsagede selv sin Datter til Søstaden Lynn, der som bekjendt stod i den livligste Forbindelse med Norden. Ogsaa Philippas Stifmoder, Dronning Johanne af Navarra, fulgte med, ligesaa tre af hendes Brødre, Henrik, Thomas og Humfrey, samt en stor Del fornemme Herrer og Damer, og Opholdet i Lynn kom til at vare i ni Dage. Derefter gik Kongedatteren ombord paa Flaaden med det for hende bestemte Æresfølge, for hvilket en Prinds af Blodet, Richard af Cambridge, hvis Sønnesøn engang skulde fortrænge Henriks fra Englands Throne, stod i Spidsen tilligemed Biskoppen af Bath. Havet var oprørt og uroligt, og man maatte døie meget ondt, inden man naaede Eriks Lande.[2]

---

[1] „Ao. 1406. Dom. Thuricus cum duobus nobilibus de Dania profectus est in Angliam, ducturus Erico Regi in uxorem filiam Regis Angliae Philippam nomine.“ Scr. R. D. V. p. 533 et alias.

[2] Chron. Monast. S. Albani p. 419. En anden samtidig engelsk Chronist, John Capgrave, der selv var født i Lynn, fortæller, at han som Dreng saa Philippa, „quum, Angliam relinqvens, ad conjugium regis Norwegiae festinavit.“ (The Chronicle of England by John Capgrave, ed. by Hingeston. London 1858. p. XII, 292, samt samme Forfatters Liber de illustribus Henricis, p. 109, hvilken sidste jeg desværre ikke har havt Anledning til at benytte, saa at jeg ei ved, om der muligens kan findes mere om denne Sag end det ovenfor anførte, hvad jeg dog betvivler). Endnu en Chronist, der omtaler Philippas Reise, sandsynligvis dog kun

Bryllupet fandt Sted den 26de Oktober 1406[1] i Erkebispegaarden i Lund, hvor altsaa uden Tvivl Danmarks Erkebiskop Jakob Gertsen har forrettet Vielsen. Det vil ikke kunne negtes, at de lange Forhandlinger, de idelig gjentagne Gesandtskaber og overhoved den hele Sags Behandling gjennem et Tidsrum af fem eller sex Aar giver et mærkeligt Billede af den Langsomhed, man kunde sige Ubehjelpelighed, der i Middelalderen gjerne ledsagede internationale Sagers Afgjørelse.

Som allerede tidligere anført, var der ikke nogen egentlig Medgift at vente med Philippa som yngre engelsk Kongedatter. Ikke destomindre forekomme paa flere Steder Ytringer om, at hun skulde have medbragt en stor Skat til Danmark. I en samtidig engelsk Krønike heder det saaledes, at Riget maatte betale en stor Sum saavel ved Philippas, som ved den ældre Søster Blanches Giftermaal,[2] ligesom Arild Hvitfeld[3] fortæller efter „den svenske Krønike", at hun „førte en Brudeskats Penge med, som veiede til nogle tusinde Gylden."

---

obiter, er Thomas Otterburne (citeret i Paulis Gesch. v. England V, S. 63), men jeg har ikke havt Adgang til at se den, da den hverken findes her eller (hvorom Bibliothekar Styffe velvilligt har underrettet mig) i Upsala.

[1] Scr. R. D. I, p. 193, VII, p. 234 &c. Paa det førstnævnte Sted anføres i den Anledning følgende ynkelige Versus Leoninus: *Crispini post cras noster princeps fit Eric mas.*

[2] Chron. Adae de Usk. 1377—1404. Ed. with a translation by Edw. M. Thompson, London 1876. p. 82: „Rex filias suas, unam regi Dacie et alteram filio ducis Bavarie, tunc imperatoris electi, cum non modica collectacione regni contulit in uxores." (Her anført efter Pauli, i Forschungen z. Deutsch. Gesch. XVII (1877) p. 617).

[3] p. 629.

Denne Beretning, at Philippas Medgift skulde have bestaaet i en eneste uhyre Guldklump, gjenfindes ogsaa i en endnu utroligere Form i Kanzows i det følgende Aarhundrede forfattede Historie om Eriks pommerske Hjemland, idet „Pengen“ siges at have været mere end hundrede tusinde Gylden værd.[1]

Men de Kilder, hvor de sikreste Oplysninger om dette Punkt maatte søges, indeholde intet, der bestyrker Beretningen om nogen betydelig Medgift. Medens man hos Rymer finder de mest oplysende Dokumenter om Blanches Medgift, har han ingen saadanne om Philippas. Og i de vigtige Akter, som haves bevarede angaaende Henrik IV's Forhandlinger med sit Raad, vil man ikke finde noget, der tyder paa nogen Pengeudtælling til Kong Erik,[2] og i de ligeledes bevarede Regnskabsbøger fra denne Tid omtales kun Udgifter til Philippas Klenodier og Udstyr.[3] Rettest bør man derfor udentvivl antage, at Philippa kun medbragte et Udstyr,

---

[1] „Derselbe Erich hat des Khönigs von Portugal (!) Tochter Philippa zur Ehe gehabt, mit welcher er nhur einen gulden pfenningk braustschatz gekriegt, den man über hundert tawsent gulden werth geachtet.“ Th. Kantzow, Pomerania, hg. v. Kosegarten. Greifsvald 1816. I, S. 452.

[2] Proceedings and ordinances of the privy council of England, ed. by H. Nicholas. Man vil her (vol. I, p. 291) kun finde omtalt, at der skulde skaffes Penge til Richard af Cambridge, der fulgte Philippa over Havet, formedelst hans „povre estat“.

[3] Issues of the Exchequer, being a collection of payments made out of his majestys revenue from King Henry III to King Henry, by Frederick Devon. London 1837. Man vil her (p. 255, 295, 296, 303, 304, 311) finde Philippa omtalt uden dog at finde nogen Oplysning af synderlig Interesse.

ikke Medgift. Dette stemmer ogsaa med, hvad Erik af Pommern mange Aar efter selv har erklæret i sit Forsvarsskrift: „Og kom vor Frue ikke heller saa til os, hun havde jo nogen Klenodie, hende tilhørte.“[1] Og endelig vilde ikke lettelig Medgiften være bleven uomtalt i den Bestemmelse om Philippas Livgeding, som haves fra Aaret 1419.[2]

Krønikeskriveren i St. Albans har ogsaa opbevaret nogle af de Betragtninger, som Philippas Følge kom til at anstille om Forholdene i Danmark. Disse ere alt andet end rosende for de danske Tilstande.[3] Hvad Kong Eriks Person angaar, udtalte Englænderne sig vistnok fremdeles anerkjendende, idet de fandt ham at være en ung Mand af fordelagtigt Udseende, livlig, kjæk og rask i sit Væsen. Han modtog ogsaa de fremmede Gjester med Velvilje, men dog tillægges der „kun saavidt hans Evne slaar til“, thi „hans Belevenhed var kun middelmaadig“.[4] Landet derimod var udyrket og raat, der voxte ikke engang Hvede, men Korn maatte indføres fra andre Lande. Aarsagen hertil skulde være, at Dronningen, da hun efter Erobringen af Sverige vendte tilbage til sit eget Land, savnede Midler til at betale sine Leiesoldater. Hun skulde da have tilladt dem at tage sig betalte paa egen Haand ved i smaa Partier, to eller tre, at gjennemstreife Landet. Dette havde de gjort og uden videre

---

[1] Hvitfeld p. 814.

[2] Ibid. p. 679—680.

[3] „Parum vel nihil boni referentes“. Chron. Mon. Alb., ed. by Riley, p. 414.

[4] „Fatebantur regem decentis fortunae juvenem, vivacem, fortem, agilem, modicum facetiae scientem, sed tamen pro modulo suo illos benignissime suscipientem.“ Chr. Mon. Alb. l. c.

trængt ind i Husene og slaaet sig til Ro der nogle Dage eller længere, idet de uden at yde nogen Godtgjørelse fortærede eller bortførte, hvad de kom over.[1]

Philippa, der, som vi have seet, rimeligvis var født 1393, har altsaa ved sin Ankomst til Danmark været omtrent tretten Aar gammel. Skjønt hun saaledes vistnok var ældre, end Margareta havde været, da hun blev gift med Kong Haakon, var hun dog aabenbart for ung, til at det ægteskabelige Samliv mellem hende og Erik kunde indtræde strax efter Bryllupet, ja hendes Opdragelse kunde ikke engang ansees for fuldendt, især da hun nødvendigvis maatte lære Nordens Sprog og gjøres bekjendt med de nye Forhold, under hvilke hun skulde leve. Til hendes Hovmesterinde valgtes nu en Frue af en Familie, der stedse havde staaet Dronning Margareta særdeles nær, nemlig Katharina, barnløs Enke efter Norges fordums Drotsete, den i 1388 afdøde Hr. Øgmund Finnssøn af Hestby i Ryfylke. Hun kunde betragtes som Margaretas Pleiesøster, thi, som bekjendt, var denne i de første Aar efter sit Giftermaal bleven optugtet af

[1] — — „Patria vero inculta et aspera, sic quod nullum triticum crescere videatur, sed frumentum illuc de exteris regionibus comportetur. Et causam dicunt, quia regina, postqvam Suaviam conquisivit, rediit in terram suam, non habens, unde remuneraret exercitum, qui cum ea laboraverat, permisit post eorum reditum sparsim vagari per regionem per binos et ternos. Qui mane vel sero domos intrantes patrumfamilias, deponentes arma sua, invaserunt ibi per biduum sive triduum vel qvanto tempore placuit, durantibus victualibus, cuncta reperta in locis talibus velut propria praesumentes, nec in exitu quicquam pro victualibus persolventes. Haec ergo causa est sterilitatis patriae et neglectae culturae. Hos *wo men* appellant incolae, quia per tales oppressiones faciunt sibi *vae*.“

Katharinas Moder, Fru Merete, den hellige Birgittas egen Datter. Men Fru Katharina kom ikke længe til at vedblive i denne sin ærefulde Stilling, thi hun døde allerede 1407.[1] En Capellan Magnus Beinktssøn, der havde tjent hende i hendes Enkestand paa Hestby, var fulgt med fra Norge og kom nu i Philippas Tjeneste, i hvilken vi finde ham endnu 1414.[2]

VII.

Det er ikke min Hensigt i denne Afhandling at omtale den politiske Rolle, som Philippa har spillet som Regentinde under Eriks lange Udenlandsreise og hendes senere Foretagsomhed og Kraft i Krigen mod Tydskerne, der minder om, at hun var Henrik V's Søster. Vi skulle kun sammenstille de sparsomme Efterretninger, som haves om hendes personlige Forhold til Erik. Deres Ægteskab blev, som bekjendt, barnløst, men den Fortælling, at Kongen skulde have været hende en raa og brutal Herre, hvilken indtil den senere Tid har gaaet igjen i gjængse Bøger, savner enhver Støtte i de virkelige Kilder. Fablerne om, at Erik skulde have mishandlet hende, medens hun var frugtsommelig, ja endog fremskyndet hendes Død, og om at hun af Græmmelse gik i Kloster, ere forlængst gjendrevne[3] og fortjene ikke at gjengives. En gammel Krønike har fortalt om Erik, at han skulde have lagt den allergroveste ægteskabelige Utroskab for Dagen, ja

---

[1] Scr. Rer. Svec. I, p. 124.

[2] Dipl. Norv. I, S. 462.

[3] F. H. Jahn, Danmarks politisk-militære Historie under Unionskongerne, S. 98, 478—480.

det siges endogsaa, at han „dreven af sin umaadelige Lidenskab krænkede mangfoldige Adelsmænds Fruer.“[1] Men ogsaa denne hidtil neppe ligefrem anfegtede Fortælling er jeg tilbøielig til at forkaste. Det synes nemlig urimeligt, at en saadan Færd kun skulde have efterladt sig dette eneste Vidnesbyrd, og at senere, da Eriks Historie stedse blev fremstillet paa den hadefuldeste Maade saavel i Danmark som i Sverige, intet Klageskrift skulde have forøget Rækken af hans Synder med denne vanærende Beskyldning, ikke at tale om, at han, hvis der var Sandhed i hin Paastand, visselig vilde have mistet sine Riger endnu meget tidligere, end Tilfældet virkelig blev. Spørger man saa, hvorledes denne paafaldende Beretning er kommen ind i hin Krønike, da synes det mig rimeligst at antage, at den hidrører fra en Forvexling med en anden Kong Erik, nemlig Erik Glipping, mod hvem netop den samme Beskyldning fremsættes paa flere Steder og med de samme Ord, som paa hint eneste Sted bruges om Erik af Pommern.[2] Den eneste

---

1 „*Hic plurimas nobilium uxores immodica raptus libidine violavit.*“ Chron. Dan. ab 1252 ad 1410. Scr. R. Dan. V, p. 534. Om denne Krønikes Beskaffenhed i Almindelighed kan henvises til D. Schäfer, Dänische Annalen v. Mitte des 13 bis z. Ende des 15 Jahrhunderts. Göttingen 1872. S. 83—89. Schäfer antager Krøniken for at være af svensk Oprindelse.

2 „*Uxores nobilium violavit*“ heder det om Erik Glipping i Scr. R. Dan. I, p. 124, II, p. 388, V, p. 614. Bemærkes bør det ogsaa, at Beskyldningen mod Erik af Pommern i den citerede Krønike i Scr. R. D. IV, p. 534 er anbragt paa en saadan Maade, at den ligner et Glossem. Vedkommende Krønike ender nemlig saaledes: „A. 1410. *Ericus rex, Gotlandiam veniens, aedificavit fortissimam arcem circa civitatem Visby, cum antea fuerit ibidem nulla arx exstructa. Hic plurimas nobilium uxores immodica raptus libidine violavit.*“ Jeg gaar

Kvinde, der udtrykkelig nævnes som Eriks Frille, er den i Virkeligheden saare lidet bekjendte Cecilia, men det er ikke engang bevisligt, at hans Forhold til hende, der skal have været en af Philippas Jomfruer, er begyndt i Dronningens levende Live.[1]

Philippa tilbragte sit Liv som Dronning hovedsagelig i Danmark og tildels i Sverige. I Norge har hun vistnok aldrig været, med mindre hun maaske paa sin Overreise fra England kan have været inde i en af dets Havne. Om den Forbindelse, som hun sandsynligvis, saavidt Datidens Forhold tillode det, har vedligeholdt med sit Hjemland, hvis ærefulde Krige under Broderen Henrik V. hun oplevede, er ingen Efterretning levnet. Kun 37 Aar gammel døde hun under et Besøg i Vadstena den 5te Januar 1430 og blev der begravet

---

ud fra, at „*hic*" maa forstaaes som Pronomen, thi opfattes Ordet som Adverbium, vilde Meningen selvfølgelig blive den, at Erik skulde have bortført „plurimas nobilium uxores" til Visborg for der at vanære dem, hvilket er endnu mere uantageligt. Men er *hic* at forstaa som Pronomen, bliver Forbindelsen mellem Fortællingerne om Eriks Byggearbeide og om hans Usædelighed saa løs, at de neppe kunne være udgaaede fra samme Haand. Jeg tror derfor at kunne antage, at en uvidende Pen bagefter har sat Erik Glippings Synder paa Erik af Pommerns Regning.

[1] Dette siges vistnok af Christiern Pederssøn (Danske Skrifter, V, S. 488), men kan kun antages at hidrøre fra mundtligt Sagn. Forøvrigt kan som et maaske mindre paaagtet Exempel paa, hvorledes der har været fabuleret om Erik af Pommern, anføres følgende Sted af B. C. Sandvigs „Omstændelig og tilforladelig Beskrivelse af Møen" (Kbh. 1776, 4. S. 17): „I Elmeslunde Kirke fandt man et Sigil, forestillende et Fruentimmer, seilende i en Baad, med Overskrift: *Dorothea, Kongerick Concubin*. Hun var K. Erik Pommers Medhustru og levede paa Stege Slot."

i det af hende selv anlagte Kapel for den hellige Anna.[1] Paa Gravstenen, der endnu er i Behold, se vi Billedet af den korsfæstede Frelser og nedenfor, ved Siden af Christus, Englands kongelige Vaaben. Overskriften lyder: „*Hic sepulta est Philippa Erici Svetiae Gothiae Daniae et Norvegiae quondam regis potentissimi Pomeraniae ducis consors et Henrici quarti Angliae Franciae et Hyberniae regis filia quae vita est defuncta anno Christi MCCCCXXX V die ianuari*".[2] I flere adelige Slægter var den udentvivl afholdte, desværre altfor lidet bekjendte Dronning bleven opkaldt. I Norge bare saaledes to af de mest bekjendte Fruer i Unionstiden, Fru Philippa, Grev Hans's Datter og Hr. Sigurd Jonssøns Hustru, samt Fru Philippa Krummedike, Hr. Narve Jakobssøns og derefter Hr. Henrik Jenssøns Hustru, Dronningens Navn.

VIII.

Man kunde have troet, at dette Giftermaal skulde have fremkaldt mange og vigtige Berøringer mellem England og Norden i den nærmestfølgende Tid, men dette blev dog ikke Tilfældet. Man ser, at Philippas Ledsagere gjorde sig bekjendte med den nye, nu just meget berømte Birgittinerorden, idet en af de engelske Riddere, Henrik Rawinzwart, fra Lund gjorde en Reise

---

[1] Diar. Vadst. ed. Benzelius, p. 73.

[2] I Sveriges Historia från äldsta tid till våra dagar, förf. af Oskar Montelius m. fl., II, S. 176 vil man finde en smuk Afbildning af Monumentet. Som man ikke alene deraf, at Erik kaldes „qvondam rex", men ogsaa af Henrik IV's anachronistiske Titel kan slutte, er Indskriften ikke samtidig.

op til Vadstena og der tilkjendegav, at han havde til Hensigt at stifte et Birgittinerkloster i sit Hjemland, hvorfor han udbad sig, at to Brødre skulde følge ham over Havet, hvilket naturligvis Klosterconventet med Glæde gik ind paa.[1] Man ser ogsaa, at der stundom sendtes Gesandtskaber mellem Rigerne, men om noget politisk Forbund er der aldrig Tale. I 1421 aflagde Erik Ed paa Hosebaandsordenens Statuter og sendte nogle Aar efter sit Banner for at ophænges over hans Plads som Ridder.[2] Rimeligvis tør det ogsaa være at tilskrive det engelske Svogerskab, at Erik i 1435, altsaa efterat han allerede var kommen i en vanskelig Stilling i sine Riger, lod sende Gesandter til den store Kongres i Arras.[3]

Stundom har det dog i Kong Eriks Dage hændt, at en og anden nordisk Adelsmand har søgt over til England som en Skole i Vaabenfærd og adelige Kunster. Et Exempel herpaa er en dansk Mand, der af Englænderne benævnes Sir Andrew Ogarde.[4] Han tjente Hertugen af Bedford, da denne kjæmpede i Frankrige som Regent i Henrik VI's Mindreaarighed og var hans „second chamberlain".[5] I 1425 finde vi ham som Deltager i et Tog mod Anjou,[6] og i Aarene 1433—1434 var

---

[1] Diarium Vadstenense, ed. Benzelius, p. 35.

[2] Beltz, Mem. of the order of the garter, p. LX—LXIII, CLV. (Werlauff, De hellige tre Kongers Kapel, S. 32).

[3] Barante, Histoire des ducs de Bourgogne de la maison de Valois, 6 éd. IV, p. 71.

[4] Ogarde maa antages for et Stedsnavn. Man kunne maaske nærmest tænke paa Aagaard i Vesterhanhered, der tilhørte Gyldenstjernerne.

[5] Letters and papers, illustrative of the wars of the English in France during the reign of Henry VI. Vol. II, 2. London 1864. p. 2.

[6] Ibid. 412.

han Befalingsmand paa Fæstningen Vire i Normandie.[1] I Aaret 1433 blev han naturaliseret af Parlamentet.[2] I 1445 var der tilfaldt ham en Arv af rørligt og fast Eiendom (*succession*) i Danmark og andre Kongen af Danmark undergivne Lande, hvorfor han ansøgte Kongen af England om Tilladelse til som hans „humble liege" at tage denne i Besiddelse.[3]

Vi skulle endnu tilføie nogle Ord om Kong Eriks Søster Katharina af Pommern, der gik glip af den glimrende Udsigt, som en Tid havde aabnet sig for hende til at blive Dronning i England. Sandsynligvis har hendes Broders engelske Giftermaal dog øvet bestemmende Indflydelse paa hendes Skjebne i Livet, thi hun blev gift med en Broder af Henrik IV's pfalziske Svigersøn, Hertug og Pfalzgreve Johan, yngre Søn af Kong Ruprecht.

Denne sendte i Foraaret 1406 Ridderne Hadmar v. Laher og Johan Truchsess v. Baldersheim samt sin Sekretær Conrad Kastener til Danmark med en Skrivelse, dateret Heidelberg den 22de April, for at fri til Katharina for Sønnen. Rimeligvis vare Forhandlingerne allerede før indledede, thi der medbragtes ogsaa Breve til Biskopperne Johan af Slesvig, Peder af Roskilde og Nicolaus af Strengnes samt til Ridderen Volmar Jakobs-

---

[1] Letters and papers etc. Vol. II, 2, p. 542: Enumeration of the troops in various garrisons in Normandy in the hands of the English from Mich. 1433 to Mich. 1434: Vire, Andreas Ogarde, chevalier, X lanceas equestres, X lanceas pedestres, LX archiers. Sammenlign ogsaa det her citerede Verk I, p. 493.

[2] Rot. Parl. IV, p. 489.

[3] Proceedings and ordinances of the privy council of England. VI, p. 38.

søn (Lunge). Gesandterne havde Ordre til at forlange en Medgift af 100,000 fl. og skulde i ethvert Fald ikke nøie sig med mindre end 60,000, der i kontante Penge skulde udbetales, ligesom Bruden skulde fordres udstyret med Klæder, Klenodier o. s. v., og Giftermaalet ønskedes fuldbyrdet endnu samme Aar. Ifald der i Danmark forlangtes, at Hertug Johan personlig skulde komme til Landet for at holde Bryllup, skulde Gesandterne se til at afbøie en saadan Fordring. Det var, siges det, hidtil noget uhørt, at en Søn af en romersk Konge nogensinde var reist udenlands for at hente sin Brud.[1] Men fordres det bestemt, at Johan skal komme til Danmark, maatte det ikke negtes, ifald Uenighed i dette Punkt skulde kunne forhindre Partiet. Dog maatte i saa Fald Medgiften bestemt ikke være under det nævnte Minimum, hvis ikke Dronningen vilde betale en Del af Omkostningerne ved Johans Reise. Til Gjengjeld for Medgiften skulde Katharina erholde Livgeding *(redotatio)* i baierske Slotte og Lande, ligesom endel andre sædvanlige Bestemmelser skulde stipuleres.[2]

Inden Aaret var omme, afsluttedes i Lund (11 Novbr.) Kontrakten om dette Ægteskab. Fra pfalzisk Side maatte man nøie sig med et Livgeding af 40,000 fl., og Hertug Johan maatte forpligte sig til at komme til Ribe for der at holde Bryllup med Kong Eriks Søster det føl-

---

[1] Det Paaskud, der forøvrigt skulde bruges, tager sig besynderligt ud. Hertugen kunde, heder det, vanskelig komme til Danmark med Rytteri, „quum illae terrae, per quas ipsi foret transeundem, plane desertae sint, et praesertim, quum ipse suaque terra Bavaria sit confinis et contermina terrae Bohemorum, qui ipsius hostes sunt.

[2] Martêne et Durand, Scriptorum Veterum Collectio, Tom. IV, p. 133.

gende Aar.[1] I Juli 1407 meldte Kong Ruprecht til Dronning Margareta, at Hertugen skulde reise afsted førstkommende Vincula Petri (1 August) for over Cøln og Hamburg at begive sig til Danmark.[2] Bryllupet kom ogsaa virkelig til at staa i hint Aar, og ikke, som det stundom anføres, først 1410.[3] Medgiften blev efterhaanden betalt. I 1410 erlagdes 20,000 fl. og Resten endelig i 1412.[4]

Katharina, der allerede døde 1426, blev i sit Ægteskab med Johan Moder til sex Sønner, af hvilke kun Sønnen Christopher, rimeligvis den ældste, naaede Mandsomsalderen.[5] Han blev som bekjendt de nordiske Rigers Konge.

---

[1] Dipl. Langeb.

[2] Martêne et Durand, IV, p. 139—140. Der tilføies en Bemærkning om, at Havet ved Ribe kun er seilbart for smaa Skibe.

[3] J. H. Kinch, Ribe Bys Historie og Beskrivelse, Ribe 1869. S. 267. Tidligere har det almindeligt, men urigtigt været angivet, at dette Bryllup først fandt Sted 1410.

[4] Hertug Johans Kvitteringer (Dipl. Langeb. under 26de Juli 1410 og 23de Mai 1412).

[5] L. Haüsser, Gesch. der Rheinischen Pfalz, 2. Aug. I, S. 324.

Tillæg.

Med Hensyn til den ovenfor paa Grund af dens mange Forbindelser med Norge omtalte engelske Søstad Lynn kan endvidere erindres, at en her hjemmehørende Franciskaner, Nicolaus de Lynna, ved Aar 1366 besøgte Norge og gjorde et Kart over de nordiske Lande. Purchas, Pilgrim III, p. 622. Schøning i det Throndhjemske Selskabs Skrifter, II, S. 352.

SMAASTYKKER.

6.

To fremmede Helgener, som har forvildet sig ind i den norske Historie.

Det er bekjendt nok, hvorledes de kirkelige Kalendarier, som var anlagt til at optegne de kirkelige Festdage, i Middelalderen ogsaa benyttedes til deri at optegne mærkelige Personers Dødsdage. Da man i forrige Aarhundrede udskrev disse til Trykning blandt historiske Kildeskrifter, var man ikke altid opmærksom paa Forskjellen mellem de kirkelige og de historiske Notitser, og derved er man undertiden kommen til at indføre i Nordens Historie Festdage for ikke-nordiske Helgener, hvorpaa her skal gives to Prøver.

1. I et islandsk „Necrologium" fra 13de og 14de Aarhundrede, som efter en nyere Afskrift er trykt først i Finn Jonssons islandske Kirkehistorie, derpaa hos Langebek[1] og nu nylig i Vigfussons Sturlungasaga[2], læses ved 9de Mai: *Nicolai episcopi ton* . . . Da man uden videre forudsatte, at alle kalendariske Notitser vedkom Nordens Historie, gjættede man strax paa den mest berømte Biskop af dette Navn, Nicolaus Arnessøn i Oslo († 1225); Finn Jonsson, derpaa Langebek og Suhm antog altsaa, at „ton" skulde læses „Tonsbergensis", og at Biskopen urigtigt var henført til Tønsberg (som rigtignok aldrig har været

[1] Script. II. 502—19.

[2] II, 392—96.

Bispesæde) istedenfor til Oslo. Allerede denne Forklaring maatte jo vække Betænkelighed; end større bliver denne, naar man ser, at Haakon Haakonssøns Saga, der i alle Detaljer er saa vel underrettet, lader Biskop Nikolaus dø senhøstes, en af Dagene omkring 7de November[1]. Munch afviste derfor med Rette Formodningen om, at Kalendariets Nicolaus var Baglerbiskopen, uden dog at forsøge paa at forklare, hvilken Nicolaus der menes, og hvad „ton" betyder. G. Vigfusson har i sin Udgave ikke været opmærksom paa Munchs Udtalelser og har endog i Texten uden videre rettet „ton" til „Osloensis", uden at oplyse, at der ikke staar saa; dog er han under Trykningen bleven var Uoverensstemmelsen med Haakon Haakonssøns Saga og erklærer derfor i Fortalen, at *Nicolaus episcopus* „whoever it be, cannot be the great antagonist af Sverri, who died in Nov. 1225". Sagen er ganske simpel: Afskriveren har læst ton istedetfor t^a^n ɔ: translatio. Nicolai episcopi translatio findes i de fleste Kalendarier under 9de Mai; det er Mindefesten for den lilleasiatiske Biskop Nicolaus af Myra's Translatio til Bari, der skede 9de Mai 1087, og har intet med Baglerbiskopen eller Norges Historie at gjøre.

2. I et „Necrologium", der er uddraget af Kalendariet i en Tønsbergsk Lovcodex fra c. 1330 og trykt hos Langebek (V, 386), findes ved 16de November: *transitus sancte Margarete Regine.* Ogsaa her har man uden videre forudsat, at Kalendariet omtalte en norsk Dronning. Den norske Historie kjender 4 Dronninger af dette Navn: Inge Steinkelssøns Datter, gift med Magnus Barfot, Erik den helliges Datter, gift med Kong Sverre, Skules Datter, gift med Haakon den gamle, og den skotske Kongedatter, gift med Erik Magnussøn. Da Margrete Ingesdatters Dødsdag var 30te November (1130), men ingen af de 3 øvrige Margreter (hvis Dødsdag ikke kjendtes) omtaltes som hellig, var det ganske vist temmelig vilkaarligt af Suhm at gjætte paa den skotske Kongedatter. Nu oplyste desuden

[1] Munch d 711.

Munch, at hun efter skotske Kilder var død enten 9de April eller 27de Febr. (1283)[1]; han gjættede derfor, at Necrologiets „Margareta" var Eriks Datter, „Pigen fra Norge". Men Munchs egen Fremstilling viser, at Rygtet om hendes Død var naaet til Skotland allerede omkring 1ste Oktober[2] 1290, saa hun maa være død i September; desuden haves der heller ikke om hende noget Sagn om Hellighed, hun var jo ogsaa kun 7 Aar gammel ved sin Død. Den nyeste Formodning — af Prof. Daae — er, at ved „Sancta Margareta regina" skal menes den „falske" Margrete, der brændtes paa Nordnes 1301[3]. Hun har ialfald baaret Helgennavn; men rigtignok var hun ikke Dronning, og det er jo kun Historikernes Kombinationer, der har fremkaldt den Tro, at hun har gjort Forsøg paa at blive Dronning. Det er Suhms Formodning, der har forledet baade Munch og Daae til at gjætte paa en norsk Fyrstinde, og denne Formodning var naturlig nok, naar man kun kjendte de Excerpter af Kalendariet, Suhm meddeler. Jeg har undersøgt dette Kalendarium i forrige Sommer i Kjøbenhavn, og det viste sig da strax, at „transitus sancte Margarete regine" hører til de oprindelige kirkelige Festdags-Optegnelser, ikke til de senere tilskrevne historiske Notitser. Den „hellige Dronning Margrete" er den bekjendte skotske Dronning af dette Navn († 1093), hvis Død (transitus) netop falder paa 16de November.

Gustav Storm.

7.

Sagn om Gretter fra Sætersdalen.

I dette Tidsskrifts 1ste Bind (S. 478) omtalte afdøde Lærer Storaker et sætersdalsk Sagn om Grette Aasmundssøn. Af dette Sagn har jeg havt Anledning til at benytte

[1] Munch f 31.
[2] Munch f 196.
[3] Norges Helgener S. 194.

tre Optegnelser, alle fra Bygland, den første er optegnet af Hr. Ivar Aasen ved Juletid 1843,[1] den anden optegnet i 1871 af Storaker efter Fortælling af Hr. Ole Sannæs, den tredie optegnet c. 1875 af Hr. Johannes Skar (meddelt mig af Hr. Moltke Moe). Jeg leverer dem her i samme Orden:

1. Af Hr. Ivar Aasen (nedenfor betegnet A): „Paa en Gaard havde man i lang Tid været plaget af de Underjordiske, især ved Juletider: da trængte de sig ind i Husene og jagede Folket bort. Der var en stor vakker Stue paa Gaarden, og denne havde de aldeles maattet overlade dem til at holde Jul i, og dersom nogen af Husets Folk kom derind Jul-aften, var man vis paa, at han aldrig kom tilbage; paa den Maade var allerede flere Mennesker bortkomne. Da hendte det sig en Jul-aften, at der kom en Mand og bad om Natteleie; han kaldte sig Grette Aasmundssøn og var saa stor og tyk, at man aldrig havde seet eller tænkt sig saa stor en Mand. Folket i Huset svarede, at de selv var forlegne for Natteleie, da den Stue, som de skulde være i, var opfyldt af Troldfolk, saa at ingen turde komme der. Manden sagde, at han ikke var ræd for Trold; fik han Lov at ligge der, saa vilde han det gjerne; det kunde dog være morsomt at se, hvad Troldene vilde gjøre. Man fortalte ham, hvad der før var hendt, men da han vilde det saa gjerne, fik han dog gaa ind i Stuen. Han gik da først ind i Stuen, og der var intet at se, saa gik han op paa Loftet, og der lagde han sig. Kort efter blev der Støi af Folk i Stuen; saa kom der ogsaa En op paa Loftet og tog til at snuse og rode i alle Kroge, som om han ledte efter Noget; og endelig kom han da did, hvor Manden laa. Denne lod, som han sov fast, og rørte sig ikke; saa tog Troldet ham og drog ham ned af Loftet og ud i Skoven, uden at han gjorde den mindste Modstand.

[1] Hr. Ivar Aasen oplyste mig om, at han hørte Beretningen af Manden paa Langerak (Bygland), men optegnede den efter Tilbagekomsten til Christianssand; han havde da endnu ikke læst Grettes Saga.

Troldet gik nu op gjennem Skoven og tilfjelds med ham; paa Fjeldet var der en dyb Revne eller Hule, som der stod en Røg op af: der vilde Troldet kaste ham ned; men nu syntes Manden, at han dog endelig maatte røre paa sig og prøve, hvad han kunde gjøre. Han reiste sig derfor lige op, greb saa Troldet med al sin Magt og kastede det ned i Kløften. Saa listede han sig ind i Skoven og gik hjem og fortalte, hvad der var hendt ham. Dagen efter fik han nogle til at følge sig med et stort Toug og gik saa til Fjeldhullet igjen; der fæstede de Enden af Touget i en stor Sten, den anden Ende bandt Grette omkring sig og bad saa de Andre at fire ham ned i Hullet. Da han kom til Bunden af Hulen, sad der en skrækkelig stor Troldmand og lagde Ild under en Kjedel, som var saa stor, at den tog tolv Tønder. Saasnart Troldmanden saa ham, slog han til ham, men Grette slog igjen, og nu blev der en svær Kamp, saa at det længe var uvist, hvem der skulde vinde; tilsidst vandt dog Grette og dræbte Troldmanden, hvorpaa han kastede ham ud gjennem et Hul, som gik ud gjennem en tverbrat Side af Fjeldet. Da nu hans Kammerater, som sad ved Touget, fik se, at en stor Mand blev kastet ud af Fjeldet, troede de, at det var Grette, blev rædde og sprang hjem. Grette tog Tolvtønderkjedlen og bandt den i Touget, derpaa rykkede han i Touget, for at de skulde hale ham op, men da var de borte. Nu blev rigtignok ogsaa han ræd, da han intet Raad vidste til at komme derfra. Han lovede da, at hvis han kom hjem og fik Kjedelen med sig, skulde han give den til Sognets Kirke. Saasnart han havde lovet dette, fik han atter Mod og begyndte at hale sig selv op efter Touget og kom lykkelig op paa Fjeldet; derpaa halede han Kjedelen op; da han kom hjem, gav han den til Kirken. Der er ogsaa Folk, som sige, at de har seet den.

2. Storaker (St): „Der var en Gaard i Røldals Prestegjeld, hvor ingen kunde faa Julefred. Engang kom en stor Kjæmpe did ved Navn Grette Aasmundsen og bad om Hus for Natten. Folket fortalte ham, hvorledes det var,

og sagde: „Dersom du tør ligge alene, skal du faa baade Mad og Drikke.“ Manden takkede, og de satte frem Mad og Drikke for ham og reiste derpaa til sin Nabo for at blive der i Julen. Da Kjæmpen havde spist og drukket, gik han paa Loftet og lagde sig. Henved Midnatstid kom en gammel Kone ind i Stuen og begyndte at rusle. Da hun havde været i hver Krog der, kom hun ogsaa paa Loftet, hvor Grette var. Han lod, som om han intet mærkede. Konen bar ham ud og reiste til et stort Fjeld med ham. Inde i Fjeldet sad en gammel Mand og kogte paa en Hest i en stor Kjedel. Konen, som havde taget Kjæmpen, var en „Jyvr“, og Manden var en „Ryse“. De vilde dræbe Grette, men han fik Bugt med dem og kastede dem i et stort Vand, hvor de druknede. Derpaa tog han Kjedelen, stødte ud det, som var i den, og drog afsted. Da han havde reist et Stykke, kom han til et trangt Fjeldskar, hvor han hverken kunde komme frem eller tilbage. Han lovede da Kjedelen bort til flere „Lovekirker“, men Intet hjalp; først da han lovede den til Røldals Kirke, var det, som om En skaffede ham frem. Kjedelen bragte han ogsaa til Røldals Kirke, og der skal den staa den Dag idag.“

3. Hr. Skar (Sk)[1]: „Det skulde været en, som hed Gretti Aasmundssøn, som skulde være stor og stærk fremfor alle, som fandtes i Kirkesognet. Han kom engang til en Gaard om Julekvelden og bad om Hus. Manden svared, han skulde nok faa Hus, men de turde ikke være der selve, for det havde hendt flere Gange, at der havde kommet bort et Menneske om Julenatten — de fedeste og største, som var i Huset. Gretter svared, han var træt og sulten; maatte han være der, vilde han gjerne, om han skulde være alene. Saa reiste de andre bort til en anden Gaard og satte Mad og Drikke paa Bordet for Grette. Da han havde ædt og drukket, gik han op paa Loftet; der fandt han, at alle Sengene var for korte og smaa. Saa tog

[1] Hr. Skars Optegnelse er paa Dialekt, som jeg har overført paa Skriftsproget.

han Halmen og alle Klæderne og kasted paa Gulvet, og rusked paa sig Skindfelder og Skind og alt det, han fandt. Da det led en Stund, saa slog det op Forstuedøren og Stuedøren og kom ind i Stuen og rusked i alle Sengene; saa tog det fat paa Skindhaugen, der Grette laa; han laa stille, som om han sov. Saa tog det ham under Hærderne og under Laaret og „dussed" ud af Huset med ham; saa bar det opover Lierne og op paa Fjeldet. Der vilde det kaste ham udover. Da han forstod det, tog han Kniven sin, stak til og dræbte det; da han saa til, var det en stor „Jøyver" skabt som en Kvinde. Saa gik han ned af Fjeldet og til Kirke om Juledagen; saa fortalte han altsammen, hvorledes det havde gaaet med ham; saa fik han hele Selskabet af Unggutter med sig, som vilde op og se det store Legeme, som laa paa Fjeldet. Saa havde de med sig en lang Line, han vilde hanke sig ned og se, hvorledes det saa ud der, han vilde væltet ham nedover. Saa bandt han Linen fast i en Furu med den ene Enden, og saa hanked han sig ned. Saa kom han ned i en „Skor", og der gik han og saa sig om. Saa saa han det lyste ind i en Heller under Fjeldet; der sad en stor Mand og kogte med en stor Kjedel paa Ilden. Saa sprang han fra en „Kro" (Vraa) til den anden med Kniven i Haand og stak den store Mand mellem Hærderne. Saa blev det Kamp mellem ham og Gretter, men tilsidst fik Grette fældet ham. Saa drog han ham ud af Hullet og vælted ham ud over Fjeldet i en Aa, som randt nedenunder. Da de saa det de, som stod paa Fjeldet, tænkte de, det var Grette, som var dræbt og kastet udover, og rømte saa fort de kunde nedefter. Saa vilde han se, hvad der var i den store Kjedelen paa Ilden; da var det en halv Hest, som Risen kogte — det skulde være Juledagsmaden. Saa loved han bort Kjedelen til næste Kirke, om han maatte komme op igjen med Livet. Saa hængte han Kjedelen paa Hærderne og hanked sig opefter. Da han kom op, var Linen næsten af, men han kom dog op ligevel. Kjedelen skulde tage 6 Tønder, den gav han bort til Kirken, og der skal den

hænge den Dag i Dag. Siden fik Folk være i Fred paa den Gaarden, ikke andet end jeg har hørt."

Det er let at overbevise sig om, at dette Sætersdalske Sagn er identisk med hvad Grettes Saga fortæller om dennes Ophold hos Enken Steinvör paa Sandhaugar i Bárdardal[1]; men der findes væsentlige Afvigelser. Dels er Sagaens Beretning mere fuldstændig og detaljeret (f. Ex. at Gretter kalder sig Gestr, at han Dagen forud bærer Enken og hendes Datter paa sin ene Arm over Eyjardalsá, og at Gretter hug høire Haand af Troldkvinden, hvilket ikke kjendes i Sagnet), dels har Sagnet en Række Tillæg og Forandringer, som Sagaen ikke kjender, af hvilke jeg vil fremhæve følgende:

1) Gretter lægger sig paa Loftet (A, St, Sk).
2) Gretter gjør sig et Leie af Skindfælde o. l. (Sk).
3) Gretter lader, som han sover, da Troldkvinden tager fat paa ham, og lader sig uden Modstand slæbe ud af Huset (A, St, Sk).
4) Risen har en umaadelig Kjedel over Ilden (A, Sk).
5) Risen koger en Hest i Kjedelen (St).
6) Gretter bemægtiger sig Kjedelen (A, St, Sk) og kaster dens Indhold ud (St);
7) for at komme op lover han Kjedelen til Sognets Kirke (A, Sk) eller til Røldals Kirke, efterat det havde vist sig, at Løfter til andre Kirker ikke virkede (St).

Disse Afvigelser synes at vise, at det Sætersdalske Sagn ikke direkte kan stamme fra Sagaen. Efterat Vigfusson har paavist, at dette Sagn om Gretter er en Aflægger af Bjójulf-Sagnet[2], vilde det norske Sagn have havt stor Betydning, om det kunde bevises at være uafhængigt af Sagaen. Men saa er ikke Tilfældet; jeg ser mig nemlig istand til at kunne vise, hvorfra Sagnet med alle baade Udeladelser og Tilføielser stammer; det er Jens Lauritzsøn Wolff's Norrigia illustrata (Kbh. 1651), hvor samme Sagn

---

[1] se Grettis Saga ved G. Magnussøn og G. Thordarson (Kbh. 1859) Cap. 64 – 66.

[2] se Vigfussons Prolegomena til hans Sturlungasaga p. XLIX.

berettes saaledes: „Ellers har der og været en anden Kjæmpe paa Island, hvis Navn var Gretter Asmundsøn, som ikke var en med de ringeste; han kunde alene bære Stene, som var 4 eller 5 Alne lang, foruden ellers andet, som om ham adskilligt skrives og siges han bedrevet har; han var paa Væxt 8 Alen høi, som og havde Tykkelse derefter. Denne Gretter er engang kommen til den Gaard, som kaldes „Sandgoffver" for Norden, efter som (kanske) han havde hørt tale om, at der blev af en Bjerge-Pusling eller Jette altid hver Julenat bortstjaalet en Mand; der han [kom] did, bad [han] om Hus; men Kvinden negtede ham det og sagde: det er farligt for Eder, om I blev her, eftersom hver Julenat en Mand borttages. Han svarede hende sig at ville vove, bad dem ikkun fare som de pleie til Kristmes; han lagde sig ned at sove i Vinterstuen, og først gjorde sig en Seng af store Stene og lagde sig derpaa, kasted saa paa sig nogle Huder og Skind. Der det stunded mod Midnat, kom Trold-puslingens Kvinde ind som han laa og tog fat paa Gretter; men han lod ligesom at han sov. Hun havde udi den ene Haand et „Toru", og udi den anden Haand en stor Tellekniv, som hun vilde slagte med. Efter at Gretter formerkte hvad ske vilde, tog hun om hans ene Ben og vilde slæbe ham ud af Døren, hvilket hende var besværligt, hvorefter hun blev mødig og afmægtig; og som hun var kommen med ham slæbende til det Sted, hvor hun vilde kaste ham ned for et høit Bjerg, som hun boede i, da sprang han op snarlig, tog sin Kniv ud og slog i Livet paa hende og kasted hende saa ned for Klippen, hvor hun havde villet kaste ham ned; derefter skyndte han sig til Gaarden igjen, som hun ham uddrog [af], og beretter som alting med ham var tilgaaet. Nogle faa Dage derefter kommer han i Tale med en Clericus og sagde ham om den Handel; den samme blev tilsinds at følge ham derhen, hvor han nedkasted Kvinden (hos hvilket Bjerg løb et Vand), det med Klippen at besé og hvad sig Indgang udi Klippen kunde være, og tog saa med sig en lang og stærk

Line, gjort af Huder eller Skind, og binder den ene Ende deraf om en stor Sten, som laa paa Bjerget. Gretter bad den Clericus tage vel vare paa den Ende, som om Stenen bunden var, saa for Gretter ned ved Fossen neden for Bjerget. Da saa han og blev var en gammel skaldet Pusling, som var Vært *(sive maritus uxoris)* i den Bolig (hvis Kvinde Gretter havde dræbt og nedkastet), sidde ved en Ild, hvor paa der stod en stor Kjedel, fuld med Kjød slagtet af Heste. Gretter krøb hen udi en Vraa at skjule sig, indtil saalænge at han ser denne Jette tage Kjedelen af Ilden; da faldt Gretter an og slog sin Kniv i ham og brødes med ham; men efter det Sting døde han paa Stedet. Gretter forsømmede sig saa ikke, men strax opskar ham og udtog al hans Indvold og kasted i Fossen, som flød nedenfor Klippen; der den Clericus, som stod paa Klippen, ser Indvolden flyde udi Vandet, blev han meget bange og søgte *auxilium in pedibus*, giver sig paa Løb det meste han kunde, fordrister sig ikke til at se sig tilbage engang. Men Gretter kasted af Kjedelen alt, hvad der udi var, og begynder at hjelpe sig op med Linen, som var belagt om Stenen oppe paa Klippen, og var det ham meget besværligt op at komme, eftersom han havde Kjedelen, hvilken ham forhindrede. Udi denne Fare og Besværlighed, han var bestedt [i], gjorde han det Løfte, at om saa var, at han med Kjedelen vel opkom, da vilde han forære og give den til Domkirken paa Hole, hvilket Løfte han og holdet har, at og saa skede. Efterat Gretter havde dræbt denne Bjerge-pusling, som kaldtes Glamus, kunde han aldrig være ene i Mørke. Mere om hans Gjerninger findes blandt Islænderne at siges."

Jeg antager det, at begge Beretninger lægges ved Siden af hinanden, for tilstrækkeligt til at vise, at det norske Sagn stammer fra „Norrigia illustrata", hvilken Bog har været udbredt i Norge baade i 17de og 18de Aarhundrede og saaledes nok kan have været læst i Bygland. Forsaavidt nogen skulde ville indvende, at Wolff kunde have laant Sagnet fra Sætersdal, behøver jeg blot at henvise til Bogen

selv, hvoraf fremgaar paa det klareste, at han benytter en islandsk Beretning. Denne, der tydeligvis er skrevet paa Latin, har ikke holdt sig nøiagtigt til Sagaberetningen; dels har den indblandet Træk af Kampen med Glámr[1] (f. Ex. at Gretter havde Skindfeld over sig, at Troldet hed Glamus), dels har den ogsaa fulgt senere islandske Folkesagn.

Det forekommer mig idetheletaget, at man ikke altid ved de i nyere Tid optegnede historiske Sagn har været opmærksom nok paa, hvorledes den lærde Litteratur fra 17de og 18de Aarhundrede har formaaet at kalde tillive Sagn; naar saaledes nutildags paa Harham (Søndmør) Sagnet om Gretters Bedrifter endnu lever[2] — rigtignok uden at Navnet nævnes —, anser jeg det sandsynligst, at Strøms Bemærkninger om Stedsforhold og Henvisning til Torfæus's Beretning om Gretter er tilstrækkelig til at forklare Sagnets Opkomst. Hvis man fremdeles skulde være uvillig til at tro, at en „død Bog" kunde fremkalde et „levende Sagn", behøver man blot at tænke sig en af det 18de Aarhundredes lærde Præster som Sagnets „levende" Kilde.

Gustav Storm.

8.

Optegnelser fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede.

I nærværende Tidsskrifts første Række, 4de Bind S. 499—502, er der meddelt nogle Optegnelser angaaende en Del Adelspersoner i Norge fra Slutningen af 16de og Begyndelsen af 17de Aarhundrede, hvis Original dengang ansaaes for tabt. Meddeleren er imidlertid af Professor, Dr. G. Storm bleven gjort opmærksom paa, at den endnu existerer paa nogle Blade bag i et Manuskript (No. 38 in 4to i det Deichmanske Bibliothek), der forøvrigt indehol-

---

[1] Sagaens Cap. 34—36.

[2] se Hist. Tidsskrift 1ste Bind S. 500.

der en Oversættelse af Magnus Lagabøters Landslov. *Da* den tidligere Afskrift, som allerede paa det nævnte Sted S. 499 bemærket, ikke var korrekt, og da der i Bogen findes flere Optegnelser end de før kjendte, meddeles her baade de tidligere trykte i en nøiagtig Afskrift og de før utrykte Optegnelser, da disse give nogen Oplysning om Nedskriveren, der hed Jens Christenssøn og boede paa Gaarden Eidsten i Bergs Sogn paa Brunlanes, formentlig i Egenskab af Peder Iverssøns (Jernskjegs) Foged. Hans Fader hed Christen Jenssøn og kan maaske være den Mand af samme Navn, der af Rigsarchivar C. Lange i en nedskreven Notits kaldes Ridefoged i Tønsberg Len 1614, og det er derfor maaske snarest ham, der har afskrevet eller ladet afskrive den omtalte Lovoversættelse.[1] Sønnen Jens Christenssøn har bag i Bogen gjort en Del Optegnelser om Jorderegning og en Del ældre og sjeldnere Ord og Udtryk i Loven samt endelig til forskjellige Tider, dog ei netop samtidigt med Begivenhederne, nedskrevet de nedenfor meddelte Notitser, selvfølgelig med Undtagelse af den sidste. Af Optegnelserne om hans egen Familie mangler et Blad, hvorpaa maa have staaet Efterretninger om hans fire ældste Børn, da det følgende Blad begynder med det femte Barns Fødsel. Sandsynligvis er Jens Christenssøn en Broder af Dorothea Christensdatter, der var gift med Fru Gyrvild Fadersdatters Foged eller Tjener Hans Markussøn, der nogen Tid var forlenet med den nævnte Gaard Eidsten (se Norske Rigsreg. III. S. 649 og 653; IV. S. 97). Paa Manuskriptets forreste Perme sees vistnok ogsaa Spor af Jens Christenssøns Navn i følgende levnede Del af en Paaskrift: . . . . . [Christ]iernj . . . . . nsis (15)97 18 Aprilis tilligemed Slutningen af et Par Latinske Sententser. Derunder findes Kjeld Stubs Navn, som altsaa senere har været Eier af dette Haandskrift. — De tidligere til Optegnelserne meddelte Noter gjælde fremdeles for dette Aftryk af samme.

---

[1] Jfr. G. Storm, Om Haandskrifter og Oversættelser af Magnus Lagabøters Love (i Chra. Vidensk.-Selsk. Forhand. 1879 No. 14) S. 26.

Anno, 1534. fiortenn dag efftir S. Hanns dag s[todt] sall: Jffuir Jennszenns brølop med welbiurdig f[rue] Karine Gallde paa Thom y Borgesøszill.

Anno dominj 1565. Thorsdag nest for Palmesøndag dø[de] sallig frue Karine Gallde, ligir begraffuit y Ops[lo].

Anno dominj 1570 [Kierre[1] [den anden[2] Søndag y faste døde Jffuir Jennsenn paa Fredtzøe ligir begraffuit y [Hedrim] kircke.

Anno dominj 1565 døde sallig Olloff Jffuirs[enn y] Sortsøe klostir y Sueriig der hand med S. [Otte] Rudt waar fangen och Otte Rud 14 dag[e derefftir].

Anno dominj [1550.[3] døde S: Pedir Hannsenn till Semb w[ed] S: Michills thijdt,

Anno dominj 1551 Thorsdag nest for S: Paulj conuersionis, bleff welb. Pedir Jffuirszøn født.

Stodt hanns brølop wdj Hallmsteedt med er: och welb: frue Margrette Breide (ikke Broch) den 25 Octob: anno 1580,

Anno dominj, den 11 Augustj 1587 bleff welb: jomfru Emmerentz Pederszdatir født paa Fredtzøe,

Anno dominj 1593 den 3 Augustj bleff welb: Jffuir Pedirszøn født paa Fredtzøe,

Anno dominj 1587 døde S: frue Karine Jffuirszdatir paa Skersznitz ligir begraffuit y Semb kirche,

Anno dominj 1566 S: Mortenns afften døde S: frue Bertte Jffuirzsdatir paa Thoszøe.

Anno 1592 døde S: Olloff Kalips paa Thoszøe,

Anno 1596 den 11 Januarij døde S: Prosz Lauritzønn y Skeen och ligir begraffuit y Gierpenn kircke,

Welb: Thønnis Zittzuis och fru Bertte Wrups brølop stodt den 17 Octob. anno 96 paa Warberg slott.

Anno 1604[4] døde sallig fru Kirstine Jffuerszdatir [Tirsz]dag den 5 Octob. och ligir begraffuit [wdj] Gjerpenn kirche,

---

[1] Fra [igjen udslettet.
[2] Fra [tilskrevet over Linien.
[3] Fra [tilskrevet i Margenen med Henvisning hid.
[4] Sidste Tal synes rettet hertil fra: 5.

Anno dominj 1530 bleff Th[onn]szberg slo[tt] brenntt aff di Suenndsche och bleff samme [thijdt] Thonnszberg bye berøffuit (ikke brændt) aff dennom.

Anno 1601. fulle (ikke femte) wge y faste (ɔ: 12—17 Marts) døde S: Axill Wrup paa sin gordt y Ha[llind] Wogne:

Anno 1602 døde S: Hanns Pedirszøn Norg[is rigis] candtzelir, in Octobris, Samme aar n[ogit] till forn døde hans S: søstir frue Marg[rette] Anders Huittfelltz. till Hoff paa Hor[um].

Anno 1603. den 28 Augustj stodt erllig[e och] welbyrdige Hans van Mellens brølop [paa] Fredtzøe med welbørdig jomfru Emerentz Pedersdattir.

Døde S: Hans van Mellen wijd [Seierszleff[1] ij Lanteho[lsten] den 31 Augustj anno 1609.

Anno 1611 dominica Iudica (20 Marts) daa stod welb: Klaus Brochenhusz och frue Emerentzis brølop paa Fridz[øe].

Anno 1614 døde S: welb: jomfru Wllffuille Jffu[irs]dattir till Melløe den 8 Aprillis och bleff begraffuit j Hedrim kirche den 21 Aprilis.

[Ann]o 1615 in Augusto døde welb: S: Jffuir Pedersenn [ti]ll Radstoch huis seell gud haffue ętatis 22. eodem mensę.

Anno 1612 bleff [welb.] Hansz Brochenhusz født den 1 (ikke 9) Nouemb. och døde anno 1613 den 18 Maij.

[Ann]o 1613 den 17 Octob: bleff welb: Eijlir Brochen[husz] fød paa Fridtze.

[An]no 1614 bleff welb. jomfru Margret Brochenhusz [fø]d y Hallind.

[Ann]o 1614 den 28 Aprilis døde welb. Anders [Gree]n Norgis rigis cantzler, y Opslo.

[An]no 1616 den 4 Octobris kallit herren [welb.] Pedir Jffuirszøn till Fridtzøe huis seell [gud] haffue paa Fridtzøe,

Same aar in Augusto døde S: Christen Frijs candtzeller y Danmarch wdj Opslo.

Anno 1617 den 2 Januarij døde sallig frue Margrette Brede (ikke Broch) pa Fredtzø, huis sell gud haffue sallige

[1] Rettet hertil fra: Tønder.

Pedir Jffuirszens till Fredtzøe 3 maneder efftir sin welb: hosbundt.

Anno 1612 døde høloffiig drottning Anna Chatarina y Danemarch den 29 Martij.

Koning Christian den [anden]n kom y Norge till Opslo anno 1531 S: [Mic]hills thijdt, och bleff hand fang[en der] samestedtz anno 1532.

Koning Friderich den 2 bleff hylldit wdj Opslo anno 1548.

[Kon]ing Jacob aff Skottlandt den [6] hans brølop [och] høthijdt stodt y Opslo med frøichenn Anna koning Frederich den 2 datir aff Dannemarch, den 2 (sic) Nouembris anno 89.

Koning Christiann den 4 bleff hyllitt y Opslo paa Hoffuit stangitt wden for [Aggers]husz den 8 Junij anno 91.

denn thijdt { Axill Gyllennstiern slatz herre paa Agg[ershusz].
Hendrich Gyllenstiern paa Baahusz.
Pedir Thott Be[rgen]husz.
Loduich Munck Thrunhiem bispgordt
och Jørgenn Kaasz Waarhusz.

Den 17 Junij[1] 1610 bleff hertug Friderich (sic) koning Christians den 4: hans søn hyllit pa Hoffuit stangen for Aggershusz.

E(n)uolld Krusz pa Agershusz, Sten Billde pa Trunhiem, Nills Windt y Bern och Steen Mal[tesenn] paa Baahusz.

---

5. Anno 1608. den 9. Jullij bleff min lijden sønn Christenn Jenszen født paa Edtsteen paa Brunlagnesz der klochen war 10 slett om afften wndir Jupiter och Mars planetir och wectens tegin, gud som alle thing regierir lad hannom well y din fryct opuoxe amen.

Kallit herren hannom hiem her aff werden den 21 Decemb. der klochen war ix for mid[ag] eodem anno.

6. Anno 1609 den 3 Nouembris da bleff min søn

[1] Denne Dag stemmer med den samtidige Antegnele i Oslo Capitelsbog, meddelt i Norsk Hist. Tidsskr. 1 R. II. S. 111 af Y. Nielsen; se ibid. III. S. 507.

Hans Jennszen, fød her paa Edsten der klochen war 3 efftir midag gud almect[igste] wnde hanom wdj din fryct att opuoxe och war wndir tuilingens thegn och Jup[iter] planette, gud som himell och jord regi[erir] hannom allthid well beuarre.

Anno 1610 den 5 Augustj kallitt herren min S: fadir søstir Boell Jensz datir pa Skougen her aff dene elendige werden gud giffue mig att finde hindir y dy wdualldis opstandillsze amen. cum etiam fugeret tempus (?).

Anno 1613. døde min S: systir Karine Christensz datir paa Huszeby y Røge (ɔ: Rygge) sogen den 19. Februarij gud giffue hindir en ględelig opstandillsze.

Anno 1618 den 15 Aprilis døde S: Jnguor Haluorszen pa Giønisz, huis seel er y gudtz foruaring.

Anno 1621 then 6 Junij døde min sallige hoszbunde vidt naffn Jens Christenszen paa Eidtstien der klockenn vaar ved 8 slette for middag. Oc bleff begraffuen vdj Bergs kircke den 10 Junij. Gud giffue hannom med alle gudz vduallde en glædellig opstandellsze paa den yderste domedag. Amen.

H. J. Huitfeldt.

